

प्रस्तावना

॥ श्रीराम ॥

१

श्रीगिरिधर आणि त्यांची कविता

ध्रीमदास उदास स्वामि अमुचे वृष्णातिरीं राहती ।
नाना गूण गुणानुवादध्वरणें सतर्पणें मांडिती ।
देहातीत असोनि देह भजनीं भक्तित्रियेणीमधें ।
राहे सतजनीं गिरीधर कवी स्वानंदासिंधूमधें ॥

मनीची जीर्वाची गोष्टी यथार्थ । भक्तिवेणीसी सांगती समर्थ ।

कां जे श्रीरामउपासकांपासीं गुह्यार्थ । आत्माराम निरोपिती ॥ १३

अशी वेणावाईची योग्यता होती. वेणावाईना एकदा एक साक्षात्कार झाल्याची गोष्ट प्रतापाच्या तैराव्या समासात शेवटी दिली आहे. मायेच्या पुरांत गोते खाणारे जे कोणी श्रीसमर्थचरणीं लीन होऊन राहतात, त्यांना प्रत्यक्ष श्रीराम आपल्या पाठीवर घेऊन परतीरास नेऊन पोहोचवीत असल्याचा वेणावाईना साक्षात्कार झाला होता. तो त्यांनीं श्रीसमर्थोस सांगितला; तेव्हा श्री

समर्थ झणती माझी हे चि श्रीरामउपासना ।

शरणांगतासी पाववी निरंजना ॥ १४

वेणावाई मोठ्या साक्षात्कारी होत्या. गिरिधराचें त्याच्यावर एक पद आहे, त्यावरून हि त्याचा अधिकार किती मोठा होता हें व्यक्त होणार आहे. त्या पदावरून वेणावाईची योग्यता जशी दिसून येते, तशीच शुद्धमक्ताची हि थोरवी प्रत्ययास येत आहे आणि झणून तें पद येथें देताः—

॥ श्रीरामरुता ॥

गुरु निशब्दाचीं बीजें । आह्वा प्राप्त आत्मकाजें ॥ १ ॥

आह्मी अबोल अबोल । अबोलें बोलू बोल ॥ ध्रु० ॥

आमुची माया वांज जाली । परब्रह्मीं लया गेली ॥ २ ॥

शब्द आकाशीं निमाला । आत्माराम अचघा जाला ॥ ३ ॥

वेणीस्वामियाच्या संगें । आह्मी राहों आत्मरंगें ॥ ४ ॥

भवस्वर्ग मनोभास । मनोभास केला नास ॥ १ ॥

आह्मी आत्माराम रामी । रामीं राम परंधामी ॥ ध्रु० ॥

आह्मी मन मागें केलें । मनासर्वें अवघें गेलें ॥ २ ॥

वेणीस्वामियाचा संग । येकसरा मनोमंग ॥ ३ ॥

आमुच्या घाटे नका जाऊं । नये ते घाटे तुह्या लाऊं ॥ १ ॥

आह्मी पारिरे पारिरे । न हों लोकिकपारिरे ॥ ध्रु० ॥

अशी स्थिति जाली मोठी । पोटीं ब्रह्मांडाच्या कोटी ॥ २ ॥

वेणीस्वामी आत्माराम । तें चि आमुचें परंधाम ॥ ३ ॥

गुरुवाक्यप्रेमनौका । मायासगर तरलों देखा ॥ १ ॥

आह्मी स्वामीचे अंकित । रामनामें मुद्रांकित ॥ ध्रु० ॥

जहं ब्रह्म उपदेशिलें । अहं गेलें ब्रह्म टेलें ॥ २ ॥

आली अनुभवाची खूण । खूण केली रामार्पण ॥ ३ ॥
वेणीस्वामी अवघा जाला । विज्ञानासी अंत आला ॥ ४ ॥

देह माझें मन माझें । सर्व नेलें गुराजें ॥ १ ॥
आह्मी गुरुनाथपथी । ज्ञानमुद्रा दिघली हातीं ॥ धु० ॥
कर्णी चढली नाममुद्रा । अगोचरी मुद्रा ॥ २ ॥
कान फाडुनि जोगी जालों । संतदर्शनासी आलों ॥ ३ ॥
वेणीस्वामीचें दर्शन । मायासंकेतनिर्शन ॥ ४ ॥

मानण्यास हरकत नाही. गिरिधर हे मूळचे राहणारे मिरजतासगांवकडील च, परंतु पुढे गुर्वाचेवरून ते बिडापासन सात आठ कोस असलेल्या ईट गावी रहावयास गेले. तेथे त्याचा मुख्य मठ आहे. स्वतः गिरिधरानीं भिंतीवर काढलेली मारुतीची मूर्ति ईट येथे आहे. गिरिधर गृहस्थाश्रमी होते, पण त्यांना पुन नव्हता, एक कन्या होती. दह्या बिडास जे दोन मठ आहेत, त्यापैकी एक त्यांच्या कन्येच्या बराजाचा व दुसरा त्याचे वधु भीम याच्या बराजाचा आहे. गिरिधराचें लिहिलेलें असे चरित्र मिळालें नाहीं; काहीं दत्तकथा, त्याची कविता व त्याच्या स्थलाचे प्रत्यक्ष दर्शन, याच्या सहाय्यानें जी काहीं थोडी माहिती उपलब्ध होईल तेवढी च देणें शक्य आहे

उल्लेख आले आहेत ते या प्रस्तावनेच्या द्वारे महाराष्ट्रास सादर करावे असे मनात येते, मग हे सारे ग्रंथ वेव्हा छापले जाणार असतील ते जावोत ! ' १

(१) श्रीग्रन्थभावार्थ

श्लोक २३०

वृत्त-भुजंगप्रयात

या प्रकरणात गिरिधरानां धीमत् दासबोध्याचा सर्व भावार्थ आणला आहे. धीमत् दासबोध द्वाणजे एक अर्णव आहे, यात कोठें काय आलें आहे व एका समासाचा दुसऱ्याशी व एका दशकाना पुढच्याशी काय संबंध आहे, हे समजण्याला आपणाला कठीण जातें, पण ती सगळी कशी लावावी हे या ग्रन्थावरून चांगलें कळतें.

मला ग्रन्थभावार्थ तो आकळेना । समुद्रामधें काय कोठें कळेना ।
समासामधें योलिलें कैसकसं । समर्थें मला सांगणें ऐसऐसं ॥ १

अशी श्रीसमर्थांची प्रार्थना करून गिरिधरानां भावार्थ देण्याला मुरवात केली

असो ग्रन्थभावार्थ मी काय जाणे ।
स्तुती वाद संवाद कांहीं च नेणे ।
जळामाजि आसोनि नेणे जळाली ।
समर्थें मला चोलवीलें दिनाली ॥ ५

(२) ग्रन्थान्वय

अभंग २४५

या प्रकरणांत श्रीदासबोधान्या चौस दशकांचीं व दोनशें समासाचीं नावें आलीं आहेत. आपण छापलेल्या श्रीदासबोधावेष्टा जीं भिन्न नावें गिरि-धरानीं दिलीं आहेत तीं येथें नमूद करून ठेवलों.

दशक	३×१	गर्भवास
	२	बालतारुण्यसमंघ
	३	द्वितीय समघ
	४	तृतीय समघ
	५	वृद्धाप्य
दशक	५×६	पूर्ण समाधान
दशक	७×८	श्रवणमाहिमान
	९	श्रवणलक्षण
दशक	९×८	वद्वजन्म
दशक	१०	बीजोद्भव नाम
	१०×२	देहोत्पन्न
	१०×८ व ९	प्रचिन्ननिरूपण
दशक	११×७	गुप्तेश्वर
	११×८	गुप्त गंगा
दशक	१६	तत्त्वान्वय माम
दशक	१७×१	देवसाक्षात्कार
दशक	१८×५	कष्टपरिहार
दशक	२०×४	शिवशक्ति

(३) श्रीदासबोधग्रन्थराजभावार्थ

श्लोक २७

अनेक वृत्तांत

या ल्हानशा प्रकरणांत बीस हि दशकांची संगति विशद करून शे-
वटीं गिरिघर क्षणतातः—

इति निगदित देवें बोधितां चित्त धालें ।
स्वरूपि गळित जालें स्वामिपाई मिळालें ।
विस हि दशक बोधां प्रेक्ष्य संपूर्ण केलें ।
ध्रुवणमननयोगें प्रत्यया पूर्ण आलें ॥ २६ ॥

क्षणजे श्रीसमर्थाचें जें सांगणें कीं,

धीस दशक दासबोध । ध्रुवणद्वारें घेतां शोध ।
मननकल्यांस विशद । परमार्थ होतो ॥ २०-१०-३१

त्याचा पूर्ण प्रत्यय गिरिघरांत आला होता.

(४) श्रीआत्मानुभव

ओवी ६९७

समास १३

हें प्रकरण पार महत्वाचें आहे. आपणांस श्रीदासबोध समजला किंवा
नाहीं व समजून आत्मप्रतीति आली कीं नाहीं याची, जणूं काय, गिरिघ-
रांनीं या प्रकरणांत श्रीसमर्थापुढें परीक्षा दिली आहे. प्रश्नोत्तररूपानें हें प्रक-
रण लिहिलें आहे. एका ओवीत प्रश्न व दुसऱ्या ओवीत त्याचें उत्तर, असे
सुमारे दोन चारशें प्रश्न विचारून त्यांची गिरिघरांनीं उत्तरे दिली आहेत.
बहुतेक उत्तरे श्रीगुरुच्याच शब्दांत दिली आहेत, परंतु आपण केवळ या-
कपटी करून उत्तरे देत नाहीं तर आनगाव विषय हि समजले आहेत असें

जर बाकीचा उपदेश व्यर्थ, तर सर्वत्र सांप्रदायांत जो प्रयौदशाश्रयी मंत्रोपदेश चालतो तो काय बापा गेला ? तो बापा कसा जाईल ! ब्रह्म आणि राम काय वेगळे आहेत !

तारकब्रह्ममंत्रोपदेश । मंत्रार्थ पाहतां ब्रह्मोपदेश ।

राम तारकब्रह्म विशेष । श्रुति गर्जती वाक्यार्थे ॥ ३३

तसा च दुसऱ्या एका कोळ्याचा उलगाडा सहज करण्यात आला आहे. या सांप्रदायात “ एकावर एक अक्षर ” या सख्येचें काहीं विलक्षण महत्त्व आहे, हें आतापर्यंत आपणांस ठाऊक झाले च आहे.

अष्टा अक्षरा बहु अक्षरा । काये अक्षरा कलेचिना ।

गुप्त तै गुप्त जाणावें । अतंदधनभूचर्चा ॥ स्फु. प्र. ५५

असें प्रत्यक्ष श्रीसमर्थीचें च घचन आहे. तेव्हा असें या सख्येंत काय गूढ आहे ? तें गिरिधर सांगतात:-

येकीं येक ऐन्य ब्रह्म । गुह्यशिष्य दोन्ही परब्रह्म ।

येकादश हें अंकवर्म । सहजसमाधि सांगितलें ॥ ५६

(५) गुरुमार्ग

अभंग ७६

या प्रकरणात आरभीं शक्तादि निव्व काममार्गोंचें वर्णन करून श्रीसमर्थसांप्रदायात प्रविष्ट होण्याला काय सामुग्री असावी लागते ती सांगितली आहे. 'सामुग्री दुसरी काही नाही, एक पूर्ण निद्रा पाहिजे ।

येण्या भावें जावें शरण गुरुराजा ।

नवविधा पूजा मुख्य येथें ॥ ६० ॥

आणि श्रीसमर्थानों तरी दासबोधात हा च उपाय सांगितला आहे साधक भावें नमस्कार घाली । त्याची चिंता साधूस लागली । सुगम पथें नेऊन घाली । जेथील तेथें ॥ ४६ ॥

उदय व्हावा आणि सुदिन पहावा । निःकाम भजावा गुरुराज ॥७०॥
 गुरुराज्याचा निःकाम विचार । सकाम संसार जाईजणा ॥ ७१ ॥
 जाईजणा देह धन्य त्याच्या गुणें । संसार लायणें गुरुभक्ति ॥ ७२ ॥
 गुरुभक्ति कांहीं संसारीं च घडे । जरी ते उघडे शानदृष्टी ॥ ७३ ॥
 शानदृष्टी माझी उघडावी स्वामी । शरण आलों आहोी लडिवालों ॥७४

(६) शिष्यभाचार्य

अभंग ५३

या प्रकरणांत दोघा शिष्यांचा परस्परसंवाद दिला आहे. गुरु आणि शिष्य यांचा जो, जणू काम, घटा कोठें कोठें जगांत चालूं आहे आणि तेथें-
 करून जे दगे होत आहेत व परमार्थमार्गाळा निवळ व्यवहाराचें रूप
 येत आहे, त्यांचा निषेध करून गिरिधर क्षणतातः—

कासयासी आतां लोकांसी बोलार्थें । सदढ घरायें गुरुवाक्य ॥५१॥ *
 गुरुवाक्यें मोक्ष लागतसे पाई । विश्वासें हे कांहीं फळश्रुति ॥ ५२ ॥
 फळश्रुति नव्हे लोकांसी बोलतां । गिरिधर आतां स्वस्थ चित्तें ॥५३॥

(७) श्रीगुरुआज्ञा

(८) श्रीगुरुरूप

अभंग १०५

ईश्वराचें रूप तें गुरुचें रूप, आपल्या कल्याणासाठीं सद्गुरु सगुण रूप धारण करितात, इत्यादि विवेचन या प्रकरणात आहे.

(९) शिष्यशासन

अभंग ८२

हा जन्म आपण दुश्चित्तपणानें यायां दपडणें योग्य होईल काय ? कोणच्या घमेंडोंत आपण आहोंत कोण जाणें ? केव्हां तरी आपण शुद्धीवर येऊन श्रीसद्गुरुचे चरण धरू काय ? श्रीसमर्थाचे आपणावर इतके उपकार आहेत कीं त्याचे उतराई होण्यास स्वर्गसंपत्ति हि अपुरी पडेल ! अशा 'सद्गुरुची ज्वाला अवशा घडते, तो यावघट्ट नरकीं पडतो. त्यातून मुटण्यास स्वामी तुष्टल्यापांचून अन्य उपाय नसतो. नरदेहात येऊन श्रीसद्गुरुदर्शन घडलें नाहीं, तर चौन्यायशीचा फेरा काहीं चुकणार नाहीं. यासाठीं अभिमानविवर्जित होऊन सत्संग धरावा, सद्गुरुभजन करावें, घ त्याच्या आज्ञेंत नेहमीं चर्तावें. श्रीसद्गुरु हिताच्या गोष्टी वारवार सांगत असता हि जर तदनुरूप आपण आचरण न करू, तर आपल्या पापाला पारावार नाहीं !

(१०) गुरुदीक्षा

अमंग १७८

श्रीगुरु मानवदेहधारी असले तरी त्यांस तसे मानूं नये, त्यांस दीर्घ-
दंड नमस्कार दुरुन घालावा, लाजू नये, सद्गुरुसंनिध गलबला करूं नये,
चालतांना पाय वाजवूं नयेत, त्यांच्या देसत हंशों नये, दूर उभें रहावें,
जवळ बोलावित्यास सन्मुख येऊन अधोमुख उभें रहावें, ते सांगतील ते
एकाग्र चित्तानें ऐकावें, त्यांच्याशी वाद घालूं नये, कांहीं कमीजास्त पुसणें
असल्यास प्रकांती पुसावें, स्वामीजवळ दुसऱ्या कोणाचें उणें बोलूं नये, गुरु-
बंधूवर प्रेम करावें, दुसऱ्या कोणाचा हि मत्सर न करावा, लोक धादयावे,
गुरु रागावले तरी ते आत्महितार्थ मानावें, स्वामीच्या अपरोक्ष हि कांहीं
वेढ्यांकडे बोलूं नये, कारण स्वामी जेथें नाहींत असे ठिकाण च नाही,

वरलूं नका मागें पुढें कोणें ठाई ।

स्वामी सर्वा ठाई ऐकताहे ॥ ६१ ॥

ऐकताहे स्वामी त्यासी कोण सांगे ।

अंतर्बाह्य चांगे न कळे तुझां ॥ ६२ ॥

स्वामीच्या चरणस्पर्शानें पुनीत झालेल्या स्थळांना नमन करावें, स्वामीसेवेंत
देह शिजवावा, शुद्ध अंतःकरणानें स्वामीदर्शनास जावें, त्यांचें चरणतीर्थ
प्यावें,

स्वामीपाचें तीर्थ अघच्या तीर्थाचरी ।

घेऊनि अंतरीं निचारें हो ॥ ७९ ॥

ठेवून त्यांच्या मुखांतून निघतील ते शब्द ऐकण्याकडे चित्त ठेवावें, एकांत सांपडता च काहीं पुसणें तें पुसावें, त्याच्या आशेवाचून कांहीं करू नये, स्वामीचरणीं सर्वस्व अर्पण करून एकनिष्ठपणें असावें, सद्गुरुचें भजन करावें, गुरुगीतेचें अध्ययन करावें, सद्गुरुस्वरूप हृदयीं अखंड साठवावें, जप करणें तो एकातांत करावा, सद्गुरुभजनात मन गुग होऊन राहिलें तर नित्यनेम राहिला तरी चालेल, सद्गुरुसेवा करिताना नित्यनेम टळला तरी त्याची पर्वा नसावी,

विसराचा नित्यनेम सेवेमध्ये । कांहीं मनामध्ये येवों नये ॥ १५२ ॥
 द्रव्यदोषबघाणें आचरण शुद्ध ठेवावें, पराची काता मातेसमान मानावी, इत्यादि गिरिधराची शिकवण कोण लक्षपूर्वक वाचणार नाही, मनात ठेवणार नाही व तदनुरूप यागण्याचा प्रयत्न करणार नाही ?

सहस्र यांना प्रथम नमन करून राधचरित्रास आरंभ केला, मन रामरूप होऊन गेले व पुढें वसलेले जन हि दिसेनासे झाले. कथा सपते तों प्रमात झाली. नंतर भूषाळ्या व काकड-आरति झाली, वाद्य वाजू लागली. स्वामींचें सगुण ध्यान हृदयात साठवून घेतलें, हेतु हा को, परत गेल्यावर ते च चित् ! स्वामींस दडप्राय नमस्कार घातल्या चित्त चरणीं जडल्यामुळें उठवेना. ऊठ, झणून स्वामींनीं आज्ञापिलें, झणून उठलों. नंतर स्वामी किंचित् पड्डले. प्रात काळीं सडेसमार्जनें झालीं, श्रीसमर्थींचें स्नान झालें. स्नानाच्या ठिकाणीं पार दाटी होती, रोष सापडेना, तसा च जवळ गेलों. स्वामींचें स्नान झालें. स्वामींनीं देवाची केलेली पूजा पाहिली. नंतर आरति झाली, देवास नैवेद्य अर्पण झाला, विपुल पळें अर्पिली, सर्वांनीं देवास नमस्कार घातले. नंतर पुराणाचा एक अध्याय झाला, तों स्वयंपाक सिद्ध झाल्याची वार्ता आली सर्वांची भोजनें झालीं. नंतर ताबूल सेवन होताना थोडा वेळ चर्चा होऊन स्वामी काहीं काळ एकातात गेले, थोडेंभे निजले. स्वामींनीं उठून मुलमार्जन केलें. महतानीं स्वामींच्या अगाला नूतन घदन लाविलें, पुष्पमाळा अपिल्या. स्वामींनीं ताबूल सेवन केला. नंतर झपे, वीरभाटीव, कडके, मुघेळेचे भडके इत्यादि गायन झालें, तों सूर्यास्ताची वेळ आली. नंतर धूपार्ति होऊन बैठका घातल्या व पुन्हा आदल्या दिवसाप्रमाणें कीर्तनें सुरू झाली. असा श्रीसमर्थस्वामींचा

प्रबोधिसी तेथें काय भिन्न आहे । अर्थ पूर्ण पाहे विचाराचा ॥ २३ ॥
 विचाराचा अर्थ नित्य बोलतोसी । संति करितोसी नवल मोठें ॥ २४ ॥
 नवल मोठें वाटे भक्तीची आवडी । राहों घाबी जोडी भक्ति प्रेमें ॥ २५ ॥
 भक्ति प्रेमें जोडी असो हि विदेसी । आहों तुजपासी सर्व काळ ॥ २६ ॥
 सर्व काळ आहों वचन प्रमाण । प्रसंग जाणून भेटी आणूं ॥ २७ ॥
 भेटी आणूं कांहीं संति न करावी । नौमी आठवावी रात्रिदिचस ॥ २८ ॥
 रात्रिदिचस ध्यान नामीचें करावें । गिरिधर देवें आक्षापिला ॥ २९ ॥

(१२) श्रीदेवदर्शन

अभंग. ११८.

श्रीसमर्थाचा निरोप घेऊन गिरिधर निघाले त्या वेळीं

सहस्रसमर्थे ग्रन्थगर्भे दिव्हा । श्रीकंठमेखळा प्रासादिक ॥ २ ॥
 आणि कांहीं बोध केला, तो आज आपण श्रवण केला क्षणजे श्रीसमर्थ
 शिष्यांना युक्तिबुद्धीनें कसे भरीत, तें कळणार आहे.
 निरोपिती कोठें वाद घालूं नको । भक्ति सोडों नको राघवाची ॥ ५ ॥
 राघवाची भक्ति ग्रन्थाचें पूजन । स्वजनशोधन समुदाई ॥ ६ ॥
 समुदाई लोक मर्यादे धरावे । कलयुगीं अघवे अमर्यादी ॥ ७ ॥
 अशा ह्या अमर्याद काळामध्ये चित्ताचा खोभ होण्याचे प्रसंग वारंवार येणार,
 क्षणून श्रीसमर्थ क्षणतातः—

क्रोध येतां पाय मार्ग काढा ॥ १२ ॥

पण अशा घर्मभ्रष्ट काळांत च लोकाना जो ताळ्यावर आणील तो च सरा
 महत् ! काय मोठी कठीण गोष्ट आहे ! श्रीसमर्थ गिरिधरांना विचारतातः—
 सावधान रामीं असतां विवेकें । चोलेतिना लोकें काय तुला ॥ १७ ॥
 इत्यादि अनेक तन्हेचा बोध करून व श्रीदासबोधाची पोथी गिरिधरांना
 देऊन श्रीसमर्थ क्षणालेः—

सोडूं नको ग्रन्थ उपासना दीक्षा । सर्वकाळ भिक्षा सोडूं नको ॥ १९ ॥
 सोडूं नको नित्य साधन आपुलें । पाठांतर केलें पाहिजे तां ॥ २० ॥
 पाहिजे तां आपुला आचार रक्षिला । चेद सांभाळिला पाहिजे तां ॥
 वेदां हि काय करू अशा उद्यम उत्पन्न झाला क्षणजे श्रीदासबोध उघडावा !
 ग्रन्थामध्ये घरा पाहुनि विवेक । पतविं सम्यक लोकामध्ये ॥ २९ ॥

शेवटीं श्रीसमर्थ आशीर्वाद देतात—

लोकामध्ये आहे राम साभिमाना । जनीं जनार्दनी सुखें वसा ॥३०॥
असा श्रीसमर्थोचा आशीर्वाद घेऊन जाण्यासाठी उठलों, पण पाय काहीं
चालेनात.

उभा ठेलों रूप न्याहाळिलें दृष्टी ।

आणि पुन्हा एकवार

साष्टांगीं हे सृष्टी स्पर्शिलीसे ॥ ४२ ॥

स्पर्शिलीं पाउलें मस्तक ठेविला ।

मग धीर केला निघावया ॥ ४३ ॥

आणि गिरिधर स्वामीचे पाय आठवीत स्वामीकार्यासाठी निघाले, ते बहुधा
प्रथम श्रीक्षेत्र चाफळास गेले. तेथे श्रीरामाचे दर्शन घेत असता

स्वामीकृपे नुह्या सांपडो आह्मांसी ।

येरीं निगमासी न पडां ठाई ॥ ६६ ॥

इत्यादि गिरिधरानीं श्रीरामाशीं मोठे धाड्याचें भाषण करून शेवटीं श्रीरा
माची प्रार्थना केली कीं,

सांगों धाडा मेघां वर्षाचें हो जळें । पर्जे पुष्पें फळें रसोत्पत्ति ॥८२॥
रसोत्पत्तियोमें जन सुखी व्हावें । मन प्रवर्तावें तुझे निष्ठे ॥ ८३ ॥

इत्यादि.

(१३) श्रीरामरूप

मेरु, येकचीस स्वर्ग, चंद्र, सूर्य, तारा, ढग, भेषधारा, पच भूतें, पच तत्ते, गुह्यी, आह्वी, सर्व, सर्व काहीं राममय होऊन

जेथें पाहीं तेथें राम दिसे ॥ २९ ॥

(१४) श्रीसीतारूप

अभंग ५४

यात मायेच्या स्वरूपाचें वर्णन आहे. आपल्याला हा जो सार विस्तार दिसत आहे तो थ दिसत नाही तो सर्व मायेचा आहे.

विस्तारली कांहीं नाही रामकडे । सर्व हि एकडे कर्तव्यता ॥ ९ ॥

कर्तव्यता सीतादेवीकडे लागे । आपण चि घागे तिहीं लोकां ॥ १० ॥

इच्छा योगें नाना कथा चमत्कार । अवतारविस्तार सर्व ईचा ॥ ४० ॥

इच्छा योगें देव दानव मोहिले । मायेनें गोविले थोर थोर ॥ ४८ ॥

थोर थोर येथें येऊनियां गेले । गेले आणि मेले मायायोगें ॥ ४९ ॥

मायायोगे कांहीं गुहा हि फळतें । मन निघळतें गुरुदृष्टे ॥ ५० ॥

ती गुरुकृपा शोण्यासाठीं सद्गुरूचे पाय धरिले पाहिजेत.

(१५) प्राणनाथ

अभंग ५२

यात मस्तकृत जो भासति, आपल्या सर्वांचा प्राण, त्याच्या विश्वव्यापक स्वरूपाचें वर्णन आहे.

प्राणनाथ आहे सर्वत्र व्यापक । दावी देव येक भक्तजना ॥ ४८ ॥

भक्तजना दावी रामउपासना । घाली निरंजना पैलिकडे ॥ ४९ ॥

पैलिकडे मज प्राणनाथें नेलें । नेऊनि व्याणिलें देहबुद्धि ॥ ५० ॥

देहबुद्धि तव दास्य त्याचें करी । नित्य निरंतरें यस्तुरूप ॥ ५१ ॥

यस्तुरूप गिरिधर केला तेणें । योलणें चालणें सर्व त्याचें ॥ ५२ ॥

तेहा आपण आता निराळा अभिमान कथाचा धरया ।

१ ऐसी मासी उपासना । क्षाणित नये अनुना । नेऊन पाणी निरंजना ।
पैलिकडे ॥ १५२ ॥

(१६) योगीराज

अभंग ५०

ब्रह्म आणि योगी एक च, असें निरूपण करीत असतां, या प्रवर-
णांत गिरिधरांनीं श्रीसमर्थार्चें, एक प्रकारें, स्तवन करून

योगीयांचा योगी स्वामी माझा ॥ २३ ॥

असा सिद्धान्त केला आहे.

(१७) दीक्षासंवाद

अभंग १५४

रामनाम, ब्रह्मज्ञान, विज्ञान, विवेक, वैराग्य, भक्तियोग, संतसंग,
पर्यटन, सर्वमान्यता, ब्रह्मचर्य, रामोपासना, ग्रन्थदेवार्चन, गुरुचीं कर्तव्ये,
निष्ठुहलक्षणें, जगदुदार इत्यादि विषयांचें विवेचन या प्रकरणात आहे. आप-
ल्याला तें सारें समजतें च असें नाहीं. कोणी पाहिलें आहे ब्रह्मज्ञान !
हरामींचें रूप हें च आपलें ब्रह्मज्ञान !

कैसें आहे ब्रह्मज्ञान कोणा ठावें । रूप आठवावें स्वामीयाचें ॥ ५३ ॥
स्वामीयाचें रूप आठवतें मनीं । रामनाम धरणां उपदेशिलें ॥ ५४ ॥
उपदेशिलें तें चि दड हें धरायें । भक्तीस लागावें संतसंगें ॥ ५५ ॥
बाकीचे कठीण विषय सोपवावें पुढिल्यात. नाना ग्रन्थ वाचावे आणि संश-
यांत पडावें, हें कोण ज्ञान ! आपण आपला श्रीसमर्थचरित्राचा ध्यास घ्यावा.
दिसों आले दगे ग्रन्थविवरणें । समर्थकरणें कैसें आहे ॥ १४० ॥
कैसें आहे पेन्ना समर्थकरणें । देवाचिकारणें त्याग केला ॥ १४१ ॥
त्याग केला सर्व उपासनेलागीं । निस्पृहता आंगीं फडफडित ॥ ४२ ॥
फडफडित निस्पृहता समर्थति । जगदोदारातें भक्ति केली ॥ ४३ ॥
भक्ति केली श्रेष्ठ अधिक पाडली । उपासना केली आधीं पुढें ॥ ४४ ॥
आधीं पुढें रामनौमीचे उद्याह । मग समुदाय दर्शनासी ॥ ४५ ॥

१ उपासना करुनिया पुढें । पुरवले पाहिजे बहुकडे । भूमदळीं जिकडे
तिडके । जाणती तथा ॥ १९६ ॥ या उपदेशाचें रहस्य गिरिधरांनीं वसें व्यक्त
केलें आहे, त्याचें गहन कगवें.

दर्शन स्वामीचें येकायेकीं नव्हे । पुण्य गांठीं राहे विचाराचें ॥ ४६ ॥
विचाराचें पुण्य असतां संग्रहीं । धन्य तो निस्पृही लोकांमध्ये ॥ ४७ ॥

(१८) साधुसंवाद

अभंग ४५

यात भिन्न सांप्रदायाच्या दोषा साधूंचा संवाद आहे. दोघे निरनिगळ्या
मताचे साधु परस्परास भेटले. प्रथम नमस्कार चमत्कार होऊन त्यांच्यांत
ब्रह्मज्ञानाची चर्चा सुरू झाली. कोठेसा मतभेद होऊन

तुम्ही जाणा तुमच्या सहस्रच्या कृपें ।

आमुच्या गुरुकृपें आली जाणों ॥ २९ ॥

येथवर वादाची मजल आली. पण गिरिधर दानतात, वापानो, हुक्षी भिन्न
भाषीत असाल, पण सहस्र कोठें देन आहेत ?

सहस्र समर्थ येक धाहे ॥ ३० ॥

तथापि ज्या वादानें तत्त्वबोध न होता उलट विवृष्टपणा यादत जातो असला
वाद च नको.

राघवाची कीर्ति गातां समाधान । नवो ब्रह्मज्ञान मित्रतुडी ॥ ३३ ॥

मित्रतुडी होते नसल्या साभिमानें । करार्थी कीर्तनें राघवाचीं ॥ ३४ ॥

(१९) श्रीगुरुदेवनमन

नमूं दयाकरा । नमूं परावरा ।
 नमूं निराधारा । कल्याणसिंधु ॥ ९५ ॥
 नमूं गुणातीता । नमूं तत्त्वातीता ।
 नमूं सर्वातीता । निर्मळा तूं ॥ ९६ ॥
 नमूं जगद्वंद्य । नमूं अद्यवद्य ।
 नमूं स्वसंवेद्य । येद्य धस्तु ॥ ९७ ॥
 नमूं ज्ञानघना । नमूं सनातना ।
 नमूं पुरातना । अगोचरा ॥ ९८ ॥

बोरे.

गुरुगीता गिरिधरांना मुखोद्गत होती, तिचा सर्व अर्थ त्यांनी प्रावृत्तात आणला आहे.

मुखोद्गत तुह्या गुरुगीता आहे ।

अर्थ कैसा काय निरूपाचा ॥ १० ॥

मूळ संस्कृत वर व सार्ली गिरिधराचे अमंग देऊन एक लहानसें पुस्तक प्रकाशित केल्यास तें गुरुभक्ताना निःसंशय प्रिय होईल.

पाहिजे हे गुरुगीता गुरुभक्तां ।

हरिभक्तां चिरक्तां प्रिय आहे ॥ २१४ ॥

(२२) गुरुवाक्यमाला

श्लोक १६१

वृत्त-चंपकमाला

षोण मि स्वामी काय करावें । प्रह्व तुं आतां ध्यान धरावें ।

ध्येय ध्यान हें छैत जुरावें । एक गुरुपद सत्य उरावें ॥ ५ ॥

असा आरंभ करून पहिल्या ८५ श्लोकात आत्मज्ञान सांगितलें आहे, पुढें ५० श्लोकात धीगुरूंनीं शिष्याला वर दिला आहे.-

धीगुरुचें घरदान जादलें । आत्मरुपीं निजपेक्ष्य पाहिलें ।

सर्वगतीं स्वगतीं मन धालें । प्रत्ययज्ञान प्रचीतिसि आलें ॥ १३३ ॥

व पुढील पंचवीस श्लोकात

जय जय सहस्रराज समर्था । पाशविलें मज जी परमार्था ॥

इत्यादि धीसहस्ररूचें स्तवन करून शेवटच्या श्लोकात प्रकरणाचा समारोप

केला आहे

दान, तप वगैरे मार्ग हि अनेक आहेत; परंतु साधकाचा प्रश्न असा आहे की या सर्वांत सुलभ साधन कोणतें ? नामस्मरण हा च सर्वांत सुगमोपाय होय.

शिवास छंद लागला । शिवें शिवे निरोपिला ।
पुढें अनेक घेधले । तयासि योग साधले ॥ १२ ॥
तुह्मांसि तें चि सांगतों । श्रीरामरूप बोलतों ।

इत्यादि रीतीनें या प्रकरणात श्रीराममहिमा वर्णिला आहे.

(२४) लोकस्वभाव

ओवी २५

जो जो प्राणी जन्मासि आला । तो तो देहाभिमानें चि गेला ।
त्यामध्ये कोणही विटला । प्रबोधनिवळा निवळला ॥ १ ॥
जो तो ह्मणे आह्मी थोर । कोण पाहे सारासार ।
माझी घतणूक परपार । पाववी भवाच्या ॥ २ ॥
परपार हें हि नाहीं । मी च अवघा सूर्य कांहीं ।
साधुसंत कैचे काई । कोठून आले ॥ ३ ॥
द्रष्टा निदिती ब्राह्मणास । ब्राह्मण निदिती आणिकास ।
परस्परें यातीयातीस । थोरपणें उडविती ॥ ४ ॥
कितेक मूर्खपणांचीं लक्षणें । स्पर्धा कुतर्क कुलक्षणें ।
समर्थ निरोपिलीं विचक्षणें । ग्रन्थांतरीं ॥ ५ ॥

(२५) श्रीकृष्णकथातरंग

ओधी १७३

अघासुरवध, वत्सहरण, वत्सासुरवध, कालियादमन, यशोदादर्शन, कृष्णदर्शन, श्रीसरस्वतीतीर, वरुणा, केशीवध, रासक्रीडा, वृकवध, दुर्वास-परिक्षा, गर्दभासुरवध इत्यादि कथा या प्रकरणात थोडक्यात वर्णिल्या आहेत.

(२६) हरिलीला

श्लोक ४५४

वृत्त-माळिनी

या प्रकरणाचे अकरा समास असून त्यात गिरिघरानीं श्रीकृष्णलीला प्रेममग्ननें गाविली आहे. ज्यांनीं यावेद्देह रामोपासना चालविण्याची दीक्षा घेतली त्यांना श्रीकृष्णचरित्र गाण्यास बरी वेळ पावली, अशी कोणी शका घेईल, तर त्याचें समाधान गिरिघर च करित आहेत.

रघुविरमजनाची मुरय याजन्म दीक्षा ।

यदुविरमजनाची रामरूपे अपेक्षा ।

यदुपति रघुराजों ऐक्यरूपे मिळाला ।

धचण कदात आतां संत थोते तयाला ॥ १

आणि अशा रीतीनें भीष्म आणि श्रीकृष्ण याचा ऐक्यभाव सर्व प्रकरणात दाखविला आहे. शक्राच्या समासात द्वापारातीं द्वाकेश हनुमतास भेटण्यासाठीं कृष्ण रामरूप कसे झाले तें वर्णिलें आहे.

प्रजवधुअभिळ्यापी प्रहचर्यास भेटे ।

पवनसुतदृष्टीनें राम केला चि नेटें ।

परवधुअभिळ्यापा चाटतें तें चि व्हायें ।

पवनसुतदृष्टीनें रामरूपीं मरायें ॥ २

रामदम हनुमतीं कृष्णजीलागि चाड ।

हणउनि मनुजा रे इतरा कोण पाड ।

पवनतनुजसंगें कृष्णजीं राम जाला ।

मिमकितनुजसंगें येवपत्नी च टेली ॥ ३

हणउनि मनुजा रे देव मत्तामिमानी ।

हरण त्वरित जाई मोक्ष पायें निदानी ।

यदुकुलटिलकेसीं राम होई स्वभावें ।

सदयहृदय स्वामी सांगती शुद्ध भावें ॥ ११

अशा रीतीने श्रीकृष्णाचें मनोहर चरित्र गाऊन ते गिरिधरानीं श्रीचरणीं अर्पण केलें आहे.

सुजन सुजनवृंदें ऐकती हें चरित्रें ।

परम परमछंदें तोपती संतपात्रें ।

हरिगुणमणिमाला किंचिता योचित्या हो ।

निजगुरुपुजनार्थें श्रीपदीं ठेविल्या हो ॥ १२

(२७) नाना पंथ

पदें-कडवीं ५०

निरनिराळ्या पथावर हीं पदे आहेत, ज्याला त्याला आपआपला पथ चांगला च वाटत असतो व तो चांगला नसतो असें तरी कोणी झणावें, परंतु ज्या पथात ज्ञानप्राप्ति नाही ते सारे पथ वेगळ धर्मास कारण होतात.

ज्याचा पंथ त्यासि चांगला यहु चांगला योणें नव्हे झणावें ।

सात पांच पथें चालिले ठोक चालिले ज्ञानेंधीण शिणावें ॥

उपासनाभेदैकरून जरी निरनिराळे पथ प्रचलित झाले असले, तरी ज्याचा भर आत्मज्ञानावर आहे असे पथ चांगले होत असें झणण्यास हरकत नाही. पण याशिवाय आणखी एक पथ अनादि काळापासून चालत आलेला दिसतो व तो सर्व काळीं आणि स्थळीं पक्क वज्राना च प्रिय झालेला

एकंकार, भ्रष्टाकार यांना मुमा असते, ते हि पय त्याज्य च होत. याले-
रीज वाकी सारे पय, ज्यात शुद्ध आचार आहे, ज्यात भगवद्भक्ति आहे,
गुरुसेवा आहे, शानार्जन आहे, ते सारे चांगले.

नाना देश भाषा मते । भूमंडळी असंख्याते ॥

त्या सर्वांचा निवाडा श्रीसमर्थाना आत्मगोघात केला आहे, फक्त कोणत्या
हि मताचा किंवा पंथाचा प्रत्यक्ष नामनिर्देश केला नाही, इतकेंच.

नाना पंथ नाना मते हि असंख्याते हीं समर्थाने शोधिलीं ।

गीतार्थ शोधितां शोधितां यें शोधितां शिष्यसृष्टी बोधिली ॥

महानुभाव, जटिल, बैरागी, लिंगार्त, स्मार्त, वैष्णव, मध्ववैष्णव इत्यादि
पथाचें एक एका पदात वर्णन करून नंतर शानियाचा जो उदास पथ क्षणजे
श्रीरामदासी काभदाय, त्यावर गिरिवरुची दोन वर्से आहेत. त्यात श्रीप्रण्य-
राजाचा गौरव विशेष केला आहे.

उदास ग्रंथांचे निवाडे मोठे निवाडे ग्रंथ पाहतां कळती ।

वेदांत सिद्धांत धादांत यांच्या पथें फटपट्ट फळती ॥

दासबोधग्रंथ निवाडा मोठा निवाडा मायाग्रह निरोपी ।

भगवद्वाक्यें ग्रंथ बोलिला पुढें चालिला गिरिवरदस्वरूपी ॥

(२८) हकिरुत वारे

जमदग्नि, वसिष्ठ, हे समर्पि व इतर ऋषि, यांचे संबंधी हा याका आहे.

- (५) पंचीकरण वाकाः—मुळीं ब्रह्म निराकार, निर्मळ निश्चळ निराधार, मुक्त अक्रिय निर्विकार, गगनासारिखा विचार, तेथें मूलमाया सविकार, पवनासारिखा विचार, पचभूतें त्रिगुणाकार, अष्टधा प्रकृतीचा प्रकार, प्रकृतितत्त्वभावे जगदाकार, इत्यादि,
- (६) ब्रह्मगोल वाकाः—यात ब्रह्मांडाचें विवरण केलें आहे.
- (७) दैवी वाकाः—यात भरतवर्षातील पवित्र नद्या, पवित्र स्थाने, द्वादश ज्योतिर्लिंगे, देवदेवतांचीं स्थाने, याचा उल्लेख आहे.
- (८) पंथी वाकाः—नाना पंथ, नाना मार्ग, मतमतांतरे इत्यादि काचा यात विचार केला आहे.
- (९) निवेदनी वाकाः—छप्पन देश, तितके राजे, नाना शास्त्रे, धर्मप्रवर्तक, चतुर्विधा मुक्ति, भक्ति, प्रतिमापूजन, नाना पंथ, मोक्षदाता सहस्र, इत्यादिफाच्या वतीनें या वाक्यात क्रियादी निवेदन केल्या आहेत.
- (१०) राजशासनी वाकाः—यात हि ब्राह्मणाच्या वतीनें किर्याद माहून श्रीसमर्पाचे हुक्म सुटले पाहिजेत, अशी विनंति केली आहे.

एककार, भ्रष्टाकार यांना मुमा असते, ते हि पथ त्याज्य च होत. याखे-
रीज याकी सारे पथ, ज्यात शुद्ध आचार आहे, ज्यात भगवद्भक्ति आहे,
गुरुसेवा आहे, ज्ञानार्जन आहे, ते सारे चांगले.

नाना देश भाषा मते । भूमंडळीं असल्याने ॥

त्या सर्वांचा निवाडा श्रीसमर्थांनीं आत्मगोघात केला आहे, पक्त कोणत्या
हि मताचा किंवा पथाचा प्रत्यक्ष नामनिर्देश केला नाही, इतकें च,

नाना पथ नाना मते हि असल्याने हीं समर्थांनीं शोधिलीं ।

गीतार्थ शोधितां शोधितां बरे शोधितां शिष्यसृष्टी घोधिली ॥

महानुभाव, जटिल, रैरागी, लिमाईत, स्मार्त, वैष्णव, मध्ववैष्णव इत्यादि
पथाचें एक एका पदात वर्णन करून नंतर शनिवाचा जो उदास पथ दाखले
श्रीरामदासी सांप्रदाय, त्यावर गिरिधराची दोन पदे आहेत त्यात श्रीग्रन्थ-
रानाचा गौरव विशेष केला आहे

उदास प्रह्लांके निवाडे मोठे निवाडे ग्रन्थ पाहतां कळती ।

घेदांत सिद्धांत धादात यांच्या पथें वृत्पवृक्ष फळती ॥

दासबोधग्रन्थ निवाडा मोठा निवाडा मायाग्रह निरोपी ।

भगवद्वाक्यें ग्रन्थ घोलिला पुढें चालिला गिरिचरदस्वरूपी ॥

(२८) हकिमत वाके

जमदग्नि, यक्षिष्ठ, हे सप्तर्षि व इतर ऋषि, याचे संबंधी हा याका आहे.

- (५) पंचीकरण याकाः—मुखी ब्रह्म निराकार, निर्मळ निश्चळ निराधार, मुक्त अक्रिय निर्विकार, गगनासारिखा विचार, तेथे मूलमाया सविकार, पवनासारिखा विचार, पंचभूतें त्रिगुणाकार, अष्टधा प्रकृतीचा प्रकार, प्रकृतिस्वभावे जगदाकार, इत्यादि.
- (६) ब्रह्मगोल याकाः—यात ब्रह्मांडाचें विवरण केलें आहे.
- (७) दैवी याकाः—यात भरतवर्षातील पवित्र नद्या, पवित्र स्थानें, द्वादश ज्योतिर्लिंगें, देवदेवतांचीं स्थानें, याचा उल्लेख आहे.
- (८) पंथी याकाः—नाना पथ, नाना मार्ग, मतमतांतरे इत्यादिकांचा यात विचार केला आहे.
- (९) निवेदनी याकाः—छप्पन देश, तितके राजे, नाना शास्त्रें, धर्मप्रवर्तक, चतुर्विधा मुक्ति, भक्ति, प्रतिमापूजन, नाना पंथ, मोक्षदाता सहस्र, इत्यादिकांच्या वतीनें या याक्यात किर्यादी निवेदन केल्या आहेत.
- (१०) राजशासनी याकाः—यात हि ब्राह्मणांच्या वतीनें किर्याद माहून श्रीसमर्थाचे हुद्दम सुटले पाहिजेत, अशी विनंति केली आहे.

श्रीरामसमर्थ

श्रीहनुमान

स्वात्मबोधवाका

(चिंवा असेल तो)

स्वस्ति श्रीमत्सच्चिदानंदैकघन ब्रह्मानंदैकजीवन
 परमानंद परमपुरुष परावर परात्पर सकल चरा-
 चर आगमनिगमांतर अक्षर अपार पारातीत
 निर्गुण गुणातीत निरंजन सदोदीत शुद्ध बुद्ध
 शब्दातीत भावगर्भ भावातीत आदिपुरुष
 आत्माराम सगुणनिर्गुण पूर्णकाम अनंतको-
 टिब्रह्मांडनायक नाम श्री राम जय राम जय
 जय राम स्वामीसमर्थाचे सेवेसी ॥

दासानुदास परंपरैक गिरिवरदनामैक अणुरेणैक निज-
 पदेक येकैक कृत साष्टांग नमस्कार विज्ञापना परिहार ॥

वाग्वे

(२९) काशीयात्राकथन

माघस्नाना अंतर्ती । समर्थार्ची तिथि ।

जे कां पुण्यतिथि । विख्यात हे ॥ ४८ ॥

ती अयागास च करून याया पुढें चालली. गुहाचें शृंगबेर अवलोकन करून व गोमती, तमसा उल्लूखून याया अयोध्येस पावली. अयोध्येचें दर्शन होतां च गिरिधर दृष्टतातः—

पापें गेलीं भंगा । क्षणमात्रें ॥ ५६ ॥

क्षणमात्रें पापें । नसतां पदरीं ।

गेलीं हे उत्तरीं । कोण बोले ॥ ५७ ॥

कोण बोले पाप । पुण्य सरयुतीरीं ।

जेथें नांदे हरि । आत्माराम ॥ ५८ ॥

निरंतर धृत्ति । नौमीं विध्रामली ।

रामभाषा जाली । गयागमने ॥ ६२ ॥

तेथें पुन्हा सरयुदर्शन घडलें आणि गिरिधराना

ध्यान आठवलें । अयोध्येचें ॥ ६४ ॥

अयोध्येचा राम । विध्रामा विध्राम ।

तारक हें ब्रह्म । स्वानंदाचें ॥ ६५ ॥

स्वानंदाचा घन । श्रीराम घोळला ।

परा फाल गेला । सरयुतीरीं ॥ ६६ ॥

गंधेव यात्रा चैत्रात च पोचली. तेथें विठ्ठलानादि सर्व विधि उरवून यात्रा व्येष्टात काशीस येऊन दाखल झाली. गिरिधराचा चातुर्मास मुकाम तेथें च होता.

घर्णवेना मुक्त-। पुरीचा स्वानंद ।

जेथें परमानंद । शिष स्वयं ॥ ८३ ॥

शिष स्वयं काशी- । खंडीं ध्रुवणीं येसे ।

घाणी चढवीतसे । काशीखंडीं ॥ ८४ ॥

गुरुपेनें यात्राहेतु सफल होऊन काशीसह ग्रन्थ हि काशीस च संपूर्ण झाला. गुरुपेची आठवण होऊन गिरिधर दृष्टतातः—

स्वामियाचें ध्यान । सहास्रदिशिपरीं ।

साष्टांग मी करी । नमस्कार ॥ ८८ ॥

गुरुपदीं यास । नित्य काशीयास ।

गुरुपाप्प्यां विभ्यास । विभ्यनाथ ॥ ९४ ॥

गुरुपदीं सर्व । तीर्थे चोत्तमती ।

गुरुगीता पढती । ब्रह्मादिक ॥ १०२ ॥

अहें क्षणून गिरिधरानीं श्रीगुरुचरणीं सपूर्ण यात्रा निवेदन केली,

(३०) काशीखंड

अभंग ३९४८

भागच्या प्रकरणात ज्या ग्रंथाचा उल्लेख केला आहे तो च हा ग्रंथ होय.

काशीखंड ग्रंथ जाला काशीपुरीं ।

मणिकर्णिकातीरीं विश्वनाथीं ॥ १५६

तो मूळ संस्कृत ग्रंथाला च बहुतांशी धरून असल्यामुळे त्यातील कथाभाग येथे देत नाहीं; तथापि ग्रंथ छापला जाणें आवश्यक आहे. भाविकास तो प्रिय झाल्यावाचून राहणार नाही. ग्रंथाचा शेवट करिताना गिरिधर क्षणतातः—

जगद्गुरु स्वामी कृष्णातीर्यासी । गोदातीर्यासी अवतारें ॥ १५६

अवतार धर्मस्थापना परलोकीं । भरतखंडीं लोकीं विख्यात जो ॥ १५७ ॥

विख्यात जो हनुमान सर्वेश्वर । तो चि अवतार विश्व जाणे ॥ १५७ ॥

विश्व जाणे विश्वविख्यात कीर्तीचा । संतसज्जनाचा प्रेमसिंधु ॥ १५८ ॥

प्रेमसिंधु दीनबंधु दीनानाथ । ज्याची रघुनाथ उपासना ॥ १५९ ॥

उपासना राम तारक ब्रह्म हो । कीं परब्रह्म हो श्रुतिवाक्यें ॥ १६० ॥

श्रुतिवाक्यें रामीं रामदासस्वामी । परंपरा आसी निवेदिली ॥ १६१ ॥

निवेदिली वेणीस्वामीपरंपरा । कवि गिरिधर ब्रह्मानंद ॥ १६२ ॥

धृति जरी लजित शाह्या, तरी जीवाचा स्वभाव कांहीं केल्या जात नाही,
आणि हाणून श्रीसहस्ररूप गातां येईल तसें मी गाणार च !

थोर भाग्य मजला भजनाचें । लाधलें जरि तुझ्या पुजनाचें ॥

तरी मी हळु हळु आपल्या स्वरूपां लीन होईन असा मला भरंवसा घाटतो.
नवविध भक्तिमार्ग आह्वां जड जीवांस दाखविण्याकरितां आपण जरी मानव-
धेप धारण केला तरी आपण प्रत्यक्ष श्रीराम च आह्वांत, रामनामेंकरून पापाण
तरले, मी तरी जड पापाण च आहे, तेव्हां आपलें नाम घेऊन मी कां न
तरेन ! महाराज, आपले गुण किती आठवू ! दासबोधांत आपण मतम-
तांतिरांचें खंडण करून सर्व निवाडा करून दिला आहे, आपलें स्तवन करावें
हाणून मी पुढें सरसायलों, पण माझ्या सर्व वृत्ति आपल्या चरणां लीन होऊं
पाहितात.

शिष्य सर्व भुवनीं गित गाती । स्वामि सहस्र तुझां नित गाती ।
नाहिं गूणगणना घटुं आली । वृत्ति पादसदनीं निजुं आली ॥ २५ ॥
तथापि त्या वृत्तीला वारंवार जागी करून आपल्या सगुण स्वरूपाचे गुण
घर्णन करण्यास प्रवृत्त होतो. मज किंकराला एरव्ही श्रीरामरूप कोठून उम-
गतें ! तें आपल्या वचनबोधदीपानें मला सर्वत्र दाखविले. तें रूप पाहून माझी
देहबुद्धि नष्ट झाली. मी मूळचा जड फत्तर ! हालणें नाही, चालणें नाही !
त्या मजला आपण हार्ती घरून भवार्णवीं उद्धरिले ! कोण ही आपली सद्-
यता ! आपला ग्रन्थ मला नौकारूप झाला !

ग्रन्थगर्भ हृदई प्रगटीलें । तें चि सर्व हि जनीं प्रगटीलें ।

सत्य सत्य दृढ भाव करावा । हीन दीन दिन धन्य करावा ॥ ४५ ॥
एवढी आपणांस माझी करुणा जाली पाहिजे. माझे चोखडे धोल आपण
गोड करून घेतले पाहिजेत. माझ्या हातून आपण काही तरी सेवा घेतली

मूढ लोक ह्मणतीं देहधारी । भक्त लोक ह्मणतीं अवतारी ।

चंचळें ह्मणत चंचळ तूला । निश्चळें ह्मणत निश्चळ तूला ॥ ७० ॥

अशा आपलें मी चार प्रकारांनीं पूजन करितों. हे चारी प्रकार तरी आपण च शिकविले आहेत. अकराव्या दशकाच्या दुसऱ्या समासात आपण चत्वार देव निरूपिले आहेत. ते चारी देव आपल्या ठायीं कल्पून मी आपली पूजा करितों. आपल्या पादुका ही च माझी प्रतिमापूजा, आपण अवतारी आहात च, सर्वव्यापी जाणीवरूप हि आपण आहात च निश्चळ निर्विकारी हि आहात ! आपण नाहीं काय ? माझा मुख्य प्राण तुझी, माझा राम तुझी, आपलें धगधगीत ब्रह्मचर्य पाहून मला आपण मास्तीप्रमाणें वाटता. शिवाय मास्तीप्रमाणें आपण हि रघुचरियाचून अन्य देव सहजा जाणत नाहीं. आपण च राम आहात असें मी का न ह्मणावें ? परदार, आईबाप सोडून आपण हि भीरामाप्रमाणें वनवास पत्करिला !

राघवें घनविहारण केलें । सर्व राज्य जन सांडुनि दिल्लें ।

त्यापरी च तुज म्यां निरखीलें । म्यां नव्हे घडुजनीं निरखीलें ॥ ८४ ॥

खरदूषणादि राक्षसास रामानें मारिलें, तर आपण हि भद्र प्राणी हे च कोणी राक्षस त्यांना बोधरूपी पाणानें ताळ्यावर आणिलें. वामशोचादि असह्य राक्षसाचा आपण सहार केला. अविद्यारूपी शूर्पणखेचें आपण हि नाक फांपिलें, अहंकाररूपी रावणाचा अतोरीस आपण वध केला. आपल्यात आणि भीरुमात याशिवाय आणखी एक साम्य मला दिसतें. शिवाला रामाचा ध्यास लागला होता. आणि आपला हि ध्यास शिवानें नष्टता कां

इत्यानि करुणार्णवा विनविलें नानारूपें भाविलें !
नाना गुण गुणान्वयें अळविलें कारुण्य हें दाविलें ।
सत्यासत्य असत्य शब्द मज हा लागों स्वभावं भला ।
शब्दातीत समर्थस्वामि मजला नीरंजनू लाभला ॥

(३२) श्रीकरुणाराम

श्लोक १८२

वृत्त-स्वागता, १०

या प्रकरणांत गिरिधरांनीं श्रीरामाळा आळविलें आहे. गिरिधरांच्या ठिकाणीं दोष कोठचे असणार, पण श्रीसमर्थींनीं तुझाआझासाठीं जसें, अचपळ मन माझे नावरे आवरीतां ॥ क्षणावें, तद्गत् गिरिधरांनीं, जणू काय स्वतःचे अनेकविध दोष आठवून ते नाहीसे करण्याविषयी श्रीरामाची प्रार्थना केली आहे. या प्रकरणाची दुसरी मौज अशी आहे कीं, श्रीरामाची प्रार्थना करीत असतां, त्यांत गिरिधरांनीं क्रमशः रामायणाचीं सात हिं कांडे आणलीं आहेत.

रामा, एरव्हीं तू मजसारख्या दोन जनास चौटून भेटणार, पण सद्गुरूंनीं मजवर कृपा केल्यामुळें, भेट दिल्यावाचून तुला गत्यतर च नव्हतें.

तूज दाजनि दिलें गुदनाथें । ध्यान गान शिकऊनि दिनातें ।
दान धर्म तप तीर्थ तपावें । सर्व न्यास तत्र नाम जपावें ॥ ३ ॥

सद्गुरूंनीं मार्ग दाखविला क्षणून त्या मार्गाने जाता आलें, सद्गुरू न भेटते तर माझी काहीं धडगति नव्हती ! कोटून असावी ! मी सर्व दोषांनीं भरलों आहे; त्या दोषाची आठवण झाली क्षणजे मन कटाळतें.

भाव तो मज दिना कइचा रे । नष्ट दुष्ट जिव मी फळिंचा रे ।
वृत्ति तस जाहली रघुराया । या भुमीं निपजणें चि मराया ॥ ८ ॥
कर्म ही न घडलें मज हीना । घर्म पुण्य घडलें न च दीना ।
योगपाग कइचा मज रामा । भोगत्याग न घडे चि धिरामा ॥ ९ ॥
माझ्या हातून धड कर्म होत नाही, नीटपणें उपासना होत नाही. ज्ञाना-
विषयीं तर बोलावयास च नको, पण ह्या तीन हिं मार्गांत विघ्ने काय थोडों
आहेत ?

कर्ममार्ग भरला चि कचाटें । जाहलीं जन उपासक चाटें ।

ज्ञानकांड तिसरें अनुमानें । नासले जन यहू अभिमानें ॥ ३५ ॥

अशा स्थितींत माझी तुला प्रार्थना इतकी च आहे कीं,

कर्म म्यां न करणें फळमायें । भक्ति दे मज उपासकेमायें ।

ज्ञान दे मज अहं दवडूनि । तीन कांड मज दे निवडूनि ॥

मी बोलून चालून दीन आहे, तेव्हा मज अनायाला एकटें गांठून पट्टिपूर्वीं छुटावें हें साहजिक आहे. अद्या वेळीं, हे रामा, तुजवांचून माझे रक्षण करण्यास कोण समर्थ आहे ?

दीन मी मजबरी उठतातीं । काम चोर मजला लुटितातीं ।

स्वामि सद्गुरु ह्मणे अजि येथें । जानकीजिघन राविल तूतें ॥ ५३ ॥

मुलां राम त्या काम बाधूं शकेना । अशी सद्गुरूची प्रतिज्ञा आहे, ती सोयी कदापि दि होणें नाहीं ! क्षणून

घाटतें तव सुसंग धराया । घाटतें जनकुसंग हराया ।

देह गेह समुळीं विसराया । राम राम ह्मणतां चि सराया ॥ ११३ ॥

तेव्हा, रामा, तुझ्या नामाचा मी अखंड छंद घेतला आहे, त्यामुळे माझ्या-कडे बरु दृष्टीनं पाहण्याची कोणाची प्राज्ञा आहे, असें मला यादत नाहीं. तथापि, रामा, माझ्या जीर्वाची एक इच्छा आहे, ती आपण पुरविल्याशि-वाय माझे समाधान होणार नाहीं ! एक वेळ मला आपले चरण दाखवा ! भक्ताला पादुका देऊन त्याचें जसें कोड पुरविलें, तसें माझे पुरवाल वाय ?

पादुका दिधलिया भरतासी । पूर्ण भक्त निजभक्त रतासी ।

येक वेळु पद दाधि दिनासी । ते चि पाय पसवीन मनासी ॥ ११५ ॥

किंवा मास्तीला जसे आपण भेटलात, तशी जर मला आपण या कलियुगीं भेट घाल तर मजसारखा भाग्यवान् दुसरा कोणी नाहीं, असें दाटलें पाहिजे.

भेटलासि जइसा बलमीमा । भक्तमूपण विमूपण रामा ।

भेटसी मज दिना कलयुगीं । धन्य धन्य तदि मी कलयुगीं ॥ १३३ ॥

पण मी वेडा तर नाहीं. राम मला भेटावयाचे काय अजून राहिले आहेत ? श्रीसद्गुरु समर्थ हे कोण आहेत ?

स्वामि राम हनुमान रूपें जी । स्वामि सद्गुरु रूपें स्वयंपें जी ।

लोक बानर घट्ट मिळवीले । पादपद्मसदनीं मिळवीले ॥ १४७ ॥

आणि माहती तरी दुसरे कोण ?

तारिलें वपिपुळ्यास भिमानें । मारिलें अरिपुण्या अभिमानें ।

ते चि ऊपम समर्थप्रभूतें । तारक बुद्धतयांप्रति येथें ॥ १४८ ॥

असे समर्थ सद्गुरु नामस्वावर मी आता वृथा चिंता कां करीन ! असे क्षणून स्मरणाचा उपसहार गिरिधर फस्तातः

एवं राघवदर्शनीं मज्ज मनीं कारुण्यं जै वाटलें ।
 तें तें सादर ऐकतां प्रभुमनीं कारुण्यं हें लोटलें ।
 आत्माराम अराम राम सकळीं तें नाम माझे मुखीं ।
 ब्रह्मादींक पिपीलिका अणुमय व्याघ्रानि केले सुखी ॥ १८२ ॥

(३३) श्रीकरुणारुद्र

श्लोक १२१

वृत्त-स्वागता

यांत धीहनुमताची करुणा भाकीत एकंदर हनुमंतचरित्र क्रमशः
 निवेदन केलें आहे. अकरा अकरा श्लोकांचें एक एक अशीं हीं अकरा
 भीमरूपी स्तोत्रे आहेत. वृत्त हि अकरा अक्षरांचें च आहे.
 फलयुगीं कलिच्या फलहानें । गादलों यहू यहू सलहानें ।
 खोसुं मी किति अतरं भिमराया । या भुमी मरण पात्र मराया ॥१३॥
 श्रीसमर्थोनीं जे अकरा मारुती स्थापन केले त्या द्रुतेकांचें ध्यान एक-
 चारलें च आहे. श्रीरामापुढें जो मारुती असावयाचा तो दासरूपानें,
 बाकी सर्व प्रतापरूपानें. डावा हात कटावर, डावा पाय दैत्याच्या मस्तकावर
 व उजवा हात वर उगारलेला, हें प्रतापमारुतीचें ध्यान होय. तें च
 ध्यान मी ध्यातों, तरी तें ध्यान धरून, गिरिघर क्षणतात्, हे भीमराया,
 मला आपण स्वयं भेट द्याल काय ?

इत्यानीं करुण। करुनि बहुखा प्रार्थूनि प्राणाधिपु ।

नाता गूणरूपे यथामति रूपे गाऊनि वज्रीवपु ।

रुद्रा रुद्ररूपे चि श्लोक जाहले रुद्राक्षरी छंद हा ।

१ रामोपासक धीनवी भिमरूपी आनंद हा कंद हा ॥ ६ ॥

(३४) अव्दरामायण

श्लोक १८३

वृत्त-अनेक

आनंदनाम संरत्नीं चैव शुद्ध नवमीस मध्यान्हकाळीं अयोध्येस प्रभु
रामचंद्र अरताले.

वयाचे ४ वे वर्षापासून विद्याभ्यास

११ वे वर्षी त्रतयध

१२ वे वर्षी विश्वामित्रारोसर गमन

१५ वे वर्षी शिरकार्मुक भगिलें, सीतास्वयवर झालें, तेव्हां
सीतेचें वय सहा वर्षांचें होतें.

१५-२७ अशोध्येस वास

२७ वे वर्षी बनवासाला सुरवात. सीतेचें वय त्या वेळीं
अर्थात् अठरा वर्षांचें होतें.

२७-४१ बनवास

वैशाख शु. १२१ बनवासाला निघाले.

१, २, ३ वैवळ जलपान.

४ स काही वनमळे घेविली.

५ स चित्रकूटी पोचले.

वैशाख व. ६ स भरत आले. नगर तेथून निघून पंचवटीस
जाते, व तेथे साडे बारा वर्षे क्रमिली. रारदूय-
णादि राक्षसांचा सहार.

आश्विन व. ३० स हर्षणखेला विरूप केलें. पुढे साडे तीन
महिन्यानीं सीताहरण.

माघ शु. १४ स सीता मुक्त झाली.

माघ व. ७ स रावणानें मायावी सीतेचें हरण केलें, दानजे साडे
चवदा महिने सीता गिरह. राम सीतेच्या शोधार्थ
निघाले. जटायूनें शुद्ध सांगितली. कवधाला

मारुन बदरीवनांत शिरले. तेथें शबरीची भक्ति पाहून उच्छिष्ट फळें भक्षिलीं. तेव्हां रामलक्ष्मणाचा थोडा संवाद झाला तो ऐका.

समर्था चर्नी फीरती भिल्लटें हों । नसे ज्ञान ना ध्यान हें रानटें हों ।
अशांचीं उच्चिष्टें कशीं अंगिकारा । समर्था प्रभू कोण सांगे विचारा ॥
ह्मणे राम रे लक्ष्मणा योगधामा । कळेना तुला हा कदां भक्तप्रेमा ।
न जाणोनि माते किती कर्मटें हों । भलीं चोखटें भिल्लटें रानटें हों ॥
तुला देसवेना तरी जा अयोध्ये । फणीबंधु तेव्हां धरी पाय सध्ये ।
दिनानाथजी ग्रीद हें साच तूझें । कळेना प्रभू भक्तिसाम्राज्य माझे ॥

फाल्गुन महिन्यांत पपावटीं आले, तेथें तीन महिने श्रीरामांनीं अनु-
ष्ठान केलें.

ज्येष्ठ शु. १ स पपावरोवरीं मारुती भेटीस आले.

ज्येष्ठ शु. ५ ह्मणजे नागपंचमीस मुग्रीवाची भेट झाली.

ज्येष्ठ शु. ८ स वालीला याणानें मारिलें, अपराधावांचून वालीला
रामानें मारिलें असा कित्येक दोष देतात पण तो निरर्थक आहे.
विनापराध मारिलें ह्मणोन धोलती जर्नी ।
पराभिलाप जारमार छेदितों रे मी क्षणीं ।
कितेक पातकें जिवा अवश्यरूप घातकें ।
फणीप्रसी कितेक गूज धोलिले श्रीनायकें ॥ ६१ ॥

ज्येष्ठ शु. १३ स मुग्रीवाला किंकिधेचें राज्य दिलें.

ज्येष्ठ शु. १५ श्रीराम मातस्यवान् पर्वतावर रहाण्यास गेले. वर्षाकालीं
तेथें च एका शुद्ध मुक्ताम केला. धावण मासात लिगा-
र्वन, भाद्रपदात पशु वगैरे सर्व विधि तेथें केले.

लिंगार्चनीं धावण मास तेथें । वर्षा गिरी शोभत राम जेथें ।
श्रीमातस्यवर्ती भगवंत साक्षात् । कपीरूपें सेवक रुद्र साक्षात् ॥ ६८ ॥
पक्षमास वीध सर्व । सादरती प्रभू अपूर्व ।

विधीसि रक्षिती चर्नी । मुनि समस्त भोजनीं ॥ ६९ ॥

आश्विन शु. १० व्या मुहूर्तावर श्रीराम तेथून निघाले.

कार्तिक शु. १० ला मुग्रीवाचें सर्व धैर्य जमा झालें.

फातिंक व. ७ स मारुती सीताशोचनार्थ निघाले.

मार्गशीर्ष शु. १० स मारुतींनीं उद्वाण करून समुद्र रचिला.

शु. १२ स सीतेला अशोचनावत भेटले.

- य. ७ ए मायती सैन्यासह श्रीरामचरणापात्रीं आले,
 य. १० ए श्रीराम समुद्रतीरीं आले.
 पौष शु. ४ ए विभीषण येऊन भेटले.
 शु. ८ पायून सों १२ पर्यंत पांच दिवसांत सेतु बांधला.
 शु. १४ स श्रीराम सिंधुपार झाले.
 य. ३ ते १० पर्यंत रक्षा पुरवेष्टन.
 य. ११ ए रावणाकडून शुक य कारण द्रुत आले,
 य. १२ ए पुरंदार रोधिलें.
 य. ३० ए भाषाशिर करून रावणानें सोंतेलु पसवि-
 प्याचा प्रयत्न केला.
 माघ शु. १ ए अगद शिष्टाईस गेले,
 शु. ७, ८ घोर युद्ध.
 शु. ११ ए अकपन मारिला.
 शु. १३ स मज्जदष्टाला अगदानें मारिलें,
 शु. १४ स प्रहस्ताला नीलानें यमसदनास पाठविलें,
 य. २ ए मदोदरी रावणाला उपदेश करिते.
 य. ४ ए रामांनीं रावणाचा मुकुट खालीं पाडला.
 य. ९ ए कुम्भकर्ण लढाईस आला.
 य. १४ ए रामांनीं कुम्भकर्णाचें शिर उडविलें.

व. ८ ते १३ हे सहा दिवस घनघोर युद्ध होऊन शेवटीं
इंद्रजिताचें शिर लक्ष्मणानें पाणानें उडविलें.

चैत्र शु. १ ते ५ पुन्हा घोर युद्ध.

शु. ९ द्वाणजे श्रीरामनवमीस च लक्ष्मणाला शक्ति लागली.

पुन्हा माव्तीनें द्रोणागिरि आणून लक्ष्मणाला उडविलें.

शु. १० स स्वतः रावणाची स्वारी निघाली.

शु. ११ सरामासाठीं इंद्राच्या आशेनें रथ घेऊन मातली आला.

शु. १२ पासून तों व. १४ पर्यंत अठरा दिवस " राम-
रावणयोर्युद्ध रामरावणयोरिव " झालें.

व. ३० स रावण बैकुंठास गेला.

आनंदसंवत्सर जन्मफाल्गुनी । त्रेलोक्य आनंदविलें सुकाल्गुनी ।

शतकोटि रामायणासिंधु जाला । वैकुंठधामाप्रति शत्रु नेला ॥१२८॥

वैशाख शु. १ ला घानरदळात आनंदोत्सव झाला, बरोबर चवदा
वर्षे घनवासाला झालीं.

शु २ स विभीषणाला राज्याभिषेक केला. तेहतीस फोटी
देवाचा वदिवास संपला.

शु. ३ बलभीमानीं सीतामातेस सपूर्ण वृत्तान्त निवेदन
केला. चवदा महिने अठरा दिवस सीताविद्योग व
चवदा महिने वहा दिवस सीतेला लकावास,
सीता रामाकी विराजली.

देवेंद्र देव स्तविती स्तचनें प्रभूला ।

कैलासधाम धवळे पाहती रुपाला ।

रामा तुझें परम सीतळ नाम कर्तों ।

घारिलें सदां परम निर्मळ नीळकर्तों ॥ १४० ॥

भोळेपणें असुर म्यां प्रभु वाढवीले ।

सहारिले अरि तुवां सुर सोडवीले ।

भूवापरी अढळता निजसेवकासी ।

लका अपूर्व दिघली जि विभीषणासी ॥ १४१ ॥

वैशाख शु. ५ स श्रीराम प्रयागास आले.

वैशाख शु. ६ स यशोदर चवदा वर्षांनी भरतभेट.

वैशाख शु. ७ स श्रीराम मद्रासनीं विपजले.

त्या वेळीं श्रीरामाचें वय ४२ व माताजानकीचें वय ३३ होते. पुढें अकरा हजार वर्षे राज्य करून

वैकुण्ठधामाप्रति राजधानी ।
 नेली पुरी वैसवुनी विमानां ।
 विष्णूरूपं ध्यान प्रयाणफाळीं ।
 हनुमंत ते बोलती ते चि फाळीं ॥ १७१ ॥
 उपासकांलागुनि ध्यान कैसं ।
 श्रीराम रामेति अपूर्वं ऐसं ।
 राहो सदा सर्व हि सांप्रदाई ।
 विनती पुनर्वर्शनहेतु पाई ॥ १७२ ॥
 धनुर्बाण घेऊनिया पुष्टिभार्गी ।
 लिलाधिग्रही राम मी भक्तसंगी ।
 सिता मोक्षश्रीया घरों नित्य तेथें ।
 श्रिया सानकूळा स्वयं मी च जेथें ॥ १७३ ॥
 जयाचे घरें अर्चनें भक्तिरंगें ।
 कथा रम्य रामायणें प्रेमरंगें ।
 सडे मार्जने रंगमाळा सुरंगें ।
 पुजा नित्य नीलांजनें प्रीतिरंगें ॥ १७४ ॥
 जयंत्यादिकं मुख्य पर्वे अचाटे ।
 अती संभ्रमं मांडिती भक्ति याटे ।
 मला लागते सर्व सिद्धीस न्यावे ।
 जगद्व्यापक रूप माझें स्वभावे ॥ १७५ ॥
 गिरीकंदरीं राहती धीतरागी ।
 जनाभाजि आवोळणें जे विरणी ।
 तयाचें किती भक्ति साहित्य तेथें ।
 मला सर्व करणें चि लागे चि येथें ॥ १७६ ॥
 तुला माखती संभ्रमं वास जेथें ।
 मला राहणें सर्वभावे चि तेथें ।
 महाकूर तो काळ लोटून घालीं ।
 स्वयं राम मी माखती सर्वकाळीं ॥ १७७ ॥

दिनानाथजी बोलिलें तें चि घावें ।
 घट्ट मागणें हें चि देवा स्वभावें ।
 कथावालिमकीमाजि म्यां मग्न व्हावें ।
 कधीभक्तऊपासकां बोलवावें ॥ १७९ ॥
 सख्या प्राण तूं प्राणनार्थांतर्य मी ।
 सख्या तूं हरी श्रीहरीअंतर्य मी ।
 सदां सर्व ही बोलवी चालवी मी ।
 सदां भक्त वीभक्त कांहीं नव्हे मी ॥ १८१ ॥
 गुरुनाथजी महपें सुखमूर्ति ।
 सदां सर्वदां बोधिती पुण्यकीर्ति ।
 जगामाजि ऊपासना रामदासी ।
 महा भक्त श्रीरामनौमीविलासी ॥ १८२ ॥
 एवं मायति राम ऐक्यस्वरूपीं गुह्यार्थ अनुयादती ।
 देवेंद्रादिक देव सर्व स्वपदें सर्वत्र घोषालिती ।
 श्रीमहास उदास स्वामिचरणीं घेणीप्रवाहो गिरी ।
 श्रीरामायण अम्बप्रंथ कवि हा वाल्मीकिना उत्तरी ॥ १८३ ॥

(३५) मंगलरामायण

श्लोक १६१९

घुत्त-शादूलविकीडित

आधीं मंगल शारदा गणपती श्रीसहस्र गादला ।
 घृष्णातीरनिवास घास बहुसा उदाससा पाहिला ।
 ज्याची कीर्ति जगांत होउनि पुढें भेदीत गेली चढे ।
 कुर्यात् मंगल राघवं विजयते रामायणं मंगलम् ॥ १ ॥

असें स्तवन करून या रामायणाला गिरिधरानीं आरभ केला आहे. एकदर
 श्लोक १६१९ आहेत, त्या सर्वांचा पचया चरण

कुर्यात् मंगल राघवं विजयते रामायणं मंगलम् ॥

हा एक च आहे. लग्नप्रसंगीं क्षणावयाचीं हीं मंगलाएकें च आहेत; कारण
 गिरिधर क्षणतात.—

किंवा येक गमे रघूवरधरा सत्कीर्तिकन्या दिव्ही ।
 जीचें कीर्ण प्रकाशले अति भलें शतकोटिसंख्या भली ।
 सीला आणि रघोत्तमासि वर्यें सुलभ लाऊं भलें ।
 कुर्यात् मंगल राघवं विजयते रामायणं मंगलम् ॥

ग्रन्थारंभी श्रीविष्णूपासूत श्रीरामायतच्या चाळीस पिढ्यांची व जातहीच्या पूर्वजांच्या सवीस पिढ्यांची नावे दिली आहेत. लग्नाला राजे कोणकोणच्या देशाचे आले होते त्याची नावे दिली आहेत. पुढे सर्व रामायणाची सप्तकांडात्मक कथा क्रमशः सांगितली आहे, तिचा सारांश देणे शक्य नाही. प्रस्तावनेच्या मर्यादेकडे पाहून आज ती कथा पुन्हा पुन्हा देण्याची आपणास आवश्यकता वाटत नाही, मग गिरिधरांना तरी कां वाटली होती ? एक च कथा पाच सात प्रकरणांत त्यांनी तरी कां सांगितली ? शिवाय गिरिधर क्षणतात, आपण कांहीं मोठे कवि नाही किंवा आपल्या काव्यांत काही नवीनपणा हि नाही; मग ती च ती कथा गिरिधरांनी वारंवार कां गावली बरे ? अहं ब्रह्मास्मि महावाक्याचा उपदेश होऊन हि श्रीरामकथेत गिरिधरांना गोडी-उरली च होती काय ?

श्रोते सज्जन हो तुम्ही सकल ही रामायणु ऐकिलें ।

तेथें युक्ति प्रयुक्ति शक्ति नसतां कां हें येथें बोलिलें ।

माझे मीपण चारलें परि हरीगुणार्णवीं थारलें ।

कुर्यात् ० ॥ ३ ॥

माझे मीपण सहस्रनां वारिलें, तरी पण हरिगुणवर्णनाचे ठिकाणी जी मति जडली आहे ती कांहीं केल्या तेथून दळत नाही असें गिरिधर क्षणतात. आणि क्षणून च ते च ते गुण संमरदा हि वर्णन करून त्यांना कंटाळा आला नाही ! शिवाय श्रीगुरुचरणांना नमन करून रामकथा सातां गातां च गिरिधरांना सर्वत्र राम दिले लागले.

आत्माराम उपासना त्रिभुवनीं व्यापूनि ते राहिली ।

श्रीमत् सहस्रनाथजीसि नमुनी सर्वत्र ते पाहिली ।

तेथें मीपण चारलें जिवदशे मायामये सारिलें ।

कुर्यात् ० ॥ ३ ॥

श्रीमत् सहस्रनाथभंमि नमितां श्रीराम तो भेटला ।

आत्माराम जनी चनी निजमनी आग्रंठ तो दाटला ।

नाना देह विदेह भाव अवघे सर्वत्र हे चांगले ।

कुर्यात् ० ॥ ३ ॥

गिरिधर क्षणतात, मी मूळचा पाप्मान असून श्रीगुरुकथा चर्चन करू शकत आहे ही गोष्ट सहस्ररूपा होय, सहस्ररूपे ध्यान दृढपात साठवित्यामुळे त्या

पापाणांतून कवितारूपानें हें गंगोदक खवत आहे. एरव्हीं ह्या किंकराचा काय अधिकार होता, कीं त्यानें संतसज्जनापुढें रामकथा गावी ! अशा गुरुचरणापुढें गिरिधर वारंवार छोटांगण घालीत आहेत.

स्वामीच्या चदनंदुदर्शनवशें ह्या सोमकांतु द्रवे ।
पापाणांतुनि गांग हें उदक हें कविताखणें हें स्रवे ।
आनंदैक कथा त्रिवेणिप्रभुची चेणीखणें चालिली ।

कुर्यात्० ॥ ११ ॥

नाना पंध अगंत संत पाहतां विश्रान्ति येथें दिसे ।
सारासारविचार सार चहुघा संपूर्ण जेथें घसे ।
त्या संतासि नमस्कृतैरु चरणीं घालीन लोटांगणी ।

कुर्यात्० ॥ १२ ॥

अशा चहुत्नीं हो जी रामोपासना शिकविली, ती आक्षी आमरण चालवू व ते श्रीगुरुचरण अलंड समरूं.

याचदेह उपासना दृढ धरूं तद्रक्ति भावें करूं ॥ १३ ॥
ध्रीमत् दास उदास स्वामि आमुचे जे निर्मळ निश्चळ ।
त्यांचे देह विदेह नामरूप हें जाणोनि द्या केवलु ।
उपाच्या दर्शनस्पर्शनें मन मुरे संसर्गवेधा नुरे ।

कुर्यात्० ॥ १४ ॥

रामायण बाजूस ठेवून आपण दासायन च चालविलें आहे ! काय विघडलें ? रामकथेपेक्षां दासकथेची गोडी काय कमी आहे ? रामदास्य तरी काय फुकाचें आहे ? सीताशुद्धीला जाण्यापूर्वीं पानरांनीं जो निर्धार केला होता तो च निर्धार करावा तर रामदास द्वाणगावें !

प्राणत्याग करूं शिराम चि समरूं काया वनीं संहरूं ।
दर्भातें अथरूं निवेशन करूं निष्ठा धरूं उद्धरूं ।
संसारार्णव ऊतरूं भव तरूं संसर्गवेधा हरूं ।
कुर्यात् मंगल राघवं विजयते रामायणं मंगलम् ॥ १५ ॥

आणि अशा श्रीरामदासांच्या चरणीं मन जडेल तर आणखी निराळी श्रीरामकथा ऐकावयाची कोणती राहणार आहे ? तेव्हा गिरिधरांनीं श्रोत्याची केलेली विनंती देऊन आपण पुढील रामायण हावीं घेऊ.

श्रोने हो दशकंठ मारुनि प्रभू भरतासि भेटे जसा ।
नाना हे दश देह सारुनि तुझी श्रीराम भेटो तसा ।

यावद्देह उपासना दृढ धरुं श्रीरामसेवा करुं ।
कुर्यात् मंगल राघवं विजयते रामायण मंगलम् ॥ ११३

(३६) छंदोरामायण

श्लोक १५५६

वृत्त-अनेक

श्रीसमर्थ, येणावाई व दाइयागाई असा हा त्रिवेणीसंगम होय, आणि क्षणून पुष्कळ वेळा आपल्या पत्थरेला गिरिधरानी त्रिवेणी क्षणून संवोधिले आहे. त्रिवेणीच्या ऐवजी या रामायणात गिरिधरानी तुळता नदी शब्द च योजला आहे.

गिरिगुहांत राहणें । जनीं अभिष्ट पाहणें ।
समर्थ स्नाभि ते गुरु । नदी क्षणे जगह्वर ॥ १
श्रीरामदासस्वामिचै । चरित्र सर्व सैधिवै ।
हरादिकां न घर्णये । नदीस केवि घर्णये ॥ २

या ठिकाणी व इतरत्र हि या रामायणात त्रिवेणीऐवजी नदी शब्द योजला आहे. नदी क्षणजे त्रिवेणी व पर्यायानें तद्रूपता पावलेले गिरिधर होत.

त्रिवेणी हे परंपरा । समर्थ राम हा सर ।
उदास पंथ घोलवी । कथा स्वयं चि चालवी ॥ ३

अधी ही रामायणी कथा आपल्याकडून श्रीसमर्थ घोलवीत आहेत. तींतील एकादा दुसरा प्रसंग आपण येथें देऊ.

रामाला एकदा का राज्याभिषेक झाला क्षणजे रावणाच्या बदि-
शाळेंत पडलेले देव फोण सोडविणार, असा विचार पडल्यामुळे रामाकडे
भूमारहरणार्थ प्रार्थना करण्यासाठी एक मुनि आले. ते फोण ?

कळहो जयासि आवडे । अखड वृत्ति घावडे ।
शिखा अखड घर्षरी । आला श्रीराममंदिरि ॥ ४

मग पुढें कैकेयीमार्त ल. मुनींनी आपला हाथ कसा लावला ती कथा
सर्वप्रथम च आहे.

भरतप्रेमाची बरोबरी आज्ञास्यंत नोणा हि बधूला करता आली नसेल.
रामाला परत आणण्यासाठी भरत चित्रकूटास गेले असा तो रामाला क्षणतातः-

परांतरासि जाणसी । स्वबधु साक्ष नेणसी ।
क्षमा करुनि धैकये । रघोत्तमा पुरिसि ये ॥ ५

तुझी च आणि चाडनी । गुरूसि साक्ष ठेडनी ।
विभूति चर्चिली पुढें । मनीं तुजें चि रूपडें ॥ १८
तुला घनांत सोडुनी । करू मी राज्य जाडनी ।
अघोर नर्क तेधवां । चले पुरीसि येधवा ॥ १९

सुदरकाडाचा शेवट करिताना गिरिधर दणतात:-

रामदाससमर्थजी जनपावनी प्रभुची कथा ।
ऐकतां जड जीव पावन होत हे निज तत्वता ।
संपलें निजकांड सुंदर वेणि हे बदली नदी ।
सुद्धकांड गिरी ह्मणे मज बोलवील द्वापानिधी ॥ १६

या रामायणात सुद्धकाडाचा च पार विस्तार केला आहे. श्रीसमर्थाना सुद्धकांड पार आवडत असे. सुदरकाडात मावलीचा पराक्रम आहे दणून य सुद्धकांड आवडतें दणून श्रीसमर्थानीं हीं दोन च कांडें वर्णिलीं आहेत.

लक्ष्मणाला शक्ति लागून लक्ष्मण पडले असता मारुतिरायानीं औषधी आणून लक्ष्मणाला जीवदान दिलें, त्या प्रसंगीं प्रत्यक्ष राम आपल्या दासाची स्तुति करितात :-

मारुती रघुनाथजी सुखरूप पूर्ण हे भेटले ।
घानरीं जयकार कीं भुभुकार सर्व हि दाटले ।
पावना पचनात्मजा निज लक्ष्मणा जिवदान रे ।
ह्म्वरा जगदीश्वरा तुज प्राण हें अभिधान रे ॥ यु १३

ही स्तुति ऐकून मारुतीला मात्र गर्व शाला नाही. त्यांनीं काहीं बोलून दाखविलें नाही, पण खारसी दृष्टि प्रभूच्या चरणाकडे होती, यावरून हा प्रभुचरणाचा प्रताप होय असें त्यांनीं सुचविलें.

सुमन मेघ हे वर्षती स्तुतिभाषणें किति दादृती ।
मारुती प्रभुअग्नि लक्षुनि मौनगर्भ करी स्तुती ।
स्नामिच्या पदविमर्से सकलीफ कार्य घडुनि ये ।
हे चि रघुन हरीजनाप्रति मीपणात पडों नये ॥ यु १४

असा एकनिष्ठ शेवकाळा काय बक्षिस द्यायें हें श्रीरामाला मोठें कोडें पडलें. जानकीमातेनें मोठ्या प्रेमानें नवरत्नमाळा दिली तिची मारुतींनीं काय वाट लावली ती सर्वांस ठाऊक च आहे मग आता, मारुतिराया, तुजें उत्तीर्ण कसें होवें असें रामांनीं विचारल्यावरून मारुति दणतात -

सर्व तूं तुजमाजि सर्व हि देव भक्तपरंपरा ।

आत्मया परमात्मया मज स्वामि तूं सचराचरा ।

कांहीं ही न कळे मला गुणनामकीर्तन दे भर्ता ।

नवविधा निजप्रेम जीवन ध्यान पूर्ण जनीं वर्नी ॥ यु. ६६

असे अनेक प्रसंग युद्धकांडात आहेत आणि झणून च वें श्रीसमर्थाना पार आवडे, बारबार युद्धकांड वाचीत जा अशी त्याची आज्ञा आहे.

रामदाससमर्थ श्रीगुरु संत सज्जन तोपले ।

युद्धकांड अपंड घाबित राहें ह्मणउनि वोलिले ।

सप्त कांड अनुक्रमें आहि सर्वदां श्रवणें करूं ।

वेणिस्वामि गिरीवरी बहु तुष्टमान जगद्वर ॥ यु. ६७

(३७) सुंदररामायण

श्लोक ७४९

वृत्त-दोषक

रामायण च, पण लवकुश गात आहेत.

रामकथा हे लवकुश गाती । सुरमुनि चकित ते पाहताती ।

रामरपें स्वरूपें दिसताती । कोण कुमार प्रभु ह्मणताती ॥ ११६

काय अपूर्व हें गायन यांचें । रामरपें चि स्वरूप जयांचें ।

कोण जनक निजस्थान तयांचें । उत्कट तप वादिमन्त्रसपयांचें ॥ ११७

असे हें रामायण गिरिधरानी वर्णिलें आहे, पण त्याचें सर्व भेष श्रीसद्गुरुचरणा-
कडे दिलें आहे.

रामदास प्रभु स्वामि समर्थ । रामायण कथिलें हें यथार्थ ।

वेणिस्वामिपदीं सुखस्वार्थ । गिरिधर सतपदीं परमार्थ ॥ ११८

(३८) संकेतरामायण

क्रमशः न रांगतां कांहीं निवडक प्रसंग वाचकांस सादर करणें, एवढें च शक्य आहे.

(१) मखरक्षणासाठीं विश्वामित्र रामात्मा मागावयास दशरथाकडे आले व पुष्कळ होय नाहीं होउन अखेरीस रामलक्ष्मणाना विश्वामित्राबरोबर देण्याचें ठरलें, तेव्हा राम आईची आज्ञा मागावयास गेले असतां सणतात:-

ब्राह्मणाच्या कार्याकारणें । अवतार घेतले नारायणें ।
 ह्योनि माये आज्ञा देणें । द्विजां रक्षणें उचित ॥ १३ ॥
 देव ब्राह्मण अग्निपूजनें । नाना योग याग प्रतें दानें ।
 नाना तपें तीर्थाटणें । माते रक्षणें उचित ॥ २३ ॥
 नाना पुरश्चरणें अनुष्ठानें । नाना योग नाना साधनें ।
 आत्मचित्तनं स्वानंदभुवनं । स्वधर्म रक्षणें उचित ॥ २४ ॥
 ब्रह्मनिष्ठ ब्राह्मण जेथें । सर्व सांडोनि धांवणें तेथें ।
 नाना वैष्णवी माया भक्तजनातें । झणों याधील ह्यूनियां ॥ २५ ॥
 नाना पट्टकमें चालती जनीं । विच्योक्त क्रिया आचरती मनीं ।
 ब्रह्मसंपन्न स्वानंदभुवनीं । नयविधा भजनीं तत्पर ॥ २६ ॥
 निःकामभजनं सर्वस्वत्याग । मज्जनिमित्त मांडितो योग याग ।
 आत्मचित्तनं भवस्वर्गभोग । तुच्छ फारती स्वानंद ॥ २७ ॥
 ऐसे योगी दुर्लभ जगीं । धुंडित चालिले घांतरागी ।
 ऐसयाकारणें मज्जलागीं । अवतार घेणें निर्धारें ॥ २८ ॥
 पूर्वीं सृष्टिकागृहीं दिधलें दर्शन । माते तुजला असेल स्मरण ।
 सुरसासुधर्मधरारक्षण । करावया मी अवतरलों ॥ २९ ॥
 एवं धर्मस्थापनाकारणें मातें । रायें दिधलें मरारक्षणातें ।
 अग्नि ब्राह्मण आमुचीं दैवतें । आज्ञा देई सिद्धाधमा ॥ ३० ॥

(२) अरव्या शिळा होऊन पडली होती, पण तिचा भीयमचरण-

मी भ्रमं जाल्यें जड मूढ शिळा । परी तूं जांवींचा जिंढाळा ।
 चरणप्रताप दावीं अवलीळा । कीर्ति गाजो त्रैलोक्यां ॥ १६ ॥
 अशी च आतुरता श्रीसद्गुरुदर्शनाविपर्यां झाली ह्मणे श्रीराम अहल्येला जसे
 भेटले तसे श्रीसद्गुरु भाविकांला भेटतील, श्रीरामचरणकमलाचा स्पर्श होतां च
 तात्काळ अहल्या लागली रामपार्यां । ह्मणे माझे श्रीराम आई ।
 शुकुके दियस कवणे ठायीं । विगुंतलीस जननिये ॥ १७ ॥
 कैलासीं शंकरें गोविलीस । सुटका जालिया धांवलीस ।
 राम माउली सावकाश । आतां न विसंचे हृदयांतुनी ॥ १८ ॥
 आणि अहल्या श्रीरामोपासकांस आशीर्वाद देते कीं,

पवित्र चरणाची प्रचित मातें । पेसी च हो कां सद्भाविकांतें ।
 भवस्वर्गकाम भक्तांतें । स्वप्नीं तो हि न लिपो ॥ १९ ॥
 आत्मरामउपासना । सहस्ररूपें लाघो जना ॥ वगैरे.

(१) बालकांडाच्या तिसऱ्या सर्गांत जें सद्गुरुस्तवन केलेलें आहे तें
 पूर्वी श्रीरामदासी ग्रन्थमालेंतील दुसऱ्या भागाच्या प्रस्तावनेंत दिलेलें आहे.
 श्रीसद्गुरुमूर्ति हृदयांत अचल ठेवून ग्रन्थरचना झालेली असल्यामुळे ग्रन्थांत
 सर्वत्र श्रीसद्गुरुरूप ह्मणोचर होत आहे. तथापि अयोध्याकांडाचे आरंभो
 सद्गुरुस्तवन केलें आहे तें असेः—

भायें नमस्कारिला जगद्गुरु । रूप पाहातां परात्पर ।
 निर्मळ निश्चळ निराकार । नामारूपाचेगळा ॥ १ ॥
 सर्वात्माराम सर्वातीरीं । अवतार घेउनी गोदातीरीं ।
 ब्रह्मचर्यें सचराचरीं । चैराग्ययोगें विचरला ॥ ४ ॥
 जैसैं रघोत्तमैं शरयुतीरीं । उत्पन्न होउनी गोदातीरीं ।
 घास केला चल्कलांबरीं । तैसैं चि कृष्णातीरीं समर्थें ॥ ५ ॥
 कृष्णातीरस्थ नाम साजे । रघुनाथकीर्ति जेथूनि गाजे ।
 जयाच्या तीव्र चैराग्यें शिजे । हृदय तापसाचें ॥ ६ ॥
 ज्याचें ज्ञान शबलचैतन्यविहीन । चौदा ग्रहें सिद्धांत करून ।
 अनिर्वाच्य ग्रह खरें स्थापून । विमळ परंपरा चालयिली ॥ ७ ॥
 श्रीरामसद्गुरुउपासना । सगुणगुणें गुणसंपन्ना ।
 पाहतां निर्गुण निरंजना । पैलिकडे आहे हो ॥ ८ ॥
 जरी तेथवरी पाहत जाऊं । तरी मग गुण कैचे गाऊं
 याकारणें तें लपऊं । रूप उपासनेचें ॥ ९ ॥

कधी आहे गोडी ! कधी आहे उपासना आणि गुरुमासि !

(४) अयोध्येच्या लोकाना श्रीराम किती प्रिय झाले होते व त्याच्या मनाला श्रीरामाचा च वसा छंद लागला होता याचें वर्णन गिरिधरानीं द्वाणा किंवा वेणावाईनीं द्वाणा, फार प्रेमळ केले आहे. उतारे जरा मोठमोठे होत आहेत सरे, परंतु काहीं इलाज नाहीं, वाचकांनीं क्षमा केली पाहिजे. अयोध्येच्या लोकाना श्रीरामाचा जसा प्यास लागला होता, तसा आपणास लागवा, तर च या सांप्रदायाची दीक्षा घ्यावी व श्रीरामदासी बाणा प्रगट करावा.

राम सकळांसी व्हावा । राम सकळांचा विसांवा ।

राम सकळांनीं चिंतावा । राम घ्यावा जनानीं ॥ २६ ॥

घरीं क्रमेना क्षणभरीं । अन्य न भावे अंतरीं ।

तिष्ठत उर्भी राजहारीं । राम पाहों ह्मणोनियां ॥ ७ ॥

घाल तारुण्य आणि वृद्ध । सकळां लागला रूपवेध ।

जेथें तेथें घोघ प्रबोध । जय जय राम होतसे ॥ ८ ॥

जिकडे तिकडे राम राम । गह्वोगह्वीनें राम राम ।

बिंदीं बाजारीं राम राम । पूर्णकाम चितित्ती ॥ ९ ॥

जातां येतां राम राम । काम करितां राम राम ।

सर्वांचा तो अंतर्धाम । ह्मणोनि राम चितित्ती ॥ १० ॥

जातां जेवितां राम राम । उडतां धैसतां राम राम ।

अशनीं शयनीं राम राम । मंगळधाम चितित्ती ॥ ११ ॥

मंगळमंगळ राम राम । महामंगळ राम राम ।

निर्मळ माझा आत्माराम । जय जय राम होतसे ॥ १२ ॥

ह्मणती शिवाचे हृदयींचा । ह्मणती जय हा पार्वतीचा ।

साहाकारी हा सुरांचा । मनुष्यवेपें देखिला ॥ १७ ॥

कोण भाग्य हो आमुचें । थोर पुण्य पृथजांचें ।

कोण स्रष्टा सांचिलें साचें । रूप रामाचें देखिलें ॥ १८ ॥

ऐसा राम माझा प्रिये । काय सांगों अभिप्राय ।
 आत्मारामांसीं तुळितां न ये । तुळणा कोठें पार्वती ॥ १८ ॥
 ह्मणसीं ब्रह्मांडामध्ये देखिला । तो काय तुम्ही परात्पर लेसिला ।
 ऐसें ह्मणसीं तरी बोलविला । नाहीं च तुचां श्रीराम ॥ ८ ॥
 गंगनाभ्रमंडलीं सूर्य असे । परी तो तया समभावे नसे ।
 तैसा राम ब्रह्मांडीं च भासे । परी तो सर्वा आगळा ॥ ९ ॥
 सर्वा आगळा ह्मणोनि ध्यातों । नाहीं तरी मी केवीं गातों ।
 न जाणतां मी भजन करितों । हें अघटित मम प्रिये ॥ १० ॥
 तुम्ही अवघीं मायामोहित । जन्ही जाला सुखानंदभरित ।
 तरी रामसुखाचें कण अमृत । त्याची सरी न पावाल ॥ १३ ॥
 तुम्ही मायेमधील सकल । तैसे चि मायावीं सीतळे ।
 तेणें कैसा हलाहल । शांत होतो तुमच्यानीं ॥ १४ ॥
 मायातीताचें जें नाम । तेणें जाला मज धाराम ।
 ऐसा माझा आत्माराम । चाचें केवीं बोलवे ॥ १५ ॥
 जो माझ्या रामा जाणता । तो राम चि होय तरुता ।
 राम होऊनि कथा घाता । रामाच्या चिंसांगतसे ॥ १६ ॥

हणून गिरिधरानीं रामकथा इतक्या वेळा गायिल्या आहेत.

(६) अशा सर्वगुणसंपन्न रामाला राज्याभिषेक होण्याची वेळ आली, तेव्हां शिंदेबाघांत पडलेले घारे देव चिंताग्रस्त झाले.

कोण सोदळा अयोध्येचा । प्राण जातसे रे आमुचा ।

सेतीस फोटी सुर्यरांचा । संहार होतो आजिच्यानीं ॥ १८ ॥
 अशी देवाना चिंता पडली, तेव्हा मग मथुरेने कैकेयीच्या मार्फत देवांच्या कार्यासाठीं श्रीरामाला वनवासस कसे पाठविलें ही कथा सर्वांस दाखक च आहे. कैकेयीच्या वचनाला गुनून दशरथ राजा विव्हल झाला. मायेच्या नादीं लागल्यामुळें आपणांस राम अंतरला हणून दशरथ लोकास उपदेश करितात:-

फामाकरितां कैकेयी फेली । रामाचरी हे उठावली ।

तरी च भक्तजनीं भूमंडलीं । कांता सकळीं निंदिली ॥ १९ ॥

अरे ज्यासी राम व्हावा । तेणें कांतासंग त्यागावा ।

खीदल्येचा दोष घ्यावा । परी राम धर्या हृदयकमळीं ॥ २० ॥

रामवियोग सहन न होऊन राम राम करीत दशरथानें देहत्याग केला ।
 रामस्मरणात देहभाव नष्ट व्हावा क्षणतात; पण दशरथानें प्रत्यक्ष देह च
 श्रीरामावरून ओवाटून टाकला,

राम ह्मणतां देहभाव जावा । तें चि घडलें त्यास देवा ।

राया दशरथानें जीवा । जयजयरामें बोवाळिलें ॥ २३ ॥

तात्पर्य रामवियोग सहन करण्यापेक्षां देहपात झालेला परकरिला; पण देह-
रक्षण करणें च असेल तर तो देह लक्ष्मणाप्रमाणें श्रीरामसेवेंत क्षिजवावा.

किंवा देह असतां भजन । करावें गुणानुवादकीर्तन ।

कां वरव्या रीतीनें पूजन । लक्ष्मणासारिलें करावें ॥ २४ ॥

पण प्रत्यक्ष श्रीरामसेवा करण्याचें भाग्य सर्वांचें थोडें च आहे, अशा स्थितींत
प्रतिमापूजन करून असावें.

सकळांसी केंचें श्रीरामधर्चन । तरी करावें प्रतिमापूजन ।

तेथें ठेऊनि अंतःकरण । चापपाणी चिंतावा ॥ २५ ॥

आणि प्रत्यक्ष राम भेटणार च नाहीं असें तरी कां ह्मणतां ?

ज्याचे हातीं धनुष्यबाण । तो चि राम हें प्रमाण ।

येकपत्नी येकवचन । राम माझा तो चि तो ॥ २६ ॥

(७) धीसमर्थोचा " आत्माराम " ग्रंथ इतरन छापलेला आहे,
आपल्या मालेंत तो मुळावरून अजून छापवयाचा आहे. धीस दयकांचा बो-
ध करून हि जेव्हा काहीं शिष्य कोरडे च पाहिले तेव्हा त्यांच्यासाठीं
" आत्माराम " ग्रंथ धीसमर्थोनी सांगितला. आत्मारामाला दुसरी उपमा
नाही इतका अप्रतिम तो ग्रंथ आहे. त्यात धीसमर्थ शिष्याला ह्मणाले, मी
तुजजवळ एक गोष्ट मागतों, ती जर नू मला देखील तर मी तुला सत्स्वरूपाची
ओळख करून देईन. त्यावर शिष्य पारखा विचार न करितां ह्मणाला, ठीक
आहे, मागा, मागाल तें देतो. सद्गुरु ह्मणाले, तुझें जीवपण मला दे. शिष्य
ह्मणाला, दिलें. मग मी हि तुला निजपद दिलें असें सद्गुरु ह्मणाले. जीवपण
दिलें ह्मणणें सोपें आहे, पण यरोसर फोणी देतो कां ? जो देतो त्याला नि-
जपदाची प्राप्ति हि पण होते. तात्पर्य काय, आपण आपला वेगळेपणा सर्व-
स्वी धीचरणीं अर्पण केला पाहिजे. आपलें ह्मणून वेगळें आपणाजवळ काहीं
उरलें न पाहिजे. जें काहीं आहे तें सारें धीरामदासार्पण झाले पाहिजे. तसें
वेगपार्श्वी केलें होतें, गिरिषरांनी हि केलें होतें.

अमेद् भजन देवें सांगितलें । त्यागार्थ जीवपण मागितलें ।

सद्गुरुनार्थ निरोपिलें । आत्मयारामां ॥ २७ ॥

सद्गुरुपदी जीवपण दिघलें । स्वामी ह्मणती निजपद लाधलें ।

त्याउपरी म्यां जीवपण आपुलें । मानिलें चि नाहीं ॥ २८ ॥

(८) पंचवटीस थीराम असतांना एकदा लक्ष्मणाचें येणें सहज कृष्णातीरापर्यंत झालें होतें. चंद्रगिरीच्या डोंगरावर लक्ष्मणाचा फांदी काळ वास झाला, तेव्हां तेथून चांफळखोरे त्याच्या नजरेस पडलें होतें. चांफळ-रोन्याची शोभा पाहून तें स्थान लक्ष्मणाला फार आवडलें व परत पंच-वटीस गेल्यावर त्या ठिकाणाबद्दल श्रीरामाजवळ लक्ष्मणानें गोष्ट काढली. पुढें दक्षिणेकडे जाण्यास श्रीराम निघाले तेव्हां त्यांनीं तें स्थळ प्रत्यक्ष पाहिलें व येथें आपण कलियुगीं वास करू द्याणून झटलें होतें.

। त्रेतायुगींची सत्यकल्पना । कलियुगीं प्रत्यक्ष होईल जना ।

शुभ प्रगट सामर्थ्यें नाना । संत सज्जन अवलोकिते ॥ १३३

याची प्रतीति शालिवाहनाच्या सोळाव्या शतकांत महाराष्ट्रास आली.

पंचकोशीं कृष्णातीरीं । पाहोनि घ्यावें चराचरीं ।

जो फां उदास गिरिकंदरीं । सहस्रनाथ समर्थ ॥ १३४

समर्थ सहस्र अवतारमूर्ति । रामें सांगितलें कपीप्रति ।

प्रत्यक्ष अनुभवा येईल प्रचीति । आत्माराम जगहस्य ॥ २४ ॥

(९) सात हि फांडांत एकाचाला सुंदरफांड च फार आवडलें तर फांदी नवल नाहीं, अशा त्या सुंदरफांडाला आरंभ करतांना वेणीगिरि-धरानीं श्रीसहस्रसमर्थाना जें नमन केलें आहेतें अप्रतिम आहे. त्यांत सहस्रुचें सामर्थ्य व सच्छिष्याची निष्ठा ही दोन्ही व्यक्त होत आहेत. तें नमन वाचून ज्याचें मन श्रीगुरुचरणीं जडणार नाहीं असा वाचक विरळा !

दया समर्थ सहस्रुची । जेणें दिधली समाधिदधि ।

जीवन्मुक्त दशा कैची । समर्थस्वामीवांचूनियां ॥ ५११

समर्थ श्रीगुरु तरणोपाय । सद्भाविकाचें मोक्षठाय ।

तयावीण करूं काय । नाना उपाय शब्दाचे ॥ १७ ॥

शब्दातीत स्वामी माझा । जो योगियां योगिराजा ।

राजपेर्गीद्र महाराजा । सहर्जीं सहजा जगहस्य ॥ १८ ॥

। अलभ्य लाभला सहस्रसंग । सांगे तेथील कथाप्रसंग ।

शुकादिकांचा सारिला संग । विदेहरूपें गुरुराजें ॥ २१ ॥

अहं आत्मा हा वृत्तिसंग । हा चि केला संगमंग ।

मग नवविधा भक्तिरंग । रंग धीरंग गुरुदेव सांगे ॥ २२ ॥

चापपाणीचें रूपडें । दाऊनि दिव्हें वाडेंकोडें ।

घणीं घणीं रे पयाडे । स्वरूप रूपडें रामाचें ॥ २३ ॥

आज्ञा प्रमाण जी प्रमाण । फोण करील अप्रमाण ।
 करीन गुणानुवादन कीर्तन । परमानंद गुरुकृपे ॥ २४ ॥
 येसं सहस्रदेवाजवळी । योलिलों ऊर्ध्वमूलवृक्षातळी ।
 पुढें रुपासरितोदकें झळाळी । चेणी त्रिवेणी ते चि हो ॥ २५ ॥
 तेथें मंचकीं सहजासन । चिमळ डोळां देखिलें ध्यान ।
 हणाल सगुण कीं निर्गुण ध्यान । अनुसंधान दोन्ही हो ॥ २६ ॥
 समर्थ सहस्र निरंजन । जेणें चारिले वचघे जन ।
 येकपणें विराजमान । भक्तजनसंकीर्तनी ॥ २७ ॥
 गुरुवाक्यें भगवत्कथा रामायणी । गाऊं आतां ऐका श्रवणी ।
 थोते वक्ते संतसज्जनी । जय जय घाणीं घंदिले ॥ २८ ॥

(१०) मुंदर आणि युद्ध या दोन कांडांत माहतीचा प्रताप पार
 वर्णिला आहे. श्रीरामाला माहतीचें सहाय्य न होतें तर श्रीरामकार्य शेव-
 टास कसें गेलें असतें कोण जाणे ! असें तुला आह्वाला च वाटतें असें
 नव्हे, तर त्या वेळीं हि सर्वांना वाटलें. एकदां असें झालें, कीं अहिम-
 हिरायण पाताळातून लंकेंत रावणाच्या समाचारास आले. श्रीरामलक्ष्मण
 हे आपल्या चितेला कारण होत, असें रावणानें त्यांना सांगितलें. तेव्हां श्रीराम-
 लक्ष्मण निद्रिस्थ असतां त्यांना अहिमहीन पाताळांत नेतें. तेथें त्या उभय-
 तांचा शक्तीला बळी द्यावा असा त्यांचा विचार होता; तोंच माहतीराय हि
 तिथें पातले. इकडे वानरदळात हाडाःकार झाला ! पुन्हां आपणांस श्रीराम कसे
 भेटतील व देवकार्य शेवटास कसें जाईल याची चिंता सर्वांस वाटूं लागली.
 नंतर पाताळांत अहिमहीचा उंदार करून माहतीनें श्रीरामलक्ष्मणां-
 ना मुखरूप परत आणलें, वगैरे मनोहर कथामाग वेणीगिरिधरानीं वर्णिला
 आहे. कित्येक क्षणतील कीं ही कथा बाल्मीकीत नाही ती गिरिधरानीं को-
 टून आणली ! त्याचें उत्तर वेणीगिरिधर देतात, कीं श्रीरामचरित्र शतकोटी
 आहे, त्याचा पार कोणास बळणार आहे ! ज्यांना शंका असेल त्यांनीं अग्नि-
 पुराण, ब्रह्माण्डपुराण, स्कंदपुराण, पद्मपुराण, द्युतमत्ताटक इत्यादि ग्रंथ
 पाहावे, क्षणजे त्यांची खात्री होईल कीं, जेथें जेथें बाल्मीकीतून कांहीं भिन्न
 कथा वेणीगिरिधरानीं वर्णिल्या आहेत, त्या आपारावांचून नाहींत.

धर्म रामायणी कथा नाही । क्षणोन संदेह न धरणें पाहीं ।
 शतकोटीचा पार कांहीं । कळत नाही निर्घोरे ॥ २९ ॥
 अनंत पुर्ण अनंत अवतार । धर्मस्थापनेचा विचार ।
 अनंताचा अनंत पार । पाहातां अपार पार नाही ॥ ३० ॥

असो; श्रीरामलक्ष्मण सुपरूप आलेले पाहून सर्वांना आनंद झाला व सर्व-
जण मारुतीचा घन्यवाद गाऊ लागले.

नमस्कारिती वेलोवेलीं । राजाराम देखती डोळीं ।
ह्मणती मारुति आमुचा सर्वांगळा । केवढें कार्य केलें हो ॥ ११ ॥
मारुतीचरणीं विश्वास धरी । त्यासीं श्रीराम भेटेल निर्घारीं ।
सद्यप्रचीत साक्षात्कारीं । विलंबू न लगे ॥ १४ ॥
विभीषण ह्मणे रे शोकहरण । तुवां भेटविला सीतारमण ।
नाहीं तरी हा सुरशत्रु रावण । मूळ निर्मूळ करिता रे ॥ १५ ॥
जांबुवंत ह्मणे रे त्रिपुरारि । तुवां भेटविला रावणारि ।
नाहीं तरी हे आमुची घोहरी । जाली होती लंकेसी ॥ १७ ॥
अंगद ह्मणे रे घजतनु । तुवां भेटविला आनंदघनु ।
नाहीं तरी हे आवध सैन्यु । पडलें होतें आवतीं ॥ १८ ॥
शरभ ह्मणे रे चलमीमा । तुवां भेटविलें श्रीरामा ।
नाहीं तरी हा रावण आला । देशघडी करता रे ॥ २१ ॥
श्रपभ ह्मणे रे महारुद्रा । तुवां भेटविलें श्रीरामचंद्रा ।
नाहीं तरी या दुःखसमुद्रा । कैशीं आली तरतीं रे ॥ २२ ॥
विनत ह्मणे रे वायोतनया । तुवां भेटविलें श्रीरामराया ।
नाहीं तरी या दुर्धर भया । पासूनि कैशीं सुटतीं रे ॥ २३ ॥
कुमोद ह्मणे रे हनुमाना । तुवां भेटविलें सीतारमणा ।
नाहीं तरी हा सुरशत्रु जाणा । कंदन आमुचें करिता रे ॥ २४ ॥
गज ह्मणे रे महाबली । तुवां दाविला श्रीराम डोळीं ।
नाहीं तरी हे कपिहोळी । जाली होती लंकेसी ॥ २६ ॥

हास्यघटन देखून मजकारणें । सुदंत झळकले सीत कीर्णें ।
 नेत्रां प्रेमाश्रु गळती निर्मळपणें । तीर्थे हणूनियां स्वीकारिले ॥ १९ ॥
 पातमीकि ग्लोक योलत आहे । विद्युत्पुंज्य स्वरूप पाहे ।
 कटिप्रदेशां झळकताहे । पुष्ट लंघायमान हो ॥ २० ॥
 सत्य जाणून स्वप्रकथा । निवेदिती श्रीगुरुसमर्था ।
 समर्थ हणती धीहनुमान तत्त्वता । प्राणरूपे त्वरिता भेटला तुज ॥
 मग प्राणनार्थे रामायणें केलीं । वर्गरे,

अर्धे हे रामायण वर्षी काळीं छापलें जाऊन तें प्रत्येकाच्या हावीं
 पडावयाच नको काय ?

(३९) निवृत्तिराम

ओवी २०१६

हा ग्रंथ फार च महत्त्वाचा आहे. श्रीमत् दासबोधातील उपदेशा-
 चा आपणास अनुभव येऊन आपली निवृत्ति कसकधी शाली ती श्रीसमर्था-
 च्या आशेनें गिरिधर सागत आहेत.

समर्थश्रुपेनें निवृत्ति जाली । समर्थदेवे आशा केली ।
 कैशी कैशी निवृत्ति घाणली । समर्थ मुलें बोलविली ॥ १ ॥

या ग्रंथाचे बावीस समास आहेत. पहिल्या समासात श्रीसमर्थभा-
 ख्यान, दुसऱ्यात गुरुकृपास्तवन, तिसऱ्यात ब्रह्मानुभव व चवथ्यात ग्रंथानुभव
 सांगून पुढें मनमाया, अहमाया, अहममता, भक्ति, ज्ञान, वैराग्य, भवोपसर्ग,
 सकल्प, प्रपंच, अभ्यास, स्वर्गकाम, ब्रह्मगोल, छटिन्म, भेदाभेद, प्रत्यक्ष
 ग्रंथराज, मूळमाया, पचीकरण, सर्व सिद्धांत, इत्यादि सर्व गोष्टी पूर्वपक्षात च
 कशा येतात व त्या सर्वांची निवृत्ति होऊन “निखिल परब्रह्म केवळ निर्गुण”
 कसें उरते तें स्पष्ट करून दाखविल आहे. हा विषय च असा काही गुत
 आहे की, तो कळला तरी सागता येत नाही व न कळला तर मग नाही च
 नाही सागता येत.

कळलें पण काय कळलें । काय कळलें तें न कळलें ।

न कळोनि तें कळलें । कांहींयेक निज गुह्य ॥ २ ॥

असें तें कांहींयेक निज गुह्य आहे, तें आपणास कळतें असें जो क्षणेल
 त्याला कळलें नाही हणून समजावें. क्षणे जाणता तो जरी मूर्ख पाहे ॥

अकरा संख्येचा जास्त खुलासा या प्रकरणात करू द्याणून मागे छटले होते, तो खुलासा असा आहे:-

स्वामी आणि सेवक येऊ । चक्रे आणि श्रोते येऊ ।
 सिद्ध आणि साधक येऊ । येक्यां येऊ अकरा ॥ १८ ॥
 पुरुष आणि प्रकृति येऊ । परब्रह्मां ईश्वर येऊ ।
 हरि हर दोनी मिळोनि येऊ । येक्यां येऊ अकरा ॥ १९ ॥
 शिवात्मा आणि जीवात्मा येऊ । निर्मळात्मा आणि परमात्मा येऊ ।
 ब्रह्म आणि ब्रह्मांश येऊ । येक्यां येऊ अकरा ॥ २० ॥
 सहस्र आणि सच्छिष्य येऊ । देव आणि भक्त येऊ ।
 रघुनाथजीपुढे घलभीम येऊ । येक्यां येऊ अकरावां ॥ २१ ॥
 अकरा अकरा उदंड असती । कांहीं निरोपिलें यथामति ।
 रघुनाथजीपुढे मायति । महारुद्र अकरावां ॥ २२ ॥

दोघटीं बाविसाव्या समासात ग्रन्थाचा उपसहार करिताना गिरिधरानीं भीमत दासबोधाचा गौरव केला आहे. गिरिधराचारव्या साक्षात्कारी साम्रदायिकाना च ग्रन्थराजाची योग्यता कळणार ।

तरावया संसारसागर । समर्थग्रंथ मुख्य तार ।
 तेथील उपग्रंथ निवृत्तिविचार । निवृत्तिराम या नांवें ॥ १३३ ॥
 समर्थग्रंथ सहस्रकर । ज्ञानप्रकाश महाधोर ।
 तेथील उपग्रंथ ऐक्यकर । निवृत्तिराम या नांवें ॥ १७४ ॥
 समर्थग्रंथमहाद्वारी । द्वारपाल असती ब्रह्मचारी ।
 तेथील उपग्रंथ ऐक्यब्रह्मचारी । निवृत्तिराम या नांवें ॥ १७५ ॥
 समर्थग्रंथ मुख्य राजन्य । राजन्यापुढे उदंड प्रधान ।
 तेथील उपग्रंथ ऐक्यप्रधान । निवृत्तिराम या नांवें ॥ १७६ ॥
 समर्थग्रंथ परमहंस । भोंवते विचारवंत योगी तापस ।
 तेथील उपग्रंथ ऐक्य तापस । निवृत्तिराम या नांवें ॥ १७७ ॥
 समर्थग्रंथ सर्वसंन्यासी । तेथे उदंड पडगन्यासी ।
 तेथील उपग्रंथ ऐक्यसंन्यासी । निवृत्तिराम या नांवें ॥ १७८ ॥
 समर्थग्रंथ मुख्य ब्रह्मा । तेथे नारदादि पुत्रसमूहमाहिमा ।
 तेथील उपग्रंथ वशिष्ठनामा । निवृत्तिराम या नांवें ॥ १७९ ॥
 समर्थग्रंथ महाविष्णु । व्यापकरूपे देव जिष्णु ।
 तेथील उपग्रंथ पार्शद सहिष्णु । निवृत्तिराम या नांवें ॥ १८० ॥
 समर्थग्रंथ सर्वेश्वर । पुढे सन्मुख नदिकेश्वर ।
 तेथील उपग्रंथ शिवगण मनोहर । निवृत्तिराम या नांवें ॥ १८१ ॥

समर्थग्रंथ आत्माराम । पुढें उभा मारुति भीम ।
 तेथील उपग्रंथ पेशय पैष्णय नाम । निवृत्तिराम या नांवें ॥ १८२ ॥
 समर्थग्रंथ निरोपमा । उपमा लाजिल्या मनोरमा ।
 निवृत्तिरामग्रंथमहिमा । समर्थग्रंथी विस्तारला ॥ १८३ ॥
 समर्थग्रंथ स्वयंज्योति । तेथील प्रकाशें प्रकाशकीर्ति ।
 निवृत्तिरामग्रंथ सत्कीर्ति । समर्थरूपें अनुभविला ॥ १८४ ॥
 समर्थग्रंथ श्रीदासबोध । तेथूनि सर्व हि बोध प्रबोध ।
 विमळ ज्ञान घालबोध । सच्छिष्टाण्यासी घाणलें ॥ १८५ ॥
 एवं श्रीदासबोध समर्थग्रंथ । तेथूनि सर्व हि परमार्थ ।
 जाणती योगी संत महंत । ग्रन्थराज मुकुटमणी ॥ १८६ ॥

अशा त्या ग्रन्थराजाला य त्याचें यथार्थ स्वरूप अनुभवणाऱ्या गिरिषादि
 संताना दत्तशः प्रणिपात अवोर्ते ।

(४०) श्रीसमर्थप्रताप

ओवी १३३२

प्रताप घदला रे घदला नवचे कोणा ॥ धु० ॥

सयापि आपण प्रतापाचें गुणवर्णन करण्याचा प्रयत्न पुढें स्वतः प्रकर-
 णांत करू.

(४१) स्फुट कविता

गुरुदेवें मज सांगितलें नाम । श्रीराम जयराम जयजयराम ॥

असे त्रयोदशाक्षरी मंत्राचे तीन अमग आहेत.

किती मग्न जाला सतीकामसंगें । किती मग्न जाला रतीकामरंगें ।
कितीएक जंजाल टाळूनि द्याया । चला रे चला रामनौमी पहाया ॥
किती लेक लेकी मुलें खेळवीता । किती शोकशोकीमध्ये मग्न होतां
किती शोधितां सर्व माईक माया । चला रे चला रामनौमी पहाया ॥
असे चार श्लोक व

किती काय संसार हा वेर्थ द्याया । किती काय लोकीक हा दंभ जाया ।
किती काय सुखास त्या मग्न होऊं । चला रे चला रामनौमीस जाऊं ॥
प्रपंचीक हें दृश्य मर्ता सरेना । वय जातसे वेर्थ धर्ता धरेना ।
तडातोडि हे सर्व चारुनि दाऊं । चला रे चला रामनौमीस जाऊं ॥
असे तेरा श्लोक, मिळून पचवीस श्लोक श्रीरामनवमीपर आहेत. किती उत्साह-
जनक ही कविता आहे ! आज हि गिरिधराची बाणी जिवंत भासते, मग
त्या काळी जेव्हा प्रत्यक्ष त्याच्या मुखानून निघून जनाच्या अघर्षी पडत असेल
तेव्हा हजारों लोक त्याच्या भजनी लागून श्रीरामनवमीस भीक्षेत्र चाफळास
जात असतील, हें काय वागावयास पाहिजे ? अद्या सत्पुरुषांनी व निष्ठावत
सांप्रदायिकांनी या सांप्रदायाची अनन्य भावानें सेवा केली हणून आज हि
आपणास तो सांप्रदाय स्फूर्तिदायक होत आहे.

गिरिधर वृद्ध झाले होते तरी देखील श्रीरामध्वज चाफळ व श्रीदास-
ध्वज सज्जनगड या दोन स्थळाच्या दर्शनाविषयी त्याची उत्कंठा यत्किंचित
हि कमी झाली नाही !

गळित शरिर जालें दर्शनीं शक्ति द्यावी ।

त्वरित सदय देवें आस हे पूर्यावी ।

प्रभुवरमहिमेचा भाट ठेऊनि मागें ।

गिरिधर प्रभुपाई येतसे लागवेगें ॥ ३ ॥

अशी चार श्लोकाची पत्रिका त्यांनीं आधीं बंधूबरोबर पुढें पाठविली होती
आणि मागोमाग आपण गेले ! ही गिरिधराची निष्ठा पहावी व आपली निष्ठा
तिच्याशी मनातल्या मनाव ताडून, अजून आपला हेतु श्रीसद्गुरु कां पुरवीत
नार्हात याचें कारण शोधवें !

श्रीसमर्थाचा योष धवण करून गिरिधराची वधो वृत्ति झाली होती
ती पहा :-

स्वामीचें पद देखतां विघरतां तद्रूपता लागली ।
 तेथें देह विदेह मी मन नव्हे हे ही मती भागली ।
 सारासारविचार सार बहुधा होऊनि गेला चि हो ।
 पेसा स्वामिसमर्थयोध मजला जाला चि जाला चि हो ॥ १ ॥
 घेंकुंठासि न जें शिवास नव जें त्या ब्रह्मस्थाना न जें ।
 पित्रामाजि न जें न जें उडगणीं त्या शेषशार्दे न जें ।
 दृश्यामाजि न जें पर्दा च उमजे सिद्धान्त केला चि हो ।
 पेसा०..... ॥ २ ॥

द्वारा द्रव्य नव्हे जनां जन नव्हे इत्यादिकें मी नव्हे ।
 नाना दृश्य पदार्थ मी नव्हे नव्हे मी वृत्ति भूमी नव्हे ।
 पंचापंच नव्हे चि पिंड हि नव्हे ब्रह्मांड गेला चि हो ।
 पेसा०..... ॥ ३ ॥

देहानें मज बांधणें तरि जडें मी योघ बांधे कसा ।
 भिंती चारि मिलोनि स्वामिघरिच्या तो बांधिला जी कसा ।
 सीर्थोलागि निघे तेव्हां सकल ही सोडूनि गेला चि हो ।
 पेसा०..... ॥ ४ ॥

जाली वृत्ति उदास काय मजला ऊर्जे असे धैभवा ।
 नाना धैभव येथिचें न मनतें मानी न त्या धैभवा ।
 माझें धैभव भक्तिभाव भजनें हा जीव धाला चि हो ।
 पेसा०..... ॥ ५ ॥

नाना काम सकाम ईप्सित पदें ब्रह्मादिकें राहिलीं ।
 तेथें स्वर्गसुखें क्षणीक असुखें पुण्यक्षयें पाहिलीं ।
 निःकामासि सकाम अमृत नको हा भाव आला चि हो ।
 पेसा०..... ॥ ६ ॥

नाना मंत्र चि यत्र तंत्र बहुधा घ्यानें धरूं नेणतो ।
 श्रीरामेति उपासना गुरुमुखें तत्त्वार्थ मी जाणतो ।
 रामीं लीन विलीन दीन जन हा पाईं मिळाला चि हो ।
 पेसा०..... ॥ ७ ॥

गूणातीत असोनि गूण सगुणा गावें चि गावें चि हो ।
 दृश्यातीत असोनि दृश्य मजना व्हावें चि व्हावें चि हो ।
 भक्तीची रुण भक्त जाणति भले हा भाव त्याला चि हो ।
 पेसा०..... ॥ ८ ॥

भक्तीमाजि असे असोनि च नसे मी मीपणें मी नसे ।

मुक्तीमाजि असे चि मी ह्मणतसे पतीं च पतीं असे ।

मुक्ता मुक्ति कशास व्हाविस असा सिद्धांत केला चि हो ।

ऐसा०..... ॥ ९ ॥

कार्याकारण ब्रह्मकर्म करितों वेदोक्तवाणीगुणें ।

नानादेवउपासना न धरितों कोदंडपाणीगुणें ।

श्रीरामेति जगद्गुरु गिरिमनीं लागूनि गेला चि हो ।

ऐसा स्वाभिसमर्थबोध मजला जाला चि जाला चि हो ॥१०॥

या विवेचनाचा शेवट केल्याशिवाय तो होणार नाही; झणून गिरि-
धरांच्या कवितेचें दिरूपण येथें संपवून आपण पुन्हा गिरिधरांच्या दर्शन-
नाला जाऊं.

श्रीगिरिधरांची ही एकंदर कविता पाहिली झणजे त्यांनीं आपल्या
आयुष्याचें सार्थक कसे केलें तें आपणांस कळतें. साक्षात्कारी गुरुदास कसा
असतो, कामक्रोधादि पट्टिपु त्यानें कसे जिंकले असतात, जन्ममरणाचे त्याचे
केरे कसे चुकतात, श्रीगुरुचरणीं आपलें सर्वस्व अर्पण करून तो कसा मुक्त
झालेला असतो आणि अखेरीस गुरुरुपीं समरूप होऊन जातो याचा बोध
या कवितेवरून होऊन वाचकांस तीति स्थहिताचा मार्ग सापडणार आहे.

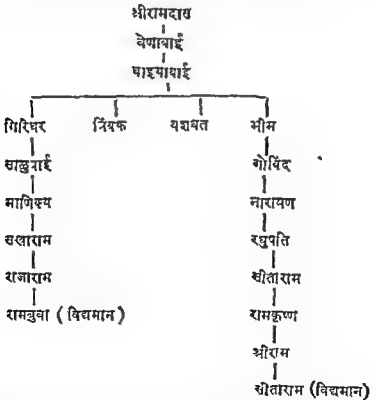
राघवसुत, रंगेशात्मज, शिवात्मज रघुनाथ, बहिरा, किंकर, महिपति, इत्यादि शत आणि अशत अशा कित्येक सत्पुरुषाचे ग्रन्थ आज हि गिरिधराच्या मठात आहेत. शक १५६७ त लिहिलेली याज्ञिकीकृत रामायणाची प्रत या मठात आहे. भीम, नरहरि इत्यादिकांची गिरिधरावर अष्टकं आहेत. आज री एक अपूर्व घर या मठात मला पहायमास मिळाली. गिरिधराना सर्व दासबोध मुखोद्गत होता ! दोन अडीच मोठे रुद व आठ मोठे लाव अशी एक उभी शिंपलेली, मुठोत चटण्यासारखी, त्याची वही आहे. तीत ममद्य, एकाखाली एक, दासबोधातील ओव्याच्या आरभीचे दोन दोन तीन तीन शब्द लिहिलेले आहेत. ही वही गिरिधर बहुतेक नेहमी हातात ठेवीत असत व चालता, बोलता, घडा करिता, तिच्याकडे पाहून सर्व दासबोधाचे, न जाणो प्रत्यही, एक पारायण करीत असत ! अशी ही गिरिधराच्या मुठोतली पूनाई वस्तु आहे !

याहून जास्त गिरिधरमहताचे चरित्र काही सांगता येत नाही, याचे चार्ट वाढत. घर जी थोडीशी माहिती आली आहे तिच्या सहाय्याने वाचकांनी आपापल्या कल्पनाशक्तीप्रमाणे गिरिधराना पहावे ! श्रीगुरुचरणसेवेत आपले सर्व तनमनधन रचून शके १६५१ च्या वैशाख शुद्ध अष्टमीला शुक्रवारी सकाळी श्रीगिरिधरानी समाधि घेतली त्याची समाधि बीडास च आहे. बीडास गावानाहेर नदीच्या काठी उचवण्यावर गर्द हाडीत एक मोठे थोरले आवार चौपेर मजबूत कोटवजा मिती बांधून केलेले असून त्यात गिरिधर व त्यांच्या मागून झालेले मठपति यांच्या समाधि आहेत. त्या आवारात एकदर आठ समाधिमादिरे आहेत. पैकी सात दगडी आहेत व एक विटाचे होते, ते पडले आहे स्थान रम्य व निवात आहे. सर्व समाधिमादिरे सारसी व लहान लहान आहेत प्रत्येक मादिरावर लेख होते, पण उत्तम लागतो असा गिरिधराचा च लेख, आणखी तीन अपूर्ण लागतात व शर्की च्या लेखाचे दगड झिजले आहेत. गिरिधराच्या समाधिमादिरावर लेख कोरलेला आहे, तो असा —

धीराम ॥ धीमत्सन्नृपशालिवाहनश
केचद्रेषु भूपोन्मिते सौम्ये माधवशुक्लशु
क्रदिवसेष्वप्या प्रभाते विभु ॥ श्रीरामानुचरा
प्रगो गिरिधरस्त्वासीत्समाधिस्थितो यस्तस्या
नुजभीमनिर्मितमिदं रम्यं तदीय स्थल ॥ धी ॥

त्या ठिकाणीं भोंवतीं प्रदक्षिणा घालतां येईल एवढा ओटा, त्यावर समाधि व पादुकांवर मस्तक ठेवितां येईल इतका लहान कोनडा समाधीवर आहे.

हल्लीं बीडास जे दोन मठ आहेत त्यांपैकीं एक गिरिधरांचे धाकटे पंधु भीम यांच्या वंशजांचा व दुसरा त्यांची कन्या नामें, बहुधा, सालुवाई (सालुवाईच्या नांवाचा शके १६८६ तील एक कर्जरोला आहे, त्यावरून ह्मणतो) यांच्या वंशजांचा आहे. उभय मठांची परंपरा अशी:—

गिरिधरांच्या पश्चात् यशवतांनीं परंपरा चालविळी. यशवत ब्रह्मचारी होते. ते शक १६८० त समाधिरुप झाले. त्यांच्या पश्चात् माणिक्य आणि गोविंद अशा दोन शाला उद्भवल्या. लौकिकात गिरिधरांना गिरमाजी ह्मणत (अशी दंतकथा हि आहे व शक १६४८ तील एका कागदपत्रावर असें नोंद दिलें आहे) व भीमांना भिवाजी ह्मणत. एक सनद शके १६९२ तील आहे, ती भिवाजी नाईकजी या नावानें आहे, यावरून गिरिधरांच्या

घडिलांना नाईकजी दाखले, असे दिष्टते. शक १६९३ तील एक सनद गोविंदबाबा भिषाजी यांच्या नांवची आहे. यावरून शक १६९२-९३ दरम्यान भिषाजीबाबा समाधिरय झाले असावे असें वाटतं, शक १७०६ सीत एक सनद व शक १७३२ तील चक्रबंदीचा एक कागद असे नारायण गोविंद यांच्या नांवाने आहेत. यांशिवाय इतर ऐतिहासिक कागदपत्रे मठांत मिळाली, त्यांचा विचार पुढे केव्हां तरी करूं.

या परंपरेसंबंधाने एक महत्त्वाची गोष्ट येथे नमूद करून टिपापत्रांची स्ती अशी की, उभय मठांत परंपरेचे जे श्लोक दाखण्यांत येतात, त्यांत वाद्द-यावाद्दचा निर्देश नाही. हे असें म्हां, कोण जाणे. गिरिधरांनी आपल्या कवितेंत जेथे जेथे परंपरा दिली आहे, तेथे तेथे वाद्दयावाद्दचा उल्लेख केला आहे. मग मी अर्थ करण्याला चुकत आहे, कां परंपरेच्या श्लोकांत वाद्दयानाईना स्थान विस्मरणाने मिळाले नाही, याबद्दल आज मी निश्चयाने कांहीं च खाणूं शकत नाही.

येथे हें श्रीगिरिधरचरित्र संपलें.

गिरिधर चतुराक्षरी मंत्र । भावें जपतां अहोरात्र ।
कृपा करील जानकीफलत्र । दासामिमानी ॥

॥ श्रीराम ॥

२

श्रीसमर्थीच्या कांहीं गोष्टी

त्यामुळे आपण पूर्वी ऐकिलेल्या गोष्टीपैकी देतील कोणकोणत्या गोष्टींचा श्रीगिरिधर उल्लेख करितात ते हि विचार करण्यासारखे आहे. परंतु अशा हि गोष्टी सांगण्याचा आज हेतु नाही. आज फक्त पूर्वी ऐकण्यात न आलेल्या किंवा फार तर आल्या असून हि प्यात काही विशेष गोडी आहे तेवढ्याच गोष्टी देण्याचे योजिले आहे.

समर्थदेवें जें जें केलें । तें कोणहीं नसेल ऐकिलें देखिलें ।

भाक्ति ग्रान चैराग्य गाजलें । न भूतो न भविष्यति ॥ ८३

श्रीसमर्थींचे सारे चरित्र कोणासच ठाऊक नाही. अशा स्थितीत प्याला जितकी माहिती आहे तितकीच त्याजपासून घेऊन श्रीसमर्थींचे स्वरूप ओळखण्याचा आपण प्रयत्न केला पाहिजे. सहानुभूती गिरिधराचा काही काळ श्रीसमर्थींच्या प्रत्यक्ष सान्निध्येत गेला असल्यामुळे त्यांनी सांगितलेल्या काही गोष्टी त्यांच्या पाहण्यातल्या आहेत व काही श्रीनेणानाईसारख्याकडून ऐकलेल्या आहेत; त्यामुळे या सर्व गोष्टी फार महत्त्वाच्या आहेत.

(१) श्रीराणादेवी यांच्या उदरी श्रीसमर्थ अवतारण्यापूर्वी श्रीसमर्थ-मातेला जे ओहळे होत होते, ते ऐकण्यासारखे आहेत. ह्यास काय अपेक्षित आहे तें सांगा, असें श्रीसूर्याजीपतानी विचारण्यावरून श्रीराणादेवी दणतात:-

कर्णपण ! ती सर्व तयारी बाळपणी च झाली होती. कोणी घर पहावयास आले द्वाणजे श्रेष्ठांदेवत यांनी मौन धारण करावें. प्रपंचाची चिंता मुळी च करू नये; तेव्हां एकदा सहज मातुःश्री द्वाणाल्या, बापा, पुरुषानें कांहीं चिंता करीत जावी. तेवढे च शब्द ऐकून नारायण कोठीच्या खोर्लांत एकांतांत अंधारांत जाऊन बसले. यरा च वेळ झाला, नारायण कोठें दिसेना, द्वाणून मातुःधीनीं सर्वत्र शोध केला, पण कोठें पत्ता लागेना. तेव्हां सहज कांहीं कामानिमित्त त्या अंतर्गृही गेल्या तों तेथें समर्पना ध्यानस्त बसलेले पाहून विचारिलें:—

बापा काय हें करितोसी येकांतस्थळीं !

आई चिंता करितों विश्वाची ॥ २ ॥

(१) मातुःधीनीं केव्हां केव्हां कांहीं काम सांगवें तों यांची अवचित च करणी दिसून येऊं लागली. एकदा घरीं कांहीं उत्सव-निमित्त प्रयोजन होतें त्यासाठीं ताक पाहिजे होतें; मातुःश्री नारायणास द्वाणाल्या, तुला तर कांहीं काम सांगण्याची सोय नाहीं; ते शब्द ध्यानांत ठेवून दुसऱ्या द्वियर्षी कोठीतील धान्याचीं मडकीं सर्व जमिनीवर ओतून टाकानें च भरून ठेविलीं ! अशा एक कां देण, अनेक कथा बाललीले-च्या आहेत. एका राशींत एकदां श्रीनारायणानीं सभामंडपासह बैठक सिद्ध केली होती. परंतु यां सर्वांपेक्षां श्रीसद्गुरुसमर्थीच्या हातून एक मोठा चमत्कार झाला. हे बाकीचे चमत्कार आणखी कोणाच्या हातून घडतील किंवा घडले असतील; पण भी जो आता सांगणार आहे तसला चमत्कार अवतारादिकांच्या हि हातून घडला नाहीं ! सांगण्याला आणि ऐकण्याला असला चमत्कार हा एवढा च. रत्नाची सर्व तयारी झाली, देवदेवक बसले, घटिका भरत आली, अतःपट उभयतांमध्यें धरून ब्राह्मण मंगळाष्टकें द्वाणूं लागले व मधून मधून “ सावधान ” शब्द ऐकूं येऊं लागला. अशा गडबडीच्या वेळीं—ज्या वेळीं मन उलटें मोघलून जातें अशा वेळीं—कोणी सावध सात्व्याची गोष्ट कोणी तरी ऐकिली आहे काय ?

ऐसें कोठें नाहीं हो वर्तलें । पूर्वी अवतारादिकांसी न जालें ।

मायामोहनीनं ब्रह्मादिकां भुलविलें । नाना पुराणें आहीं ऐकिलीं ॥ ३ ॥

समर्थदेवें ख्याति केली । सांगायारी ऐक्यासी गोष्टी जाली ।

मूळ हनुमानमूर्ति प्रत्यया आली । समर्थमाता बोलिली तें जालें॥४२

(४) सान्या ब्रह्मांडाची चिंता करणारे महापुरुष स्वतःचा प्रपंच सोडून निसटले ते अकरा दिवसात पचवटीस येऊन पोचले. तेथें कृपा-निधि श्रीराम घाट पहात च होते. श्रीसमर्थाना श्रीरामसमर्थ भेटले ! मज-सारख्या किंव्राने तो प्रसंग काय वर्णावा ! श्रीरामानें श्रीसमर्थाच्या कानात कोणतें गुजगोप्यवचन सांगितलें कीं जेणेंकरून श्रीसमर्थाचें अत्यंत समाधान झालें, तें आपल्या स्वामीचें वचन श्रीसमर्थांनीं आत्मबोधाच्या पाचव्या दशकाच्या सहाव्या समासात प्रगट केलें च आहे.

श्रीदासबोधीं गुरुवाक्य प्रगट केलें ।
कर्म उपासना ज्ञान विज्ञान विचरिलें ।
संतसज्जनासी अनुभवा आलें ।
मो काय जाणे निजवर्म ॥ ८ ॥

(५) तपश्रम बहुत करून व अद्भुत प्रताप दाखवून नाना पथ शोधण्यासाठीं, नाना लोक बोधण्यासाठीं, तीर्थक्षेत्रें पावन करण्यासाठीं, श्रीसमर्थ भरतखंडात पर्यटनास निघाले. त्या पर्यटनातील एक गोष्ट सांगतो, पर्यटन करीत करीत श्रीसमर्थ हिमालयात गेले. प्रपंच मिथ्या आहे, वैराग्यापरतें भाग्य नाहीं, आपण स्वतः परब्रह्मस्वरूप आहोंत, हें सिद्ध करण्यासाठीं, हा देह राहिला काय आणि गेला काय, त्याची काय पर्वा आहे, असा पूर्ण निर्धार करून श्रीसमर्थांनीं आपला देह हिमालयकुंडात शेंकला, तो श्रीशुनाथजींनीं समर्थाना वरव्यावर धरिलें ! का धरिलें, या देहाचें काय प्रयोजन आहे, का विनाकारण या देशात राहू, असा प्रश्न सद्गुरुसा-त्तन निघताना श्रीसमर्थांचे नेत्र प्रेमाश्रुपूर्ण झाले होते. श्रीरामांनीं उत्तर दिलें— तुम्हासी जगोद्धार करणें आहे । तुमची तनु ते आमुची तनु पाहें । दोनी तपें तुमची रक्षिली काया हे । धर्मस्थापनेकारणें ॥ ९ ॥ असें सांगून व इतर उपदेशाच्या गोष्टी कळवून त्या च वेळीं, मागे आपण

मानेल तेथें श्रीसमर्थींनीं मुकाम करावा. तीर्थें घरीत करीत ते पंढरीस आले. कटीवरचे कर काढून श्रीपादुरंग श्रीसमर्थींसाठीं कोदण्डपाणीं श्रीराम झाले ! तेथून कृष्णातीरावडे श्रीसमर्थ यावयास निघाले. मौन धारण केलें होतं त्याचें

पळा पळा ब्रह्मपिसा येतो जवळी ।

हें पद प्रथम क्षणून विसर्जन वेल. पिछाट आला दूर व्हा, असें यानीं क्षणावें, तों लोकांनीं जवळ यावें आणि ते जवळ येत त्यांना श्रीसमर्थ वेड लावीत.

आतें भेटों येती त्यास वेड लावीतो ।

-- रामीरामदास पेसें अवद्ध बोलतो ॥

हें अवद्ध कसें, सुवद्ध च आहे ! प्रपची जनाच्या दृष्टीनें जो वेडा झाला, तो च खरोखर परमार्थी राहणा झाला ! कृष्णातीर्थें श्रीसमर्थ आले. बाहोक्षेत्रीं श्रीमावतीची पुरातन मूर्ति दृष्ट्येमध्ये भीमकुडास होती ती बाहेर काढून तिची श्रीसमर्थींनीं पूजा केली. तेथे श्रीसमर्थींनीं श्रीमावतीची स्थापना केली. तेथून पुढें अवतारचरित्रास सुरवात झाली. शिवराजाच्या कार्नी वृत्तान्त गेला. ते श्रीसमर्थदर्शनासाठीं डोंगरोंडोंगर हिंडू लागले, तरी दर्शन होईना, तेव्हा शिवराजाचें मन उदास झालें, राजकारण त्यांना काहीं सुचेनासें झालें. राजदर्शनासाठीं कोणाला अनुष्ठाने करावी लागतात, परंतु श्रीसमर्थींच्या चरणीं राजराजेंद्र लागतात. श्रीसमर्थींच्या अवतार च त्यांच्यासाठीं.

समर्थासी सर्वदां पर्वतीं राहाणें । शिवराजासी सदां पर्वतदुर्गे घांघणें ।

समर्थदर्शनें माळा छत्र पावणें । छत्रपति होणें समर्थप्रतापें ॥ ६६

दीर्घदंड नमस्कार घालूनि । चरणपादुका मस्तकीं धरूनि ।

राज्य पावला क्षत्रिय दाक्षणी । द्विजराज्य दिधलें समर्थें ॥ ७० ॥

(७) नंतर श्रीसमर्थींनीं चाफळास श्रीराममूर्तीचें स्थापन केलें. ती मूर्ति एकदा च पक्ष तेथून एक वर्षी उत्सवास पारगावीं गेली होती. उत्सव संपून मूर्ति चाफळास परत आणली ती तेव्हापासून चाफळपोरें सोडून पुन्हा कोठें गेली नाहीं.

जेणें केलें श्रीराममूर्तिसंस्थापन । तें चि ध्यान वर्णन हो ॥

असें क्षणून गिरिधर श्रीसमर्थींचें ध्यान वर्णन करितात तें असे :-

मार्थां निर्मळ केशरी पाग लपेटिली आहे ।

सुमनाचतसें मुक्तलग तुरे पाहें ।

केशर कस्तुरी भाळीं झगमगिताहे ।

रत्नाक्षता झळकती ॥ १३

आकर्ण नयन कृपायलोकन ।
 कर्णी मुक्तमुद्रा विराजमान ।
 नास्तिकांसी देऊनि आस्तिक धान ।
 सरल नासिका विराजे ॥ १८ ॥
 निजघोधमुखें यत्तिसी झळकली ।
 अधरामृतें स्वर्गामृतें निचालीं ।
 कंठों मुकलग मेखळा आपाद शोभली ।
 कांची मेखळा कटिसूत्रें ॥ १९ ॥
 कौपिनावरुता पीतांबर ।
 लोळा कासिला चिदंबर ।
 आपाद मुक्तमाळा मनोहर ।
 मुक्तपणा नातळती ॥ २० ॥
 आपाद सुमनमाळा विराजती ।
 नाना पर्णमाळा हरित शोभती ।
 नगररत्नमाळा नवविधा दिसती ।
 करांगुळों झळकती निजमुद्रिका ॥ २१ ॥
 नाना त्रिविध त्रिपुटी तापशमन ।
 फेधळ निर्मळ घावन चदन ।
 समर्थांसी सर्वोर्गी जाला लीन ।
 अव्यग अंगदर्शन दाखितसे ॥ २२ ॥
 उत्तर सिद्धांत उत्तरीय घस्र ।
 निर्मळपणें सूक्ष्म स्वतंत्र ।
 सर्वोपध्यान दावी विचित्र ।
 दिव्यांगमणें विष्णुपणें ॥ २३ ॥

(८) चांफळपोन्यांत च कृष्णावटाकीं श्रीसमर्थांचा वास सुमारे तीन सपें होता. त्या अवधीत जगदुद्धाराचीं अनेक कामें त्याच्या हातून झालीं. अकरा ठिकाणीं श्रीमस्तूची स्थापना झाली, अनेक मठ स्थापन झाले, हजारों शिष्य दीक्षा घेऊन जगदुद्धारार्थं सर्व भरतखंडमर सचार करिते झाले. डोंगरोंडोंगरीं गुहा निर्माण केल्या, मोठमोठी पाण्याचीं टाकीं बांधिलीं, प्रसर्गी देवार्चन ठेवण्यासाठीं पर्वतावर गुप्त सदनं केलीं. शिवाजी-महाराजांनीं अकरा हजार होन अर्पण केले, त्यांची श्रीसमर्थांनीं ब्राह्मणावर सुवर्णशृष्टि केली. एकदा आयर्पणाचे वेळीं भिकार्याकडून तर त्यांनीं राज-अंगार छुटविलें. कोणी जें काहीं अर्पण करित तें ते दुसऱ्यास देऊन टाकीत.

(९) साप्रदायिकाना त्याची मोठी कडक शिक्षा असे, शिष्याची ते चारंपार परीक्षा पहात. एकदा हातात तरवार घेऊन ते उग्रवृत्ति धारण करून बसले. जो कोणी जवळ येऊन श्रीपदस्पर्श करील त्यास जीवें मारु, असा त्यांनीं वद्दाणा केला, सर्व लोक भीतीनें दुरून च नमस्कार करू लागले, परंतु श्रीकल्याणादिकासारखे जे निष्ठावत शिष्य होते ते काय अशा घम-फीला मितात ! प्रत्यक्ष शिवाजी राजे हि श्रीसमर्थांना पार भीत असत व त्याच्या देखत विनयानें वागत, ते च मोळारामादि भोळे शिष्य लडिवाळ-पणें जवळ बसून खल्लयत्यात विडा कुटून श्रीसमर्थांना देत.

थोरथोरां महंतांस धारकीं धारिती ।

श्रीगुरु मर्यादा रक्षविती सिरुविती ।

भाविक भोळ्यां लोकांसी जवळी वैसविती ।

तांबुलसेवा घेती त्यांचेनि हस्तें ॥ ॐ

एकद श्रीसमर्थदर्शनास आलें च पाहिजे, अता त्यांचा दंडक होता, कित्येक महतानीं काहीं तरी कामना घरून होमहवन करावें व त्यामुळें श्री-रामनवमीच्या उत्सवाचा हि लोप करावा व जवळच्या जवळ हि चाफळास उत्सवास जाऊ नये, तर त्याच्या यशमंडपास च आग लागावी; पण याचा अर्थ असा नाहीं कीं होमहवन कोणीं करू नये, तर त्यापार्शीं गुरुआशेचा भंग होता कामा नये. श्रीराम यासारखा मन नाहीं, विश्वाचीं मातापितरें, जीं गौरीहर त्यानीं हि या च नावाचा घ्यास घेतला होता,

ज्या देवांच्या कराव्या पंचविध उपासना ।

त्या देवांसी श्रीरामप्रह्लादपासना ।

ह्मणोनि श्रीरामेंविण कोठें न बैसों घासना ।

अनंत प्रह्लांडीं व्यापक श्रीराम ॥ ३८

श्रीराम आमुचा परमार्थ । श्रीराम आमुचा तरुार्थ ।

श्रीराम आमुचा शुद्ध्यर्थ । संचितार्थ सर्वार्थ श्रीराम येक ॥

(११) शिवराजाच्या आम्रहावरून श्रीसमर्थ सज्जनगद्दीं रहावयास गेले. गडावर समर्थासाठीं राजांनीं एक स्वतंत्र आश्रम बांधविला. श्रीसमर्थाची सर्व प्रकारें घरदास्त ठेवण्याची गडपतीस सक्त ताकीद असे. गडावर पाऊस पार पडतो व एका पावसाळ्यात तो आश्रम किंचित् गळाला. हें वर्तमान शिवाजीमहाराजांस कळताच दुर्गाधिपतीला कडक शासन करण्याविषयीं महाराजांनीं हुकुम फर्माविला. इत्थीं श्रीचा सभामंडप एकाद्या वर्षी च नव्हे तर प्रतिवर्षी, किंचित् नव्हे तर अत्यंत गळत असून हि, आपण जी त्याची उपेक्षा चालविली आहे, त्याबद्दल आपणाला शिक्षा करण्याविषयीं कोणी हुकुम सोडणार नाहीं ह्मणून वरें, नाहींतर आमची काय दशा झाली

लाहान थोर दुवळीं पावळीं । गांवजेवण सकळ सकळीं ।
अन्नं पुरवळीं आळमाळीं । फेली सहपाळी पंचामृते ॥ १५
कामधेनु भिक्षाभोजन । तृप्त जाले संतसज्जन ।

जिकडे तिकडे तृप्त संपूर्ण । सहस्रसमर्थपंगति ॥ १६ ॥

एकंदर समारंभ आटोपतो तों तिन्हीसाजा व्हावयाची वेळ आली. आज रात्री येथे कथाकीर्तन व्हावयाचें झणून लोकाना आज्ञापून आपण पुन्हा अदृश्य झाले ते पुन्हां कयेच्या ठिकाणीं मध्यरात्री प्रगट झाले. मग अद्भुत कीर्तनें शालीं. त्यांचें सुख भोगण्याचें आपल्या कोठें नशिबी आहे ! अद्या तऱ्हेनें एक मास श्रीसमर्थानीं करंजगांवीं क्रमिल्या. ही इकीकत प्रत्यक्ष वेणा-बाईंनीं गिरिधरांना सांगितली.

जगदोद्धारक पुण्यमूर्ति । हनुमान अवतार उत्कट कीर्ति ।

काय घडवेल घाचास्फूर्ति । समर्थभिक्षाकौतुक निवेदिलें ॥ १७ ॥

(१६) दुसरी गोष्ट घरेगांवच्या आसराईतील आहे. त्या आसरा-ईत श्रीसमर्थ एकदां उतरले होते. गांवांतील जो तो त्यांना आमंत्रण दे-ण्यास आला. त्यांनीं कोणास नाहीं दाटले नाहीं, नैवेद्याचें ताट घाटून आणून झणून ज्याला त्याला सांगितले. पार्श्वे आर्घी तीं ठेवायास सांगून लोकांना जावयास सांगितलें आणि

येकांत राम समर्थ जेविले । हनुमानरूपें सर्वत्र हो ॥ १८ ॥

हे आहून एकांनें पाहिलें तों त्याची दृष्टि च मद झाली. मग श्रीसमर्थानीं तीर्थानीं त्याचे डोळे धुववून त्यास दिव्य दृष्टि दिली.

दिव्य तेज नेत्रासी आलें । सर्वां सर्वत्र यात्रेसी फळलें ।

समर्थे भिक्षाकौतुक विचित्र केलें । काय ह्मणोनि वर्णावे ॥ १९ ॥

(१७) तिसरी गोष्ट वरुणगांवची. वरुणगांवीं श्रीसमर्थ गेले आणि

ज्याला त्याला श्रीसमर्थ आपल्या च घरी आले, असे वाटले, कोण भाग्यवान् लोक ते होते.

मुख्य प्राणनाथ निधान ।

समर्थस्वामींचें रूप महिमान ।

भायिकांसी भावासारिखा देव फळद्रूप आपण ।

संकटच विकटच जाण न घराचा ॥ ३६ ॥

(१८) आणि चवथी गोष्ट आहे शहापुत्राची. हे शहापूर क्षणजे मसूरजवळचें. तेथें सतीबाईसाटी श्रीसमर्थांनीं मारुतीची स्थापना केलेली आहे व तेथें च श्रीसमर्थांचा सध्यामठ आहे. श्रीसमर्थांचा उद्भव नावाचा एक लडियाळ बालसेवक होता, त्यानें आपल्या आईकडून श्रीसमर्थांस आमंत्रण देविलें. आई क्षणाली बरोबर पगतीस घामुदेवनावा असावेत क्षणू त्यांना आमंत्रण दिलें. उद्भवबालक क्षणालें आणजी आमुचे उद्भवनावा हि पाहिजेत, त्यांना हि अवश्य चोल्यावे. अशा रीतीनें मारुतीच्या शेंपटीप्रमाणें धाढता वाढता सर्वांना च अनुक्रमें आमत्रणें दिलीं; आणि मग

उद्भवजननी विस्मये समर्थचित्तनीं घैसली ।

धर्ता भोक्ता श्रीराम क्षणे ॥ ३७ ॥

पण श्रीसमर्थांनीं काहीं कमी पडू दिलें नाहीं. जें लागलें तें मसुराहून आणविलें. एक हजार पाने शालें.

णास करवून ते गुप्त झाले. कल्याणांनीं श्रीसमर्थीस साष्टांग नमस्कार घालून पुढें अन्नपात्रें ठेवलीं. सदा प्रहरपूर्वीं तें अन्न शिजविलेलें होतें. समर्थींनीं तें स्वतः घादून घेतलें व पात्रें झुगारून दिलीं. श्रीसमर्थीचें भोजन झालें. कल्याणस्वामी परतातात तों तेथें शेष अन्न हि उरलें नाहीं व पात्रें हि नव्हतीं.

सद्गुरुनाथजी योलती हास्यवस्त्रें ।

कल्याणा परलोकासी गेलीं तीं सत्पात्रें ।

वैकुण्ठ कैलास सत्यलोक पावलीं चर्मनेत्रें ।

पुन्हा आतां दृष्टि दिसेतिना ॥ ११

(२०) भोजन सारून कथा मेलळा आंयरून श्रीसद्गुरुसमर्थ पट्टडले. तों फोणी देवमक्त वसोवर ह्जार पदाति मडळी घेऊन दिवड्या, हिलाल यांच्या छलछत्ताटात येताना कल्याणांनीं पाहिले. इतका थाट दुसऱ्या कोणाचा असावयाचा ? श्रीरंगनाथस्वामी श्रीसमर्थीच्या सेवेसाठीं येऊन दाखल झाले. कनाता, पडदे, पलग, समया, अनेक तऱ्हेचे खाद्य पदार्थ, बगैरे रंगनाथानीं श्रीस्वामीस समर्पण केले. श्रीसमर्थींनीं त्याचा स्वीकार करून कल्याणास हि निराहारी पाहून " नैवेद्य करावा बलभीमार्पण । " द्याणून आज्ञा केली. रंगनाथानीं केळें सोदून चार्घी व कल्याणांनीं तीं सेवावीं ! कल्याणाचे सर्व धर्म परिहार झाले. याकी त्यांना धर्म कसचे द्याणा, श्रीसमर्थींनीं एक कौतुक दाखविलें इतकेंच.

शुरुभक्तासी कैचे धर्म कोठें । समर्थप्रतापाचें नवल मोठें ।

घोर अरण्यां साहित्य नेटें । समर्थें दाखिलें सेवकां ॥ १२

असे सेवक व असे स्वामी आपणास कोठें पदावयास सांपडतील ?

समर्थाचा प्रतिघर्षी शत्रुन घेती ।
 विजयादशमीसी दर्शनासी येती ।
 ज्याचा अभ्युदय त्याच्या अश्वत्थरी स्मार होती ।
 भोंवते चालती सरदार ॥ ३३ ॥

(२२) श्रीगुरु व श्रीराम याची सेवा करण्यात लवमान फसूर नसावी गुरुघरीं अमुक काम भी कसें करू अशी शका सुद्धा मनात येता कामा नये. प्रत्यक्ष श्रीसमर्थांनीं या वापतीं एकादा एक उदाहरण घादून दिलें.

समर्थें येकदां सेवाप्रेम दाविलें केंवळ ।
 फोणहासी न कळता अरणोदई निर्मळ ।
 स्वहस्ते झाडोनि काढिलें सभास्थळ ।
 दुशाला समाजनीं करुनिया ॥ ३४ ॥
 समर्थ ह्मणती रे जो देवद्वार झाडी ।
 तो नर चढे वेकुठपाहाडी ।
 थोरपणें धस्तील तें शार्ता घेडी ।
 सचीं सर्वत्र हें सांगितलें ॥ २९ ॥

आणि ह्मणून तर आज आपणास ह्या पुण्यकथा गिरिधराच्या तोंडून ऐकाव-
 यास मिळत आदित.

(२४) तसेंच एकदां काय झालें, एका शिष्याच्या घरीं लग्नसमारंभ होता. त्याला साहजिक वाटलें कीं श्रीसमर्थानां आपल्या घरीं समारंभास यावें. त्याप्रमाणें त्यानें फार आग्रह करून श्रीसमर्थास घरीं नेलें. तेथें लग्नमंडपांत नाच चालला होता, त्या ठिकाणीं श्रीसमर्थांना त्यानें नेऊन बसविलें ! श्रीसमर्थानां जें एकदां एक आसन ठोकून दृष्टि रालीं घातली, ती सहा प्रहर वर केली च नाही ! प्रपची जन खजिल झाले हें काय सांगावें ?

समर्थांसी आग्रहें विवाहमंडपां वैसविलें ।

ग्रहचर्यापुढें नाचणीध्यान मज्यालसांत मांडिलें ।

समर्थें साहा प्रहर अधोदृष्टी आसन घातलें ।

फवतुकें फजित केले प्रपंचीक जन ॥ ६६

(२५) आता एक दोन गोष्टी श्रीमत् दासबोधाविषयी सांगितल्या पाहिजेत. पहिली गोष्ट अशी कीं एकादा महंत फारा दिवसांनीं श्रीसमर्थदर्शनास आला द्वाणजे, श्रीसमर्थ त्याची नाना प्रकारांनीं परीक्षा पहात. आता घेऊन गेल्यापासून तो परत भेटीस येईपर्यंत काय काय केलें द्वाणून त्यास विचारित व त्यावरून आपोआप च त्याचा व्याप कळून येत असे. महंताची परीक्षा पहाण्याची त्याची एक तऱ्हा अशी असे कीं, त्याची नित्य पाठातली पोथी आपण घ्यावयाची व तींतील इकडचा दशक तिकडे व तिकडचा समास इकडे अशी व्यस्ताव्यस्त पोथी करून त्यास घ्यावयाची, त्यानें ती त्वरित लावून दिली तर ठीक, जर का विलंब लावला तर केवळ ग्रंथपूजन मात्र यानें संपादिलें असें समजावयाचें.

महंत निस्पृह येतो देशांतरींचे ।

समर्थ ग्रंथ मंचकां घेतो तयांचे ।

दशक समास व्यस्ताव्यस्त लाऊनि ग्रन्थाचे ।

होती महंताचे परीक्षक ॥ ६७ ॥

सध्या ग्रंथ महंतें विलहे लाविला ।

तरी शुद्ध विचरणें पूर्ण परमार्थ केला ।

विलंबें ग्रंथ विलहे लावित महंत वैसला ।

तरी ग्रंथपूजन मात्र संपादिलें ॥ ६८ ॥

माघरून श्रीमत् दासबोध ग्रन्थ कसा वाचला असता आपण श्रीसमर्थांच्या परीक्षेत उतरू याचा बोध घेण्यासारखा आहे. पारायणें अवश्य व्हावीत पण अर्थ समजल्यावाचून किंवा अर्थाकडे लक्ष दिल्यावाचून नुसतीं पारायणें

केल्यास फक्त ग्रंथपूजनाचें पुण्य लाभेल वण परमार्थ हातीं येणार नाहीं. तात्पर्य, श्रीमत् दासबोध ग्रन्थ असा वाचावा कीं, ग्रन्थ वाजूस ठेवून हि पहिल्या समासापासून तो दोनशाव्या समासापर्यंत क्रमशः कोणकोणत्या विषयाचें प्रतिपादन कसकसें केलें आहे हें आपलें आपल्या मनाला सांगता यावें.

(२६) तसें च आपली नित्य परिपाठाची पोथी कोठें ठेवावी, कशी ठेवावी, वाचावयास कोठें व कसें वसावें, याविषयीचे नियम हि आपण अवश्य पाळले पाहिजेत. नित्यध्वणमननाची आपली पोथी शुद्ध व पवित्र जागीं ठेवावी, व्यवस्थित ठेवावी, पवित्र व निर्मळ अशा एकाच स्थळीं ती वाचावयास हातीं घ्यावी व धीसमर्थानीं च शिफयिलेले सिद्धासन घालून ती मननपूर्वक वाचावी ! तात्पर्य आपली पोथी धीसद्गुरूप आहे अशी अचल भावना असावी. पोथी कोठें हि ठेवली व कसें हि वसून वाचली दणून काय रिषडतें, समजली दणजे झालें, असल्या भ्रष्ट कल्पनेचा मनाला स्पर्श हि होऊ देऊ नये. वेणावाईपेक्षा तर आपणास जास्त समजत नाहीं ना ! एक गोष्ट सांगतो. एकदा काय झालें, एक महत् दासबोध वाचीत पलंगावर उभाणे पडले होते. तिकडून वेणावाई आल्या. त्यानीं हा प्रकार पाहून पलंगापुढें साष्टांग नमस्कार घातला. महताला वाटलें वेणावाईनीं हा नमस्कार आपल्याला च घातला. तो अधिकारानें व घयानें वेणावाईपेक्षा लहान होता, तेन्हा त्याला याचें जरा आश्चर्य वाटलें वण तें फार येळ टिकलें नाहीं. श्रीमत् दासबोध दणजे प्रत्यक्ष धीसमर्थ च आहेत, अशी वेणावाईची निष्ठा पाहून महत् ओशाळला, त्याला आपल्या अव्यवस्थितपणाची लाज वाटली व पुन्हा त्याच्या हातून असलें अमर्याद वर्तन

घाईनीं श्रीसमर्थोस एकदां सप्रेम विनविलें, महाराज, श्रीरामापुढें केव्हां केव्हां आक्षी आपलें हितगुज सामतो व श्रीराम हि आमच्या जीर्वाच्या गोष्टी ऐकून घेऊन आक्षांस धीर देतात आणि आमचें तेणेंकरून समाधान होतें, पण, महाराज, याप्रमाणे आक्षी आमचीं सुखदुःखें श्रीसमर्थग्रन्थार्चनीं जर निवेदन केलीं, तर त्यापासून कांहीं साक्षात्कार होतील काय ? त्यावर श्रीसमर्थानीं येणावाईस झटलें, आक्षी जाणतो, तुझाला हें सर्व माहित आहे, तुझी हा प्रश्न स्वतः-चाठीं करीत नसून लोकसंग्रहार्थ करीत आहां, तथापि आपल्या प्रश्नानें उत्तर इतकेंच कीं याविषयीं आपण लवमात्र शंका बाळगण्याचें कारण नाही !

श्रीरामदेवार्चन सिद्ध चि आहे ।

श्रीग्रंथराजदासबोधसामर्थ्य सिद्ध चि पाहें ।

जो जो महंत येथें निश्चयें राहे ।

तो तो लाहे साक्षात्कार ॥ ३८

श्रीमत् दासबोधग्रन्थाचें हें सामर्थ्य श्रीसमर्थानीं स्वतः येणावाईस सांगितलें व येणावाईनीं आपल्या शिष्यमंडळीस सांगितलें, तें गिरिधरानीं प्रतापात लिहून ठेविलें आहे. या घचनावर पूर्ण विश्वास ठावून प्रतीति पाहण्याचें काम आपलें आहे.

समर्थसद्गुणनिजबोध । दासबोधरूपें सर्वत्र प्रसिद्ध ।

नाना साक्षात्कार होती विविध । येकनिष्ठ शुद्धमर्कांसी ॥ ३९

(३८) आतां शेवटची मोष्ट प्रत्यक्ष श्रीसमर्थोविषयीं सांगून हें कथा-प्रकरण संपूर्ण. शुद्धमर्कांना साहजिक आतुरता वाटते कीं, श्रीसमर्थ कसे दिसत, कसे चालत, कसे बोलत, कसे पहात, हें सर्व काहीं आपणांस कळावें, नलशिरांत श्रीसमर्थोची आपण प्रत्यक्ष मूर्ति पहावी, सूर्योदयापासून सूर्यास्तापर्यंत व सूर्यास्तापासून पुन्हां सूर्योदयापर्यंत आपण त्याच्या जवळ राहून त्यांची एकंदर दिनचर्या अगळोकन करावी, तसेच जन्मापासून तो समाधीपर्यंत त्यांच्या प्रत्येक क्षणाचा आपणास इतिहास कळावा ! ही शुद्धमर्कांची

ફરાવેં તોં તોં તૃપ્તિ ન હોતા ઝલટ તૃપ્ણા વાઢત ચ જાતે. પણ હજૂંન પ્રયત્ન
છોડૂ નયે, તલમઢત અસાવેં, શ્રીસમર્થ કેઢ્હા તરી કૃપા કરતીલ ! તૂતે ગિરિધર
કાય સાગતાત તેં પાહૂ.

(૧) શ્રીસમર્થ કસે ચાલત ? ભરભર ચાલત.

સમર્થ હનુમાનસ્વરૂપ વાયોરૂપ નિર્ધારેં ।

જાતાં તીર ધરિતી માગિત્યા કરેં ।

સમુદ્રોં જહાજ ચાલે જેવી ત્યરેં ।

તેવી સત્યરેં શ્રીસમર્થગમન ॥ ૩૩ ॥

(૨) કસે ઘોલત ? સામાન્યપણેં પાર થોડેં ઘોલત તેરાબ્યા સમા-

ચાત સીતારામસવાદ દિલા આદે, ત્યાત રામ સીતેલા હજણતાત,

ગુહાલા જેં કાય વિચારાવયાચેં અસેલ તેં શ્રીસમર્થનાં ચ વિચા

રાવેં. ત્યાવર જગન્માતા હજણતે.

(५) काय रात ! श्रीसमर्थाना अन्नभोजन सुळीं च आवडत नसे, पळें कांहींशी आवडत.

समर्थासी अन्नभोजनी इछा माहीं ।

वनफलभोजनी इछा कांहीं ॥ १८

त्यामुळे ज्या ज्या ऋतूत जीं जीं पळें होत, तीं तीं श्रीसमर्थाना शिष्य मदली अर्पण करीत.

पणमास आंधे गोमतपर्वतीचे ।

समर्थासी येती अपाड पाडाचे ।

नाना ऋतूकालीं नाना फळांचे ।

आहार सर्वदां समर्था ॥ १९

शिवाय दिवसातून एकदा च जेरीत असं या पुढच्या ओवी परून दिसते.

फोणहीयेक दिवसी प्रेमसद्भाषे ।

वेणावाईनें मांथिलें जे श्रीगुरुदेवें ।

बाजि विजयादशमीसी उत्तरभोजन अगत्य करावें ।

लडिवाळपणें विनवितसे ॥ २०

वेणावाईसारख्या अपन्यानें लडिवाळपणा केला तर एकाद्या विजयादशमीला दुसऱ्यादा श्रीसमर्थ जेरीत, याकी नेहमीं एकदा च.

(६) विडा रात फाय ! होय, असें श्रीकल्याणाना सर्पदश झाला त्या वेळीं ते रामपळीहून मठात रात्रीचे चर्ची आणावयास जात होते व विडा कुटून देण्याचें काम भोळारामाकडे असे, वगैरे गोष्टींवरून दिसतें, आणि शिवाय, गिरिधर हि सांगतात.—

रद्रातसरंध्या सेवणें नागपणें ।

उत्तम कर्पूर सुपारी दत्त किंचित चर्वणें ।

पिकपात्रें शुद्ध शोधून सेवकें पुढें धरणें ।

लोकीं बलभ्य रामणें प्रसादु ॥ २१

समर्थासी गिरिकंधरीं गुप्त राहाणें ।

लोकानुग्रहें प्रगट होणें ।

प्रगट होतां जनीजनादें ।

घरुपाय करिजे पूजेचा ॥ ३३

(१०) कसे वागत ? उदासवृत्तीने य निस्पृहपणानें वागत,

कोण हो यांची दिसते वृत्ति ।

हा सीतेच्या प्रश्नाला

यांची केवळ उदास वृत्ति ॥ १३

असं च श्रीरामांनीं उत्तर दिलें आहे. श्रीसमर्थाचा निस्पृहपणा तर जगविषयात आहे. श्रीशिवराजांनीं सारं राज्य अर्पण केलें तरी तें त्यांनीं तुष्टतुल्य मानिलें. पारकाय, पण स्वाफळास श्रीरामाचें देवालय आपण बाधून देतों अशी शिवराजांनीं केलेली विनंति हि मान्य न करतां सामान्य भिक्षेवर श्रीसमर्थांनीं शिष्यांकरवीं तें देवालय बांधविलें.

समर्थभाशा पुसे शिचराजा ।

श्रीरघुनाथदेवालय मी बांधेन चौजा ।

समर्थे ह्मणती शिष्यसमुदाय माझा ।

देवालयें करवीन अनंत हस्तें ॥ १४

(११) श्रीसमर्थ चिंता कसली करीत ? जी लहानपणीं आईक

सांगितली ती च चिंता अपेक्षेपर्यंत श्रीसमर्थांनीं केली,

श्रीगुरुसमर्थ येकांतीं येसती ।

प्रांतींचे लोक दर्शनासी येती ।

सकळ प्रांतींचा स्वामी परामृश घेती ।

चिंता करिती विध्वाची ॥ १५

देशफाळधर्तमानें ।

आपण चिंताग्रस्थ होती मनें ।

ह्मणतीं कैसीं बांबतील जनें ।

कैसीं ब्राह्मण्ये राहतील ॥ १६ ॥

कैसी क्षेम राहेल जगति ।

कैसीं देवदेवालयें तगतीं ।

कैसे कुटुंबचछल लोक जगती ।

कोणेकडे जातील हे ॥ १७ ॥

अशी श्रीसमर्थांनीं चिंता केली ह्मणून आपण बरे दिवस पाहिले !

विधांति घेण्यास जातों; असें दणून सजोना निजावयास जा-
ण्याची आज्ञा करावयाची आणि आपण एकाद्या दोंगराची
घाट धरावयाची ।

समर्थांसी माध्याह्नी निद्रा कांहीं ।
रात्री निद्रा कचित नाहीं ।
आह्नी निद्रेसी जातों हणोनि पाहीं ।
लोकांसी आशापिती जावया ॥ १५

काय ही वृत्ति, कोण हें तप ! रात्री अरण्यात जाऊन काय
करीत हें त्याचें ते जाणोत ! कशावर निजत हा प्रश्न च
कोठें उरतो दणा, पण ते थोडेंसे निजत तें तरी कशावर !

आतां दायनाकारणें केवळ भूमि ।
कथा मेसळ्या मात्र आंधुरिली ॥ १६

(८) आसन कोणतें घालीत ? सिद्धासन.

माहापुरुषाचें कोण जी आसन ।

असें सीतेनें विचारलें व

जानकी यांचें सिद्धासन ॥ १७ ॥

असें श्रीरामांनीं च सांगितलें आहे. अर्थात् चाप्रशयिकाचें
आसन हें च असणार.

(९) कोठें रहात ? एका दिकाणीं दणून नाहीं.

समर्थांचें येके ठाई स्नानसंभ्याचंदन ।

येके ठाई फळाहार अथवा भोजन ।

येके ठाई उदकप्राशन तांबुलचर्षण ।

विधांति शयन येके ठाई ॥ १८

चांफलीं केशवाची नदीतटरचना ।

नाना कार्यभागाची विवंचना ॥

असा त्याचा उल्लेख प्रतापात दहाव्या समासाच्या ८४ व्या ओवीत आलेला आहे. वर दहाव्या बाजूस अंक २ चा जो शिखराचा थोडा भाग दिसत आहे तो श्रीदासमारुतीच्या मंदिराचा होय व त्याच्या उजव्या बाजूला अंक १ चें मोठें शिखर आहे तें च श्रीराममंदिराचें होय ! हे च शिखर श्रीसमर्थ डोंगरावरून पहात असत !

भोंवता डोंगराचा फेर । मध्यें देवाचें शिखर ॥

त्या शिखराचें आज आपणास दर्शन घडत आहे. शिखरावरून दृष्टि काढून ती वग्या च अंतरावर उजव्या बाजूला दोन वृक्षांच्या मध्यभागीं नेली झणजे, ३ अंकानें दर्शविलेला जो डोंगराचा थोडासा भाग दिसत आहे, तो स्व भैरवाचा डोंगर होय. तो मंदिरापासून खरोखर दीड कोठ लाय आहे. या च डोंगरांत श्रीसमर्थाची दोनमजली रामघळ व श्रीशिवरायांची तृणा भागवून

श्रीराम

श्रीसमर्थप्रताप

॥ श्रीसहस्रमर्षणमदासस्वामी ॥

॥ श्रीसमर्थप्रताप ॥

—०४०—

॥ समाप्त पहिला ॥

—००—

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ आदिनारायण विष्णु ब्रह्माण च वशिष्ठक ॥

॥ श्रीराम मार्तण्ड वदे श्रीरामदास जगद्गुरुम् ॥ १ ॥

ॐ नमो सद्गुरु प्रारम्भा । गणेश शारदा स्वयम्भा ।

मूळपुरुषा मुळारम्भा । आत्मयारामा जगद्गुरु ॥ १ ॥

गुरु शिष्य आपण आत्माराम । देनभक्तपण आत्माराम ।

स्वामी सेवक आत्माराम । श्रोते वक्ते सुखमूर्ति ॥ २ ॥

सत सज्जन सौख्यदायक । विरक्त योगी कनि गायक ।

निश्चामा हा त्रैलोक्यनायक । आत्माराम सुखमूर्ति ॥ ३ ॥

समर्थ सद्गुरु सिंधोदक । समर्पासी अर्थ्य देईन सम्यक ।

सिद्ध साधक सभानायक । ब्रह्मवृद्धे अभिनदिळी ॥ ४ ॥

समर्थस्वामीचीं चरित्रें । काहीं देखिळीं ऐकिळीं पुण्य श्रोत्रें ।

परम पावने परम पवित्रें । सृष्टीमये विस्तारलीं ॥ ५ ॥

ऐका समर्थप्रताप ग्रंथ । सभानायक साधु सत ।

सर्वज्ञ तुक्षी सत महत् । बौध्दच्या बोळें चर्णान जी ॥ ६ ॥

मागा श्रीराम अवतार सूर्यवशी । बुद्ध स्वयंप्रकाश भानुवशी ।

क्षेत्र क्षेत्रज्ञ क्षत्रियवशी । पूर्ण परिपूर्ण पूर्ण रे ॥ ७ ॥

आ मळिग आत्माराम । हनुमान स्वामा आपण श्रीराम ।

यायत् ब्रह्माड तायत् नाम । तारक तम चराचरी ॥ ८ ॥

ब्राह्मणाची रक्षिती प्रतिष्ठा । संतसज्जनी केवळ निष्ठा ।
 पेंरदार परद्रव्य मानिती यमन निष्ठा ।
 स्वर्गी हि अनिष्ठा नातळती ॥ १८ ॥
 ग्रामसेवक जाति विजाति फिरती । आळयाचीं आतिथ्ये करिती ।
 कष्टत्यांभागल्यावे श्रम हरिती । सुविस्थ कोण्हि राहेना ॥ १९ ॥
 ग्रामसीमेमधुनि संतमूर्ति । डावळोनि कोण्हि च न जाती ।
 पवित्र पुरांसी पवित्र करिती । चरणस्पर्शे करुनियां ॥ २० ॥
 देशकाळवर्तमाने । ग्रामस्थ वर्तती प्रसंगमाने ।
 पिकें पिकती अतिमाने । पर्जन्य वर्षती यथाकाळीं ॥ २१ ॥
 शुद्ध राजभाग राजयोगें देती । विवेकविचारें प्रपंच परमार्थ करिती ।
 अंबापुरीं अधिष्ठानीं ऐक्य राहती । सत्य ध्वज लाऊनियां ॥ २२ ॥
 ऐसीये जांबुवसति ये नगरी । नगरेलेखकांच्या दिव्यमंदिरी ।
 जामदग्निप्रछगोत्रीं श्रीराणादेवीउदरी । स्वये नारायण समर्थ अवतरले ॥ २३ ॥
 संमर्थमातेचे ऐकतां डोहळे । संतसज्जनासी स्वानंदसोहळे ।
 संती जे जे शुद्ध संकल्प होते केले । ते ते फळासी आले श्रवणद्वारे ॥ २४ ॥
 सूर्यकांते कातेसी पुसिलें । तुझासी काय अपेक्षित आहे वो भलें ।
 तें तें सांगा मी सिद्ध करीन वंढिलें । श्रीरामसमर्थकृपेकरुनियां ॥ २५ ॥
 श्रीरामकृपावाक्य ऐकोनि कानी । सीम राणादेवी भरतसेवनी ।
 झुणें टाळ मृदांग उपांग ध्या रे यंत्रध्वनि । कथाकीर्तनी मज प्रेमा ॥ २६ ॥
 गिरिकंधेरें मज आवडती । घरे मंदिरें मज नावडती ।
 हनुमानरूपें मी नरवानराकृति । नरनारायण निर्धारे ॥ २७ ॥
 मुख्य प्राणनाथ मी सर्वव्यापक । मजला प्रिय येक श्रीरघुनायक ।
 काय रे उगे चि पाहतां विश्वलोक । रघुनाथस्मरणें करा रे ॥ २८ ॥

१ स्वर्ग करित नाहीत. स्वप्नात देखील पाप करित नाहीत. २ टावून.
 ३ आंबड गावी, तेथे जोंगरात देव्याचे स्थान आहे च. ४ कुळकर्ण्याच्या. ५ समर्थाचे
 मंडील सूर्याजिपंत त्यांनी. ६ सत्वर, छत्र. ७ भर्तृगवनी, पतिव्रता. ८ उपजादिय.
 ९ गिरिकंदरें, शुद्ध, खोरी.

सांप्रन कलयुगी सर्वत्रैवें चालिली । प्रियधर्में सत्कर्में छोपली ।
 सकाम उपासनें ज्ञानविज्ञानें हारपली । वेदांतमार्ग उछेदिला ॥ ९ ॥
 शुद्ध संप्रदाय राहिला । शबळ येकंकार चालिला ।
 मग येक विचार संती केला । कोण्हि येक अन्तार प्रार्थिजे ॥ १० ॥
 मग सर्व संतांच्या शुद्ध संमलें । हनुमान अन्तार कल्लिला सामर्थ्यरूपें ।
 हनुमान राम आपण स्वस्वरूपें । ब्राह्मणरूपें जगद्वर ॥ ११ ॥
 मल्लांडकोशी जंबुद्वीपाभीतरी । भरतखडी श्रीरामभेरी ।
 दंडकारण्यदेशी गोदावरी । उत्तरतीरी पंचकोशी ॥ १२ ॥
 जावुनतो नामें रामराजधानी । भोंवतीं आरोंमें शोभती चक्रध्वनि ।
 उभय सरिता जेवि जनस्थानी । पंचर्षटिका विराजे ॥ १३ ॥
 नगरींत श्रीमंत घ्यारी वर्ण । अनन्य ब्राह्मणी तिन्ही वर्ण ।
 विद्या तप शौच्यादि गुणें ब्राह्मणवर्ण । ब्रह्मानंदें संतुष्ट हो ॥ १४ ॥
 ग्रामवासी भले लोक । ग्रामपाळक पुण्यश्लोक ।
 यहलोकीं साधिती परलोक । नीनिन्यायें वर्तती ॥ १५ ॥
 देव देवाळें देवदर्शनें घेणें । नित्य हरिकथा पुराणश्रवणें ।
 नित्य नैमित्त्य कर्में आचरणें । परमार्थ बुद्धि करनिया ॥ १६ ॥
 देवब्राह्मणाची आराधना । घरोघरीं समाधना ।
 रंगमाळा दीपमाळा दीपाराधना । सुमनगधमाळा वसंतपूजा ॥ १७ ॥

ब्राह्मणाची रक्षिती प्रतिष्ठा । संतसज्जनीं केवळ निष्ठा ।

परदार परद्रव्य मानिती यमन निष्ठा ।

स्वमीं हि अनिष्ठा नातळती ॥ १८ ॥

ग्रामसेवक जाति पिजाति फिरती । आळ्याचीं आतिथ्यें करिती ।

फष्टल्याभागल्यावे श्रम हरिती । क्षुधिस्थ कोण्हि राहेना ॥ १९ ॥

ग्रामसीमेमधूनि सतमूर्ति । डानळींनि कोण्हि च न जाती ।

पवित्र पुरीसी पवित्र करिती । चरणस्पर्शें करूनिया ॥ २० ॥

देशकाळवर्तमानें । ग्रामस्थ वर्तती प्रसगमानें ।

पिकें पिकती अतिमानें । पर्जन्य वर्षती यथाकाळीं ॥ २१ ॥

शुद्ध राजभाग राजयोगें देती । विवेकनिचारें प्रपच परमार्थ करिती ।

अत्रापुरीं अधिष्ठानीं ऐक्य राहती । सत्य ध्वज ठाऊनिया ॥ २२ ॥

ऐसीये जाद्युनतिये नगरीं । नगरेंलेखकाच्या दिव्यमदिरीं ।

जामदग्निउगोत्रीं श्रीराणादेवीउदरीं । स्वयें नारायण समर्थ अवतरले ॥ २३ ॥

समर्थमातेचे ऐकता डोहळे । सतसज्जनासी स्वानदसोहळे ।

सतीं जे जे शुद्ध सकल्प होते केले । ते ते फळासी आले श्रवणद्वारे ॥ २४ ॥

सूर्यकाते कातेसी पुसिलें । तुझासी काय अपेक्षित आहे वो भलें ।

तें तें सांगा मी सिद्ध करीन वहीलें । श्रीरामसमर्थकृपेकरूनिया ॥ २५ ॥

श्रीरामकृपानाकप ऐकोनि कानीं । सीप्र राणादेवी भरतसेवनी ।

हणें टाळ मृदाग रूपाग ध्या रे यत्रध्वनि । कथाकीर्तनीं मज प्रेमा ॥ २६ ॥

गिरिकर्धें मज आवडती । घरें मदिरें मज नावडती ।

हनुमानरूपें मी नरवानराकृति । नरनारायण निर्धारें ॥ २७ ॥

मुएय प्राणनाय मी सर्वव्यापक । मजला प्रिय येक श्रीरघुनायक ।

काय रे उगे चि पाहता विश्वलोक । रघुनाथस्मरणें करा रे ॥ २८ ॥

सर्व माया मिथ्या वाजिगौरी । फाय तुझी हे मानिली आहे खरी ।
 आत्माराम मी येक सत्य चराचरी । नित्य शाश्वत निरंजन ॥ २९ ॥
 ऐकोनि कांत हणें आणा जी येगी गंगोदक ।
 कांतेसी सिंचन करूं मूळमंत्रें सम्यक ।
 राणादेवी हणें मज आणणें कृष्णेचें उदक ।
 गंगाधर बंधु सिंचणें गंगोदकें ॥ ३० ॥
 मज पुनीत करणें रे श्रीकृष्णातीरा । अखंड व्यापक मी चराचरा ।
 मज नावडे संतारपसारा । आग्रम सर्व हि धर्मरूप हे ॥ ३१ ॥
 जय जय राम हणा रे स्वानंदें । आत्मविचार पाहा रे ब्रह्मानंदें ।
 फाय मुळलां अहां रे विषयानंदें । परमानंदें गर्जा रे ॥ ३२ ॥
 ऐकोनि आधिर्य जाळें सकळांसी ।
 राणादेवी फोण्या उपायें उमजेळ कैती ।
 पाचारा होयेगी रामजोसियासी । आहे गुंणिया देवरसी जाणता ॥ ३३ ॥
 सीमरामजोसी येऊनि देवमाता पाहे । हणें इसी हनुमान अंतर्दशा चालताहे
 आत्माराम महर्दशा येथून लागली पाहे । सासष्टि वयें गर्भासी ॥ ३४ ॥
 मातादर्शनीं जोसियासी आनंदमूर्च्छना आली ।
 नेणों सगर्भ माता अंतर्बाह्य भरली ।
 श्रीरामजाणियासी समाधी लागली ।
 गुणिया प्रासिटा महद्भूतें रामें ॥ ३५ ॥
 जय जय अंबे तुळजे भवानि । येकदां कांता उमजवी धो जननि ।
 येरि हणें मी श्रीरामवरदायिनी । माझें आत्मरामायण तुझी ऐका रे ॥ ३६ ॥
 नाना सरयुतिरीं गंगातिरीं मज अवतरणें ।
 नाना ज्ञानपङ्कजें मज सिद्धीसी नेणें ।

माझी आत्मरामाधी आहे मज जंतरी । मिथ्या अहंरावण सीताहसि हरी ।

निःकागसुग्रीवेंसी मी राह्य फरी । सकामवाळी चधाचया ॥ ३९ ॥

त्रिगुण त्रिकुट मज दहन करणें । भयसिधुवरी ऐळी सेतु धरणें ।

जड मूढ पापाण आत्मलीळा तारणें ।

अहंकाररावण मारणें राहपरिवारी ॥ ४० ॥

अनंत जीवाचे भयस्वर्गबंध । तोडोनि टापीन मी रानंदकंद ।

नाना त्रिदश देव करीन निवृद्ध । भागवत स्थापीन मराठी ॥ ४१ ॥

स्यानेंदपुष्पकी उत्तर प्रांत गावी । सत्सायभरतासी भेटि देईन निदानी ।

नाना छद्म छक्षण पद्मवर्ग क्षमुनि । रानंद मिळणी सकळांसी ॥ ४२ ॥

माहा मंगळस्थानें प्रताभोजने । राहज सिंहासनी स्यानेंद मज बैसणें ।

येथींयेक राहस्यान्दें सान्नाय्य करणें । गुप्त प्रगट सनाधी ॥ ४३ ॥

नाना नरवानेंदेंसी विभूंपुरी । मज स्वधामा नेणें आहे निर्धारी ।

पूर्ण द्वापकपणें राहणें मज चराचरी । अनुमान राम मी होऊनिवा ॥ ४४ ॥

ऐकोनि सगर्भ मातेचीं वचने । दाणे ऐ बोळिली आत्मरामावणें ।

पाय आहे नेणों देवारी करणें । त्रिप्रकाराजा पारें रे ॥ ४५ ॥

येदि दाणे मी त्रिमकीं जनस्थानी । मुन्हा बेरोन पंचवटिके अनुष्ठानी ।

धीरामरूपें मी प्रगटेन हनुमानी । जगदोसार करायवा ॥ ४६ ॥

आतां बोळण्याची जाळी सीमा । कैसी गृहासी जाईल हे मनोरमा ।

कोण्हि येक प्रदगसि रारें आली आदा । आत्मयारागा पारें रे ॥ ४७ ॥

राय जयजयकारें गर्जती सकळ । नाना करताळिया नामफाळोळ ।

कथाकीर्तनें होराती फेवळ । जालें छवमान गणिमडळ भानूचें ॥ ४८ ॥

नाना सुगंध भूसरें सुमनें पर्वती । जांमुनि पुरीसी आभिर्ये पाटरी ।

सगर्भ मातेची विचित्र मति । कोण गर्भ आहे फाप जाणों ॥ ४९ ॥

दिवस चाळिजा अस्तमाना । समर्थमाता आली आत्मसदना ।

नगर नागरीक छोक नाना । नमुस्कार करुनि चाळिले ॥ ५० ॥

१ अहंकाराची रावण शुद्ध हाररावण सीतेचें हरण करितो तो भास होय.
२ लीलेचें. ३ एवावर एव आवरा. ४ अयोध्या.

सर्व माया मिथ्या बाजिगारी । काय तुलसी हे मानिडी आहे गुरी ।
 आत्माराम मी येक सत्य चराचरी । नित्य शाश्वत निरजन ॥ २९ ॥
 ऐकोनि कांत क्षणे आणा जी वेगी गगोदक ।
 कांतेसी सिंचन करू गूढमयें सम्यक ।
 राणादेवी क्षणे मज आणणें वृष्णेचें उदक ।
 गगाधर बहु सिंचणें गगोदकें ॥ ३० ॥
 मज पुनीत करणें रे श्रीहृंगातीरा । जगद व्यापक मी चराचरा ।
 मज नाथडे सत्सारपसारा । आग्रम सर्व हि श्रमरूप हे ॥ ३१ ॥
 जय जय राम क्षणा रे स्वानदें । आमचिचा पाहा रे प्रक्षानदें ।
 काय शुद्धां अहा रे विषयानदें । परमानदें गर्जा रे ॥ ३२ ॥
 ऐकोनि आधिर्य जाळें सफायासी ।
 राणादेवी कोण्या उपायें उमजेळ वेसी ।
 पाचारा होयेगी रामजोसियासी । आहे गुंणिया देगरसी जाणता ॥ ३३ ॥
 सीमरामजोसी येऊनि देवमाता पाहे । क्षणे इत्सी हनुमान अतर्दशा चाळताहे
 आत्माराम महर्दशा येथून लागली पाहे । सासष्टि वर्षे गर्भासी ॥ ३४ ॥
 मातादर्शनी जोसियासी आनदगूर्तना आली ।
 नेणों सगर्भ माता अतर्कारा भरली ।
 श्रीरामजाणियासी समाधी लागली ।
 गुणिया मासिळा महद्भूतें रामें ॥ ३५ ॥

माझी आत्मसमाधी आहे मज अतरीं । मिथ्या अहरावण सीताज्ञति हरी ।
 नि कामसुग्रीवेंसी मी सख्य करी । सकामबाळी चधावया ॥ ३९ ॥
 त्रिगुण त्रिकुट मज दहन करणें । भयसिंधुनरी हेळां सेतु धरणें ।
 जड मूढ पापाण आत्मलीळा तारणें ।
 अहकाररावण मारणें सहपरिवारीं ॥ ४० ॥
 अनंत जीवाचे भयस्वर्गवध । तोडोनि टाकीन मी स्वानंदकद ।
 नाना त्रिदश देव करीन निर्द्वंद । भागवत स्थापीन ब्रह्माडीं ॥ ४१ ॥
 श्रानदपुष्पकीं उत्तर प्रात मानी । सद्भावभरतासी भेटि देईन निदानीं ।
 नाना लक्ष लक्ष्मण पडवर्ग दानुषि । स्वानंद मिळणी सकळासी ॥ ४२ ॥
 माहा मगळस्तानें ब्रह्मभोजनें । सहज सिंहासनां स्वानंदें मज बैसणें ।
 येकियेक सहस्राब्दे साम्राज्य करणें । गुप्त प्रगट समाधी ॥ ४३ ॥
 नाना नरयानेंसी विश्वपुरी । मज स्वधामा नेणें आहे निर्धारी ।
 पूर्ण व्यापकपणें राहणें मज चराचरीं । हनुमान राम मी होऊनिया ॥ ४४ ॥
 ऐकोनि सगर्भ मातेची वचनें । क्षणे हे बोलिली आत्मरामायणें ।
 काय आहे नेणां देवासी करणें । त्रिवकराजा पारें रे ॥ ४५ ॥
 येरि क्षणे मी त्रिबकीं जनस्थानीं । पुन्हा वैसेन पंचवटिके अनुष्ठानीं ।
 धीरामरूपें मी प्रगटेन हनुमानीं । जगदोच्चार कथवया ॥ ४६ ॥
 आता बोलण्याची जाळी सीमा । कैसी गृहासी जाईल हे मनोरमा ।
 कोण्हि येक ग्रहगति खरें आली आझा । आत्मयारामा पारें रे ॥ ४७ ॥
 तज जयजयकारें गर्जती सकळ । नाना करताळिका नामकहोळ ।
 कथाकीर्तनें होताती केनळ । जालें लजमान मणिमडळ भानूचें ॥ ४८ ॥
 नाना सुगंध घूसरें सुमनें वर्षती । जावुनति पुरीसी आश्विन्यें वाटती ।
 सगर्भ मातेची विचित्र गति । कोण गर्भ आहे काय जाणों ॥ ४९ ॥
 दिवस चाळिला अस्तमाना । समर्थमाता आली आत्मसदना ।
 नगर नागरीक लोक नाना । नमुस्कार करुनि चाळिले ॥ ५० ॥

पुढें प्राप्त जालीं आंरामनौमी । समर्गमाता वैसली जपध्याननेमी ।
 कथाकीर्तनें होती स्वधामी । आत्मयारामी स्वानंदें लोक ॥ ५१ ॥
 उपाध्यायासीं करीं दिधलीं मुपारीं । ब्रह्मसतर्पणें होतीं देववरीं ।
 तव माध्यान्ह नौमीचे असरीं । समर्गगर्भ प्रगटला ॥ ५२ ॥
 जयजयकार सर्वगों केला । श्रेष्ठासीं समर्थ बहु जाला ।
 श्रीरामराज केवळ हनुमानरूपें अनंतरला । ब्राह्मणरूपें जगटूर ॥ ५३ ॥
 पूर्ण सकल्प सिद्धांसी पावले । साधुसत सर्गहि मिळाले ।
 आपआपणासीं स्तुति जाले । आत्माराम मुखमूर्ति ॥ ५४ ॥
 जय जय देवा ब्राह्मण्य गुरु । जय जय देवा परम गुरु ।
 जय जय देवा परात्पर गुरु । नरनारायण अनंतरसी ॥ ५५ ॥
 जय जय देवा धरामरा । जय जय देवा मायाभूभारहरा ।
 जय जय देवा सहस्रकरा । बोधभास्करा दिनमणी ॥ ५६ ॥
 जय जय त्रिकाडनेदरक्षणी । जय जय कर्मदपासनासरक्षणी ।
 जय जय ज्ञानविज्ञानपूर्णदक्षणी । अदक्ष दक्षणीं परब्रह्मा ॥ ५७ ॥
 जय जय सकामकर्मदक्षणी । जय जय नि कामकर्मप्रतिपादणी ।
 जय जय धर्म अर्थ काम मोक्ष प्रदानी । कैवल्य ब्रह्मदानी जगटूर ॥ ५८ ॥
 जय जय दंडकारण्यनिवासा । जय जय मायारण्यनिवासा ।
 जय जय ब्रह्मारण्यनिवासा । मायातीता निरजना ॥ ५९ ॥
 जय जय ब्रह्मचर्यशिखामणी । जय जय परब्रह्म निर्माणी ।
 जय जय विमळ ब्रह्म निर्गुणी । छात्रजनसरक्षका ॥ ६० ॥
 जय जय भरतवर्षविभावना । जय जय भरतखड्गजनपावना ।
 जय जय ब्राह्मण्यकुळसद्भावना । पावनपावना हनुमान जी ॥ ६१ ॥
 जय जय वैराग्यभाग्यउदया । जय जय ज्ञानविज्ञानसूयोदया ।
 जय जय अनंत अपार स्वरूपोदया । उदयअस्तोनिण निराजसी ॥ ६२ ॥
 जय जय गिरिकधरनिवासा । जय जय देवा जगन्निवासा ।
 जय जय मुनिमानसहसा । आत्मयारामा मुखमूर्ति ॥ ६३ ॥

ऐसे संतमुखें समर्थें स्तवन ऐकिलें । मग अपूर्ण तेथें येक वर्तलें ।
 हास्यमुखें सकळ सतासी सन्मानिलें । गोप्य देवें केलें निजवर्म ॥६४॥
 कैसें सतस्तवनाचें कौतुक । ऐक्यभावे समर्थें केलें हास्यमुख ।
 का जे स्तव्य स्तवन स्तत्रिता येक । आत्मारामसर्व देख क्षणोनिया ॥६५॥
 एव जगद्गुरुपे सतमूर्ति । राणादेवी सूर्यनारायण सन्मानिती ।
 नमस्कारासी वारी नाही अतुति । रात्रिदिवस पूजनार्थ ॥ ६६॥
 आधींच श्रीरामनौमीचा ब्रह्मानंद । विशेष समर्थ अवतरले सविदानंद ।
 नाना दानप्रसंगें परमानंद । जो जो विधे तो जाला स्वानंदें ॥ ६७॥
 एव सद्गुरुसमर्थआख्यानकथन ।
 समर्थसंप्रदाई कोण्हीयेक करी हरिजन ।
 समर्थचरित्रफळें विचित्रे जाण । ब्रह्मरसाळें सेवितसे ॥ ६८ ॥
 स्वर्गस्थासी बाहुल्या दावितसे । देखोनि स्वर्गस्थ वानर जाले प्रेमपिसे ।
 मग समर्थआख्यानफळरसाचा वाटा देतसे । सतसमेसी स्वानंदें ॥६९॥
 स्वर्गां दुष्टभ हें पावनें चरित्रें ।
 देवराज्ये टकमक सागती सतसत्पारें ।
 म्हणोनि चुडी दिघली ब्रह्मचिन्मात्रें । या भरतखडी ब्रह्माडी ॥ ७० ॥
 ब्रह्मानंद या श्लोकार्थें । सद्गुरुव्यान कीजे यथार्थें ।
 परि सगुणस्वरूपें आर्षभावार्थें । समर्थअवतार वाखाणिला ॥७१॥
 एव समर्थअवतारचरित्र । गोदातीरीं वर्तलें पवित्र ।
 वेणीगिरिधर पुढें चित्रविचित्र । समर्थ अणुपणुआख्यान सांगेल जी ॥७२॥
 इति श्रीसमर्थप्रताप ग्रन्थ । प्रगट चालिला उदास पथ ।
 सभानायक साधुसत । आत्माराम परिसती ॥ ७३ ॥
 समाप्त प्रथम ॥ १ ॥ जय जय राम ॥ ७ ॥

१ उत्सवार्ता २ विधि, काय ३ प्रमानें वेड ३ स्वर्ग किंवा देवराज इन्द्र
 ४ ब्रह्मानंद परमसुखद वेबल ज्ञानमूर्ति । इत्यादि, या श्लोकानें सद्गुरुचें ध्यान
 करावें सरे, परंतु मी सद्गुरुचें सगुण रूप चें श्रीरामचंद्राच्या अवताराची कथा
 भाळ्या भावानें सांगितली हें च माझे श्रीसद्गुरुचें ध्यान श्राव

॥ समाप्त दुसरा ॥

॥ धीरामसमर्थ ॥

॥ आदिनारायणं पिप्पुं ब्रह्माणं च यतिष्ठकं ॥

॥ धीरामं भारति पदे रामदासं जगद्गुरुम् ॥ १ ॥

मागां समर्थअवतारवर्तमानें । निवेदनें फेळी सेवकानें ।

आतां समर्थबाळचरित्रादि वैराग्य यद्धमानें । संतसज्जनें परिसिजे ॥ १ ॥

समर्थ वर्धमान दिवमेंदिवस । इंदुउपमा न साजे समर्थास ।

धंद्र पूर्णपणें अपूर्ण अमायास्पेस । धीरामचंद्र समर्थ पूर्ण पूर्णत्वे ॥ २ ॥

मुष्ट्य आदिनारायण नाम । फटिसूत्रादि चौलकर्म ।

शिखारक्षण ब्राह्मणधर्म । मातृभोजन ममागमें ॥ ३ ॥

समर्थासी अन्नभोजनीं इछा नाही । यनफळभोजनीं इछा कांही ।

वैराग्यचिन्हें दिसतीं देहीं । सतसज्जनीं जाणितळें ॥ ४ ॥

नाना अळंकार अगळेणीं । छेंकुरासी देताती तोडोनि ।

समर्थकळा दिव्यनयनीं । अनगळेणीं सर्वांगें ॥ ५ ॥

सदा सर्वदा अतरंगें । बाळ छीळा चरित्रप्रसंगें ।

चचळ सर्वदा सर्वांगें । येके ठाई न वैसती ॥ ६ ॥

तातभ्राताची परम मर्यादा । वेगळे वेगळे असती सर्वदा ।

श्रीरामनामस्मरण करणें सदा । हनुमानक्रिया दिसतसे ॥ ७ ॥

ब्राह्मण पुरीत अर्घ्यनें करिती । समर्थासी ब्रह्मविद्या अतरीं स्फुरती ।

समर्थ मान्यता आगीं न धरिती । अनावरपणें वर्ताविषा ॥ ८ ॥

समर्थ आले उपनयनमानीं । उपाध्याहिं देखिलें रूप हनुमानीं ।

कासोटीं पुढ दाखविलें मुजिग्धनीं । गौप्य करिलें चराचरीं ॥ ९ ॥

समर्थहस्त पाहिळा सामुद्रिकें । ब्राह्मण नृत्य करू लागला कौतुकें ।

समर्थदेवें पुसिलें हास्यमुखें । का जी भूदेवा नृत्य करितसा ॥ १० ॥

श्रीसमर्थप्रताप २

बापा स्वस्ति साम्राज्यें वैराज्यें भोगिसी ।
 येकीयेकछत्री रामराज्य करिसी ।
 विश्वजनासी तूं उद्धरिसी । काय बोळों प्रताप ॥ ११ ॥
 विश्वाचे शमिसी त्रिविध ताप । विश्वाचा तूं मायशाप ।
 आत्माराम तूं आपेंआप । काय सागों सामुद्रिकें ॥ १२ ॥
 अपार भाग्यें भोगिसी स्वभावें । तेव्हा मज ब्राह्मणासी आठगवें ।
 समर्थ हणती जी तुझी भूदेई । गौप्य करायें साप्रत हें ॥ १३ ॥
 हर्षोनि श्रीसमर्थें कंठमाळा । प्रेमें घातली ब्राह्मणगळी ।
 श्रीरामप्रसाद घेऊनि ब्राह्मण गेला । ब्रह्मानंदें स्वानंदें ॥ १४ ॥
 समर्थक्रीडेचें अद्भुत लक्षण । अष्ट श्रुति सवगडे जाण ।
 गोव्या बोढें टिंचित्ती पूर्ण । येकेक सेर सेर संपूर्ण संभारें ॥ १५ ॥
 वृक्षसरोवरी उड्या घेती । रानीं वनीं सर्वदा असती ।
 यथा स्वलीळा प्रामात येती । परम प्रतापी अनार ॥ १६ ॥
 समर्थें अक्रा घड्यात केलें घुळाक्षर । अक्रा प्रहरात वळिळे अक्षर ।
 अक्रा दिनसें केला जमाखर्च सुंदर । ब्रह्मांडकुळकर्ण चालायया ॥ १७ ॥
 समर्थासी व्यापिलेळ पाहानया आले घर । श्रेष्ठा देखता समर्थ निरोत्तर ।
 गृहस्थासी हणती येवोनि बाहेर । गंगाधरपतबंधु गृहस्थाश्रमी ॥ १८ ॥
 आपणासी आश्रम करणें नाहीं । श्रीरामआज्ञा समर्थ काहीं ।
 चतुर्विधा काता वरुनि गेलों पाहीं । निर्मळ निश्चळ निरंजनी ॥ १९ ॥
 समर्थासी गृहकृत्य काहीं करणें नाहीं ।
 माता हणें बापा पुरवें चिंता करणें काहीं ।
 वरें माये हणोनि येकात गृहीं वैसेोनि पाहीं । चित्तन माडिले अतारें ॥ २० ॥
 समर्थासी घरीचीं धुडिती घरेदारें । नाना रागें वने गिरिकवरे ।
 तंव काहीं कार्यभागानुसारें । माता अतर्गूहीं प्रवेशली ॥ २१ ॥
 तंव समर्थमूर्ति घन्यवाणी देखिली । ब्रह्मांडवरीची चिंता देवें माडिली ।
 बापा काय हें करितोसी येकातस्थळीं । आई चिंता करितों विश्वाची ॥ २२ ॥

समर्थ्यासी मातेनें नेऊनि जेऊ घातलें । काहीं समर्थेमीं बोलां नये ऐसें जालें ।
 जें जें बांढणें तितुकें प्रणया आलें । अवतारमार्गें करुनिया ॥२३॥
 सर्वे चि समर्थमातेसी विस्मरण पडिलें । येके दिगसी देवगृहीं प्रयोजन माडलें
 बापा तक्र शक्तासी दृढम लणती भले । तुज तों कार्य सांगों नये ॥२४॥
 समर्थे मातृचन ऐकोनि कानीं । सीघ्र कर्मनुलाखासी आज्ञा करुनि ।
 अकरा अकरीं पात्रे नेउनी । घोषणीं देवे देवबिछीं ॥ २५ ॥
 समर्थे सर्वत्रासी रात्रा आज्ञा केला । सपूर्ण तक्र पाहिजेती उप काळीं ।
 प्रहररात्रीं उठोनि सकळीं । नवनीत तक्रें ब्राह्मणीं सिद्ध केलीं पाहा हो ॥२६॥
 समर्थे परसद्वारे अतर्गृहीं । तक्रें समस्त आणविलीं अरुणोदई ।
 आठरा धान्ये रिचउनि मही । शुद्ध तक्रें भरिलीं भाणयेमीं ॥ २७ ॥
 समर्थमाता मातृपति येऊनि पाहे । तत्र जेयें तेयें तक्र चि तक्र आहे ।
 कोण हें विचित्र जापा करिसी काये ।
 क्षणे माये मातृआज्ञापरिपालन हें ॥ २८ ॥
 समर्थे आणितील स्वर्गाचें येभय । नाना कामयेनु दुहुनि सर्व ।
 परि कलयुगीं होईल लोकिरु अपूर्व । देवगृहीं उपाधी कामा नये ॥२९॥
 फोण्हियेक ग्रामाधिपति ह्मणे बाहेर वेठर नाही ।
 देवगृहीं अत्रवे अव्याभि जालेती सर्व हि ।
 कोणही गृहासी येती गृहस्थ पाहीं । त्यासी मान सन्मान पाहिजे ॥३०॥
 समर्थे अष्ट जुत्पति सगळे सर्व घेतले ।
 दो प्रहररात्रीं काष्ठसभार तोडविले ।
 भिंती घालोनि रात्रीं प्रताप किंचित दाखविले ।

योगमाता राणाबाई अनंदाभिराम । कांहीं हि पायली नाही विराम ।
 आदिपुरुष आत्माराम । मायातीत निरंजन उदरी ॥ ४३ ॥
 श्रेष्ठासी कांहीं श्रम जाले । परि बोळोनि नाही दाखविले ।
 धीर गंभीरपणे बोळा अश्रु आले । साधु संत संमोखिती ॥ ४४ ॥
 जेष्ठ वैराग्यभाग्यवाढा अनुजे घेतला । कनिष्ठ प्रपंच अग्रजा दिवला ।
 क्षणोनि श्रेष्ठी शोक मांडिला । स्वामी कनिष्ठतुमचा प्रपंच नोहे ॥ ४५ ॥
 गृहस्थाश्रमी ऐशा मूर्ति । निर्माण होती पुण्यकीर्ति ।
 पुत्रपौत्राभिवृद्धि सत्कीर्ति । गंगाधरस्वामि विस्तारिजे तुह्मी ॥ ४६ ॥
 क्षणोनि समाधान केलें संतसज्जनीं । आशिर्वाद दिवले द्विजजनीं ।
 तव समर्थकथा राहिली कविमनीं । संतसज्जनीं परिसावी ॥ ४७ ॥
 समर्थामागे लोक धांविले मध्यरात्रीं । समर्थ कोणासी न दिसती नेत्रीं ।
 पंचक्रोशीं गोदावरीपात्रीं । शुद्ध हरिभक्तिं हरिद्रागात्रीं प्रवेशले ॥ ४८ ॥
 समर्थांचें लागलें शुद्ध हरिद्राआंग । विमळ गोदावरीचें जालें दिव्यांग ।
 आपुले हृदयहृदीं ठेजुं क्षणे समर्थांग । श्रीरामरायें कृपापांगें घोडिलें ॥ ४९ ॥
 समर्थ लागले गोदावरीच्या दक्षिणतिरीं ।
 माहा वैराग्यप्रताप तीव्रतर अंतरीं ।
 केवळ स्मशानवासी सर्वेश्वर अवतारी ।
 गोदातीरीं प्रेत येक जळतां देखिलें ॥ ५० ॥
 समर्थासी आधीं च आंगीं वाणलें तीव्रतर वैराग्य ।
 विशेष स्मशान देखिलें ईश्वरभाग्य ।
 धन्य मृत प्राणी तो समर्थसंसर्गें सभाग्य । मुक्तीसी गेला निसंशय ॥
 सद्गुरुसत्संगें काय येक नोहे । जीव शिव ब्रह्मपदीं बैसताहे ।
 जगदोद्धार समर्थ मुचिला पाहे । प्रेतप्राणी उद्धरिला ॥ ५१ ॥

१ संमोखिती, समजाविती. २ धाकट्या भावांनं. ३ वडील भावाला. ४ जो-
 वेपासून दक्षिणेस गोदावरी तीन फीस आहे. ५ ही तृतीया आहे. भक्तीनें. ६ हा-
 ल्द लावल्यानें आंग पिवळें झालेलें होतें, तसें च गंगेत उतरले. ७ समर्थांना आ-
 मल्या हृदयाच्या आंत कायमचें देवाचें असें गोदावरीनें मनांत आणलें होतें, पण
 श्रीरामांनीं कृपावळें करून त्यांना बाहेर काढले.

सदाशिव स्वामीचा सहचर जाळा । जीव शिवपदी ऐक्य ठेळा ।
 पुढें समर्थप्रसंग काय वर्तला । तो सतसज्जनां परिसिजे ॥ ५३ ॥
 अंत्रपार्टी लक्ष्मीपतीचें केळें अंग्रियुग्मस्मरण ।
 समर्थ वर्तमान जाणोनि सीम केळें प्रस्थान ।
 लक्ष्मीकांत पावळे असतीळ जनस्थान । अष्टदिगपाळें इकडे पाठविले ॥ ५४ ॥
 पंच पंच उपकाळ जाळे । त्रिदश देव दर्शना आळे ।
 क्षणती आत्माराम स्वये अग्रतरले । जेणें बंध सोडविले हनुमानस्वर्ये ॥ ५५ ॥
 समर्थस्वामी अंतरज्ञानी । म्हणती देव आळे अतितदर्शनी ।
 परस्परें सप्रेम अभिरुदनी । आत्माराम सर्व क्षणोनिया ॥ ५६ ॥
 कुशळ स्वागत सर्व प्रसिद्धें । समर्थें अरुं तेथें येऊ केळें ।
 केवळ मानसपूजेनें अर्चिलें । समस्त सुररासी ॥ ५७ ॥
 आश्विर्ष जाळें सकळ सुरासी । कोण सपत्ति हे समर्थापासीं ।
 मनसा संकल्लें अर्घ्या निमित्यां । साग पूजिलें पाहा हो ॥ ५८ ॥
 समर्थाचो सपर्थो घेणें । स्वर्ग येणें अक्षई भोगणें ।
 अहो स्वर्गसपत्ति हे कुंखडी करणें । श्रीगुरुचरणावधनिया ॥ ५९ ॥
 इंद्र म्हणे जी गुरुदेव राजेंद्र । भक्त भूपति भूदेव महेंद्र ।
 पश्यपवन श्रीरामचंद्र । सूर्यनारायण नमो नमो ॥ ६० ॥
 अग्नि क्षणे जी ज्ञाननैराग्यनिह । नाना ज्ञानाग्निदग्धकर्माणि ।
 शुद्ध ज्ञानयज्ञीं सत्सु करिता विज्ञानी । विज्ञानवत् नमो नमो ॥ ६१ ॥

वायुदेव हणो जी मुख्य प्राण । आत्माराम तूं सर्व सुजाण ।
 त्रैलोक्यव्यापक परिपूर्ण । मुख्य प्राणनाम नमो नमो ॥ ६५ ॥
 कुवेर हणो जी मोक्षश्रीमन । आत्माराम देव अनंत ।
 तुझ्या स्वरूपाचा न कळे अंत । अतप्रात नमो नमो ॥ ६६ ॥
 ईशान हणो जी महेशान । नाना विरूपाक्ष ऊर्ध्वलोचन ।
 तुमचें सर्वां सर्वत्र कृपाप्रलोकन । अनंतलोचन नमो नमो ॥ ६७ ॥
 अधोर्ध्वदिगपति म्हणती जी चिदंबर । तुम्ही पावन करिता जगडनर ।
 नाना देव ऋषि मुनि दिगनर । समस्त नमनें करितार्ता ॥ ६८ ॥
 तुम्ही श्रीराम समर्थ अवतार । हनुमानरूपें सर्वेश्वर ।
 तुम्हासीं त्रेतायुगीं सामर्थ्यें लाघळे वर । कलयुगीं कार्याकारण ऐका जी ॥
 सीत उष्ण वात पर्जन्य बन्दिह ।
 भय रोग पीडा देव्य शस्त्रपात न करा कोणही ।
 नाना अमृतफळें प्राप्त निपिननिपिनी ।
 आमुची दिग्पालसेना चरणीं असो ॥ ७० ॥
 समर्थें सर्वसंगपरित्याग केला यथार्थ । समर्थांमां आज्ञा करितील आरामसमर्थ

श्रीरामस्वामि देखिले चतुर्भुज । श्रीरामस्वामि देखिले दिव्य द्विभुज ।
 श्रीरामस्वामि करों धनुर्बाण तेजःपुंज । शंखचक्रगदापद्महस्ती ॥ ७६ ॥
 आंगीं भूषणें शत सहस्र भानु । कर्णीं कुंडलें लक्ष लक्ष भानु ।
 मस्तकीं मुकुट किरीटि कोटि भानु । अनंत भानु अंगप्रभा ॥ ७७ ॥
 घननीळ कांति इंद्रनीळ कांति । दुर्वाढळ कांति तमाळनीळ कांति ।
 शुद्ध निर्मळ निधळ स्फटिक चंद्र कांति ।
 चिदंबरें उजळती ब्रह्मगोळ ॥ ७८ ॥
 नाना रूपें वेदशास्त्रां पुराणीं ऐकिलीं ।
 श्वेत लोहित कृष्णें समर्थें देखिलीं ।
 सगुण निर्गुण रूपें अनुभविलीं । गंध धूसरीं मुमनमाळीं ॥ ७९ ॥
 दिव्य पादुका श्रीचरणकमळीं । रमा वामांगीं जनकवाली ।
 भरत शत्रुघ्न शेष जेवळी । श्रीहनुमानस्वामि अभिरंदिती ॥ ८० ॥
 नंद सुनंदादि पार्श्वदगणें । सनकादिकादि योगीगण ।
 नारदतुंगरादि ऋषिगण । अनंत सुरगण समागमें ॥ ८१ ॥
 समर्थें मिठी घातली श्रीचरणकमळीं । येक मुहूर्त मानसपूजा संपूर्ण केली ।
 उठोनि सप्रेमें डोळां जव देखिली ।
 तंत्र ब्रह्मगोळीं परिपूर्ण श्रीराम पूजिला ॥ ८२ ॥
 श्रीराम पूजुनि पूजाहेतु उरला । आकल्प पूजनाचा संकल्प केलाला ।
 आत्मराम अंतरसाक्षी लाभला । समर्थ काहीं स्तवनां प्रवर्तले ॥ ८३ ॥
 जयजया जी आदिपुरुषा । जयजया जी परमपुरुषा ।
 जयजया जी सर्वेश । उत्पत्तिस्थितिलया व्यापक तूं ॥ ८४ ॥
 जयजया जी अदिभूति । जयजया जी भूति अभूति ।
 जयजया जी पावनकीर्ति । वेद वाचा स्फूर्ति मौनावले ॥ ८५ ॥
 जयजया जी सगुण सगुणा । जयजया जी अगुण अगुणा ।
 जयजया जी निर्गुण निर्गुणा । जैशासि तैसा भौससी ॥ ८६ ॥

जय जय मछावतार आदिकूर्मा । जय जय वाराह नृहरि उग्रकर्मा ।
जय जय वामन विक्रमा मार्गवधार्मा । श्रीराम कृष्णवर्मा बोध्य कल्कि ॥
समर्थे द्वापरें दर्शन दिधळें द्वारकामुवर्नी ।

सांप्रत कल्युगीं दर्शन जनस्थानी । - - -

तुझे स्वयंभु विव मी हनुमानी । हनुमानस्वामी जाणतसां ॥ ८८ ॥
श्रीरामदास आम्हां सर्व हि त्वद्रूपें । देव दानव मानव तुझां च स्वरूपें ।
आत्माराम तुझी निजात्मरूपें । धर्मस्थापना करावी ॥ ८९ ॥
ऐसें श्रीरामस्तवन समर्थे केलें ।

श्रीरामसमर्थे कृपावलोकनें आळिगन दिधळें ।

अवघें राममय प्रलांड जालें । श्रीराम काय अनुवादती ॥ ९० ॥
श्रीरामदास तुझी सर्वहि मद्रूपें । देव दानव मानव माझांच स्वरूपें ।
आत्माराम मी निजात्मरूपें । धर्मस्थापना करीन हे ॥ ९१ ॥
आतां धर्मस्थापना करावी तुझी । सेव्यसेवकभावे ऐक्य तुझी आक्षी ।
सकळ साधुसंतसंकल्प कर्मभूमी । सिद्धीसी नेईन निघारें ॥ ९२ ॥
मज वैकुंठाद्वनि जालें येणें । तुमच्या अनुग्रहाकारणें ।
सेव्यसेवकभावे हें बोलणें । येई आत्माराम मी परिपूर्ण ॥ ९३ ॥
ऐसें आत्माराम आपआपणा स्तवन करिती ।
आपण आपणा प्रसन्न होती ।

हनुमानकरीं हनुमानमूर्ति देती । आकल्प संकल्प सिद्धीसी न्यावे ॥ ९४ ॥
श्रीरामसमर्थे कर्णी उपदेशिलें गुजगोप्यवचन ।

समर्थार्थें समर्थे केलें गुरुवाक्यश्रवण ।

तेथील कोण सांगेल महिमान । ग्रंथगभी वदतां न ये ॥ ९५ ॥

श्रीदासबोधीं गुरुवाक्यें प्रगट केलें ।

कर्म उपासना ज्ञान विज्ञान विनरिले ।

संतसज्जनासी अनुमदा आलें । मी काय जाणे निजवर्म ॥ ९६ ॥

श्रीरामसमर्थउपासना । आकल्प सकल्प परपरा जाणा ।
 धर्मस्थापना जगजीवना । भरतखडीं करणें असे ॥ ९७ ॥
 आतां जे जे धर्मस्थापनायोग होती ।
 ते ते वैकुण्ठकैलासासी वाक्यार्थ जाती ।
 रंगस्थ देव मोहळाहासी येती । आनाहन करिता समर्थ ॥ ९८ ॥
 समर्थअतार निरोपमा । आचार्यस्वामीची साजे उपमा ।
 ब्रह्मचर्याश्रमीं परमहंसमहिमा । ब्राह्मण्यरक्षणीं अतार ॥ ९९ ॥
 ब्रह्मसूत्र आचार्यदेवें रक्षिलें । ब्रह्मारण्य समर्थदेवें सरक्षिलें ।
 फलयुगीं सन्यासग्रहण आचाये चालिलें । विचारसन्यास समथाचे ॥
 आचार्यस्वामी शंकरमूर्ति । समर्थस्वामी महारुद्रमूर्ति
 आत्मलिंग आत्माराममूर्ति । दक्षिणामूर्ति दक्षिणें ॥ १०१ ॥
 स्मार्त भागवत ऐक्य दो-ही । श्रीराम समर्थ ऐक्यपणीं ।
 भगवत्स्वरूपीं साधुसतमिळणी । ब्रह्मानंदें स्थानदें ॥ १०२ ॥
 एन श्रीराम समर्थ जनस्थानीं । अतधानां ऐक्य जाळें धर्मसंस्थापनीं ।
 श्रीगुरुचरणीं ऐक्य त्रिनेणी । वेणीगिरिधर विनयीतसे ॥ १०३ ॥
 इति श्री समर्थप्रताप ग्रंथ । प्रगट चालिला उदास पथ ।
 सभानायक साधुसत । आत्माराम परिसती ॥ १०४ ॥
 समास द्वितीय ॥ २ ॥ जय जय राम ॥ ७ ॥ छ ॥

॥ समास तिसरा ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ आदिनारायण विष्णु ब्रह्माण च त्रिशिष्टक ॥

॥ श्रीराम मायति वदे श्रीरामदास जगद्गुरुम् ॥ १ ॥

सभानायक सतसज्जन बोलिल । समर्थ हनुमानरूपें कलयुगीं प्रगटले ।
 समर्थें काय काय प्रताप केले । कृपा करुनि सागा जी ॥ १ ॥

१ जगद्गुरु श्रीशंकराचार्य स्वामीची २ साधु दिव्यता बेगळाले । परी ते स्व
 रूपीं मिळाले । अवघे मिळोन येक चि जाळें । देहातीत वस्तु ॥ ७३ ॥

समर्थ लोकोद्धारें अवतार धरिले । संती लोकोपकारें प्रश्न केले ।
 समर्थसेनकें वाक्यार्थ लिहिले । सतसज्जनों परिसाये ॥ २ ॥
 समर्थ प्रताप अद्भुत केले । समर्थ तपश्चम बहुत केले ।
 समर्थ रघुनाथसादृश्य केलें । आत्माराम श्रीजगद्गुरु ॥ ३ ॥
 समर्थ नाना पंथ शोषिले । समर्थ नाना लोक बोधिले ।
 समर्थ नाना लोक वेधिले । हनुमानस्वाभो सर्वेश्वर ॥ ४ ॥
 समर्थ भरतखडी आटणें केली । समर्थ तांघें पावन केली ।
 समर्थ गुप्त प्रगट सामर्थ्यें दारिलीं । सहस्रनाथ जगदीश्वर ॥ ५ ॥
 प्रपंचमाया, मिथ्या आहे । वैराग्यभाग्य अचळ पाहें ।
 ज्ञान विज्ञान सिद्ध चि राहे । परब्रह्म स्वर्थे निजवस्तु ॥ ६ ॥
 क्षणोनि हिमाळयकुंडों समर्थ बुडी देती ।
 रघुनाथजी समर्थासी बरिच्या बरी धरिती ।
 समर्थ समर्थासी गालिप्रदानें समर्पिती । काय प्रयोजन या देहाचें ॥ ७ ॥
 तुझासी जगोद्धार करणें आहे । तुमची तनु ते आमुची तनु पाहे ।
 दोनि, तपें तुमची रक्षिली काया हे । धर्मस्थापनेकारणें ॥ ८ ॥
 केवळ वैराग्य तीव्रतर केलें । अन्नपुष्टिनिवर्जित मलें ।
 आता लोक पीडा पावतील दुष्कालें । का जे तुझी ईश्वरतनु क्षणोनिया ॥ ९ ॥
 अग्निहोत्री राजा संन्यासी । देव द्विज मुनि संत साधु उपवासी ।
 तरि राष्ट्रभग होईल निश्चयेंसी । का जे आत्माराम सर्व हे क्षणोनिया ॥ १० ॥
 समस्त देवासी उपवास पडले । समस्त भूदेव वस्त्रहीन जाले ।
 समस्त जीन दरिद्री पीडिले । तुझी अन्न वस्त्र भूषणें धरावीं ॥ ११ ॥
 येक वेप तुझी न धराया । येक वेप तुझी न कराया ।
 भोग त्याग विवेके विनरावा । त्यागात्याग सर्वज्ञपणें ॥ १२ ॥
 श्रीरामआज्ञा दयाळें न मोडिली । समर्थ वस्त्रे भूषणें अने अगिकारिलीं ।
 विश्व आनंदविलें मुवाळीं । मुर नर पत्रग त्रिमुखा हैं ॥ १३ ॥

समर्थांसी जुगोद्धार करणें आहे । समर्थतनु ते श्रीरामतनु पाहें ।
 दोनि तपें श्रीरामें रक्षिली काया हे । धर्मस्थापनेकारणें ॥ २५ ॥
 समर्थांसी रक्षित दोनि धनुद्धारी । समागमें गुप्त असती विपिनविहारी ।
 कोठें न विसंवती येक क्षणमरी । आत्माराम समर्थस्वामी ॥ २६ ॥
 समर्थांसी प्रीति वनफळभोजनी । नाना आन्न जांवरळें विपिनविपिनी ।
 लोकानुग्रहें अन्नभोजनी । श्रीमंत वरें प्रावणें ॥ २७ ॥
 येक वेप नाही समर्था । श्रीमंतता आणि उदासीनता ।
 निरुपम हे निस्पृहता । औदार्य सर्वसमर्पणी ॥ २८ ॥
 समर्थबाणी प्रथम बंदी । पळां पळां ब्रह्मपिसा येतो जख्खी ।
 येथूनि मौनमुद्रा देवें विसर्जन केली । जगदोद्धाराकारणें ॥ २९ ॥
 मार्गे कित्तेक दिवस भक्षिली पुराण चूर्णे ।
 कित्तेक दिवस अरद्र शुष्कपर्णे ।
 कित्तेक दिवस जळ प्राशन कर्णे । वायो प्राशन केलें नाही ॥ ३० ॥
 वायोरूप हनुमान आपण । वायो प्राशन न करिती जाण ।
 अक्का दिवसें किंचित अन्नग्रहण । प्रसंगानुसारें समर्था ॥ ३१ ॥
 पूर्णपर्णे पूर्ण न भक्षिती । नाना वरान्न भक्ष भात भक्षिती ।
 दधि युक्षुदंडरसावरी प्रीति । लेंकुरें आवडती निराभिमानें ॥ ३२ ॥
 हनुमानअवतार सूचनामूर्ति । नाना नागपर्णे सर्वदां सेविती ।
 गुरुउचिष्टप्रसाद लोकिकी शिष्य लाभती । त्रयोदशवर्णी ताबूळ हे ॥ ३३ ॥
 गिरिकंधरी समर्थ आसनें । दरीं दर्कुटी मंचकक्षयनें ।
 कडेकपाटी धांवती जनें । वैभवाचर्चनें करावया ॥ ३४ ॥
 वैभवं सांडोनि दुर्गम बनी । गिरिगुहातरी तरुतळ उष्ण शयनी ।
 कोदंडपाणी स्वयें पीतावरें छाया करुनि । नाना फळीं जीवनी सान्निध्ये ॥
 कठीण स्थळां अगम्य राहाणें । सिद्ध्याप्रेसी हरिहरेंसी भाडणें ।
 निरावलंब कड्यावरी घोटप्रजा लावणें । ब्राह्मण्य दावणें सुष्टोसी ॥ ३५ ॥

१ बाडात " विपिनगमनी " आहे. २ श्रीसमर्थरूत हें पद मुप्रसिद्ध आहे.
 आहें भेटों येती त्यास वेड लावितो । रामारामदास ऐमं अबद बोलतो ॥ असा
 त्या पदाचा शेवट आहे. ३ आर्द्र, ओली. ४ इशुरास, उसाचा रस.

कृष्णावाळुवंटी ब्रह्मचारी पूजिले । रुद्रसंख्या नाभिपर्यंत पुरिले ।
 हनुमान पुढे ठाई ठाई स्थापिले । जगदोद्धार करावया ॥ ३७ ॥
 समर्थ कृष्णमर्घ्ये भीमकुंडी बुडी दिधली ।
 हनुमानमूर्ति पुरातन तिद्रिस्थ उठविली ।
 ब्रह्मदेवें त्रेतायुगी पुजुनि जे प्रासादिली ।
 कलयुगी जागी केळीसे जगदोद्धार ॥ ३८ ॥
 ब्रह्मदेवाचें भविष्यवचन । कलयुगी हनुमान अवतार होईल जाण ।
 आपआपणा जागें करून । जगदोद्धार करील ॥ ३९ ॥
 गौतमीतीर्था उत्पन्न होऊन । कृष्णातीर्था रहावया हें चि कारण ।
 श्रीरामअवताराचें अखंड स्मरण । पूर्वोक्तान स्मरतसे ॥ ४० ॥
 श्रीरामचंद्रस्वामी रावणप्रधाचे अर्ता । कृष्णास्नान करुनि ध्यानस्थ होती ।
 तब महाबळेश्वरापासुनि कृष्णवेण्या दर्शनासी धावती ।
 जळ छोटी मारती मार्गे दोनि मार्गे ॥ ४१ ॥
 कृष्णवेणी विभागिली दोनि वार्हे । चाडुक्षेत्र पुराणी साप्रत ग्राम वाहे ।
 समर्थ कलयुगी हाक देऊनि खवलाहें ।
 जागती जोती काढिली हनुमानरूपें ॥ ४२ ॥
 श्रीराम ते चि हनुमान । गुरुपद तें चि देवपद जाण ।
 हरिहरत्रिभि ऐक्य आपण । छीळात्रिप्रही सर्वेश्वर ॥ ४३ ॥
 एव ब्रह्मदेवें हनुमानमूर्ति पूजिली । पूजनातीं मूर्ति जळशयन जाली ।
 दोनि युगें निद्रा सपादिली । कलयुगी प्रगटली सामर्थ्यरूपें ॥ ४४ ॥
 समर्थ खाद्यनैवेद्यें देवालयें भरिली । हनुमानें सर्व हि स्वीकारिली ।
 देवदुद्रुभिवाद्यें बाजीनली । समर्थ सर्व प्रात उद्धरिला ॥ ४५ ॥
 समर्थ आचरण हनुमताचें । भाग्य प्रगटलें शुचि श्रीमताचें ।
 केवळ मानवी शरीर ह्मणता सताचें । वाचेसी दोष लागती ॥ ४६ ॥

बौहोप्रार्थी शक्तिप्रार्थी । ममुराप्रार्थी पूर्वप्रार्थी ।
 उदरप्रार्थी शृंगप्रार्थी । हनुमान स्थापिले समर्थे ॥ ५८ ॥
 बाहोप्रार्थी उपप्रार्थी स्थान । मानसप्रार्थी पारप्रार्थी हनुमान ।
 अर्घिप्रार्थी महारुद्र मुरय प्राणनाथ निधान ।
 पूर्वपश्चिमे स्थापिले समर्थे ॥ ५९ ॥
 श्रीरामप्रासादपूर्वे महाद्वार उत्तम । श्रीरामप्रासादवेष्टित सतमहतआश्रम ।
 श्रीरामदेवालय राजागर्णे परम । श्रीराम जगन्निवास वृंदावनी ॥ ६० ॥
 समर्थे चंद्रगिरि निवास केले । पचाननेसी समर्थ भाडले ।
 कैलासनाथ प्रगट जाले । श्रीरघुनाथस्थापना करावया ॥ ६१ ॥
 समर्थीसी महारुद्रे कौतुक दाविले । रुद्रसह्या अर्मकीं वाळुनटीं पुरिले ।
 समर्थे योगधारण तेव्हा प्रगटिले । कृष्णांपूर गेले आगावरुनि ॥ ६२ ॥
 मग अक्रूरुद्र नक्षत्राारी । समाधी उच्चाटण करिती भारी ।
 आनंद जाला कृष्णातीरां । जयजयकारों नम पूर्ण ॥ ६३ ॥
 शिवराजासी वृत्तात कर्णोपकर्ण गेले । दर्शनासाठीं डोंगरोडोंगर लागले ।
 समर्थदर्शन होय ना उदास जाले । राजकार्य काहीं सुचेचिना ॥ ६४ ॥
 शिवराजे शिवेतरों चमकार देखिले ।
 करतळस्फोटक स्मरणें तात्काळ शमले ।
 स्वप्नो समर्थ प्रसाद देऊनि गेले । महा नदी उतरूनियां ॥ ६५ ॥
 कोण्ही राजदर्शनासी अनुग्रहनें करिती । समर्थपाईं राजराजेंद्र लागती ।
 समर्थ केवळ अवतारमूर्ति । हनुमानरूपे सर्वेश्वर ॥ ६६ ॥
 हनुमान आपण समर्थपणें । तरि वैराग्यतप कासया कारणें ।
 अहो लोकात नार्होत जें जें आचरणें । तें तें करणें समर्था ॥ ६७ ॥

સમર્થ હનુમાન એક્યરૂપ નિર્ધારી । જેના સિંધૂમયે દ્વૈતરૂપ ડહરી ।
 આપુલે આપણ ચરાચરી । છેલ્લે છેલ્લી સ્વાનદે ॥ ૬૮ ॥
 સમર્થાસી સર્વદા પર્વતી રાહાણે । શિવરાજાસી સદા પર્વતદુર્ગે વાવણે ।
 સમર્થદર્શને માઝા છત્ર પાવણે । છત્રપતિ હોળે સ્વામીપ્રતાપે ॥ ૬૯ ॥
 દીર્ઘદંડ નમસ્કાર ઘાટ્ઠનિ । ચરણપાદુકા મસ્તકી ધરૂનિ ।
 રાજ્ય પાવલા ક્ષત્રિય દાક્ષણી । દ્વિજરાજ્યે દિધલે સમર્થે ॥ ૭૦ ॥
 સમર્થે શિવરાજાચા કરારમાન પાહિલા ।
 શિવે વર્જિલા તો તાનુલ દિધલા ।
 શિવગણે હનુમાનરૂપે પ્રસાદ ઘેતલો । મુખાત ઘાતલા અવિલરે ॥ ૭૧ ॥
 પુઠે કરનાટક હસ્તગત કેલે । સમર્થધ્યાન તેપે આઠવિલે ।
 અભિજિતીં ઘેઠીં દર્શન દિધલે । કૃષ્ણાતીરીં તેન્હા સમર્થ ॥ ૭૨ ॥
 શમનપીર સમર્થે પરીક્ષિલે । શમનપીરે સમર્થ અજમાવિલે ।
 માર્તંડપુરીં ગિરિવરી મહે । ચેતા જાતા અભિવદિતી ॥ ૭૩ ॥
 કોળહી ચેક ફકીર આને વાઢિત વૈસલે ।
 સમર્થે હજારોંહજાર આને માર્ગોં ધાડિલે ।
 ઘેજાર ફકીર હોઝનિ મેલે । મગ બ્રામ્હશ્ચ લાવિલે હજારોં દેવે ॥ ૭૪ ॥
 શ્રીરામઅવતારીં નરાપરિસ વાનર મહે । જેહિં સુરવચ્ચ સોઢવિલે ।
 સમર્થે નરદેહ કલયુગીં થારાવિલે । નર તે ચિ કેલે નારાયણ ॥ ૭૫ ॥
 સમર્થે ચેકદાં કૌતુકે નીચ ચાલીસ ચઢવિલે ।
 બ્રાહ્મણતેજ પ્રત્યયા આણિલે ।
 સહસ્ર અતેજાસી ચેકસરે પિટિલે । કલ્યાણનામા દૂત પ્રેરૂનિયા ॥ ૭૬ ॥

समर्थसंगें येक नाथपत्नी चाळक । गिरिगुहातरीं तत्पर असे सेवक ।
 समुदाई मग गुप्त जाला देख । केनळ रघुनायक निर्धारें ॥ ७७ ॥
 समर्थ येकदा कौळिकवचनं गुहातरीं प्रवेशले ।
 हस्तकडगें देऊनि कौळिकमार्गें फिरविले ।
 शिवराजें कौळिक भाड्यांमुखीं वाधविले ।
 समर्थ धानण्या धाविले अक्रा दिवसें ॥ ७८ ॥
 अक्रा दिवस समर्थ गुहातरीं फिरले । परमभाग्यें पुन्हा देखिले ।
 समर्थप्रिणें छोक आधळे होते जाळे । ससारतमामाझारी ॥ ७९ ॥
 आनंद जाला कृष्णातीरीं । घोष दाटला जयजयकारीं ।
 समाचार गेले रायेरी । शिवराज दाटला स्वानर्दें ॥ ८० ॥
 मग समर्थ अवतारभूमीचें अगळोकें केळें ।
 श्रीराणादाई मातेसी दर्शन दिधलें ।
 श्रेष्ठासी समये नमस्कारिलें । कीर्तियेक दिवसा पातळे कृष्णार्त रा ॥ ८१ ॥
 एन समर्थप्रताप वर्तमान । वेणीगिरिधरें केळें निवेदन ।
 पुढें श्रीरामसमर्थसस्थापन । समर्थ चाफळीं करिताती ॥ ८२ ॥
 इति श्रीसमर्थप्रतापप्रथ । प्रगट चालिला उदास पथ ।
 सभानायक साधुसत्त । आत्माराम पारिसती ॥ ८३ ॥
 समाप्त तृतीय ॥ ३ ॥ जय जय राम ॥ ॥ ॥

॥ समाप्त चवथा ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ आदिनारायणं विष्णुं ब्रह्माणं च यशिष्ठकं ॥

॥ श्रीरामं मारुतिं यंदे श्रीरामदासं जगद्गुरुम् ॥ १ ॥

समर्थें दिव्य पुरातन सामर्थ्यमूर्ति । श्रीगंडकी काढोनि आणिली मय्यरात्री ।
ग्रामस्थ सहस्रावधि रास्त्रपाणि धांवती । समर्थ दृष्टि पडेतिना ॥ १ ॥
चांफळ चंपावतीसी केळी श्रीराममूर्तिस्थापना ।

विमळ मांडवीनदीतीरी जाणा ।

देव देवता देवते भूते नाना । समर्थें सर्व हि समजाविली ॥ २ ॥

अनन्य भूते दैवते दोनीं ठेविलीं । येक्या नारेळें संतुष्ट केळीं ।

रघोत्साहापूर्वि सन्मानिलीं । इतरासीं रिघों देखतना ॥ ३ ॥

पूर्वे छंबोदर समर्थें बैसविले । मार्गे पुढें मारुति स्थापिले ।

मय्यें देवाळई श्रीरघुनाथजी अचिले । आकल संकल्प समर्थाचा ॥ ४ ॥

चंपावतीभांवतीं पुण्यावती तीर्थे । पावने केळीं स्वामिसमर्थे ।

श्रीगुरुचरणीं भावार्थे । परत्र पार पावविली ॥ ५ ॥

धन्य चंपावतीपुरवासी । मुखसेजे श्रवण कीर्तनें जयासी ।

धन्य पंचक्रोशीग्रामनिवासी । ध्वनि कर्णासी यात्रेच्या ॥ ६ ॥

पारग्रामीं पाराशरप्रार्ती येक उछह केले ।

चंपावतीहुनि श्रीरघुनाथजी आणविले ।

चरेगांवीं वनीं सित्रिकारूढ हटले । समर्थें विनविले पत्रार्थे ॥ ७ ॥

नृसिंहराय नामा अधिकारी । श्रीरघुनाथजीसी पत्र निवेदन करी ।

सित्रिका घोपिली चंपकमुमनापरी । पारग्रामा पातले रघुनाथ ॥ ८ ॥

समर्थें रामनौमी उछह केले । पुन्हा श्रीराम चांफळासीं आले ।

मग पंचक्रोशीवाहेरी राम न गेले । चांफळखोरें मानले ॥ ९ ॥

१ श्रीक्षेत्र चांफळस श्रीरामाच्या पुढें दास मारुति व मार्गे प्रताप मारुति स्थापिले असून दास मारुतीच्या पाठीमागे पूर्वकडे छंबोदराची स्थापना केलेली आहे.

देव देवता देवते भूते । अज्ञेमध्ये ठेविळीं समर्थे ।
 सद्गुरु स्वामीचीं दैवी सामर्थ्ये । हनुमानरूपे कृष्णातीरीं ॥ १० ॥
 दंडनाथ मार्कंडेश्वर । कोपनाथ संगमेश्वर ।
 रवळनाथ सिद्धेश्वर । समुद्रेश्वर येती यात्रेसी ॥ ११ ॥
 गोकर्णादि करनीर दक्षिण तीर्थे । हिमकेळरादि उत्तर तीर्थे ।
 पूर्व तीर्थे पश्चिम तीर्थे । अधोर्ध्व पन्नग तीर्थे येती यात्रेसी ॥ १२ ॥
 धारेश्वर मोरेश्वर चापेश्वर रुद्रेश्वर । धोपेश्वर कोपेश्वर कोटेश्वर हरिहरेश्वर
 पूर्वेश्वर पश्चिमेश्वर उत्तरीश्वर दक्षिणेश्वर । अधोर्ध्व पन्नगेश्वर येती यात्रेसी ॥
 दैवीमंत्रे देव आम्हाणिले । ते ते सर्व हि चाकळासी आले ।
 समर्थे सर्व हि सन्मानिले आर्चिले । समर्थध्यान अवलोकिती ॥ १४ ॥
 नाना पंथां पंथ जे बोलिले । ते ते सद्गुरुपंथे चालिले ।
 समर्थे सर्व हि शुद्ध सन्मार्गी लाविले । सद्गुरुध्यान विलोकिती ॥ १५ ॥
 सद्गुरुस्वामीचे निर्गुण ध्यान । लीळाविमर्हे सगुण ध्यान ।
 जेणे केलें श्रीराममूर्तिसंस्थापन । तेचि ध्यान वर्णान हो ॥ १६ ॥
 माया निर्मळ केशरी पांग छपेटिली आहे ।
 सुमनावतसें मुक्तलग तुरे पाहें ।
 केशर कस्तुरी भाळीं शगमगिताहे । रत्नाक्षता झळकती ॥ १७ ॥
 आकर्ण नयन कृपाजलोज्ज्वल । कर्णौ मुक्तमुद्रा विराजमान ।
 नास्तिकासी देऊनि आस्तिक ज्ञान । सरळ नास्तिका विराजे ॥ १८ ॥
 निजबोधमुखें वृत्तिसी झळकली । अधरामृते स्वर्गामृते निवाळीं ।
 कंठी मुक्तलग मेखळा आपाद शोभली । काची मेखळा कटिसूत्रे ॥ १९ ॥
 कौपिनावरता पीतानर । लीळा कासिला चिदंबर ।

नाना त्रिविध त्रिपुटी तापशमन । केवल निर्मळ वारन चंदन ।
 समर्थासी सर्वांगी जाला छीन । अव्यग अगदर्शन दात्रितसे ॥२२॥
 उत्तर सिद्धात उत्तरीय वस्त्र । निर्मळपणें सूक्ष्म स्वतत्र ।
 सर्वांगध्यान दावो विचित्र । दिव्यागभूषणें विभूषणें ॥ २३ ॥
 निजपदीं पादुका क्षळकती । निजकरिं मोक्ष कैवल्य तिराजती । -
 बद्धता मुक्तता नित्यमुक्त तिसरती । मननशील गुरुपाई ॥ २४ ॥
 कोटिपूर्णचंद्र कळरुरहित । पूर्णा पूर्णपणाविरहित ।
 नाना ज्ञानप्रकाशें उदई येत । उपमे न येत श्रीगुरुपाई ॥ २५ ॥
 अचळ सिंहासनां अचळ मूर्ति । निर्मळ निश्चळ स्वरूपस्थिति ।
 सर्वेश्वर ह्मणे जी सहस्र मूर्ति । माझी मायोपाधि स्फूर्ति चाळेना ॥२६॥
 भोवतीं अनंत बैसलीं सज्जनवृंदें । अनंत दाटलीं ब्रह्मवृंदें ।
 सर्व हि अभेद देखती श्रीगुरुवर्दे । सविदानर्दे सतोपती ॥ २७ ॥
 त्रिशळ मंडप गगनस्थानी । गगनसदृश गुरुमूर्ति ध्यानीं ।
 नयनीं नयन गेले हारपोनि । सहस्रध्यान राहिलें ॥ २८ ॥
 ऐसें सहस्रसमर्थध्यान । सगुण ध्यान निर्गुण ध्यान ।
 सर्वत्राचें समाधान । कृष्णातीरीं देखिलें ॥ २९ ॥
 समस्त देवाचें आवाहन केलें । समस्त देवीं घीजें केलें ।
 समस्त देवासी सन्मानिले आर्चिले । सहस्रनाथसमर्थें ॥ ३० ॥
 एव श्रीराममूर्तिसंस्थापन । वेणीगिरिधरें केलें निवेदन ।
 पुढें समस्त देव देवता करिती गुरुदेवस्तजन । सत सज्जन परिसती ॥३१॥
 इति श्रीसमर्थप्रतापप्रथ । प्रगट चाळिल उदास पथ ।
 सभानायक साधु सत । आत्माराम परिसती ॥ ३२ ॥
 समाप्त चतुर्थ ॥ ४ ॥ जय जय राम ॥ ॥ ॥

॥ समाप्त पाचवा ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ आदिनारायणं विष्णु ब्रह्माण च वशिष्टकं ॥

॥ श्रीरामे मार्तण्डे रामदास जगद्गुरुम् ॥ १ ॥

मागो सहस्र समर्थप्याने । श्रीरामसंस्थापनावर्तमाने ।

पुढे कथानुसधाने । संतसज्जने परितोषी ॥ १ ॥

आतो आदिमुन्हाचीं आदिदेवते । स्मरणरूपे स्मरण करिता समर्थे ।

प्रेमप्रीतीने धाविलीं समस्ते । श्रीगुरु वदुनि अनुवादति ॥ २ ॥

समर्थे केली चाकळीं श्रीरघुनाथस्थापना ।

आह्लासी पूर्ण जाला आनंद मना ।

आह्लाी सर्व हि लागो गुरुदेवभजना । गुरुदेवयात्रा सरक्ष ॥ ३ ॥

आदिशक्ति सीता मूळमाया । नाना निग्रह नाना काया ।

मुळींच्या अशाशे आह्लाी सहस्रराया ।

आमुची उपेक्षा तुह्मी न करावी ॥ ४ ॥

प्रथम जानाई देवी हणो जी जनार्दना ।

आमुची स्थापना करावी सतसज्जना ।

विश्व लागो स्वमुखे समर्थभजना । आमुचा सन्मान राखाया ॥ ५ ॥

धानाई देवी हणो जी धन्य आह्ला । डाला देखिळे समर्थस्वामि ।

नि काम भजो भगळधार्मी । आमुचा उच्छेद देवे न कराना ॥ ६ ॥

ज्ञानाई देवी हणो जी ज्ञाननिधि । तुझ्या दर्शने आत्मनिधि ।

ज्ञानविज्ञान दासबोधी । समर्थे सर्व हि सांगितले ॥ ७ ॥

माउल्या देवी हणती श्रीगुरु माउली । तुमच्या लागो नित्य पाउली ।

समर्थे रघुनाथस्थापना केली । आमुची उत्थापना न करावी ॥ ८ ॥

जळींच्या देवी हणती श्रीगुरुचरणजळीं । क्रीडा करू आह्लाी आनंदकहोळीं ।

नाना मानससरोवरीं सकळीं । सुखस्वानंदे राहो जी ॥ ९ ॥

१ सहास्रीपर्वताचवळाल प्रदशास मुन्हें हणतात २ श्रीगुरु वदुनि गोप्य
रूपे अनुवादती ॥ असा चरण बाढांत आहे ३ साकार देह

आसरा देवी हणती आदासी गुरुदेव आसरा ।

त्यानीण नेणों आणिक देज दुसरा ।

संतसंग तो चि आह्या दिवाळि दसरा । सहृचरण सेजं जी ॥१०॥

जखिणी देवी हणो जी सर्वकर्तारा । आसी अंतरळों कर्मदेह भर्तारा ।

आतां जीवबुद्धि सारुनि शिवबुद्धियोगें तारा ।

श्रीगुरु परपारा भवसिधु ॥ ११ ॥

माननिणी देवी हणो जी जळो अभिमान । स्वस्वरूपें करों निराभिमान ।

आमुचा कायसा बहुमान । मानापमान गुरुपाई ॥ १२ ॥

मंगळ्याई देवी हणो श्रीगुरु वरिष्टा । ज्ञानविज्ञानत्रळें वळिष्टा ।

सत्सक्तपि गिरिवरि माझी प्रतिष्टा । अनत गिरिवरि व्यापक तूं ॥१३॥

येमाई देवी हणो जी गुरुछत्रछाई । अनत छात्रवर्ग तुमच्या पाई ।

मी मी बोलती नरलोक काई । व्यस्ताव्यस्त समस्त हे ॥ १४ ॥

तुकाई देवी हणो आसी अनन्या । श्रीगुरुउदरीं परम कन्या ।

कलयुगीं योपिता परम धन्या । व्यासवचन मान्या मानावें ॥ १५ ॥

फिरगाई देवी हणें मी त्रिआरूपें फिरता ।

सुगाई देवी हणें जी श्रीगुरुदेवा । सुगें भजेन तुज देवदेवा ।
 माझी चालवावी लौकिक सेवा । उछेद समर्थ न करारा ॥ २० ॥
 पिपळाई देवी हणें जी नारायणा । अश्वत्थ संसार हा स्थ नाहीं जाणा
 सहुरुकपें कळलें आपआपणा । तुमचें भजन घडावें ॥ २१ ॥
 मळाई देवी हणें श्रीगुरु निर्मळा । तुझ्या लागेन चरणकमळा ।
 नाना मायामळ त्यागुनि विमळा । गुरुकृपानदी सेवीन जी ॥ २२ ॥
 उदगिरि देवी हणें स्वामीसी । देवा तूं उदयगिरिवरि पावलासी ।
 आमुचा पूजामान चालवी जनासी । तुझ्या भजनासी विश्व लाऊं ॥ २३ ॥
 विठळाई देवी हणें सांगों काई । विठळ पांडुरंग माझा भाई ।
 कथाकीर्तनीं मी तिष्ठेन पांही । आवडी मजला नामाची ॥ २४ ॥
 संताई देवी हणें संत महंता । मोक्षश्रिया विराजमान अनंता ।
 तुझी सेवा भाग्यवंता । पुण्यवंता घडेल जी ॥ २५ ॥
 कुंभजाई देवी हणें तूं नाना घटी । पूर्ण व्यापक ब्रह्मांडमठी ।
 तुझ्या चरणीं मी घालीन मिठी । आत्मागम मज दावी ॥ २६ ॥
 त्रिजाई देवी हणें मी विजयनी । वाट पाहत होतें संतसज्जनी ।
 समर्था तूं जनीं विजनी । दर्शन देसी स्वानंदें ॥ २७ ॥
 पिसाई देवी हणें जी श्रीगुरुस्वामि । स्वरूप सोवळी मी परब्रह्मी ।
 नाना राजकी स्पर्श कर्मभूमि । दोन्ही स्तन म्या विसर्जिले ॥ २८ ॥
 सोमजाई देवी हणें नि.कळंक सोमा । सफळ संत सार्वभौमा ।
 सहुरुनाथा सर्वोत्तमा । उत्तमोत्तमा सुखमूर्ति ॥ २९ ॥
 तामजाई देवी हणें तूं रजतमरहित । शुद्ध सत्वातीत अपरमित ।
 तुझे कोण करील परमित । दर्शन घडलें अपूर्व जी ॥ ३० ॥
 वागजाई देवी हणें तू वाग्वाणी । अगोचर तू ब्रह्म निर्वाणी ।
 मनोवाचातीत निखळ निर्गुणी । सगुण सगुणी सर्वेश्वरा ॥ ३१ ॥

१ अंबा जोगाई २ युगें, युगानुयुगे ३ वाजान " अश्वत्थ " असा ।
 आहे, ऊर्ध्वमूलमध शायमश्वत्थ प्राहुरव्ययम् ॥ ४ मूलस्वरूपाने परब्रह्मी मी सोव
 आहे पण राजकारणासाठी कर्मभूमीचा मला बिटाळ शाला आहे.

खडजाई देवी हणने तू अखडी । व्याघ्रुनि अससी अनंत ब्रह्माडी ।
 प्रपच माया ज्ञानसखें खडी । अखडता चावी स्वरूपी ॥ ३२ ॥
 मुद्रया देवी हणने समर्थातें । तुझा सस्थापिलें परमार्थातें ।
 नाना विचारूपें आह्मातें । सहस्रनायें सरक्षिलें ॥ ३३ ॥
 नादळाई देवी हणने मी नादेन पाई । समर्थासी मी न मगेन काहीं ।
 मज्जे अधिष्ठान तू शाश्वत याहिं । आत्माराम निरजन ॥ ३४ ॥
 निनाई देवी म्हणने मी श्रीचरण सेवां । माझे घरीं तू आजि जेवीं ।
 पुष्पे फळें द्वीपातरीचीं आणायीं । परत्र पारणा करवीं जगद्गुरु ॥ ३५ ॥
 अगलापुरीची अगळाई । सज्जन पर्यतीं तुझासी भेटेल पाहीं ।
 तुळजापुरीची तुळजापाई । प्रतापपर्यतीं देवी भेटेल ॥ ३६ ॥
 ऐसीं आदिमुखाची आदिशक्तिरूपें । समर्थासी स्तविती आपुलाल्या स्वरूपें ।
 सहस्रनामीच्या प्रतापें । सर्व हि सेवेसी लागली ॥ ३७ ॥
 राजस तामस सब शक्ति । शुद्धसर्वां प्रवेशल्या मति ।
 समर्थ सहस्र अवतारमूर्ति । उद्धार केळ सकळाचा ॥ ३८ ॥
 सकळ शक्ति अनुवादल्या पाहीं । प्रकृतिपुरुषी भिन्नभेद नाहीं ।
 कौण्डी येक वाणी अनुवादती देही । वाणी प्रवर्तक सर्वेश्वर ॥ ३९ ॥
 प्रकृतिपुरुष अनुदिनीं अनुवादता दिसती ।
 तेथें चतुर्विधा वाणी च स्तवनीं प्रवर्तती ।
 वेदमाता मूळ श्रीसरस्वती । ॐकाररूपिणी स्तवनार्थ ॥ ४० ॥
 एव अनंत ब्रह्माडीचीं देवतें आलीं । समर्थासी सर्वे हि स्तवितीं जालीं
 नाना शुभ सन्मानें सन्मानिलीं । ध्यानकासी धाडिलीं गुरुदेवें ॥ ४१ ॥
 अनंत ब्रह्माडीचे सर्वेश्वर । समर्थसी मानिती ब्रह्म परापर ।
 हनुमानरूपें श्रीमहेश्वर । अनंत अनटीं स्तविळे हो ॥ ४२ ॥
 अनताचें अनंत गुणगर्जन । ग्रथनिस्तारें वाढेल सपूर्ण ।
 पुढें समस्त देव करितील गुरुदेवस्तवन । वेणीगिरिधर हणताहे ॥ ४३ ॥
 इति श्रीसमर्थप्रताप ग्रंथ । प्रगट चाळिल्य उदास पथ ।
 सगानायक साधु सत । आत्माराम परिसती ॥ ४४ ॥
 समाप्त पंचम ॥ ५ ॥ जय राम ॥ ॥

॥ समाप्त साहावा ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ आदिनारायणं विष्णुं ब्रह्माणं च त्रिशिष्टकं ॥
॥ श्रीरामं मार्तण्डं वन्दे रामदासं जगद्गुरुम् ॥ १ ॥

१ मागा सहस्रसमर्थध्यानं । श्रीरामसंस्थापनावर्तमानं ।
सेवकें केळीं निवेदनं । सतसज्जनीं ऐकिलीं ॥ १ ॥
समस्त देवाचें गुरुदेवें आवाहन केलें । समस्त देवीं गुरूपदीं वीजें केलें ।
समस्त देवासी गुरुदेवें सन्मानिलें अर्चिलें । आत्मयारामी आरामी ॥ २ ॥
नाना आत्मलिंग आत्माराम मूर्ति । सहस्रनाथ पावन कीर्ति ।
नाना ज्योतिर्लिंगें स्तवन करिती । सत परित्ती स्यानदें ॥ ३ ॥
प्रथम हिमकेदार म्हणे जी गुरु ब्रह्ममूर्ति । त्रिविधतापशमन सत्कीर्ति ।
नाना उत्तरपथें माया आवर्ती । परत्र पार तुमचेति ॥ ४ ॥
विश्वेश्वर क्षणे तारक ब्रह्मा । जगदोद्धारक पूर्ण ब्रह्मा ।
दशदेहातीं परब्रह्मा । मुक्तपुरीसी नादवितां स्यानदें ॥ ५ ॥
सोरटीनाथ क्षणे तुजकारणे । शमुशिखरी कोथळागिरीसी मज येणें ।
तथा दक्षिण केदारें केलें पेणें । करवीरसन्निधीं सान्निधीं ॥ ६ ॥
माहाकाळ म्हणे अवटित धडे । दुर्द्धर काळ तुजिया पाया पडे ।
त्रिकाळ अवाधित स्वरूप सापडे । उत्पत्तिस्थितिलया अतीत ॥ ७ ॥
३० कार म्हणे अमळ तिमळा । श्रीगुरुदेवा निर्मळ निश्चळा ।
३० पुण्यावचनीं सुलग्न सोहळा । साजधान समई साधिला तुम्ही ॥ ८ ॥
ब्रह्मगीर म्हणे ब्रह्मनिदानी । स्वरूप अनुष्ठिलें जनस्थानी ।
सज्जनगिरिवरि मोक्षप्रदानी । सुखस्वानदें नादावे ॥ ९ ॥
घुर्मेश्वर म्हणे परम पावना । त्रिदोषहरणा ब्रह्मविभावना ।
नाना देवगिरिप्रांतीं आत्मलिंगभावना । सदा सर्वदा करितसों ॥ १० ॥

नागनाथ म्हणे तू ब्रह्मनिशेष । जेथें सर्प हि जालें अशेष ।
 माया अनिया गेली निशेष । श्रीदासबोधप्रथार्थे ॥ ११ ॥
 वैद्यनाथ म्हणे श्रीगुरुनाथ । नाना भवरोग पर्यळीं वैद्यनाथ ।
 पर्यंळीपरतीं त्रैलोक्यनाथ । सुखस्वानंदें नादसी ॥ १२ ॥
 भीमाशकर हणें जी मिश्र धन्य । तुम्ही आम्ही काहीं न हों अन्य ।
 भीमातीरीं साधुसंत मिळती अनन्य । निजगुह्यार्थ प्रगटिती ॥ १३ ॥
 श्रीशैल्य हणें मी कृष्णातीरीं । पाताळ नीळ गंगेसी निवास करीं ।
 सर्वोत्तयाम चराचरीं । कृष्णातीरस्थ चितितसें ॥ १४ ॥
 श्रीरामनाथ हणें तुम्ही आत्माराम । श्रीरामदासस्वामी धरितसा नाम ।
 नामरूपातीत परब्रह्म । सर्वेश्वरत्वे अवतरला ॥ १५ ॥
 आत्मलिंग आत्मपारामी । नाना ज्योतिर्लिंगीं ऐक्य तुम्ही आली ।
 निर्मळ निश्चळ परमहंसी । सुखस्वानंदें सर्वदा ॥ १६ ॥
 भासासारिखे गुरुदेव फळद्रूप । अज्ञान देखती मनुष्यरूप ।
 ज्ञानी देखती सत्य स्वरूप । जैशासी तैसे भासतसा ॥ १७ ॥
 सत भगवतरूप निर्धारें । काय जाणती अज्ञान पामरें ।
 सतगुरुपद वदिजे सर्वेश्वरें । मायोपाधि निरसावया ॥ १८ ॥
 ऐसीं ज्योतिर्लिंगें स्वयं योति । समर्थ स्वामीचीं स्तवनें करितीं ।
 दशावतार प्रसंगें दर्शनासी येती । निजरूपें स्तविती समर्था ॥ १९ ॥
 दशावतार दर्शना आले । भटकुर्मादि स्तविते जाले ।
 अपूर्व गुरुमहिमा अनुवादले । सत सज्जन परिसती ॥ २० ॥
 महावतार म्हणे मी वैदोद्धारों । अकोड प्रळई रक्षणकारी ।
 ब्रह्माडप्रळई ब्रह्म निर्मिकारी । दाऊनि देसी गुरुदेवा ॥ २१ ॥
 कूर्मावतार म्हणे देवा । आम्ही मदरभूगोळ मात्र धरावा ।
 ब्रह्मां ब्रह्ममात्र सद्भावा । मार अमार हा गुरुदेवां ॥ २२ ॥
 वराहस्वामी म्हणे स्वामी । घरणींर येक मात्र आम्ही ।
 जगदाद्वरणीं परमहंसी । नाना हिरण्याक्ष तुम्ही संहारिता ॥ २३ ॥

लक्ष्मीनृसिंह म्हणे आम्ही हिरण्यकशिपु । कर्मसमुच्चय वारिला रिपु ।
 नाना काशपसृष्टितमांतक दीपु । सहस्र तुम्ही सुखमूर्ति ॥ २४ ॥
 वामन म्हणे जो आम्ही कापव्यमेळीं । याचकवृत्ति जिंकिला दैत्य वळीं ।
 सहस्रसमर्थ तुम्ही माहांतळीं । अहंकार पाताळीं घालितां ॥ २५ ॥
 भार्गवराम म्हणे तुम्ही अद्भूत केले । नाना जामदग्न्यगोत्र जग उद्धरिले ।
 ब्रह्मांश अंशीं अंशासी तुम्ही मेळविले । आत्माराम सुखमूर्ति ॥ २६ ॥
 श्रीराम म्हणे तू आत्माराम अद्वय । स्तव्य स्तवन स्तविता राममय ।
 सच्चिदानंद सच्चिदधन चिन्मय । परब्रह्म तूं सनातन ॥ २७ ॥
 श्रीकृष्ण म्हणे मी सर्वोत्तरी । कृष्णातीरीं रामरूपे राहिले निर्धारीं ।
 नाना गीताभागवतार्थ ग्रंथांतरां । श्रीदासबोधीं निर्धारिला ॥ २८ ॥
 बोध्यावतार म्हणे तुम्ही निजबोधरूपे ।
 कर्म उपासना ज्ञान विज्ञान स्वरूपे ।
 नाना पापाढ वारुनि सहस्ररूपे । आकल्प स्थानंदे नादतत्तां ॥ २९ ॥
 कालिका म्हणे जी कारणकारणा । नाना असुरदौरणदारणा ।
 पूर्णावतार लीलावतरणा । तारक ब्रह्मा गुरुमूर्ति ॥ ३० ॥
 ऐसें दशावतारांचे गुरुदेवस्तवन । ऐकपी ऐक्यरूप परम पानन ।
 भिन्नभेद सोडोनि संतसज्जन । सुखस्थानंदे परिसती ॥ ३१ ॥
 नाना अवतार ज्योतिर्लिंगे । नाना देवावतार स्तविती प्रसंगे ।
 सर्व हि वर्तती आत्मलिंगे । आत्मयारामीं आरामीं ॥ ३२ ॥
 मायायोगे स्तवन स्तुति । मायायोगे सर्वेश्वर म्हणती ।
 आतां अष्टधा प्रकृतिर्लिंगे अनुवादती । सतसज्जनीं परिसाधीं ॥ ३३ ॥
 भूलिंग म्हणे जी जगदोद्धरणा । माया भूभार अरिसच्छरणा ।
 स्थूल सूक्ष्म कारणकारणा । जन्मनिवारणा जगद्गुरु ॥ ३४ ॥

१ कर्मसमुच्चयहपी मी एक च हिरण्यकशिपु मारिला पण कसपापासून निर्माण झालेल्या बहुविध योर्नाताळ जे अज्ञान त्या सर्वांचा नाश करणारे आपण दीप आहांत. २ कारण ह्मणजे अज्ञान, त्याचें कारण ह्मणजे परब्रह्म ३ अमुराच नाश करणारे इंद्रादिक त्यांचा हि लय ज्यात होतो असें परब्रह्म.

आपोलिंग म्हणे श्रीनारायणा । नरनारायण जनस्थाना ।
 तुज भक्ति नारायणी आणील अनुमाना । येन्ह नाकळसी कोण्टासी ॥ ३५ ॥
 तेजोलिंग म्हणे स्वयंप्रकाश स्वामी । सहस्रनाथ स्वानदधामी ।
 नाना मायातमलेश सहस्ररश्मि । केनि लागेल त्रिसंधे ॥ ३६ ॥
 वायोलिंग म्हणे निरोधलिंगा । अनंतब्रह्मांडव्यापक श्रीरंगा ।
 हरिहरव्यापका निजात्मलिंगा । हरिः ॐ वाक्यार्थे ॥ ३७ ॥
 आकाशलिंग म्हणे गगनसदृशा । निरावलंब निरावभासा ।
 चतुःशुन्यातीत परेशा । परब्रह्मा सुखमूर्ति ॥ ३८ ॥
 एवं पंचतत्त्व लिंगस्तवन । पुढें त्रिगुण लिंगें करिती अनुपादन ।
 तेथें सादर संतसज्जन । समर्थसहस्रान्विधौ ॥ ३९ ॥
 रजोलिंग म्हणे श्रीगुरुदेवा । समस्त निरसुनि सृष्टिभावा ।
 भावातीत ब्रह्म सद्भावा । शिष्यसृष्टि बोधायी ॥ ४० ॥
 तमोलिंग म्हणे भूतजन्य । शून्यां शून्यपणें सृष्टि शून्य ।
 शून्यातीत स्वरूप अन्य । गुरुदेवें अनन्य बोधावें ॥ ४१ ॥
 सत्वालिंग म्हणे रज तम सत्व । निर्गुणों कैचें गुणमहत्त्व ।
 त्रिगुणरहितं परम गुरुतत्त्व । तत्त्वातीत निजनस्तु ॥ ४२ ॥
 एवं अष्टधा प्रकृति अष्टमूर्तिलिंगें । समर्पासी स्तविती आत्मरंगें ।
 सहस्रस्वरूपी निजात्मरंगें । आपआपणा सन्मानिती ॥ ४३ ॥
 शुद्धसत्व महत्त्वलिंग । चिदाकाश व्यापक अभंग ।
 श्रीरामदासस्वामीचें अतरंग । आत्मलिंग आत्माराम सर्वग ॥ ४४ ॥
 तेथें संतसुखपात्रें पूजनासी । ऐक्यरूपें ऐक्यभजनासी ।
 अनंत साधुसंतसज्जन बैसले अभिनासी । अभिनाशपदें भोगानया ॥ ४५ ॥

ऐसें कृष्णातीरीं पंचक्रोशीं अपूर्ण वर्तलें ।
 सतीं देखिलें आम्ही सतमुखें ऐकिलें ।
 श्रीगुरुमहिमान गुरुगीताथें कथिलें । शिवें सागीतलें पार्वतीप्रति पूर्वी ॥
 जगद्गुरु तुम्ही सतसज्जन मूर्ति । अपार तुमची पावन कीर्ति ।
 अघटित घटना वाचास्फूर्ति । काय येक न करिता गुरुरूपें ॥ ४७ ॥
 कृष्णा विष्णुतनु निर्धारें । तेथील गुरुरूपेचीं उत्तरें ।
 वेण्या देवमहेश्वर विचारें । वेणी त्रिवेणी तत्त्वमसि ॥ ४८ ॥
 तें चि ब्रह्म तुम्ही अविनाशी । श्रीगुरुदेवें बोलिलें निश्चयेसीं ।
 परस्परें ऐक्य पावोनि स्तुतिस्तवनेसां । देव स्वस्थानासी गेले स्थानदें ॥
 जे जे प्रसंग कृष्णातीरीं वर्तले । ते ते गुरुदासें सन्निध लिहिले ।
 सत सज्जन ऐकोनि मानवले । श्रोते वक्ते जाळे भगवद्रूप ॥ ५० ॥
 ब्रह्मस्वरूप तों स्वतसिद्ध आहे । भक्तिप्रेम हें विशेष पाहे ।
 अरूप वाणी कवि वदताहे । गुरुचरित्र कथिताहे प्रतापें ॥ ५१ ॥
 भावें ऐकिजे सतसाधुमायवापें । मायवापें तों ज्ञानमदायक रूपें ।
 सत सज्जन निजात्मरूपें । स्वस्वरूपें सपन्न हो ॥ ५२ ॥
 एव श्रीराममूर्तिसंस्थापनकथन । देव देव्यादिकां केलें गुरुदेवस्तवन ।
 सतसज्जन विराजमान । सुखस्नानदें श्रवणार्थी ॥ ५३ ॥
 आत्माराम सच्चिदानंदघन । तेथं वेणीगिरिधर करी निवेदन ।
 पुढें समर्थलीलाचरित्रमहिमान । सतसज्जन परिसती ॥ ५४ ॥
 इति श्रीसमर्थप्रतापग्रंथ । प्रगट चालिला उदास पथ ।
 सभानायक साधुसत । आत्माराम परिसती ॥ ५५ ॥
 समाप्त ॥ ६ ॥ जय राम ॥

॥संमोस सातवा॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ आदिनारायणं विष्णुं ब्रह्माणं च वशिष्ठकं ॥

॥ श्रीरामं मारुतिं चंदे श्रीरामदासं जगद्गुरुम् ॥ १ ॥

मागां श्रीरामसंस्थापनायर्तमाने । निवेदन केलों सेवकाने ।

आतां समर्थलीलाचरित्र अनुसंधाने । निवेदन करणें सेवसी ॥

समर्थे चांपळअधिष्टानीं श्रीराम संस्थापिले ।

मृग सुंदर मठीं समर्थांचे रहवे जालें ।

नाना गिरिकंधरां दास विहरे निर्मिले ।

नाना मठ करविले लोकोद्वारा ॥ २ ॥

भीमगंडीं हनुमानमूर्ति स्थापिली । वारा उद्योतिर्दिगे पर्वतीं पूजिली ।

पर्वतावरुनि उदकें आणिली । मुस्नात लोकें करावया ॥ ३ ॥

समर्थे पर्वतीं केलें येक गुत सदैव । प्रसंगें ठेवायया देवार्चन ।

सूर्यप्रकाश उदक सन्निध ऊर्ध्वगमन । मार्ग सोपानकरुनि जावें ॥ ४ ॥

जिकडे जिकडे समर्थ फिरले । तिकडे तिकडे अंगवातें ब्रह्मराक्षस उद्धरले ।

वेदपारायण ब्राह्मण ब्रह्मभुवनीं पावविले । नवल काय सद्गुरूचें ॥ ५ ॥

कर्म केलें उपासनापर । उपासना केवळ ज्ञानपर ।

ज्ञानविज्ञान परब्रह्मपर । सद्गुरुसमर्थप्रतापें ॥ ६ ॥

समर्थे गागाभट्टासी दर्शनें दिधली । तीन वर्षे दर्शनप्रतीक्षा श्रवणीं ऐकिली ।

शिवराजपूजेची अकरा सहस्र हीनें उडविली ।

सुवर्णवृष्टि केली ब्राह्मणावरी ॥ ७ ॥

श्रीतुळजादेवीसी नवसफूळ वाईलें । देवीनें फंठमौक्तिकी श्रवणभूपेण दिधलें ।
समर्थें भिकार आणून राजअवार लुटारिलें ।

भिक्षाकौतुक केलें सिविकांरूढ ॥ ९ ॥

शिवराजें समर्थासी घरें जाटिलें । हनुमानपुत्र कटितटीं छेपटिलें देखिलें ।

समर्थें सामर्थ्यस्वरूप प्रगटिलें । लोकानुग्रहाकारणें ॥ १० ॥

शिवराजें तुरे पदकें मुक्तमाळा । अमोत्य मदिलें अमोत्य मेखळा ।

इजारा पैजारा मुक्तलग सकळा । मचक सेज शैय्या समर्पिल्या ॥ ११ ॥

लोकीं वैभवभजेंनें उदड केलीं । समर्थें देवप्राक्षणकार्यासी लाविलीं ।

किर्तयेक ब्रह्मसत्तर्पणें करविलीं । धन धान्य वस्त्रें उडविलीं निस्पृहपणें ॥ १२ ॥

समर्थासी नत्रसलेंदुरें पायावरी घालिती । समर्थ क्षणती रे हे मृत्यु पानती ।

ऐकूनि मायवापें परम आनंदती । कौतुक दाविती जगद्वर ॥ १३ ॥

समर्थ क्षणती रे ऐका उत्तरें । वृद्धें होऊनि मरती निर्धारें ।

मग मातापितरें दाटलीं निर्भरें । बाळलेणीं देवें देवत्रिणीं ॥ १४ ॥

मग समर्थदेवें वृत्ति पालटिली । शिष्यसमुदायाची परीक्षा माडिली ।

अखंड उग्रवृत्ति तरवार पजिली । श्रीपदस्पर्शनीं जीव खडणें ॥ १५ ॥

कल्याण प्रमुख गुरुदेवगण । ज्ञानशस्त्रें उघडीं करीं घेऊन ।

श्रीपदस्पर्शनीं देहखडण । करावें ऐसी गुरुआज्ञा ॥ १६ ॥

दर्शनासी येता सर्वत्र शक्तती । श्रीगुरुवदनें दुरूनि करिती ।

अकरा तरवारा भोंवल्या झळकती । वेणि त्रिवेणि पदीं निरतर ॥ १७ ॥

कित्तेक घेतले समर्थें वेप । कित्तेक दाविले दुर्धर विलास ।

अतरसाक्षी श्रीगुरु आत्माराम परेश । दिसे दुर्धरपे लोकिका ॥ १८ ॥

१ ह्या प्रसंगीं श्रीसमर्थांनीं जें स्तोत्र केलें तें माळेंतील तिसऱ्या भागांत ३३१ पृष्ठावर आहे २ भिंटातील धान्याचा कोठा ३ जे भिकारी होते ते श्रीमत कल, इत्यथ ४ जागिलें ५ लावानी उदड घनधान्यादि अपण करून श्रीसमर्थांची पूजा केली ६ पूजेचें सर्व वैभव समर्थांनी देवप्राक्षणाच्या कायास खर्च केलें ६ 'मरतील' असा पाठ वाडात ७ लेण-भूषण, अलंकार ८ उग्र

किर्त्तक निर्मळें निवळें दासबोध कवित्वें चालती ।

कितियेक लोकें आश्रियें बोलती ।

समर्थस्वामि अवतारमूर्ति । दुर्धर विलास दावितसे ॥ १९ ॥

मग दशावतार खेळों वेंसले । दिवाकरनाम्रें समर्थ पिनिविले ।

स्वामि अवतार सर्व हि देवपदीं वर्तले । समर्थगुरुपद त्वयें परम्रक्ष वस्तु ॥

एवं चतुर-महत्तें दिवाकरें । गुरुरूपें बोलिलीं समर्थसीं उत्तरे ।

नाना समुदाय परीक्षिलें सर्वेश्वरें । मग पूर्वं वृत्ति देवें घेतली ॥ २१ ॥

समर्थें केली वृत्ति निवळ । दर्शना येती लोक सकळ ।

प्रकृतिपुरुष चालिले मेळ । श्रीगुरुदेवदर्शना ॥ २२ ॥

सात शत वर्षांचा पाटगावीं मौनी । मौन भंगोनि धावे समर्थदर्शनीं ।

लक्षानलक्ष यात्रा वनीं । समर्थामार्गे लागतसे ॥ २३ ॥

कोण्हियेक माहापुरुषें कपटाचीं साकरपानें आणिलीं ।

तन पाटगावींहुनि समर्थसी साकरपानें आलीं ।

घडी बेका कपटपणें शर्करेसीं विलया गेलीं ।

समर्थें साद्वयातें वाटिलीं साकरपानें ॥ २४ ॥

समर्थ अवतारपुरुष निर्धारें । काय जाणती अज्ञान पामरें ।

चरित्रमानु प्रगटले लोकोपकारें । निस्पृह उदास वर्तले कृष्णातीरां ॥ २५ ॥

कृष्णा देखुनि समर्थ पादुका तिरां ठेवित्ती ।

जडित मुंक्कलगा विश्वलोक सेवित्ती ।

पाथिक परममार्गें पूजनासीं लागती ।

गुरुदेनं भैरवासी येके दिवशीं संदेश केला ।
 निस्पृह कल्याण अजगरे स्पर्शिला ।
 तात्काळ अतिरुं निर्गम जाला । क्षत्रपाळे सन्मानिला समर्थे ॥२८॥
 समर्थे साष्टांग नमनें येक उपासनेसी केली ।
 मग सर्वासी वदनें करकमळें जोडिली ।
 समर्थे भाग्यवैभवे दृष्टीसी नागिली । अगिकारिली लोकानुग्रहे ॥२९॥
 शतरुद्रसंख्या निर्गुण मौल्य पादुका । तीन मुद्रित चरणीं होला देखा ।
 समर्थे पर्वती उडविल्या परलोका । नेणों स्वर्गस्थ देवा पूजामया ॥३०॥
 अमोक्ष्य रत्नावरी मुक्तमय सम्पद । समर्थकटीचा आपाद कचुकी ।
 परंतावरुनि लीळनें झाडिला देख । मुक्तं विखुरली भूमडळी ॥ ३१ ॥
 आपाद मुक्तमाला उडविल्या । जाणों भूमडळीं अवघ्या विस्तारल्या ।
 नाना महतरुपें सृष्टीत देखिल्या । सगुण ततूच्या मुखमूर्ति ॥ ३२ ॥
 नाना उदास धव्य मूर्ति । नाना महत भव्य मूर्ति ।
 सत सज्जन दिव्य मूर्ति । अनंत निस्पृह स्वामीचे ॥ ३३ ॥
 रुद्रशतसंख्या गणित मूर्ति । त्रिख्यात ज्याच्या पुण्य कीर्ति ।
 समर्थस्वामी अनंतारमूर्ति । नाना महतरुपें विस्तारले ॥ ३४ ॥
 कोण्हि येक महर्ते मंत्रभेद केले । समर्थे येकातीं घेरे ताडिले ।
 मूलमंत्राविरहित जे शिष्यसमुदाय जाले । ते ते भ्रष्टले मतातरें ॥३५॥
 स्वदेशी शिष्य तीन वर्षे न येती । श्रीगुरुपदीं ते भिन्न पडती ।
 विदेशी अकरा वर्षे दर्शन न घेती । ते ते सप्रदाइ वेगळे ॥ ३६ ॥
 किचेक महर्ते सकाम होमहवन वेळे । श्रीरामनौमीचे उग्रह लांपिले ।
 चाफळ सन्निध आश्वासिता यात्रेसी न आले । माघ्यान्हीं चेतले मह्य ॥

१ आशा २ अतिथि ३ हे भैरवाचे स्थान चाफळार रामघळ ज्या
 डोंगरात आहे त्या च डोंगरांत आहे ४ फक्त श्रीरामापुरा साष्टांग नमस्कार
 ५ अकराशें ६ सोम्याचे नाणें ७ अगरखा ८ धीसमर्थाचे अकराशे शिष्य
 होत ९ स्वदेशातील शिष्यांनी तीन वर्षांत व परदेशातील शिष्यांनी अकरा वर्षांत
 निदान एकदा धीदर्शनास आले पाहिजे असा दडक होतासें दिसतें

अहो सच्छिष्ये जपजाप्य होम हवन मुखे करारें ।
 सकाम नि काम भजन वरें निरारें ।
 मुख्य गुरुआज्ञे गुरुरूपे तरारें । प्रपंची अथवा परमार्या ॥ ३८ ॥
 समर्थ श्रीरामनौमीसी चाफळीं वर्जिले काळे ।
 का जे अयोध्येसी काळे न जाळे ।
 श्रीपाडुरंगीं गोकुळीं स्थापिले गोपाळकाळे ।
 श्रीवैकुण्ठेशीं श्रीरंगीं वाटिले अन्नप्रसाद ॥ ३९ ॥
 समर्थसंप्रदाईं येककार नाही । येक निचार निरतर पाहीं ।
 नाना उन्मत्तद्रव्ये न मनेतीं काहीं ।
 ब्रह्मचर्य श्रीरामउपासना ॥ ४० ॥
 सहस्रब्रह्मीं मरीचिकीर्ण प्रकाशले । प्रथराज दासबोधीं विंशति सूर्य निवाले
 अज्ञानत्रिमिरातक सृष्टींत चाडिले । सत्तभूमिका द्वीपातरीं दावायया ॥ ४१ ॥
 भक्ति ज्ञान वैराग्य तिन्हि । ब्रह्मावलोक ब्रह्मसमीप देखणी ।
 ब्रह्मस्वरूप ब्रह्मसायोज्य मिळणी । सत्तभूमिकां परमक्षीं ॥ ४२ ॥
 श्रीरामतारकब्रह्म मंत्रोद्धार केले । मग सत्तमहतीं गुरुपदीं निचार माडिले ।
 स्वामि नाना मंत्र शास्त्रे धरुनि गाना लोक बोधिले ।
 पाहिजेती श्रीरामसामर्थ्ये ॥ ४३ ॥
 अरे मज मंत्रशास्त्रे न उगेती काहीं । सत्तमतातरीं मी श्रीराम येक पाहीं ।
 आत्माराम भणिसूत्रे सर्वत्र देहीं । अनन्त ब्रह्माडें व्यापिलीं श्रीरामें ॥ ४४ ॥
 आत्माराम माझी अद्वैत उपासना । सकाम नि काम नाना लोक वासना ।
 मुख्य तारकब्रह्ममंत्र स्वसंप्रदाईं जाणा । नाना मंत्रभेद कामा नये ॥ ४५ ॥
 सत्तकोटी उपासना मंत्र विविध । त्यात मुख्यत्वे पंचायतन पंचविध ।
 त्या पंचायतनीं येक आत्माराम प्रसिद्ध । श्रीगणेशनि निर्धारें ॥ ४६ ॥

१ प्रकाशाने विरण २ अज्ञानरुपी तिमिर द्वाणजे अधकार त्याचा नाश
 करणारे हे वीस सूर्य ३ भक्ति, ज्ञान, वैराग्य व सलोक्यता, समीपता, स्वरूपता
 व सायुज्यता अशा चत्वार मुक्ति मिळून शांत ४ मण्याच्या माळेंत एक व दोरा
 जसा व्यापून असतो, तद्वत् श्रीराम सर्वत्र आहे

शिवशक्तिगणेशासी श्रीराममंत्र ।

काळकूटउपद्रीं विष्णु उपदेशी हृदयतंत्र ।

सूर्यनारायण जपतसे वंशभूषण राम स्वतंत्र । मेरुप्रदक्षिणा करुनियां ॥

प्या देवांच्या कराव्या पंचविध उपासना । त्या देवांसी श्रीरामब्रह्मउपासना ।

खणोनि श्रीरामेनिण कोठें न बैसों वासना ।

अनंत ब्रह्मांडीं व्यापक श्रीराम ॥ ४८ ॥

ॐकार उचारीं रामब्रह्मउच्चार । रम रम रं बीज राम निर्धार ।

सीता राम लक्ष्मण भरत शत्रुघ्न रुद्रावतार । ॐकारप्रणयी ऐक्यत्वे ॥ ४९ ॥

ॐकार राम अकार लक्ष्मण । उकार भरथ मकार शत्रुघ्न ।

अर्धमात्रा शक्ति सीतादेवी आपण । नाद हनुमान ॐकारों ॥ ५० ॥

योगी रमती ज्या स्थानीं । सत्यानंद चिदात्मानीं ।

राम परब्रह्म अभिधानी । श्रुति गर्जती वाक्यार्थे ॥ ५१ ॥

श्रीराम आमुचा परमार्थ । श्रीराम आमुचा तत्त्वार्थ ।

श्रीराम आमुचा गुह्यार्थ । संचितार्थ सर्वार्थ श्रीराम येक ॥ ५२ ॥

श्रीराम उच्चारितां नाम । सर्व देवाचें होय चित्त आराम ।

सच्चिदानंद स्यानंदधाम । तारकब्रह्म ब्रह्मांडी ॥ ५३ ॥

अयर्वर्णी मंत्रविधान करारें । पद्मपुराणीं कांही न करारें ।

अधिकारपरत्वे सर्व हि असारें । संप्रदाई विधान ॥ ५४ ॥

मंत्रन्यास ध्यान जप । दशांशै होम तर्पण तद्रूप ।

तर्पणाशें मार्जनरूप । मार्जनाशें संतर्पण ॥ ५५ ॥

अखंड स्मरणीं विधान नाही । पुरश्चरणीं विधान काही ।

नित्य नैमित्त्य निरोपिळें पाही । आत्मशास्त्रगुरुआज्ञा ॥ ५६ ॥

एवं श्री राम दोनीं अक्षरें । निगमागमाचीं सारें ।

ध्याताती गौरीहरें । मातापितरें विश्वार्ची ॥ ५७ ॥

१ “नाद बिंदु” असा पाठ वाढात आहे. २ जितका जप त्याचा दहावा भाग होम, होमाचा दहावा भाग तर्पण, तर्पणाचा दहावा भाग मार्जन व मार्जनाचा दहावा भाग ब्राह्मणसंतर्पण करारें.

ऐसीं सहस्रनाथसमर्थउत्तरे । ऐकोन सच्छिष्य राहिळे निरोत्तरे ।
 वेणीसंप्रदाई कवि वाक्यार्थ निर्मरे । गुरुमंत्रवाक्ये लिहिताहे ॥ ५८ ॥
 एवं सहचरित्र नाममहिमान । सेवकें केळे निवेदन ।
 पुढें समर्थलीला विचित्र वर्तमान । वेणीगिरिवर सांगेल ॥ ५९ ॥
 इति श्रीसमर्थप्रतापग्रंथ । प्रगट् चाळिला उदास पंथ ।
 सभानायक साधुसंत । आत्माराम परिसती ॥ ६० ॥
 समाप्त सप्तम ॥ ७ ॥

॥ समाप्त आठवा ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ आदिनारायणं विष्णुं ब्रह्माणं च त्रिशिष्टकं ॥

॥ श्रीरामं मारुतिं वंदे श्रीरामदासं जगद्गुरुम् ॥ १ ॥

मागा सहस्रचरित्र नाममहिमानें । सेवकें निवेदिळों वर्तमानें ।
 आतां समर्थलीला विचित्र अनुसंधानें । संतसज्जनें परितार्थी ॥
 समर्थ सुंदर मठां गणपति केला । दोनी पुरुष सिंधुस्वर्ण अर्चिला ।
 सकळ प्रांतासी मोहळह दाविला । भाद्रपदमाघपर्यंत ॥ २ ॥
 शिवराजासी अक्रामुष्टि भिक्षा मागों धाडिली ।
 शिवराज हाणे माझी परीक्षा समर्थ मांडिली ।
 आकराआकरी खंड्या कोठी पाठविली । हनुमानस्वामिमुष्टि लक्ष्मण्यां ॥
 आकरा खंड्यांची किंचित येक मुष्टि । आकराआकरी धाडिली कोठी ।
 समर्थ आज्ञा राजा मानी मोठी । शिवराज तेणें बळायला ॥ ४ ॥
 समर्थांचे उत्तमोत्तम भक्तिछेद । छंदें बैसले परमार्थबंद ।
 लीळाविप्रही स्वानंदकंद । सच्चिदानंद जगद्गुरु ॥ ५ ॥

गुरुदेवदर्शनीं तस्कर निरस्त जाले ।
तस्करविद्या टाकनि ब्रह्मविद्येचरी आले ।
समर्थापुढें माळ आणूनि रिचविले । समर्थें वांटिले ब्राह्मणा ॥ ६ ॥
घोर अरण्यां समर्थ बैसले । इष्टेचा दाता देव ऐसें बोलिले ।
फोण्हियेक मूखें तेथें आक्षेप केले । येथें घृतकेळें देव देईल किं ॥ ७ ॥
जंव पाव घडी येक लोटली । तव घृतकेळें कोल्हापुरप्रातीचीं आलीं ।
स्वदळा अभात्रिकासी वाढिलीं । मूर्खा कोण्या सेवे देवासी कष्टविलें ॥
समर्थभोजनीं जटिल आले । गडोगडीचे सामें राजभंवारीचे उतरिले ।
आकारा सहस्र जटिल दो प्रहरात जेऊ घातले ।
आपण सध्यान्न जेविले पूर्व पात्री ॥ ९ ॥
शिघराजासी समर्थव्रत कळलें । निस्पृह स्वामीचें जटिलें सत्य पाहिलें ।
बिरेकेंचि शिघराजें समर्थासी विनविले । सैद्याद्रिशिखरीं राहानें गुरुदेवें ॥
पूर्विकप्रीचें आहे गुप्त स्थान । येथें समर्थें करावें अधिष्ठान ।
जेथें श्रीचरण लागती परिपूर्ण । तेथें पुण्यपावन भूमडळ ॥ ११ ॥
सहस्राकित सदन सकल्प केला । समर्थसदनासी प्रारभ जाला ।
शिघराजा आह्वा घेऊन निघाला । सप्तश्रुपिदुर्गाह्मनि आला येक मासे ॥
सज्जनगडों समर्थआश्रम किंचित पर्जन्यां गळाला ।
शिघराजें दुर्गाधिपत्यासी पर्वतपास आरभिला ।
समर्थें सेवेसी सेवक मागोनि घेतला । स्वामी क्षमासिंजु दीनबधु ॥ १३ ॥
शिवराजसेवा पचविंशति नित्य भोजन । समर्थसदनीं अन्नब्रह्मनिदेन ।
गमनागमनीं दुर्गद्वारीं निर्वधन । लक्षानुलक्ष यात्रेसी ॥ १४ ॥
सज्जनगडों अगलाई देवी । समर्थदर्शनीं जीव लावी ।
समर्थाचा अन्नप्रसाद जनीं सेवी । समर्थकार्यासी अनुकूल ॥ १५ ॥
दुर्गद्वारीं साधु गौजी । समर्थस्वामीसीं अखंड राजी ।
श्रीरामभजनीं आवडी ताजी । आत्माराम समर्थ गुरु ॥ १६ ॥

१ सामग्री २ वेळेवर जटिल आले त्यांना निराळे जेवण घातलें व आपण मात्र पूर्वी च वाहून टेविलें अन्न खातें ३ ' गुप्त साधु ' असा पाठ वाढात आहे. " गुप्त " शब्द समासात लिहिलेला आहे ४ प्रतापी

धौममाहावळेश्वर येवतेश्वर । समुद्रेश्वर वाटिकेश्वर ।

आत्मलिंगगोकर्णमहावळेश्वर । समर्थातें अभिवंदिती ॥ १७

हरिहरमूर्ति शिवशक्तिमूर्ति । गुप्त प्रगट अनंत मूर्ति ।

संत सज्जन स्वानंदमूर्ति । समर्थातें आठविती ॥ १८ ॥

वारा आदित्य वारा लिंगे । दश अवतार भक्तिरंगे ।

नाना लीळा दैवतयोगे । समर्थातें सन्मानिती ॥ १९ ॥

किचेक गुप्त प्रगट देव येती । समर्थसदनीं सन्मान पावती ।

ब्राह्मणमुखें संतुष्ट होती । कथाकीर्तनीं बहुसाल ॥ २० ॥

मार्गस्थ देवदर्शनासी आले । समर्थाचे फळप्रसाद इछिते जाले ।

अक्रा लक्ष आंचे डोंगरां पिळिले । पापाणपापाणीं समर्थे ॥ २१ ॥

दैवतें भूतें पर्यतातळीं आलीं । किंचित प्रसाद इछिती जालीं ।

समर्थें तैल पेंकें धोनि विखुरिलीं । पर्वतपर्वतीं स्वानंदें ॥ २२ ॥

समर्थसदनासी संत आले । समर्थदर्शनासी पंथ आले ।

समर्थदर्शनासी अनंत आले । सन्मानिलें सकळांसी ॥ २३ ॥

समर्थदर्शनासी हरिदास आले । समर्थदर्शनासी दशावतार आले ।

समर्थ श्रीरामअवतार देखोनि उभे ठाकले । अद्भुत त्याग दिधले सुवर्णां ॥

समर्थ ह्मणती रे दशावतारी हो आइका । तुमचें दरिद्र विछिन्न कैलें देखा ।

पुढें श्रीरामअवतार कोठें आणूं नका । श्रीराम मर्यादा लोकां चाटेना ॥

समर्थें अकरा शत होणें द्रव्यें दिधलीं । वस्त्रें भूषणें गडीचीं पूर्वीच समर्पिलीं ।

समर्थाची शपित घाणी घदली । श्रीरामअवतार खेळतां निर्वश ॥ २४ ॥

समर्थाचें विचित्र करणें । श्रीराममर्यादा पाळणें ।

राजा मंचकशैल्या घेऊनि दर्शनासी आला ।
 राजहेरी समाचार जाणविला ।
 पारपले क्षणती जी संतोष दायया राजयाला ।
 उत्तम वस्त्रें भूषणें धरारी ॥ २९ ॥
 समर्थें उत्तम हुर्मुजी भगना साज केला । समर्थदर्शनासी शिवराज आला ।
 साष्टांग नमस्कार मुहूर्तेक घातला ।
 उठोनि मुहूर्तेक धवळोफिले समर्थ ॥ ३० ॥
 संत महंत निरांत सभेसी देखिले । सिद्ध साधक पुण्यश्लोक भले ।
 निस्पृह ग्रंथलेखक देखतां नृपें माथे डोळविले ।
 देवसमा जेथें कुरवंडिली ॥ ३१ ॥
 शिवराजा क्षणे माझे परम भाग्य साम्राज्य ।
 स्वराज्यां केरळ राजा ब्रह्म रामराज्य ।
 अनंत जीवगण शिवगण पावळे सायोज्य । स्वर्गस्थ देवगण उद्धरिले ॥ ३२ ॥
 समर्थें निस्पृह सर्व हि केले । देवें आश्रम काहीं चालवावे मळे ।
 शिवराजा आश्रमधर्म आम्ही लौकिकां चालविले ।
 माझे शिष्यसंतान सृष्टिररी ॥ ३३ ॥
 प्रसाद आतिथ्य पावोनि राजा गेला । पुनर्दर्शन क्षणोनि हेतु पाई ठेविला ।
 पुढें समर्थअधिष्ठानासी सकळ प्रांत छोटला । श्रीगुरुदेवदर्शना ॥ ३४ ॥
 समर्थदर्शनासी पर्वतां लोक धांवती ।
 सर्प दंशितां डोंगरी पाले भक्त पुसती ।
 मुख्य भयसर्पदंश समर्थें उतरिती । येथें विपत्सर्प वारिती भैरवेंरूपें ॥ ३५ ॥
 समर्थें मार्तंडभैरवयात्रेसी चालिले । सिन्निकेनरी वारिक पडदे घातले ।
 येक शत अभंग लेहूनि दिधले । पाठ करविले महंताकरवीं ॥ ३६ ॥
 साक्षात मल्लारी वाटे यात्रेसी आला । यात्रा लोक सर्व हि गजवजिला ।
 देवदर्शना देव निघाला । भंडार उघळला ब्रह्माडों ॥ ३७ ॥

१ आल्यागेल्यांचें आदरातिथ्य करण्याचें काम ज्याच्याकडे असे ते शिष्य.

२ हें भैरवाचें स्थान चाफळखोऱ्यात रामघडीच्या डोंगरावर आहे श्रीकल्याणाना साप चावल्याची जी गोष्ट प्रसिद्ध आहे ती येथील लोक

सपूर्ण यात्रेचा भंडार सरला । देवळामर्च्यें लोक भरला ।
 नेणो महारी लिंगाहेरी आला । समर्थरूपें मडपीं ॥ ३८ ॥
 शत अभग सकीर्तनें । मातंडभेर्यां केलीं कीर्तनें ।
 आरति करूनि सप्रेम मनें । ब्रह्माड भाडारें भरिलें हो ॥ ३९ ॥
 त्रिरात्रि समर्थें स्वानंदें क्रमूनि । विश्वलोकासी दर्शनें देऊनि ।
 मातंडभैरवयात्रा करूनि । समर्थ सज्जनपर्वता पातळे ॥ ४० ॥
 सत सज्जन गुरूपदां सर्व मिळाले । यहलोक परलोक विवरिते जाले ।
 अध्यात्मयोग विस्तारिती भले । श्रीदासबोधप्रथार्थें ॥ ४१ ॥
 समर्थें नाना प्रबोध केलें । मूर्खें अवगुणी सहणीं जाले ।
 स्वगुणपरीक्षा करूनि आणिले । विरक्तियोगें सन्मार्गां ॥ ४२ ॥
 भक्तियोगें मुक्तिपथें । सहस्रचरणीं दृढ भावार्थें ।
 बहुधाज्ञानें उपदेशमत्तें । आत्मज्ञानीं वासरलीं ॥ ४३ ॥
 स्वरूपज्ञान उपदेश शुद्ध । बद्ध मुमुक्षु साधक सिद्ध ।
 विवरण करिता श्रीगुह्योद्यो । सच्छिष्यासीं बाणले ॥ ४४ ॥
 देवशोधनीं दृढ्य लया नेलें । तैत्रीं तत्त्व निवेदन केलें ।
 भार्याब्रह्मयोगें सगुण भजन घडलें । सारशोधन समाधानी ॥ ४५ ॥

चतुर्दशब्रह्माचें विवरण । अनिवार्य ब्रह्म पूर्ण ।
 विमलब्रह्म अखंड परिपूर्ण । निर्विकल्प कल्पनातीत ॥ ४६ ॥
 बद्धमुक्तकल्पना जीवबुद्धि सरली । अद्वैतश्रवणां आत्मबुद्धि उरली ।
 देहातीत दशा पूर्ण बाणली । समर्थसद्गुरुप्रतापें ॥ ४७ ॥
 समर्थे निर्मळ ज्ञान बाळरोध केलें । परब्रह्मां मायोभास गेले ।
 मायोपाधिकर्तार सर्वेश्वर देखिले । मायातीत आपण सद्ब्रह्म ॥ ४८ ॥
 गुणातीत साधु ब्रह्म निर्गुण । सृष्टिकर्मातीत ब्रह्म पूर्ण ।
 जीवशिवैवातीत सपूर्ण । येकां^१ येक परब्रह्म ॥ ४९ ॥
 विवेकवैराग्यें भाग्यजान जाले । नित्यानिर्णय साधु विवरुनि ठेले ।
 मार्यांनिरासें निस्पृह शिष्य केले । सद्गुरुनाथसमर्थें ॥ ५० ॥

आमरूपें साधु मुखें विचरती । तत्त्वान्वये तत्त्वार्थ जाणती ।
 प्रकृतिपुरुषांचें स्वरूप वाणती । अनर्तगुणें परिपूर्ण ॥ ५१ ॥
 पूर्णापूर्ण पाहूनि पूर्ण । नामरूप निरूपनि संपूर्ण ।
 गगनाकार परब्रह्म परिपूर्ण । श्रीदामबोधग्रंथार्थें ॥ ५२ ॥
 ऐसे सज्जनपर्वतां वृत्तात वर्तले । श्रीदासबोध सृष्टीत वितारले ।
 सहस्र समर्थ भरतखंडां प्रगटले । जगदोद्वाराकारणें ॥ ५३ ॥
 श्रीरामचंद्रस्वामी वैकुण्ठवामा गेले । श्रीहनुमानस्वामी रामरूप ठेले ।
 कलयुगीं तेचि अवतरले । ब्राह्मणरूपें जगद्वर ॥ ५४ ॥
 हनुमत् सहस्रनामी पूर्णकाम । चतुरो ब्राह्मणो योगी समर्थ नाम ।
 सहस्रनाथ स्थानंदधाम । सज्जनगिरिमाझारी ॥ ५५ ॥
 त्रिशुद्धि बोलिलें श्रीगुरुरूप निघांरी । येथें कोण्ही संकल्प विकल्प धरी ।
 तो माहापापी अपवित्र वैखरी । समर्थप्रताप ऐकता पवित्र ॥ ५६ ॥
 एव समर्थलाळा निचित्र पानन । सतसज्जनां केलें श्रवण ।
 पुढें सज्जनपर्वतनिवासमर्तमान । वेणीगिरिघर सांगेळ ॥ ५७ ॥
 इति श्रीसमर्थप्रताप ग्रंथ । प्रगट चाळिला उदात्त पंथ ।
 सभानायक साधुसत्त । आमाराम परिसती ॥ ५८ ॥
 समाप्त अष्टम ॥ ८ ॥ ॥ जय राम ॥

॥ समास नववा ॥

॥ धीरामसमर्थ ॥

॥ आदिनारायणं विष्णुं ब्रह्माणं च चक्षिष्टकं ॥

॥ धीरामं मारुतिं वंदे रामदासं जगद्गुरुम् ॥ १ ॥

मागां समर्थलीला विचित्र अनुसधानें । निवेदन कोळीं सेवकानें ।
 आतां सज्जनपर्वतनिवासमहिमानें । निवेदन करणें सेवेसी ॥ १ ॥
 समर्थसदनीं भक्तिरगें रगमाळा । समर्थसदनीं ज्ञानप्रकाशें दीपमाळा ।
 समर्थसदनीं मुक्तमय फाफती फीळा । गुरुभक्तिजिह्वाळा सकळांमध्ये ॥ २ ॥
 मुंदर मचक आसनें ठाड ठाड । जेथिल तेथें सर्व सिद्धि पाही ।
 स्वइच्छा अर्चनें अगिकारणें काहीं । निर्माल्यविसर्जनीं प्रसादु ॥ ३ ॥
 श्रीगुरुसेवेमध्ये तत्पर सेवक । सर्वत्रासी भजनाची अलौलिक ।
 सज्जनदुर्गाचा सर्वत्र लोक । दर्शनानिना जेवीना ॥ ४ ॥
 तीर्थप्रसाद पावती सर्वांतरे परस्परे । स्वमुखें कित्तेकें बुद्धिवादें उत्तरे ।
 समुदाई करविजे सत्शास्त्रें पाठातरे । निरूपणें अधिकारें सांगिजे ॥ ५ ॥
 महंत निस्पृह येती देशातरींचे । समर्थ ग्रंथ मचकीं घेती तयाचे ।
 दशक समास व्यस्ताव्यस्त लाऊनि ग्रंथाचे । होती महताचे परीक्षक ॥
 सध्या ग्रंथ महंतें विलेहे लाविला । तरी शुद्ध विवरणें पूर्ण परमार्थ केला ।
 विलंबें ग्रंथ विलेहे लावित महंत वैसला । तरी ग्रंथपूजन मात्र संपादिलें ॥ ७ ॥
 निरोपप्रहेणापासूनि पुनरागमनी ।

समर्थ समाचार साकल्य पुसताती मुखवचनीं ।

तेथें अन्वये नि होय प्रगट श्रमणीं । ज्यास चेष्टन महतांचें ॥ ८ ॥

१ अपूर्वता, कौतुक २ अधिकारपरावें ३ त्वरित ४ जुळविला मह-
 ताची पोथी घेऊन इकडचा दशक तिगडे व तिकडचा समास इकडे अशी व्यस्ता-
 व्यस्त पोथी करून महताला द्यावी, ती जर त्यानें त्वरित जुळविली तर त्याला ग्रंथ
 समजला समजावयाचें, उशीर लावला तर ग्रंथाची नुसती त्यानें, न समजता, पूना
 केली असें समजावें ५ कामगिरीवर पाठविल्यापासून परत येईपर्यंत महतानें काय
 काय केलें हें सर्व त्याला विचारावयाचें, म्हणजे सहज च त्याची योग्यता कळून येई

साफल्य परिसतां अयधें चि कळे । सर्वज्ञासी प्रयंच परमार्थ निवळे ।
संसारिक लोक केवळ चाले भोळे आघळे ।

त्याचे आत्मडोळे उघडिती स्वामी ॥ ९ ॥

धोरथोरा महतास धारकी धैरिती । श्रीगुरु मयांदा रक्षविती ।
भाविक भोळ्यां लोकासी जवळी वैसविती ।

ताबुलसेवा घेती त्याचेनि हस्ते ॥ १० ॥

जेथें मचकाभोंवतीं चपक सुमनें पडलों ।

मध्यें पादसेवनपथें वेदिका विराजली ।

येकेक मास स्वानदें यात्रा राहिली । होती अनुक्रमें दर्शनें सकळासी ॥

नाना कथा कीर्तनें समाराधना । नाना श्रीगुरुदेवआराधना ।

रात्रिदिवस न कळे मना नयना । समर्थसन्निधीं स्वानदें लोक ॥ १२ ॥

चंद्रसूर्यग्रहण काहीं पर्वकाळ आले ।

समस्ताकरवीं समान धाकौर मठीचे देवनिळे ।

समर्थें सवीं सर्वत्र समताभान दाखविळे । समर्थासी ऐक्यरूप ब्रह्माड हें ॥

नाना फळें आम्रफळें पुष्कळें येती ।

येकां येक सख्या समर्थ सकळासी देवविती ।

यथाविभागें प्रसगें प्रासादिक सकळ पावती । सज्जनदुर्गी प्रसादु ॥ १४ ॥

समर्थें सज्जनदुर्गी पर्वतआर्वेत पाहाणें । बुरुजबुरुजां छीळावेपें विहरणें ।

अगळाई देवळीं समस्त यात्रेसी दर्शन देणें । अपरान्हेरेळीं सुवेळी ॥

समर्थयात्रा उत्तरे पर्वतातळीं । समर्थ दुर्गद्वारावरुते ऊर्ध्व नभमडळीं ।

धादळी तर्गटी निशाणें तेजश्चळ्याळीं । समर्थ ध्यानें दाविती सर्वत्रा ॥ १६ ॥

उर्वसीनदीपार यात्रा होता । समर्थ श्रीसदनीं प्रवेशसी तत्वता ।
 भक्तप्रेमाची देवासी होय अवस्था । अंतरसाक्षी समर्थस्वामि ॥ १७ ॥
 समर्थस्वामीचे आत्मकारखाने मापूर । समर्थस्वामीचे आत्मखजाने भरपूर
 नाना धैभयभजनाचे घालिले पूर । नाना वस्त्रे भूषणें वहनें सिविकादि ॥
 समर्थमन्त्रकसौप्यातळी कनकमुद्रा । गुप्त सेवा अर्पिती गुरुराजराजेंद्रा ।
 रामनामा सेवक श्रीरामचंद्रा । निरेदन करितसे पंचार्ति ॥ १९ ॥
 उत्तम वस्तु द्वीपांतरीची । तितुकी पूजा समर्थाची ।
 भडसे पुरळी लोकां सफळाची । श्रीरघुनाथजीची इच्छा रे ॥ २० ॥
 पण्मास आवे गोमतपर्वतीचे । समर्थासी येती अपाड पाडाचे ।
 नाना ऋतुकाळीं नाना फळाचे । आहार सर्वदा समर्थां ॥ २१ ॥
 रुद्रशतसंख्या सेवणें नागपणें । उत्तम कर्पूर सुपारी दत्तें किंचित् चर्वणें ।
 पिकपात्रें शुद्ध शोधून सेंपकें पुढें धणें । लोकीं अलभ्य लाभणें प्रसादु ॥
 समर्थें पद्मप्रसाद लोकावरां पार उडविले ।
 फाही पारपत्याही सदुख पेठारे दडविले ।
 समर्थ श्रीरघुनाथश्वशुरासी आहेर वेळे । चरिदे लाविले हेरवगहना ॥ २३ ॥
 सकळ प्रातासी घृतात गेले । मागुती पूजासभार नित्य घालिले ।
 समर्थें अकराशतें धोत्रजोडे येके दिवसी वाटिले ।
 नाना ग्राहणा सेवका ॥ २४ ॥
 नाना मदिले मेखळा कथा अधिपारें । नाना चादरा वाटिल्या सर्वेश्वरें ।
 पादुका पैजारा पूजनार्थ आदरें । सतिप्यवर्गासी लाभती ॥ २५ ॥
 समर्थदर्शनासी गौतमीतीरवर्दरें लाटलीं ।
 नाना सुवर्णतुल्यें श्रीगुरुदेवा भेटलीं ।
 नाना सृष्टिसर्गे विपादें दाटलीं । येथें कादाटलीं ब्रह्मानंदें ॥ २६ ॥

१ महामूर, पुण्यळ २ उरकटेच्छा ३ रघुनाथश्वशुर ह्मणिले अग्नि किल्लक
 ब्रह्म अमीला अपण ह्मणिले व किल्लेक हरक (गणपति) वहन जे उदीर त्यानीं चरेंद्रा
 (खाद्य) ह्मणून खाऊ ४ गादावरीच्या सुखाशा नीं बदरें आहत तीं.
 ५ शोधून सुवर्णाचा जर श्रीसमर्थांना नंतराणा येई ६ प्रपचरागापासून सर्वत्र
 दुःख भरले आहे परंतु श्रीसज्जनगडावर मान ब्रह्मचरापासून दुसरे काही नाही.

नाना मण्डलीबंदरे कळसपाखें दर्शनासी आली ।
 नाना महंतसंगें सत्संगें गुरुदेवदर्शनें घडली ।
 नाना मळ्याद्रीनें मंचकपूजा समर्पिली । गंध मणिमाळा वेष्टिन मनोहर ॥
 किस्तेक संत्पा संघासर । येक येक शृंग भस्त्रनिघाती गंध माळा घूसर ।
 उद्धवमहंताचे पूजाप्रकार । चांफळ पर्यळी अधिष्ठानी ॥ २८ ॥
 किति फांसपात्रें पितळपात्रें । ताम्रपात्रें जस्तपात्रें ।
 रौप्यपात्रें मुवर्णपात्रें । समर्थसदनीं सेवकें समर्पिलीं ॥ २९ ॥
 विजणें चामरें मोरछलें निशाणें । मंडप चांदवे चौकिया आसनें ।
 नाना बैसका समया पिटस्ता पुतळ्या अर्पणें ।
 दमामे नगारे संकीर्तनें वाचादि ॥ ३० ॥
 नाना ताळ शांकर मुंदर शृदाग । नाना ब्रह्मरिणें रत्नरिणें उपांग ।
 नाना हुंडक यत्रजें मुधारसरंग । नाना कथाप्रसंग सामग्री ॥ ३१ ॥
 उद्धवें सप्तशत भगवे निस्पृह अतित आणिले ।
 समर्थासी श्रीसज्जनपर्यंती निवेदन केले ।
 आपण येकाकी गुप्तस्वरूपें सेवक लीले । मुलीन येकात दर्शनें घेतलीं ॥
 गुरदासें उद्धवें वैभवें अर्पिलीं । गुरुसेवकें सप्रेमें समर्पिलीं ।
 गुरुमक्तें गुरुपदीं ब्रह्मार्पण कमें केलीं । गुरुगीतार्थ लक्ष्मिया ॥ ३३ ॥
 भक्ति त्रिवेणी येणी नित्य मानसपूजा । रिजयादशमीसी समर्थ दर्शनपूजा ।
 चित्रारैत्रितेजें अवलोकणें संपूर्ण वस्त्रपूजा । समर्थध्यानें लक्ष्मियां ॥ ३४ ॥
 समर्थासी विनविळें लढियाळपणें ।

समर्थ सणती यासी अनुमान काई । श्रीगुरुराक्यां सामर्थ्य सर्व कांहीं ।
तुही गुरुसेवक निश्चितार्थ जाणूनि पुसता पाहीं ।

लोकसप्रहार्ये यथार्थ ॥ ३७ ॥

श्रीरामदेवार्चन सिद्ध चि आहे । श्रीप्रपराजदासबोधसामर्थ्य सिद्ध चि पाहे ।
जो जो महत्त येथें निश्चयें राहे । तो तो लाहे साक्षात्कार ॥ ३८ ॥

ऐसें समर्थ दासबोधप्रथसामर्थ्य बोलिलें । वेणीस्वामी वचन सप्रदाई सांगितलें
परपरा-वयें निरोपण जालें । सतसज्जनीं केले निवेदन आली ॥ ३९ ॥

सज्जनपर्यंतीं समर्थस्वामि । सतसज्जन गुरुरूपें तुही ।

तुही आली आत्मयारामि । गुरुराक्यें उत्तमभूमि श्रवण करू ॥ ४० ॥

कोण्हियेक देवद्विज चर्चा करिती । पुत्र नाहीं त्या स्वर्ग नाहीं सणती ।

कितीयेक सतासी वंशसतति । समर्थवशसतान दिसेना ॥ ४१ ॥

ऐसीं प्रवृत्तिमार्गे होती चर्चावचनें । तर समर्थांसी निवेदिती वर्तमानें ।

स्वामि सतश्रुतिदुर्गापासूनि कोण्हियेक महत्त छोटागणें ।

धेत धेतसे श्रीचरणजवळी ॥ ४२ ॥

अरे ब्राह्मण श्रमत असेल सणोनि । सित्रिका सत्वर आणारे सिद्ध करूनि

स्वामि सिद्ध सित्रिका समर्थ तत्क्षणें । सित्रिकारुढ पर्वत उतरले ॥ ४३ ॥

महत्त छोटागणें धेत धेत चि आहे । दोनि क्रोश भूमि अतर राहे ।

समर्थें इच्छामार्गे श्रीपदीं आणिला पाहे ।

श्रीचरणीं मिठी घातली उदासनाम्नें ॥ ४४ ॥

देवद्विज सतसज्जन मडळी । पर्वतातळीं उतरले भूमडळीं ।

समर्थ आळिगन देऊनि महतासी पिढी पुसली ।

क्षणे अक्कारी पिढी माझी समर्थ देवा ॥ ४५ ॥

ऐसें श्रीगुरुदेवसतान वाढलें । देवद्विजाचें समाधान जाले ।

नापुत्रस्य लाकोस्ति स्वर्गमार्गे वाळिलें ।

अनंत स्वर्ग लागती श्रीगुरुचरणीं ॥ ४६ ॥

अकरावी पिढीचा भव्य पुरुष । निस्पृह उदास जेनिं चढाशु ।

सहस्र यात्रा समागमें पर्वतास । समर्थ वेढेले स्वानदे ॥ ४७ ॥

कित्तेक दिवस गुरुदेवअर्चने । समाराधना सकीर्तने ।

वेणीसप्रदाये वर्तमाने । देगिळीं लिहिळीं यथार्थ हो ॥ ४८ ॥

ऐका समर्थ येवदा दशमास येकात सेविते ।

कित्तेक लोक दर्शनासी उत्ताविले ।

कित्तेक लोकी देवासी नरस केले । अनुष्ठानीं घातले ब्राह्मण ॥ ४९ ॥

मासणासी दिधला बहुमान । देवासी दिधला नरस सन्मान ।

समर्थे दिधले जावूनदरूप येकात रामदर्शन ।

विजयादशमीसी सज्जनदुर्गी ॥ ५० ॥

सज्जनदुर्गाच्या सुमनगधमाळा । अपार छोटल्या सुमन मुढाळा ।

फोण्ह प्राणी राहिला नाही दर्शनागेळा ।

नाना मदिले मेसळा वाडल्या शतावधि ॥ ५१ ॥

सपूर्ण ध्यान लाकासी पाहविले । श्रीपादुरगापरि समर्थे लुटविले ।

मर्यादा साङ्गि जन लोटले । येकेक पुष्प आले वाड्यासी ॥ ५२ ॥

शाकरी शशांक मेसळी यशस्वें राहिली आर्गी ।

मग समर्थ चाडिले दक्षिणागी ।

दक्षिणप्रात पवित्र जाळा सीमाउल्घनप्रसर्गी ।

आसनासी भौमें दिव्यागी आणिला ॥ ५३ ॥

अचळअचळीं अचळ स्थापिला । अचळअचळीं सिद्धात कल्पिला ।

अचळअचळीं दिगैपात लक्षिला । पूर्णावतार प्रसर्गी ॥ ५४ ॥

शिवराज वासुदेवमहतासी पाही ।

अति दर्शनलाळसासी श्रेष्ठसा त्रियोग नाही ।

येहनि काण्हासी हि समर्थवियोग न सोसवे कार्ही ।

ध्यानीं मनीं चितनीं सर्वदा ॥ ५५ ॥

श्रवणीं कीर्तनीं स्मरणीं पादसेवनीं । अर्चनीं वदनीं गुरुदेवदास्यभजनीं ।
 सख्यत्वं सुमनीं आत्मनिवेदनीं । सहस्रग्रीसमर्थसदनीं सर्वदा ॥ ५६ ॥
 सहस्रसमर्थ सज्जनदुर्गवासी । ध्यानीं भनीं सतसज्जनासी ।
 नाना महतरूपे विश्वजनासी । भूमडलीं करिती उद्धार ॥ ५७ ॥
 एव सज्जनपर्वतनिवासी वर्तमाने । यथाप्रसंगे निवेदिलीं सेवकाने ।
 पुढें समर्थाचीं शिष्यमहत्सताने । वेणीगिरिधर सांगेल ॥ ५८ ॥
 इति श्रीसमर्थप्रताप प्रथ । प्रगट् चालिला उदास पथ ।
 समानायक साधु सत । आत्माराम परिसती ॥ ५९ ॥
 समाप्त नवम ॥ ९ ॥ जय जय राम ॥ ॥

॥ समाप्त दाहावा ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ आदिनारायण विष्णु ब्रह्माण च वशिष्ठक ॥

॥ श्रीराम मार्कटि चंदे रामदास जगद्गुरु ॥ १ ॥

मागा समर्थप्रतापचारिनादिकें वर्तमाने । निवेदनें केलीं सेवकाने ।
 आता समर्थपरपरा पुरुषवर्द्धमाने । आदिकथनें सज्जनीं परिस्वार्थी ॥ १ ॥
 आदिपुरुष आत्माराम । ब्रह्मा वशिष्ठ स्वामी श्रीराम ।
 हनुमानअवतार समर्थनाम । श्रीरामदासस्वामी जगद्गुरु ॥ २ ॥
 आत्मारामे केल्या मंत्रोपदेश । आत्मारामे केल्या ब्रह्मोपदेश ।
 आत्मारामे जाला ज्ञानप्रकाश । उत्पन्नज्ञानी जगद्गुरु ॥ ३ ॥
 सूर्यनारायण समर्थ मूर्ति । सूर्य गंगाधर त्रेष्ठ मूर्ति ।
 सूर्यवर्शी अवतार मूर्ति । समर्थस्वामी जगद्गुरु ॥ ४ ॥
 मुरय समर्थस्वामीमहिमाने । ॐ पुण्यावचनीं साधुधौने ।
 ब्रह्मचर्यकीर्ति खब्रह्मविताने । अनंत ब्रह्माटीं विस्तारलीं ॥ ५ ॥

१ जन्मकथा २ हें ज्ञान रामकृपेने । धन्य रामउपासना ॥ ३ ॐ पुण्याह
 वाचनाचे वेळीं सावधान शब्द काना पडता च श्रीसमर्थ सावध झाले हा श्रीसम-
 र्थाचा मुख्य विशेष ४ रावद्गुरुपी वितान झालेने छत

અવતારભૂમીહૂનિ પ્રસ્થાને । પંચગટિકે અનુષ્ઠાને ।
 આદિપુરુષશ્રીરામદર્શનો યરદાને । હનુમાનરૂપે પ્રગટલો ॥ ૬ ॥
 સમર્થરામે વટવસાતલો । સમર્થઆગ્યાતા છેહૂનિ દિધલો ।
 જ્યેષ્ઠયંત્રુસી પૂત્રિ સીન દિવસ સમાધિ લાગલો ।
 પંચકોસી ગોતર્મી જાગેમધ્યે ॥ ૭ ॥
 શ્રેષ્ઠ સમર્થ હમય સંતાને । વંશસંતાને શિષ્યસંતાને ।
 ગંગાતીરસ્થ કૃષ્ણાતીરસ્થ અભિધાને । શ્રીરામદાસસ્થાનિ સમર્થ ॥ ૮ ॥
 શ્રેષ્ઠાપાસૂનિ રામ નામ મૂર્તિ । રામમૂર્તીપાસૂનિ ગંગાધર નામ મૂર્તિ ।
 સમર્થાપાસૂનિ અનત મૂર્તિ । શિષ્યસંતાને ધાડિલો ॥ ૯ ॥
 સમર્થે કિત્તેક ગુપ્ત શિષ્ય કેહે । તે તે સમર્થાસી વિદિત મહે ।
 ભરતલેહો પ્રગટ જે જાલે । તે તે નિઐદન ફરુ પ્રંધૈર્થા ॥ ૧૦ ॥
 મુરય જગદોદ્ધાર કરે સમર્થા । શુદ્ધ વિસ્તારે પરમાર્થા ।
 દાસમોધ પ્રંથરાજ વિનરે નિજસ્વાર્થા । ત્રિકાંડ વેદ પ્રમાણે જગદ્ગુરુ ॥ ૧૧ ॥
 સદ્ગુરુચરણો પરંપરા ચેણી । તત્ત્વમસિ હે વાક્ય ત્રિચેણી ।
 નાના પુરુષ અગ્યાત્મશ્રવણો । પરમાર્થપંથે ચાલિહે ॥ ૧૨ ॥
 ભરતલેહ વ્યાપૂનિ અવાનિ । પૂર્વ પશ્ચિમ ઉત્તર દક્ષિણિ ।
 માયાસંભાતક નિજરોધતૈરણિ । પ્રકાશહે પુરો ॥ ૧૩ ॥
 ધામુદેવ નામા અનુષ્ઠાની । સમર્થપ્રતિમા હણતી જનો ।
 હત્કટ પરમાર્થ વિસ્તારૂનિ । સમર્થચરણો ઈન રહે ॥ ૧૪ ॥
 હદ્ધવ નામા પદ્મભિમાની । પૂર્વ પશ્ચિમ મોદાતીર અવાનિ ।
 હત્કટ યાત્રા ચાલતી જનો । શ્રીગુરુચરણો મયાંદે ॥ ૧૫ ॥

कल्याण नामा ग्रंथ विस्तारी । उत्कट कीर्ति विश्वाभीतरी ।
 देहांत सार्धनें गुरआजे करी । कल्याण चराचरीं पावला नाम ॥ १६ ॥
 कल्याणनामा बाढला शिष्यसंतानें । दत्तात्रेय वंशु पुत्रसंतानें ।
 उभय पक्षां लोकांसी भजनें । केळी वृंदावनें सत्कीर्ति ॥ १७ ॥
 गिरिधर उद्धवपिता उदास । केवळ प्रेमळ गुरुचरणीं वास ।
 दोनि दोनि मुहूर्त सावकाश । ग्रंथविवरणीं अभिवंदनीं ॥ १८ ॥
 रंगरोध रंगमूर्ति संकीर्तनें । परम विद्यासी जनपद मानें ।
 पुढें पुढें विरक्त अतिमानें । उभय संतानें गुणकीर्ति ॥ १९ ॥
 दिवाकर नामा शिवगणद्वारीं । नाना जीव सकल्प विकल्प तमगारी ।
 भैरव रामचंद्रपुत्र देवद्वारीं । पुराणीक निर्घारीं समर्थांचे ॥ २० ॥
 गणेश नामा अग्रयादी । शास्त्रमतें सर्वांसी बोधी ।
 नाना आत्मचर्चा प्रत्ययसाधी । वैदिक वेदातप्रतिपाद्य ॥ २१ ॥
 विठ्ठल नामा रघुनाथसदनीं । येकनिष्ठ श्रीगुदनचर्नीं ।
 केवळ प्रेमळ स्वामिमजनीं । प्रसाद चरणीचा सांभाळी ॥ २२ ॥
 नृसिंह नामा मारुतिदास । पंचक्रोशी कृष्णातीरीं वास ।
 परमार्थ विस्तारी बहुतास । समर्थसेवेसी तत्पर हो ॥ २३ ॥
 निरंजन नामा वेक मास तरुतळीं वनीं । गुरुआज्ञामहिमा दावित जनीं ।
 वैस न ह्मणता न वैसे अवनीं । नाम निरंजनीं लाधला ॥ २४ ॥
 कपिल नामा येकनिष्ठ । ग्रंथपाठायणीं बरिष्ठ ।
 समुदाय केले उत्कट । शुद्ध परमार्थ बाढविला ॥ २५ ॥

करनाटकों अनंतमौनी । अरुणाचलप्रांत अवनि ।
 मन्यागुदीती मेरुशिष्यतरंगि । अनंत बोधकौणौ फांकला ॥ २६ ॥
 जयवंत नामा दक्षिणेकडे । परमार्थ विस्तारी चटुंकडे ।
 श्रीरामगोपुरीहूनि कपिवत् पडे । रामदूतत्व दाऊनियां ॥ २७ ॥
 राघव नामा दक्षिणप्राती । परमार्थविस्तार करी बहुती ।
 शिष्यपरंपरा अमिति । समर्थसेवेकारणें ॥ २८ ॥
 विश्वनाथ नामा पंडित । खंडित ज्ञानी अपंडित ।
 आशंका खडोनिया नवौकित । प्रेरित अकित उत्तरपथें ॥ २९ ॥
 आणवो नामें महंत । नाना उत्तम गुणें आळंकृत ।
 शिष्यसमुदायें कितेक प्रात । उद्धरित कीर्ति ॥ ३० ॥
 समर्थसदनीं राम नामा । चाफळप्राप्ती भास्कर नामा ।
 समर्थअधिष्ठानीं भक्तिमहिमा । कितेक काळें बाढविला ॥ ३१ ॥
 हरि बंधु महादेव शक्तिआलयमुवनी । मारतिअर्चनीं वैभवभजनीं ।
 लटकट यात्रा आणितो अधिष्ठानी । समर्थ नयनीं सतोपविती ॥ ३२ ॥
 गोपजी गोसावी वेणाबाईजनक । ज्यासी सादृश्य श्रीरघुनायक ।
 बालपणीं उपदेशिले श्लोक । अप्यात्मरामायणाचे ॥ ३३ ॥
 काशिराज कैन्यासतति वेणाबाई । येकनिष्ठ उपासक भक्तराज पाहीं ।
 दुसरें दैवत कुळी जाणत नाही । समर्थ कडिये खेळविला ॥ ३४ ॥
 देवदास नामा येकासनी । नगरप्राते श्रीरामउपासनी ।
 भक्तिस्थापना करुनि जनीं । वैभवभजनी परमार्थें ॥ ३५ ॥

दिनकर नामा स्वधर्ममार्गे । माहा विष्णुन शास्त्रमार्गे ।
 तीक्ष्ण बुद्धि देखूनि स्वामिमर्गे । दिनकर नाम टेमिलें ॥ ३६ ॥
 विश्वनाथ नामा महंत । श्रीगुरुसेवे संत श्रामंत ।
 कित्तेक उद्धरिले जीव असंत । रामपुत्र संतानि ॥ ३७ ॥
 नारायण नामा फिरस्ती । कदाचित् शक्तिमुवनी, करी वस्ती ।
 जेणें पुत्रासी केळी शास्ति । दैवी अमर्यादे ॥ ३८ ॥
 तुकोबा नामे हेळवांकि । परम उदास निस्पृह लोकी ।
 कित्तेक लोक उद्धरिले शेकी । समर्थस्वरूपी छीन राहे ॥ ३९ ॥
 मुरारि नामा नारायणपिता । बाहोक्षत्री प्रांतीची यात्रा आणिता ।
 केवळ भक्त सावडा सर्ग्या । कथाकीर्तनी प्रेमळ हो ॥ ४० ॥
 समर्थमुखें अंबादास । सुखतांबुळ लाभलें त्यास ।
 घ्यारी पुत्र संजीवनी दिधले उदास । वेणीसंपदाई लाविले ॥ ४१ ॥
 बाहोक्षत्रासमीप नाम गायडा । निपुत्रिक सुपुत्रिक केळा रोकडा ।
 अष्टपुत्रेसी पवि ढोल धडधडा । वाजवीत यात्रा आणितसे ॥ ४२ ॥
 नामसेटीची यात्रा तुंबळ । यादली तगटी निघाणें सकळ ।
 नाना उंच शॉसनें धातुवंदी केवळ । दाखवी दीक्षा प्रांतासी ॥ ४३ ॥
 उदास नामा प्रेमळ दास । देशातरी ज्याचा वास ।
 छोटंगणीं येत दर्शनास । सत्पुत्रपिदुर्गाहनि अधिष्ठानी ॥ ४४ ॥
 उद्धव बाळकासी समर्थें ऊर्ध्वपार्दे धरिलें ।
 प्रपंची होसी परमार्थी होसी पुसिलें ।
 वैराग्यदीक्षेत बाळपणीं कणीं उपदेशिलें । सत्पात्र केलें भूमंडळीं ॥ ४५ ॥
 जीवन नामा महंत भला । जेणें समाविस्थळासी प्रारंभ केला ।
 श्रीगुरुदेवकायें विळया गेला । अधिष्ठानीं सुखरूप ॥ ४६ ॥

१ तिसगाव मठपति "स्वातुभवदिनकर" कर्ते. २ "उदंड" वाडात.

३ शेर्सा, शेवटी ४ ताव्याच्या चण्यावर लिहिलेली आशापत्रे. ५ मुलाळा पायावर धरून दुधात टाकूं का दद्यात टाकूं असे लोक विचारतात, त्याऐवजी प्रपंचात टाकूं का परमार्थात, असे धीसमर्थ्यांना उद्धवाना विचारावें । ६ शेवटी त्यांना परमार्थात च टाकलें. उद्धवस्वामाचें केवळें भाग्य कीं धीसमर्थ्यांच्या माजीवर त्यांनीं खेळवें व बाळपणीं च वैराग्यदीक्षा मिळवावी !

महादेव नामा चेतनोन्नि । युगधर्मशोधक चित्तभग्नि ।
 आपुल्या जीवें तरला जनी । शिष्यसंप्रदाय न केले ॥ ४७ ॥
 तुकोबा विडवी कीर्तनकारी । शक्तिस्थानीं मारुतिद्वारी ।
 प्रथम चांफळीं हरिकथा करी । शक्तिआलय यात्रेमध्यें ॥ ४८ ॥
 त्रिवैक वासुदेव मौज फकिरी । उदंड वागवागायत करी ।
 समाधि घेतसे पर्वतावरी । गोदावरीच्या उत्तरे ॥ ४९ ॥
 कृष्ण नामा तापीपुरी । उत्कट परमार्थ लोकीं विस्तारी ।
 सहस्ररूपे जग उद्धरी । यात्रा भरी देवाची ॥ ५० ॥
 मुसळ करी मुसळ नामा । मुसळीं हनुमानाचा दारी महिमा ।
 गंगातीरीं धोंडरींत सामर्थ्यसीमा । माहापुरीं मुसळ रोनिळें ॥ ५१ ॥
 भोळाराम श्रीरामभक्त । श्रीगुरुसेवैमध्यें युक्त ।
 सहस्ररूपें नित्यमुक्त । उदंड परमार्थ बाढविला ॥ ५२ ॥
 जयराम नामा कुडळधारी । अनुग्रहाता परमार्थ विस्तारी ।
 करनाटकप्रातें जग उद्धरी । श्रीगुरुस्नानीप्रतापें ॥ ५३ ॥
 जीवन्मुक्त नामा भक्त करारी । समर्थें बळींनें फोंकिला वनांतरीं ।
 माहा प्रसादे दिधला गिरिकंदरी । कर्णाविरूनि बळीं गेलिया ॥ ५४ ॥
 प्रेमळशेटि नामा भक्त भोळा । अकरा वर्षें नैवेद्य तेणें केला ।
 शेटां सज्जनपर्वतीं गुप्त जाला । कोणसा न कळला कोणासीं ॥ ५५ ॥
 अनंत नामा पंचक्रोशी पदरीं । श्रीगुरुचरणीं निद्रा वरी ।
 उदंड समर्थपरमार्थ विस्तारी । उभय सत्तानें सृष्टीमध्यें ॥ ५६ ॥
 बाळककृष्ण नामा बऱ्हाडदेशीं । चित्त समर्थचरणापासीं ।
 सज्जनपर्वतीं श्रीगुरुभजनासी । राम नामा सेवक हरिकीर्तनासी ठेविला ॥
 माहारुद्र नामा महत । बऱ्हाडदेशीं संत श्रीमत ।
 समर्थकृपें जीव अंतमृत । मोक्षश्रिया आळंगृत तेणें घेतले ॥ ५८ ॥

यादेव माधव नामा प्रयागवेणीच्या फाउडी ।
 समर्थ स्नानासी आणितोती आउडी ।
 श्रीचरणामृताची ज्यासी अत्यंत गोडी । आत्मलिङ्ग स्नपनाये ॥ ५९ ॥
 त्रिवक्त्र नामा उपनाम गर्गेनि । ज्ञानवेराग्य केवळ वन्हि ।
 दंडाराजपुरीप्रातीं तळकोकणीं । जगदोद्धार करितसे ॥ ६० ॥
 हरिदास नामा गुरुदर्शना । सहनशीळ गुरुतेजनीं ।
 उदंबरप्रार्मा मारुतिअर्चनी । श्रीगुरुभजनीं विख्यात ॥ ६१ ॥
 घाळकराम नामा छंद सवाई । श्रीगुरुप्रताप वर्णी काहीं ।
 उभय सतानें भक्तियुक्त पाहीं । श्रीरामसमर्थसकीर्तनीं ॥ ६२ ॥
 जनार्दन नामा सुरतप्रातीं । समर्थकृपेची करी महती ।
 जगदोद्धारण देखूनि सतीं । प्रेमें माये डोळविले ॥ ६३ ॥
 दामोदर नामा श्रीगुरुभजनीं । समर्थसंप्रदाय चालनी जनीं ।
 भक्तिज्ञानवैराग्ये विजनीं । देवगडप्रातीं विराजे ॥ ६४ ॥
 श्रीधर नामा श्रीरामभजनी । श्रीगुरुसेवे संकीर्तनी ।
 कितेक जगोद्धार करीत जनीं । रामटेकप्रातें विराजे ॥ ६५ ॥
 गोविंद नामा येकनिष्ठ । श्रीगुरुसेवेमय्यें वरिष्ठ ।
 समर्थपरमार्थ विस्तारी उत्कट । गोमतप्रातीं विराजे ॥ ६६ ॥
 घामन नामा न्हंस्व येथें । वामन नाम ठेविलें समर्थें ।
 श्रीगुरुचरणीं घाऊनी मन तें । विक्रम दाखवी परमार्थी ॥ ६७ ॥
 भैरव नामा श्रीगुरुभक्त । भक्तिज्ञानवैराग्ययुक्त ।
 जगदोद्धारक नित्य मुक्त । गोकर्णप्रातीं विराजे ॥ ६८ ॥
 शिवराम नामा समर्थसंगें । कितेक दिवस अतरंगें ।
 पुढें पुढें जगदोद्धारणप्रसंगें । तेलंगणप्रातें आज्ञापिला ॥ ६९ ॥

१ दोन्ही प्रतीत “ यादेव ” मागाहून ठिहिलेले आहे २ प्रथम “ आणितसे ” होते त्याचें “ आणितोती ” केले जाहे पण वाढात “ आणितसे ” च राहिलें आहे ३ स्नानार्थ ४ आडनाव आकाशे ५ शुक्ला धाक दाखविल्यास, दोष काढल्यास ६ टेंगणा.

सदाशिव नामा महंत । कितेक उद्धरी जीवजंत ।
 सगरप्रांत रायचुरप्रांत । समर्थकृपे उद्धरिला ॥ ७० ॥
 शंकर नामा उदास मूर्ति । रुद्राक्ष वरितसे पुण्यकीर्ति ।
 श्रीराममजनी सत्कीर्ति । श्रीरंगप्रांती विराजे ॥ ७१ ॥
 राम नामा सामर्थ्यमूर्ति । श्रीरामनौमि उत्कट कीर्ति ।
 ज्याचेनि कैवारें म्हेछ संव्हारी मारुति । वेदरी पाडी मदळसा ॥ ७२ ॥
 वेनिमाधव त्रिवेणीतीरी । हरिचंद्र नामा अंतर्वेदिभीतरी ।
 हरिवंस नामा गंगासागरी । समर्थपरमार्थ वाढवितो ॥ ७३ ॥
 रामकृष्ण नामा अयोध्यापुरी । हरिकृष्ण नामा मथुरापुरी ।
 जयकृष्ण नामा मायापुरी । समर्थपरमार्थ विस्तारितो ॥ ७४ ॥
 रामचंद्र नामा कासीमध्यें । भगवंत नामा फांतीमध्यें ।
 गंगाधर नामा अग्रंतिकीमध्यें । द्वारकेमध्यें हरि नामा ॥ ७५ ॥
 दयाळ नामा वद्रिकेदारी । विश्वंभर नामा सौरटीभीतरी ।
 रघुनाथ नामा उज्जनीपुरी । गुरुभक्तमहिमा विस्तारितो ॥ ७६ ॥
 ब्रह्मदास नामा अंकारी । बड्याळ नामा आउंडागिरी ।
 फोदंडराम नामा शेपाद्रिवरी । श्रीशैल्यशिखरी विराजे ॥ ७७ ॥
 गोपाळ नामा भीमाशंकरा । मळारी नामा पर्यळीनगरी ।
 आनंद नामा धुप्पेश्वरी । देवगिरीप्रांती राहातसे ॥ ७८ ॥
 हनुमान नामा रामेश्वरी । मारुतिदास मल्याळार्भातरी ।
 घलभीम नामा अनंतशयनांतरी । गुरुभक्ति अत्यंत वाढवितो ॥ ७९ ॥
 अनंतकैवी सैद्याद्रिशिखरी । समर्थप्रताप वाणी वृंखरी ।
 चक्रपाणी नामा विश्वार्मांतरी । निस्पृह उदास फिरताहे ॥ ८० ॥
 अनंतनामी जगदाश । आत्मारामस्वामि परेश ।
 समर्थमहंत सावकाश । यथानुशक्ति वाखाणिले ॥ ८१ ॥

समर्थमहंत मार्गे ऐकिलें श्रवणीं । त्याचे महंत येती अधिष्ठानीं ।
 कांहीं सन्निध सेवेसी वर्तमानां । यथाकिंचित निवेदिजे ॥ ८२ ॥
 माहादेव नामा कोपिनी अनुष्ठानी ।
 आनंत सारस्वत मारुतिअर्चनी ।
 वैकुण्ठ नामा गुरदेवमास्तरुभजनी ।
 केशव नामा महंत पारपत्ये ॥ ८३ ॥
 चाफळी केसावाची नदीतटरचना । नाना कार्यभागाची विरचना ।
 नाना राजकारण दीर्घसूचना । जनार्दन महाराष्ट्यात्रा आणितसे ॥ ८४ ॥
 शुक्ल नामा राहे कल्याणभजनी । जगजीवन तो जनीं विजनीं ।
 आपा नामें महंत विदेसी गुणकीर्तनी । नासिकप्रातें विराजे ॥ ८५ ॥
 आनंदद्वय वट्टधारांम । शिव कृष्ण बंधु शिवराम शाम ।
 हरि गुरारी गोविंद कित्तेक नाम । परमार्थपथें विचरती ॥ ८६ ॥
 कल्याणरूप महंत सकळ । अधिष्ठाना भजती केरळ ।
 निस्पृह उदास अमळ विमळ । निर्मळ निधळ सर्वदा ॥ ८७ ॥
 त्रिविक्रंग रामरंग सत्रंधु सकीर्तनी ।
 राघव शिवराम दत्तानि छळिताभिमानां ।
 प्रसंग जाणते कथानुकीर्तनी । रग भरिती अद्भुत हे ॥ ८८ ॥
 शिवरामरंगाची निवेदनी सेवा । यात्रा क्षीरापति निवेदी देवदेवा ।
 प्रदक्षिणा कीर्तनी विसरुनि देहभावा ।

गोविंद नामा समर्थपूजक । पूजाफल लाभला अनन्य सेवक ।
 मंत्रि वाकेनिविसाचा शुद्ध लेखक । वाके मोहरीर हजुरी ॥ ९१ ॥
 छत्रे चामरें मोरछेल धारी । रुमाल दीपिका वेत्र धारी ।
 जीर्ण नूतन सेवक देवद्वारी । बंदीजन स्वामी समर्थांचे ॥ ९२ ॥
 समर्थस्वामीचीं महत्संतानें । असंख्य त्याचीं अभिधानें ।
 नाना भूतभविष्यवर्तमानें । येती अधिष्ठानें पाहावया ॥ ९३ ॥
 केशव नारायण माधव अकित । गोविंद गोपाळ वासुदेव अच्युत ।
 नृसिंह धामन त्रिविक्रम अनंत ।
 श्रीधर दामोदर जनार्दन नामें ॥ ९४ ॥
 हरिकृष्णनामें जयरामनामें । हरिहरनामें शिवरामनामें ।
 आपुलाल्या वंशानळी सांगती संभ्रमें ।
 सज्जनपर्वतामाझारी ॥ ९५ ॥
 माना देश मापा नामें कितियेक । प्रल्हाद उद्धव पुंडलिक ।
 हनुमाननामें पुण्यश्लोक । पुरुषोत्तम नामें पातळे ॥ ९६ ॥
 ककारादि क्षकारें नामें । अकारादि षोडश स्वरें संभ्रमें ।
 मारापुरुष पातळे अनुक्रमें । सज्जनगिरीमाझारी ॥ ९७ ॥
 घाड्यास्वामीचा गिरिधरनामा । त्रिवर्गबंधूसी उदित नित्यनेमा ।
 त्रिवक् येशवंत बलभीम प्रेमा । श्रीरामसमर्थसंकीर्तनी ॥ ९८ ॥
 ऐसां भरतखंडां समर्थमहंतमहिमानें । निवेदनें केलीं गिरिधरानें ।
 पुढें शिष्यसंप्रदाई समर्थसंतानें । विद्यमान समर्थ ऐकावीं ॥ ९९ ॥
 इति श्रीसमर्थप्रतापप्रथ । प्रगट चाळिल्य उदास पथ ।
 सभानायक साधु सत । आत्माराम परिसती ॥ १०० ॥
 समाम दशम ॥ १० ॥ जय जय राम ॥ ७ ॥

॥ समास अकरावा ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ आदिनारायणं विष्णु । ब्रह्माण च वशिष्ठं ॥

॥ श्रीरामं मासतिं वदे । श्रीरामदासं जगद्गुरुम् ॥ १ ॥

मागा समर्थपरपरा महंत यर्तमानें । निवेदनं केलीं सेवकानें ।

आता शिष्यसंप्रदाई परत्र सतानें । निवेदन करणें सेवेसी ॥ १ ॥

समर्थपरपरावर्द्धमानें । साप्रत सांगिजेती वर्तमानें ।

शिष्य परमार्थी समर्थसतानें । परत्रपावनें परिसिजे ॥ २ ॥

गणेशपंतीं रायगडीं पूजा केली । समर्थांआगीं चाफळीं ठोकां देखिली ।

ज्याचे भक्तीसी सतमडळी मानवली । आधिर्य गुरुभक्ताचें ॥ ३ ॥

ब्रह्मादपंत केरळ रामउपासक । ज्याचे घरीं सादर्य श्रीरघुनायक ।

देव्हाराह्मनि उठोनि छेंकुरासी देख ।

दधि दुग्ध तूप लोणी घाढिलें ॥ ४ ॥

रामचंद्र नीळकंठ शिवराजअमाल । अतिशय उत्सहकरी नित्यनैमित्य ।

ज्याचीं वृंदावनें लोक नित्य । पराशरपर्वतीं पूजिताती ॥ ५ ॥

नानाजीपंतीं समर्थांसी विनति केली । स्वामि परब्रह्मां माया जाळी ।

ऐसी कोण रे बोळे बोळी । इतुक्याचि वाक्यां अनुग्रहो त्या ॥ ६ ॥

रामकृष्ण सैल देवगिरिस्थानी । समर्थांसी प्रार्थितो आत्मभुवनी ।

ज्याच्या भक्तीसी कथाकीर्तनी । समर्थ गेळे दोहिकडे ॥ ७ ॥

विश्वभरपत समर्थध्यानी । देशातरीं आठवी मूर्ति मनी ।

ज्याच्या प्रीतीसी समर्थ उपवनी । प्रगटनि पूजा घेतली ॥ ८ ॥

विश्वासराय समर्थचितनी । वाराणसीयात्रा धरुनि मनी ।

अशिरिवाचें प्रकाश देखता आगणीं । माहायात्रे निघाला ॥ ९ ॥

१ महंत झणने मठपति, ज्यांना स्वतंत्रपणें इतर शिष्य करण्याचा अधिकार असतो शिष्य झणने जो स्वतः उद्धरला असतो परंतु ज्याला मठ स्थापण्याचा किंवा इतरांना मनोपदेश करण्याचा अधिकार नसतो २ सावकार ३ अक्षरीारणी वाणी, आकाशवाणी

नारायणपंत विजयपुरी । वंदीं असतां समर्थस्मरण करी ।
 शृंखळा तोडोनि क्षणार्भांतरी । श्रीरामनौमीसां मुहूर्ते आणिला ॥१०॥
 नृसिंहराय नामा अधिकारी । चाफळीं देवाल्या प्रारंभ करी ।
 राजचौकीं बैसली असता द्वारीं । समर्थकार्ये चालवितसे ॥ ११ ॥
 रायार्जीपंत सजनगढसवर्नास । समर्थसवेसी रात्रिदिवस ।
 समर्थ रागे निघता घेती समजाप्रिस । ज्याच्या बोळीं मुबोळीं ॥१२॥
 रंगनाथपंत रात्रिमागीं । ब्रह्मारण्यां अर्चिले समर्थयोगी ।
 फल्याणमटंतासी प्रसाद वेगीं । समर्थे जेहा दिधले ॥ १३ ॥
 कोनेरीपंत मळारीपंत भक्त भोळे ।
 ज्याहिं मूळसाडे टाळ मृदाग बाजवित आणिले ।
 समर्थ ऐकोनि भविष्य पुढील बोलिले ।
 येथे हरिभक्त जन्मतिल निर्धारें ॥ १४ ॥
 अंयाजी कोनेरीची हरिभक्तसतति । स्वामि कार्तिक पर्वी काताप्रसूति ।
 स्वामीं अखड जिला तेजोन्मय मूर्ति दिसती ।
 टाळ मृदाग बाजती हरिकीर्तनी ॥ १५ ॥
 समर्थोचा जामात बाईचा कात । श्रीगुरुभजनीं केवळ शात ।
 सर्वस्व अर्पी दानशीळ दात । वाळकृष्णपंत शाहापुरी ॥ १६ ॥
 समर्थडदरीं परत कन्या । घोंडे नामें प्रथम मान्या ।
 वैराग्यदीक्षेत तडवेली धन्या । लेंकुंरे समर्थे पुरिलीं उकडां ॥ १७ ॥
 भरिलीं घरे समर्थे लुटिलीं । सर्पवेटाळीं घरां सोडिलीं ।
 हेमभूषणें पापाणें करीं तोडिलीं । कर्मपात्रे फोडिलीं विक्ती वेळे ॥१८॥
 आका नामें चिमणाबाई परम प्रेमळ ।
 तीन तारी सीतोदकां ठेगिलीं निश्चळ ।
 अधिष्ठानीं राहिली केवळ । सर्माधि चरणीं घेतलीं ॥ १९ ॥

१ मसूर जवळचे शाहापूर २ येथून गिरिघरचा नाव लागली आद्यस्थान
 शाहापूरच्या गतीबाईना दिले आहे ३ (१) ४ आकाची समाधी श्रीसमनगडावर
 च आहे.

अंबिका नामें कोरानि विजयपुरी । पातानतीं पातली कृष्णातीरीं ।
 करवीरप्रातीं हरिभक्ति बरी । शिष्यसंप्रदायें केली हो ॥ २० ॥
 द्वारकाचाई परम उदास । समर्थचरणीं दृढ निश्वास ।
 ताना ग्रथ पुढ ग्रथ पाठ समीस । अतर्निष्ठ सर्वदा ॥ २१ ॥
 नवाचाई राहे तापीतीरी । अतर्निष्ठ अध्यात्मज्ञान निवरी ।
 उत्कट परमार्थ लोकीं विस्तारी । समर्थस्यामिप्रतापें ॥ २२ ॥
 मनाचाई अध्यात्मश्रवणी । येकनिष्ठ श्रीगुरुचरणीं ।
 वैराग्यशीळ अत करणीं । जनसंग नावडे ॥ २३ ॥
 आपाचाई संगीतकीर्तनी । कीर्तन करू ह्मणे राजागणीं ।
 समर्थें वर्जनि लौकिक जनीं । आपण कीर्तन ऐकिलें ॥ २४ ॥
 अन्नपूर्णाचाई उद्धवमाता । गिरिधरगहताची काता ।
 केवळ अतर्निष्ठ समर्था । ध्यानीं मनीं आठनी ॥ २५ ॥
 सखानाईसी चाफळीं राहणें । वैराग्यशीळ अत करणें ।
 नाना वस्तु सग्रह कणें । श्रीरघुनाथयात्रेसाठीं ॥ २६ ॥
 गंगाचाईसी हनुमानदर्शन । समर्थें येकातभोजनीं दिव्हें जाण ।
 फाय स्वामी व्हावें पुस्तता आपण । जेविता हनुमान देखिले ॥ २७ ॥

गोदाबाईचा सद्भाव केवळ । क्षीरीवरी शुभाष्टांटीचा जाळा शुळ ।
 समर्थ प्रचित दाविली केवळ । शुभा सर्व हि शुळभेटा ॥ २८ ॥
 अंताबाई समर्थ, उकडो जे पुरिली । धोत्रपिळ्या ऐसी ठप्पेंत टाकिली ।
 बाईची कन्या परम मान्य जाहाली । समर्थचरणीं पावली संस्थान ॥ २९ ॥
 कृष्णाबाई, अंध कन्या देवासी यादली ।
 समर्थ चाफळी वाढविली देवळी ।
 डोळे उघडितां पुण्यपुरपा लाभली । उग्र कैलें स्वानंदें ॥ ३० ॥
 त्रिपांसी कर्मदेहभर्तार गुरु । तयासी कासयासी व्हावे श्रीगुरु ।
 ऐसें क्षणाळ तरी मोक्षार्थ सट्टर । बहुतां त्रिपांही सेविळे ॥ ३१ ॥
 गार्गी भैत्रेयी धुनमाता अरंधती । छीळा चूडाळा अनुसया देवहूति ।
 मुलभा मदळसा उमा मिरा मुक्ता मैनामती । उदंड शरण जाती समर्था ॥
 फौसल्या शरण श्रीरामातें । गुरुदेवपदां येक पुत्र कन्या नातें ।
 छीपुटपें मायबापा क्षणती सर्व देवातें । मामाजी हरिहरातें न क्षणती ॥
 एवं दशपुत्रावरी येक कन्या । समर्थउदरां विश्वमान्या ।
 वैराग्यशीळ परम धन्या । गंगा गोदा सृष्टीवरी ॥ ३४ ॥
 वेणाबाई मुख्य भक्ति संस्थान । सदा सर्वदा समर्थभ्यान ।
 बाहोक्षत्रीं समर्थासी जालें हनुमंतदर्शन । श्रीरामछिगीं देवात्मी सेवेळी ॥
 पूर्वी पंचगढिकेसी श्रीसमर्थआज्ञे अनुष्ठानें केळी ।
 देवद्वारीं चांज निवोर्णासी अक्रा निवें आली ।
 श्रीरामें अकरादिवस येकेक सेविलीं । अतिरद्रसंख्या परमार्थ दिधळा ॥
 दासबोधप्रथराजश्रवणें मुमुक्षु लोक केला ।
 श्रीगुरुचरणीं प्रात सेवेसी लाविला ।
 गुरुत्वाचा दंभदामा न धरिला । वेणी अनन्य श्रीचरणीं ॥ ३७ ॥
 आक्काबाई मुधाबाई । वाकुबाई मिमाबाई ।
 समर्थचरणासी लेंबुरें लाविलीं पाहीं । बाईसंतानें साक्षात्कारें ॥ ३८ ॥

समर्थ बाहोक्षत्री विचित्र केलें ।

कृष्णवेणीमध्यें वेणावाईवस्त्र घाळनंटीं देखिलें ।

समर्थे स्वहस्ते विभागूनि कंठीं घातलें । कंठमेखळा करूनियां ॥ ३९ ॥

उद्धवमहंतें पूजा जंव आणिली । तंव समर्थ आगीची पूजा विचित्र देखिल

वेणीपरंपरादीक्षा समर्थे स्वयें अंगिकारिली ।

आपण कंठमेखळा करूनिया ॥ ४० ॥

आकरा दिवस येऊ आर्गां मेखळा राहो उद्धव महंत अन्ना दिवस वाट पाहो

समर्थपूजा मी कै आतां लाहें । समर्थदेवें जाणितलें ॥ ४१ ॥

समर्थ क्षणती उद्धवा वेणीवस्त्र ऐसें आहे ।

माझा मजळा देवगृह अंगिकार करणें पाहो ।

उत्कट भक्ति येथें येकनिष्ठ राहो । यथार्थ स्वामी जगद्गुरु ॥ ४२ ॥

क्षणोनी उद्धवमहंतें साष्टांग केलें नमन ।

मग अकरा दिवस माडिलें समर्थपूजन ।-

निल येकेक नूतन गुरुदेवअर्चन । उत्कट वैमर्सें समर्पिलीं ॥ ४३ ॥

समर्थदेवें वेणावाईसी वरदानें दिधली । सीतास्वयंवरे रामायणें वदविलीं

रामकथा ब्रह्मांड भेदूनि नेली । पैलिकडे समर्थे ॥ ४४ ॥

मंगळरामायणें छंदोरामायणें । संकेतरामायणें लघुबुधरामायणें ।

सुंदररामायणें अन्दरामायणें । भाषारामायणें वदविलीं ॥ ४५ ॥

एवं वेणावाईचें मुख्य आख्यान । निषेदन केलें वर्तमान ।

समर्थचरणीं वेणी त्रिनेणी विद्यमान । सज्जनैर्पर्यतामाशारी ॥ ४६ ॥

मैरीचिक्षेत्री वेणावाई संस्थान बाइयावाई ।

तीन धर्मे तन्मयता समाधि देही ।

देही देहभान आहे कीं नाहीं । तीर्थपयपान केलें पणमासें ॥ ४७ ॥

वाइयावाईसी बुमारीदेहां च श्रीरामे प्रसाद दिंधला ।
 दहीभात नैवेद्य दाविता ताटां राम जेविला ।
 हा फोण घो ताटां जेवितो क्षणता अद्भुत राम जाहाला ।
 देवगृहामाझाहीं ॥ ४८ ॥

मग लग्न जाहाल्यां श्रीरामभक्ति ।
 भौतिक देवते देव्हाराचीं राममंत्र जपता पळती ।
 मग आपघर त्यागूनि बापघरीं केला वस्ति ।
 श्रीगुरुसेवन केळें साक्षात्कारें ॥ ४९ ॥
 हातीं पुस्तक उदास घना दृश्यमार्ग चुकतां ।
 अद्भुत शून्य दरबुटीं पडतपडता ।
 श्रीरामे हातीं धरुनि घोंढिलें तत्त्वता । सगुण स्वरूपदेवें प्रगटिलें ॥ ५० ॥
 पीतान्नरधारी दोघे सांजळे सुंदर गौरवर्णा ।
 फोदडपाणी मुकुट माथा बुडलें कर्णा ।
 मुमनगंधमाळा देव साठनिळे अत कर्णा ।
 अभिरुदनें गुप्त जाले घरदायक ॥ ५१ ॥
 ऐसें वाइयास्वामीचें दर्शनआख्यान । अतनांख रामरूपें अखड दर्शन ।
 कितेक जीव उद्धरिले जाण । चीन्यासीं वर्षे परमार्थ केला ॥ ५२ ॥
 तेथें गिरिधर त्रिगर्ग वधूसीं शरण आला ।
 श्रीगुरुदेवें श्रीचरणसेवेसी लाविला ।
 निवृत्तिराम निवृत्तिधाम ग्रंथ वदविला । आत्मानुभवे चाक्यार्थें ॥ ५३ ॥
 सर्व हि ग्रंथ समधाचे । स्तवनगर्भ श्रीदासवोधाचें ।
 सेतुबधक मर्कट नव्हती साचे । तथापि होती समर्थप्रतापें ॥ ५४ ॥
 घेणावाईपासूनि कितेक महत् जाले । उत्तरभूमीसी बहुधा गेले ।
 त्रिनेर्णी अतर्वेदीं राहिले । अयाध्यासमीप करुनिया ॥ ५५ ॥

एवं शिष्यसमुदाय पुत्र कन्या संताने ।
 सतासी निवेदनं केलीं गिरिघराने ।
 पुढें अनंत शिष्यसंप्रदायवर्तमाने । त्रिधमान समर्थ ऐकिजे ॥ ५६ ॥
 इति श्रीसमर्थप्रतापप्रथ । प्रगट चालिला उदास पंथ ।
 सभानायक साधु सत । आत्माराम परिसती ॥ ५७ ॥
 समाप्त ॥ ११ ॥ छ ॥

॥ समाप्त वारावा ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ धादिनारायणं विष्णुं ब्रह्माणं च वशिष्टकं ॥

॥ श्रीरामं मार्कटं चंदे रामदासं जगद्गुरुम् ॥ १ ॥

समर्थस्वामी आदिपुरुष । अवतार सामर्थ्यं विशेष ।
 अनंत महंत माहापुरुष । त्रिधमान समर्था जाणविले ॥ १ ॥
 कित्तेक शिष्य सदाचारी । कित्तेक शिष्य राज्याधिकारी ।
 कित्तेक शिष्य राज्यधारी । देशाधिकारी कित्तेक ॥ २ ॥
 नाना पर्वतदुर्गी शिष्य केले । नाना भूमिदुर्गी शिष्य केले ।
 नाना सिंधुदुर्गी शिष्य केले । सद्गुरुनाथसमर्थ ॥ ३ ॥
 गुप्त प्रगट भरतखंडों । माहापुरुष असती उदडी ।
 यात्रायात्रिस्तार ब्रह्मांडों । तावत्परंपरा सामर्थ्य ॥ ४ ॥
 यात्रायात्रा अहि । यावत् ईश्वर कर्तार आहे ।
 यात्रत् कार्याकारणकर्तृत्व आहे । तावत् परपरा परमार्थ ॥ ५ ॥
 यावत् अवतार सगुण चरित्रें । यावत् निर्गुण तत्त्वत्रे ।
 तावत् परपरा मूळमंत्रें । वाक्यें बोधिलीं समर्थदेवें ॥ ६ ॥

मुख्य समर्थापासूनि अनुगृहीत जाळे । विद्यात महंत किंचित निवेदिळे ।
 महंती महंत किंचेक वाढयिले । असंख्यात संख्या असेना ॥ ८ ॥
 नाना कथा मेखळा हुमुजी घालिती । नाना घर्णभक्षक पर्णे भक्षिती ।
 समर्थप्रंथराजदासबोध सन्निध अरती । भिक्षा दीक्षा उपासना ॥ ९ ॥
 अनंत प्रक्षांडी पुरंज जाळे । अनंत ब्रजांडें व्यापूनि ठेले ।
 अनंत प्रक्षांडी प्रगटले । जगदोद्धार करायचा ॥ १० ॥
 सद्गुरुसी शिष्य चहुत होती । श्रीगुरु शिष्यपापें नेणों लिपती ।
 ऐसें क्षणाल तरी येथें सद्गुरु मारति । विश्वपापें लिपेना ॥ ११ ॥
 विश्वाचा करानया उद्धार । समर्थ मारति रक्षावतार ।
 तारक प्रल मंत्रोद्धार । शिष्यपापें लिपेना ॥ १२ ॥
 परमार्थाची वाढ समर्थ दाखिली । शिष्यपरंपरा वाढे दाखिली ।
 शिष्यें वाढ सोडोनि आटवाट धरिला । तरी श्रीगुरु पापें लिपतिना ॥
 जड मूढ पापी उद्धरिले । अनाधिकारी अधिकारी केले ।
 केवळ पापी हि प्रस्तावले । उदास पंथ देखोनिपां ॥ १४ ॥
 गुरु दशक पंधक कोणाचे न छगती ।
 नैराश संत साधु निस्पृह वर्तती ।
 मंत्रविक्रय कांहीं न करिती । भक्ति प्राधान्य उपदेशी ॥ १५ ॥
 तन मन धन तोंडें शिष्यें दिधलें । कोणाचें कोणें दिधलें घेतलें ।
 सद्गुरु सर्वेश्वरी ईश्वर वैभव आपलें । गुरु शिष्य दोघे अछिप्त हो ॥
 समर्थ अनंत शिष्य केले । हनुमानरूपें श्रीगुरु प्रगटले ।
 श्रीराममंत्रें मंत्रोद्धार जाळे । जगदोद्धारक गुरुमूर्ति ॥ १७ ॥
 गुरुभक्त महंत रत्नमाळा विमळा । गुरुभक्त प्रेमें घालिती स्मरणरूप गळां ।
 गुरुभक्तीच्या पांक्ती कांतिंकीळा । विश्व प्रकारें उजळले ॥ १८ ॥
 माहापुरुष श्रीगुरुभक्त । ऐकोनि अमक्त जाळे सद्भक्त ।
 संसारबंधनापासूनि मुक्त । सद्गुरुनाथप्रतापें ॥ १९ ॥

समर्थ कित्तेकांचे अन्याय क्षमिले । समर्थ कित्तेक सेवेसी लाविले ।
 समर्थ कित्तेक महंत शाहाणे केले । संप्रदाय चालिले सृष्टीवरी ॥ २० ॥
 संकल्प विकल्प शिष्यासी जाळे । समर्थदेवें निःसंदेह केले ।
 फाहीं शिष्य उन्मत्त देखिले । यथाकिंचित दुर्बुद्धि ॥ २१ ॥
 मेघशाम नामा पीतांबरधारी । उत्तम चंदन लावी सर्वांग शरीरी ।
 येक्या वोटें समर्थी गुरुवंदन करी । सर्वांग स्फोटकें निमाला ॥ २२ ॥
 संकल्प नामा समर्थशोधक । श्रीमंचर्की निद्रिस्थ देखे गुरुनायक ।
 चंद्र मांचवी प्यारी धनुर्दारी मूर्ति संम्यक ।
 देखतां मूर्छना पावला ॥ २३ ॥
 विकल्प नामा क्षणे स्वामी कैचे अवतारी ।
 सगढ संत असती देहधारी ।
 हनुमानरूप देखतां चंद्रगिरि । मूर्छना येऊनि उलंडला ॥ २४ ॥
 संदेह नामा क्षणे स्वामी जरी हनुमान । तरी कपाटें जातील भेदून
 समर्थ बायोस्वरूप पावळे अंतर्धान । संदेह सर्व मावळला ॥ २५ ॥
 कित्तेकासी कळले सच्चिदानंद । कित्तेक भ्रांत जाळे प्राणी मतिमंद ।
 कित्तेकांसी धोळले परमानंद । तारक ब्रह्म चराचरी ॥ २६ ॥
 समर्थ कोण्हियेक छळकें शोधूनि पाहिले । वीस कपटनारेळ पुढें ठेविले ।
 गुरुदेवें छळक आतिथ्ये पूजिले । मग नारेळें देतिलां कुंकुटे ॥ २७ ॥
 समर्थ वागांत गळोळखेळ खेळतां । आंवा शुक्र मुक्त केला तत्त्वता ।
 गुरुदेवें सजीव केला शुक्र मागुता । आजन्म जन्म घेऊनि पाई असे ॥
 समर्थासी कोण्हियेक मूर्ख गुप्त विनोद केले ।
 समर्थ अति दुर्धर पोटी गुणदोष घातले ।

वैदिक लोक कोण्हियेक युगधर्मवासी । चर्चा करिती गुरुदेवसेवनासी ।
 अहकार पोटशुल्ल उठिजे तयासी । गुरुदेवतीर्थ स्नानद जाळे ॥ ३० ॥
 स्वधर्म सट्टर अवमानिती । अधर्म युगधर्म गुरु करिती ।
 भ्रात लोक जन्मयोना फिरती । गुरुगातार्थ नेणती ॥ ३१ ॥
 नि काम स्वधर्मा मोक्षधर्मा लाधिले । सवाम अधर्मा, युगधर्मा ठेविले ।
 भावासारिजे सर्वेश्वर फळद्रूप जाळे । सट्टरसगामी समर्थ ॥ ३२ ॥
 शूद्रचणें ब्राह्मणचणें बांधिले । ब्राह्मण शत्रुघनी शरण गेले ।
 गुरुशिष्य रत्ननंदनं पुरीसी नेले । ईश्वरआज्ञेप्रमाणें ॥ ३३ ॥
 सर्वेश्वरआज्ञेचा वडियार । ब्राह्मणें ब्राह्मणासी करणें नमस्कार ।
 राम राम करणें हा अन्य विचार । सप्रदाई नाहीं घोळिला ॥ ३४ ॥
 समर्थें वदनभक्ति निरोपिली । अति छानता सायोन्यराट दाविली ।
 फोठें वडें जनीं दिसोनि आलीं । अभ्युत्थान अभिवदन राहिलें ॥ ३५ ॥
 समर्थें स्वस्थानां महतासी पट्टे नाहीं दिधले ।
 उदड ग्रथपट्ट लोकां विस्तारिले ।
 सृष्टीमध्ये वडि^१ काहीं दिसोनि आले । कोणासी कोण्ही न मानिती ॥
 समर्थाचें कारण येथें काहीं आहे । वेगळाले मोहरे श्रेसी घ तले पाहे ।
 अभिमानें अहकारें परमार्थ वाढलाहे । सट्टर समर्थ जाणती ॥ ३७ ॥
 समर्थें महत्त विस्तारिले । कयाधारी बहुत केले ।
 कोठें मेखळामहिमान चालविती भले ।
 कोठें गर्वा उदासी दिसताती ॥ ३८ ॥
 उदास गर्वा लौकिकी दिसे । परि अतर काहीं अनारिमें ।
 लोकासी उत्तमोत्तम दिसेल तसें । जनीजनार्दनां वर्तायें ॥ ३९ ॥

१ गुरुला च वद मानून खात्री सवा करणें वाडून अशा चर्चा कलियुगध-
 र्माप्रमाणें वैदिकांनीं चाखिली २ सगळ धमामध्ये धर्म । स्वरुपा राहाणें हा
 स्वधर्म ॥ असला धम शिक्विणान्या मनुष्याची उपेक्षा करून कलियुगधमानुसार
 राकाम अधर्म शिक्विणारा गुरु करून भूद लोक चौऱ्यायशी रक्ष योनी फिरतात
 ३ समानें ४ पाट, गादा, पद पदवी ५ “ वडिलाच ” असा पाठ बाळांत

देखिलें वर्तमान वार्तिकें लेहावें । समर्थदेवें सर्वांतर जाणावें ।
 जनीजनार्दनी महंतें मिळोनि जावें । सत्कीर्तीनें भरावें भूमंडळ ॥ ४० ॥
 नाना सफलित धरा समर्थकौलें । नाना परमार्थतरु वाढले कृपाजळें ।
 फित्तेको भूमीसी कर्मपाणां लागलें । फित्तेक मातले तांबरे ॥ ४१ ॥
 फित्तेक मुलुकी पिकें आलीं । फित्तेक मुलुकी पिकें गेलीं ।
 फित्तेक नापिकें सेतें जाळीं । हिंसाळे पडले फित्तेक ॥ ४२ ॥
 फित्तेक पिकाचीं कणसें ताठती । फित्तेक भारें आकड्या उबती ।
 फित्तेक धोटें ताटें उभी ठाकती । पिकें नापिकें मुलुकामध्यें ॥ ४३ ॥
 फित्तेक मुलुकीं डबगे डबगे पिकले । फित्तेक माळ बहुमोलें विकले ।
 समर्थांचे परमार्थटके फिटले । मुलुक लागले परलोकीं ॥ ४४ ॥
 हानयुक्षाची धळें लागलीं । अभिमान पोरीनें कांहीं वाळलीं ।
 फित्तेक मुलुकीं आत्मर्शकरा पिकली । संतबंदरीं विकली बहुमोलें ॥
 फित्तेक भूमीसी मातीची सोनि होती । सुवर्णदारवंडे नीचें कपाळा लागती ।
 उंच माहाद्वारांतूनि अंत्रारीसहित हस्ति येती । भक्तिढाला लाऊनियां ॥
 अनंत समर्थांच्या भक्तिढाला । फडकत चालिल्या अचाट आढाळा ।
 पहळोक परलोक वाक्यार्थ लिहिला । संत सज्जन परिसती ॥ ४७ ॥
 एवं शिष्यसृष्टीचीं वर्तमानें । समुदाय संप्रदाय वर्द्धमानें ।
 समर्थांचरणीं केली निवेदनें । विद्यमान स्वामी ऐकती ॥ ४८ ॥
 पुढें श्रीरामसमर्थभोजनीं वर्तमान । संतसज्जनीं गिरिधर करील निवेदन ।
 समर्थस्वामीचें महिमान । वाक्यें लिहिलीं परमार्थी ॥ ४९ ॥
 इति श्रीसमर्थप्रतापप्रबंध । प्रगट चालिला उदास पंथ ।
 सभानायक साधु संत । आत्माराम परिसती ॥ ५० ॥
 संमास बारावा ॥ १२ ॥ जय जय राम ॥ ६ ॥

१ वार्तिकानें, वर्तमान लिहिणारानें. २ कौल=रयतेला दिलेलें अभयवचन..
 ३ सांभोरा=शेतावर पटणारा रोग. ४ (?) ५ डबगा=भरपूर पीक. ६ टका=
 कर. ७ पोरा=शेतांत उगवणारे गवत, कुंदा. ८ आत्मज्ञानरूपी शर्करा. ९ या
 ओवीचा अर्थ बरोबर लागत नाहीं. परमार्थ एक च परंतु कांहींकांचा जगविरुद्धात
 होतो व इतरांचा आपल्यापुरता च असतो, असा कांहीं भावार्थ दिसतो. ११ भक्ती-
 मार्गाच्या गजदाला । चालविल्या आढाला ॥

॥ समास तेरावा ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ आदिनारायणं विष्णुं ब्रह्माणं च यद्विष्णुकं ॥

॥ श्रीरामं मारुतं यंदे रामदासं जगद्गुरुम् ॥ १ ॥

मागां शिष्यसमुदायसंप्रदायवर्तमाने । निवेदने केटी सेवकाने ।

आतां समर्थभोजनीं अनुसंधाने । संतसजनीं परिसावी ॥ १ ॥

कोण्डी येक समई ब्रह्मारणी । श्रीरामजानकी यधुघरे दोन्ही ।

संमर्षासी नैवेद्य करावया लागुनि । त्रिभुवनगृहस्थे वैसली ॥ २ ॥

सद्गुरुसमर्थे दोघे प्रकृतिपुरुषे देखी ।

रघुवीर रघुनीर हणोनि चोलनिळी ।

भिक्षा आहे रे हणोनि आक्षेपिळी ।

हणती भिक्षा अस्ति अस्ति रे समर्था ॥ ३ ॥

सध्या वाढा येगी परमाने । उसीर न लाया घाला भोजने ।

गुह्यांसी घडावीं ब्रह्मसंतर्पणे । हणोनी अनिर्वचने विसर्जिळी ॥ ४ ॥

१ एवंदर श्रीरामभक्ततापात एकाचाला हा समास अत्यंत प्रिय वाटला, तर त्यांत काही दोष नाही, कारण, तो समास तसा गोड च आहे. श्रीसद्गुरुसमर्थ भोजनाला बसले असतां जानकीनें श्रीरामाला श्रीराममर्षाविषयी जे कित्तेक प्रश्न विचारिले व त्यांचीं श्रीरामानें जी उत्तरे दिलीं ती एकांतांत वाचीन असतां ज्याचें अंत करण प्रेमभरानें उचंबळून येणार नाहीं असा वाचक विरळा । विरळा तरी कां, असा वाचक या ग्रंथाला कोठे आढळणार च नाही । २ या समासांत असा प्रसंग घणिता आहे कीं, श्रीरामजानकी वाच्या ठिकाणीं सर्व ब्रह्मांडांतल गृहस्थाश्रम एक-घटला असून त्यांचेकडे श्रीराममर्थ भिक्षेला गेले. तेव्हां श्रीरामजानकींनीं त्यांचा पराकार करून त्यांचा भोजनास बसवून श्रीराम स्वतः अभिधुवणसर बसले. घाला-

तीर्थ कोणासी मी देत नाही । तपश्चर्येमय्ये राहीं ।
 समर्था तुझ्या दर्शनें सर्व तीर्थे सेविली पाहीं ।
 सुमनगंधमाळा घूप दीप जाळे ॥ ५ ॥
 सध्या वाढिली शुद्ध दिव्यानें । निर्मळ पाक पक्वानें ।
 विशुद्ध शर्करा क्षीर परमानें । भात भक्ष वरानें कथिकेसहित ॥ ६ ॥
 सर्व शाक सर्व पाक । पंचामृत वाढिलें ठेविलें शुद्धोदक ।
 येको विष्णु रूपें संकल्प सोडूनि सम्यक । जानकीनायक अभिश्रवणि ॥
 आपोशन केलें समर्थे । जानकी देवी क्षणे कांतातें ।
 समर्थ कोण कोठीळ काय कैसे हो तुझातें । कळले आहेती काय जी ॥
 सुखें पुसेसिना कां तूं वचनी । दिसताती देवा अनिर्वचनी ।
 भोजन संपतां चि ब्रह्मधा निरंजेंन बनी । जातीळ नेणों समर्थ ॥ ९ ॥
 समर्थासी कैसी पुसों मी तुझाविणें । तुझा आधिन माझें सर्व जिणें ।
 माहापुरुष कोण कैसे कोण जाणें । भोजनसमई हे बोलऊं नयेती ॥ १० ॥
 दिसताती मायात्यागी वैरागी । कोण जाणें कैसे वर्तती जगी ।
 तुमच्या आश्रये मी करुनि सलगी । समर्थति पुस्ततसें ॥ ११ ॥
 घापा समर्था तूं कोण आहेसी । कांति अबोलण्यासी कां तूं बोलविसी ।
 उत्तरप्रत्योत्तरेंविण यां माहांपुरुषांसी । चाड नाही निर्धारें ॥ १२ ॥
 ऐसी बोलती जव रामजानकी बधुवरें । तंव खुणा दाविलें श्रीगुरुसर्वेश्वरें ।
 सांगा आपल्या कांतिसी सत्योत्तरें । उत्तरप्रत्योत्तरें आही श्रवण करूं ॥
 जानकी क्षणे माहापुरुषाची कोण हो स्थिति ।
 कांति यांची दिसते आत्मस्थिति ।
 देवा जी सांगा यांची कोणसी परीगती ।
 प्रिये आत्मगती यांची दिसताहे ॥ १४ ॥

कोण हो यांची दिसते वृत्ति । यांची केवळ उदात्त वृत्ति ।
 कैसी हो यांची व्यक्त मूर्ति । अमूर्त मूर्ति समर्थांची ॥ १५ ॥
 कोण हो यांची देह अवस्था । काते केवळदेह उन्मनी अवस्था ।
 कोठें हो यांची दिसते आस्था । शुद्ध परमार्थी आस्था दिसताहे ॥ १६ ॥
 स्वामि कोण हो याचें गात्र । काते याची नाही गात्र शिवा ।
 कोण हो याचें नाव । नाम रूप नाडले समर्था ॥ १७ ॥
 दिसताती देवा देहधारी । काते केवळ छिळानतारी ।
 वारा दिसती हो कर्मशरीरी । अंतर काहीं अनारिसें ॥ १८ ॥
 कोण हो याचें धाम । याचें केवळ परधाम ।
 कोठें हो यांचा निग्राम । आत्मारामनिरंजनी ॥ १९ ॥
 कोठें हो समर्थ असती । सर्वा सर्वत्र घटीं दिसती ।
 कोणे स्थळीं हो यांची वस्ति । निर्मळ निश्चळीं सर्वदां ॥ २० ॥
 कोण हो सर्वदा भक्षिती । काते सदैव परमान्न भक्षिती ।
 कोण हो स्वरूप मनीं लक्षिती । अलक्ष्य लक्षिती परमद ॥ २१ ॥
 माहापुराचा कोण हो पंथ । याचा आकाशमार्गी गुप्त पंथ ।
 कोण हो यांचा प्रात । काते अंतप्रातासी अलित हे ॥ २२ ॥
 माहापुराचें कोण हो घन । याचें केवळ आनंदन ।
 समर्थाचें कोण हो भुवन । सच्चिदानंद भुवन त्रिभुवन हे ॥ २३ ॥
 समर्था याचें कोण हो स्थान । याचें सर्वा सर्वत्र सस्थान ।
 कोणेकडे हो याचें प्रस्थान । गगनैर्गर्भनिरंजनी ॥ २४ ॥
 कोण हो याचा आनंद । काते याचा परमानंद ।
 याचा कोण कैसा हो ब्रह्मानंद । सच्चिदानंद त्रिपुट्यमंद ब्रह्मानंदी ॥ २५ ॥
 सर्वेश्वरा माहापुरासी आहे किं निद्रा । यासी केवळ निश्चळ योगनिद्रा ।
 याची कोण जी सागा मुद्रा । अगोचरी मुद्रा याची जानकि ॥ २६ ॥

१ जीवन्मुक्ता २ निराळें च ३ आकाशमार्गी गुप्त पंथ । ज्ञाती योगिये
 समर्थ । इतरास हा गुप्तार्थ । सहसा न कळ ॥ १६, परमार्थमार्ग, ज्ञानमार्ग
 ४ गगन आहे गर्भात ज्याच्या अशा परब्रह्माकडे ५ अभ्यासमुद्रा एकदर चार
 आहेत, त्यापैकी अगोचरी एक मुद्रा आहे त्या मुद्रेत दृष्टि आकाशाकडे असते

माहोंपुहपाचें कोण जी आसन । जानकि याचें सिद्धासन ।
 समर्थाचें कोण जी उपासन । श्रीहरिसकल उपासना ॥ २७ ॥
 समर्थाचें कोण हें ध्यान । यासी केवळ श्रीगुरुध्यान ।
 समर्थाचें कोण हो ज्ञान । शुद्ध विज्ञान परब्रह्म ॥ २८ ॥
 समर्थाचा कोण मंत्र कोण यत्र । तारक ब्रह्म मंत्र आत्मज्योति यत्र ।
 समर्थाचें कोण विधान तत्र । नवविधा भजन विधान हें^३ ॥ २९ ॥
 समर्थ आवाहन विसर्जन कैसें केलें । दृश्य आवाहन करुनि त्रिसर्जिलें
 समर्थ आवाहन काय जी मांडिले । पिंड ब्रह्मांड आनणें ॥ ३० ॥
 समर्थ कोण स्थापिली भक्ति मुक्ति । ऐक्यभक्ति सायोज्यमुक्ति ।
 समर्थ समाधि कोण वो स्थापिती । सहज समाधि समाधानी ॥ ३१ ॥
 समर्थ मानिली कोण हो माया । येथे बोलेल ते चि माया ।
 काय जी बोलता श्रीरामराया । यथार्थ बोलतो आत्मी मायाब्रह्म ॥ ३२ ॥
 समर्थ बोलती कीं न बोलती । सर्वेश्वररूपे अनुवादती ।
 आपुलें समाधान काहीं देवा सागती । अधिकारे कथिती शिष्यवर्गा ॥
 समर्थाचा कोण हो मठ । अत्रा ब्रह्मांड याचा मठ ।
 तर्हि तर्हि याचा सागा मूळ मठ । विद्यातिमठ परमर्षी ॥ ३४ ॥

जगदीश्वरा यांचा कोण जी आश्रम । समर्थें केऊ चि नाही गृहस्थाश्रम ।
 तर्हि तर्हि याचा कोण यो आश्रम । ब्रह्मचर्याश्रम धगधगीतु ॥ ३५ ॥
 देवा कैसें हो याचें स्वल्पदर्शन । काते सर्वां सर्वत्र सदर्शन ।
 याचें कोठें हो प्यायें नित्य नेमें दर्शन । सज्जनगिरीनाशरी ॥ ३६ ॥
 समर्थांसी पुसतें मी काहीं । समर्थें आश्रम का अगिकारिळा नाही ।
 समर्थ हनुमान अवतार सत्य पाहीं । ब्रह्मचर्याश्रम समर्थांचा ॥ ३७ ॥
 देवा तुझी गृहस्थाश्रम अगिकारिले । काते तरि हे समर्थांसी नैवेद्य जाहाले ।
 स्वामि ऐसें चि अखड नैवेद्य पाहिजेता घडले ।
 काते सर्वां सर्वत्र घडतीळ ब्रह्माढोदरी ॥ ३८ ॥
 ऐसें जानकीदेवीनें जें जें पुसिलें । तें तें श्रीरामें सांगितलें ।
 तत्र समर्थांचें भोजन जाळें । अभिश्रवण केलें जगदीश्वरें ॥ ३९ ॥
 समर्थें केलें शुद्धोदक प्राशन । समर्थें केलें उत्तर शुद्ध आत्मन ।
 निर्मळ निर्मळाचें करोद्धर्तन । मुखां मुखशुद्धि गुळीच्या मुखशुद्धि ॥ ४० ॥
 मग समर्थांचीं शतपदां गमनें । अनिर्वचनीय आशिर्वचनें ।
 समर्थ दितताती बहुधा ध्यानस्थ मनें । आनंदवनप्रस्थानी ॥ ४१ ॥
 त्रयोदशवर्णीं त्रयोदशगुणी । जानकीकाते सांबुळ दिव्यळ तत्क्षणीं ।
 उदकपात्रें जेथील तेथें विसर्जन करूनि ।
 समर्थ तारकपाणी येगीं निघाले ॥ ४२ ॥
 मग उच्छिष्ट पात्रें जों काढिलीं । तों येकसरें लक्षानुलक्ष पात्रें निघालीं
 तीं कोठें क्षणाल काय हें जाहाळीं । सतमुखपात्रें सृष्टीवरी ॥ ४३ ॥

ऐसें समर्थसद्वृत्तें ब्रह्मभोजन । शेष पार्त्रे सत्पार्त्रे सतसज्जन ।
 त्याचें घडलिया अनन्य भजन । सध्या अमृतभोजन मुमनशैय्या ॥ ४४ ॥
 एव जानकीकातें भक्ति वेणीसी सागितलें ।
 वेणावाईहिं वाइया सस्थानां निरोपिलें ।
 बाइयास्वामीहिं सेवकासी कथिलें । सेवकें लिहिलें यथार्थ हो ॥ ४५ ॥
 विशेष समर्थें स्वमुखें वेणावाईसी कथिलें ।
 जानकीकातें ब्रह्मारण्यां परमान्न वाढिलें ।
 आपण उभयता हि अभिग्रहेण केलें ।
 येणें श्रवणमननें उद्धारूं जैनां ॥ ४६ ॥
 मनीची जीवीची गोष्टी यथार्थ । भक्ति वेणीसी सागती समर्थ ।
 का जे श्रीरामउपासकापासीं गुढार्थ । आत्माराम निरोपिती ॥ ४७ ॥
 वेणावाईसी साक्षात्कार जाला । समर्थापासीं सध्या सागितला ।
 स्वामि त्रिभुवनगृहस्थ येक स्वप्न देखिला । जनयात्रा घाटे लावितसे ॥
 समर्थांचीं शरणागतें पृथ्वीवरी बेतली ।
 साफल्या निजवल्या नदीपाग तेणे केली ।
 पुढें निर्मळ निश्चळ स्वरूप दियति देखिली ।
 तया तेजासी उपमा नाही ॥ ४९ ॥

समर्थ क्षणती माझी हे चि श्रीरामउपासना ।

झरणागतासी पाववी निरजेना ।

पुढें वेणागिरिधरसागेळ ब्रह्मभोजना । सत सज्जन परिसती ॥ ५० ॥

इति श्रीसमर्थप्रताप ग्रंथ । प्रगट चालिला उदास पथ ।

सभानायक साधु सत । आत्माराम परिसती ॥ ५१ ॥

समाप्त तेरावा ॥ १३ ॥ ॥ ७ ॥

॥ समाप्त चवदावा ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ आदिनारायण विष्णु ब्रह्माण च वशिष्ठकं ॥

॥ श्रीराम मार्ति चंदे रामदास जगद्गुरुम् ॥ १ ॥

मागा समर्थांचें ब्रह्माण्यां ब्रह्मभोजन । सेवकें केलें निवेदन ।

आता समर्थें पगतासी घेऊन निश्चजन । केलें भोजन एका हो ॥ १ ॥

कोण्हीयेक कुण्णातारीं करजप्राप्ती । भिक्षाहारी पातले बैराग्यशीळ स्वामी ।

धन्य धन्य ते पुण्य भूमि । सर्वोत्ती आमरणें दिधलीं समर्थें ॥ २ ॥

आमुच्या घरासी तुला भोजनासा यारें ।

ऐसें सर्वां सर्वत्र थोडिलें गुरुदेवें ।

कोणे स्थळीं आझी भोजनासी यारें । कोण्ही न पुसिले समर्थां ॥ ३ ॥

सर्वात्मा राम सर्वोत्तरां । कोतुक दावितो चराचरां ।

तीन प्रहर सपूर्ण छोटती तनरि । राहिले गिरिकदरीं समर्थ ॥ ४ ॥

क्षणती लोक असताळ मुकेल । क्षणोनि समर्थ धात्रोनि आले ।

चला चला रे स्त्राणें कटा बैहिले । भोजनासी उशीर जाळे तुला ॥ ५ ॥

सत सज्जन तेथें रमावहृदमदास । आणखी किचेक समर्थदास ।

झानें करिनीं बहुतास । इत येक ब्राह्मण मिळाले ॥ ६ ॥

ब्रह्मविणें रुद्रविणें ताळा तंवुरे घेतले ।
 समर्थ सोवळे चि नगरात भिक्षेसी चालिले ।
 सुंदर सडे बिर्दीस लोकीं घालविले । दिव्य रंगमाळा रेखाटिल्या ॥ ७ ॥
 घोरोघरीं स्वयंपाका निघाल्या शुद्धमति सोवळ्या ।
 सामग्री आईती घालिती धुतग्रहा भोवळ्या ।
 नगरांत संपूर्ण चुली पेटविल्या । कथाभिक्षा मिरवे समर्थाची ॥ ८ ॥
 कोणे घरीचीं वणें उतरलीं । कोणे घरीचीं पुणें वाटिलीं ।
 सयीं सर्वत्र येकेक अन्नं निर्माण केली । माधुकरा मिरवत स्वामीची ॥ ९ ॥
 जयजयकारें कथाकीर्तनें करिती । मार्गे अन्नप्रक्षपात्रें संपूर्ण चालती ।
 सर्व शाक सर्व पाक दोनी मुहूर्ती । नदीतीरीं आणिला समर्थ ॥ १० ॥
 प्रोण पानें पत्रावळी । ब्राह्मणाच्या दैसविल्या घोळी ।
 माहुलीसगमीची विप्रमडळी आली । सत ऋषी ब्राह्मण पातळे ॥ ११ ॥
 पाढणें हकडे चाली लागला । तिकडे तीर्थ घेऊनि पूजनें जालीं ।
 सर्वां सर्वात्मा विश्वरूप डोळीं । धूपदीपावळि उजळिल्या ॥ १२ ॥
 सतमहतीं आधिर्य केलें । भिक्षाकौतुक ऐसें कोठें नव्हतें चर्तलें ।
 तें तें घेथें समर्थें दानिलें । आकराशें पात्र बेसलें पगती ॥ १३ ॥
 भक्तजनीं येको विष्णु घेऊनि स्वानदे । सकल्प सोडिले ब्रह्मानंदें ।
 सत सज्जन परमानंदें । ब्रह्मभोजनीं तत्पर हो ॥ १४ ॥
 लाहान धोर दुबळीं पावळीं । गावजेवण सकळ सकळीं ।
 अन्नं पुरवलीं आळमोळीं । केली चहपाळी पचामृते ॥ १५ ॥
 कामधेनु भिक्षाभोजन । तृप्त जाले सत सज्जन ।
 जिकडे तिकडे तृप्त संपूर्ण । समर्थसद्वृत्तगति ॥ १६ ॥
 भोजनं जालीं अपरान्ह वेळीं । ताबुल दक्षिणा स्वरकहोळीं ।
 शुद्ध पात्रें धोंऊनि घरासी पाठविलीं । संध्यावदनें केलीं समर्थें ॥ १७ ॥

आजी कथाप्रसंग क्षणोनि समर्थ बोळिले ।

पाहत पाहता अद्भुत जाले ।

लोकीं नगरात मडप दिधले । मध्यरात्रीं प्रगटले कथेमध्यें ॥ १८ ॥

मग अद्भुत कीर्तनें तेथे जालीं । निरपम उपमा सुखसीमा फावली ।

वैराटनगराची अपार मुमनें आलीं । समर्थपूजेकारणें ॥ १९ ॥

येक मास घरोघरीं समाराधना । कथानुकीर्तनें दीपाराधना ।

दिवता समर्थ सेविती निरजन बना । मध्य रात्रीं प्रगटती कथेमध्यें ॥

जगदोद्धारक पुण्यमूर्ति । हनुमान अवतार उत्कट कीर्ति ।

काय बदवेल घाचास्फूर्ति । समर्थभिक्षाकौतुक निवेदिलें ॥ २१ ॥

वेणीगिरिधरें वेणावाईमुखें ऐकिलें । समर्थभोजन निरोपण केलें ।

सतसज्जनें अवधान दिधलें । पाहिजे पुढें कृष्णातीरीं ॥ २२ ॥

कोण्हीयेक समई चाफळीं उठह जाले । समर्थ निरजन वनीं निघाले ।

लोकाचे हेत समर्थापासीं राहिले । समर्थांसी नैवेद्य केलें नाहीं ॥ २३ ॥

वेणावाईसी दशमीचें आत्मपारणें दिधलें । लोकाचें आर्त पाहिजे पुरविलें ।

समर्थें कौतुक विचित्र केलें । चंहेगावीचे अवराईमाजी ॥ २४ ॥

समस्ताचीं आमरणें घेतलीं । चागेमध्यें वाढें उच्च ठाविलीं ।

येकातस्थळें गुरुदेवें निर्मिलीं । पात्रें सर्व हि आणविलीं वाढोनिया ॥ २५ ॥

समस्तानीं सकल्प सोडिले । हरिसकल्प अवघे केलें ।

येकात राम समर्थ जेविले । हनुमानरूपें सर्वत्र हो ॥ २६ ॥

कोण्हीयेकाहि वाढाआडोनि समर्थ पाहिले ।

तव पात्रोंपात्र हनुमान देखिले ।

तात्काळ त्याचें नेत्र मद जाले । मग तीर्थें धुवविलें समर्थें ॥ २७ ॥

दिव्य तेज नेत्रासी आलें । सर्गीं सर्वत्र यात्रेसी कळलें ।

समर्थें भोजनकौतुक विचित्र केलें । काय क्षणानि वर्णोंने ॥ २८ ॥

एका कोण्ही येक कृष्णातीरीं वरुणप्राप्तीं । समर्थ पातळे सद्गुरुरामा ।

समस्तांची येक अवस्था । समस्तांची येक आस्था ।
 आतां कैसी करावी व्यवस्था । समर्थस्वामी विचारिती ॥ ३० ॥
 आक्रा घरीचीं आमंत्रणें घेतलीं ।
 येकाचीं येकासी कळों नाहीं दिधलीं ।
 घोरोघरीं पुणें वणें घातलीं । बोळावणीं आर्लां मार्गें पुढें ॥ ३१ ॥
 समर्थें येका दुबळ्या भक्तांसी लाभ दिधले ।
 तक्र आंबिल जेऊनि स्वानंदें बैसले ।
 इकडे घोरोघरीं आक्रा ठाई गेले । श्रीहनुमानस्वामी समर्थ ॥ ३२ ॥
 ज्या त्यांसी वाटे समर्थ आपुलें घरीं । येकांतभोजनें सारिती बरीं ।
 तांबुल घेताती मंचकावरी । सुमनस्य्या पादसंभर्ने ॥ ३३ ॥
 मुख्य प्राणनाथ निधान । समर्थस्वामीचें रूप महिमान ।
 भाविकांसी भावसारिखा देव फळद्रूप आपण ।
 संकरप विकल्प जाण न धरावा ॥ ३४ ॥
 ऐका कोण्हीयेक उद्धवनामा बाळक । समर्थस्वामीचा लडिवाळ सेवक ।
 समर्थासी आमंत्रणें संम्यक । सांगता जाला जननीमुखे ॥ ३५ ॥
 जननी हाणे सेवक येक वासुदेववावा ।
 समर्थपंगतीसी महंत असावा ।
 उद्धवबाळक हाणे माझा उद्धववावा ।
 तो हि सांगे वा अवश्य ॥ ३६ ॥
 हनुमानपुलें समुदाव लांबला । समर्थासी भोजनीं उशीर जाला ।
 समर्थ हाणताती रे उद्धवा समस्ताला । देयां अनुक्रमें आमंत्रणें ॥ ३७ ॥
 जितुकी शाहापुरीं यात्रा मिळाली । तितुक्यास समर्थें आमंत्रणें देवविलीं ।
 उद्धवजननी विस्मये समर्थचित्तनीं बैसली ।
 कर्ता भोक्ता श्रीराम हाणे ॥ ३८ ॥
 समर्थें दुबळ्याचें करणेेर साजिरें केलें । ठाई ठाई अन देवें करविलें ।
 ममुराप्रौमीहूनि पाहिजे तें आपाविलें । महत्तेक पात्र बैसलें पगती ॥

१ तरी हा लेखाचा भावार्थ । भाविका देव यथार्थ । अन्यत्र कल्पना
 वेध । कुतर्काची ॥ असें च श्रीरामर्थाचे हि सांगणें आहे. २ अदण, करणी.
 ३ शाहापुरापासून पाऊण कोस मसूर आहे.

देवात्राक्षणाची पूजा करुनि वरवी ।
 सकल्प सोडनिळा लब्धनवाळकाकरवी ।
 तुझी समाराधना जाण रे तू जीवी । कतां भोक्ता सर्वेश्वर ॥ ४० ॥
 एव न सागोनि समर्थ सांगितलें । न बोळोनि समर्थें बोळिलें ।
 येकाकी येकातभोजन यास्तन स्थापिलें ।
 समुदाय विस्तीर्ण ह्मणोनिया ॥ ४२ ॥
 कोणासी पगतीसी न करारा आवडी निवडी ।
 येक चि अवधी परमार्थघडी ।
 अवधी ठेकुरें आपुढी ऐक्यें रोकडी । अधिकारपरत्वे भिन्न भिन्न ॥
 समर्थस्वामी सर्वातरां अभिन्न । येकात भोजन करिता जाण ।
 श्रीहनुमानरूपें छोकासी दर्शन । पुण्यपतासी जालें हां ॥ ४३ ॥
 प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष श्रीगुरुदर्शन । अविकाअधिक सदर्शने ।
 जैसी जैसां श्रीगुरुचरने । तैसां तैसीं सुखकारी ॥ ४४ ॥
 गूढ जन ह्मणती देहधारी । सुबुद्धिमान ह्मणती अवतारी ।
 समयाची समर्थ जाणती थोरी । सतसज्जन यथार्थ ॥ ४५ ॥
 ह्मणोनि सतसगतीसी राहायें । श्रीगुरुदर्शन अखड ध्यावें ।
 नाना व्रतभोजनीं सतृप्त व्हायें । तीर्थप्रसाद पगती ॥ ४६ ॥
 जयासी जाली सतसगती । तयासी च लाभली समर्थपगती ।
 कर्मानुसार प्राणी रगती । प्रपची अवया परमार्थी ॥ ४७ ॥
 एव समर्थस्वामीचा परमार्थ । श्रीगुरुचरणीं दृढ भावार्थ ।
 वेणीगिरिधर भोजनपात्र्यें यथार्थ । सतचरणीं निवेद्री ॥ ४८ ॥
 इति श्रावमर्थप्रताप ग्रंथ । प्रगट चालिला उदास पत्र ।
 समानायक साधु सत । आमाराम परिसत्ती ॥ ४९ ॥
 समाप्त चौदावा ॥ १४ ॥ जय जय राम ॥

॥ समास पंघरावा ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ आदिनारायणं विष्णुं ब्रह्माणं च वशिष्ठकं ॥

॥ श्रीरामं माहर्ति चंदे रामदासं जगद्गुरुम् ॥ १ ॥

मागां समर्थांचीं ब्रह्मभोजनें । नानां प्रकारें केळीं निवेदनें ।

मागुंती कित्तेक समर्थभोजनें । निवेदन करणें सेवेसी ॥ १ ॥

कोणही घेक दिवसीं प्रेमसद्भावें । येणायाईनें प्रार्थिलें जें श्रीगुरुदेवें ।

आजी विजयादशमीसी उत्तर भोजन अगळ्य करीवें ।

छडिवाळपणें विनवितसे ॥ २ ॥

मज शरणागताच्या बोलें । समर्थें मागें मौन विसर्जन केळें ।

तीन प्रहर पत्राथें कार्य चालविलें । बाहो धर्त्रीं देवालयीं ॥ ३ ॥

समर्थ क्षणती देवगृहां द्विवार भोजन तरी होईल ।

जरी ब्रह्मानुसंधानी पाक घडोनि येईल ।

अवश्य क्षणोनि पंचचुली चेतविले आवेल ।

पंचतत्वपात्रें भरूनि ठेविलीं ॥ ४ ॥

जड प्रकृतिपात्रें चैतन्य शुद्ध बन । ज्ञान विज्ञान विशुद्ध परमान्न ।

विमळ घोषाग्नितेजें दिव्यान्न । निर्मळ पाक पक्वान सिद्ध जाळे ॥ ५ ॥

तत्त्वमसि वाक्य त्रिवेणी । ब्रह्मानुसंधानी गुरुरूपा वेणी ।

शुद्ध अध्यात्मविद्यानिरूपणी । अगोचरीमुद्रा अलक्षीं वैसे ॥ ६ ॥

उत्तर सिंघात समर्पभोजन । प्रसाद लाभती सतसज्जन ।
 माहात्म्य वेणी स्वानुभूति आपण । अनन्य मिळणी परब्रह्मी ॥ ९ ॥
 सद्वृत्ताथार्थ आत्मभोजन । शेष प्रसाद लावले मुमुक्षु जन ।
 जनामर्थ्ये जे का सज्जन । येकातभोजनी प्रवेशले ॥ १० ॥
 सद्वृत्तार्थ शुद्ध केला गुळाळा । स्वानंद उदकें खळाळा ।
 गुरुमुखी मुखशुद्धीचा सोहळा । त्रयोदशवर्णितामुल जाले ॥ ११ ॥
 नित्य निरजन अति मृदु शैथ्या । श्रीपादसन्धन श्रीगुरुराया ।
 वेणीगिरिधर दामोनि नित्य पाया । उद्गार त्रिनेत्री सकीर्तनी ॥ १२ ॥
 आता कल्याणमहर्षे प्रातः काळी नैवेद्य केले ।
 समर्थ कल्याण महत परीक्षिले ।
 घोर वर्नी श्रीगुरुनाथ टाकूनि गेले । अस्तमान पावले दिवाकर ॥ १३ ॥
 मग अन्नपात्रें बाधोन शुद्ध धोत्रां ।
 घोर वर्नी चाळिला कल्याण महत रात्रां ।
 पुढें माया काहिनी नदी पूर्णपारि । कल्याणनामा उतरला ॥ १४ ॥
 पुढें वनोर्कें मिह धनुर्धारो । निचा चुज्या घेऊनि दोघे करी ।
 समर्थांची शुद्धि दानिती वनातरी । समर्थ दाऊनि गुप्त जाले ॥ १५ ॥
 अगोचर अद्भुत स्वामी देखिले । कल्याणसेवकें अभिनदिले ।
 आनंदें ब्रह्मगोल पूर्ण भरले । दिव्यान्नपात्रें समर्पली ॥ १६ ॥
 साहा प्रहराचीं सध्यान्नपात्रें देखिलीं ।
 समर्थें स्वहस्ते वाढानि घेतलीं ।
 ब्रह्मांडापैलिकडे शेषपात्रें झुगारिलीं ।
 कल्याणनामा उभा मुखपेठें ॥ १७ ॥
 समर्थांचें आत्मभाजन चालें । मुखशुद्धि ताबुल कल्याणें दिधलें ।
 समर्थशेषपात्रां जों दाडूनि पाहिलें ।
 तों शेष ना पात्रें दिसेतिना दृष्टा ॥ १८ ॥

सहस्रनाथजी बोलती हास्यमग्ने ।
 कल्याणा परलोकासी गेलीं तों सत्पार्श्व ।
 वैकुण्ठ कैलास सत्यलोक पात्रलो चर्मनेत्र ।
 पुन्हा आता दृष्टिं दिसेतिना ॥ १९ ॥
 कल्याणनामा ह्मणे जी धन्य आह्मी । नेत्रनिवेदन केला समर्थस्वामी ।
 आतां शयनाकारणें केरळ भूमि ।
 कथा मेखळा मात्र आधुरिली ॥ २० ॥
 अंधकारें भूगोल बाहेरी कोंदाटले । समर्थ स्वयंप्रकाश अंतरां दाटले ।
 स्वामी पैल येऊ लजाळे परतातळीं वाटले ।
 कोण देखभक्त आले दर्शनासी ॥ २१ ॥
 दर्शनासी आले असतील रगनाथपत ।
 समर्थ बोलिले तब चढले परत ।
 दिवश्या हिलाळ थाट लखलखित । सहस्र पदार्ति समागमें ॥ २२ ॥
 कनाता पडदे पलग समया । नाना पुष्पें फळें सपदां श्रीगुरुराया ।
 येऊनि लागले सत्वर सहस्रपाया । अर्चन केलें समर्थांचें ॥ २३ ॥
 फर्पूर केलें सोनकेळें सध्या धिजलीं घृते ।
 दध्ने दुग्धें शर्करा सीतळामृते ।
 समर्थें सेविलीं स्वइठा किंचितें ।

ऐसे सेवक ऐसे स्वामी । संत सज्जन वाक्यें ऐकतसां तुझी ।
 वेणीगिरिधर वाक्यार्थ आह्मी । जाहाळे वर्तमान लिहिनसों ॥ २८ ॥
 कोणहीयेक समई दर्शनासी आळा करारी भक्त ।
 समर्थे वडोंने फोंकिला जीनन्मुक्त ।
 नगळ त्याचा प्रेमा अनिमुक्त । कर्णानरुनि वडों गेली ॥ २९ ॥
 वडों तिकडे भूमीसी रतलो । येथें करारभक्ताची मिठी पाई पडिली ।
 पोटीसों धरुनि समर्थ ह्मणती रे धन्य तुझी माउली ।
 साग आपुली वर्तमानें ॥ ३० ॥
 देवा रायगडासी गेलों होतों स्वामी ।
 शंभरी होन भिक्षा देवविळी तुझी ।
 समर्था नेतो मी गृहस्थाश्रमा । मातुश्रीकरों चानया ॥ ३१ ॥
 बापा आजी रे माझे घरां तू जेजिंसी ।
 किंवा मजला आपुल्या घरासी नेसी ।
 स्वामि प्रसाद सेनीन पावांपामां । या घेर ब्रह्मरण्यामर्थें ॥ ३२ ॥
 सगें घेतला जीवन्मुक्तनामा । पापाण उलथून काढिला सर्व सामां ।
 स्वयंपाक करिला उत्तमोत्तमा । घोर दुर्कुटीमाझारी ॥ ३३ ॥
 समर्थ ह्मणती रे अनधारी । साक्ष भोजन पाहिजे वनातरां ।
 पैल सात ब्राह्मण दिसती कळ्याऱरी । धोनपात्रपाणि मोलाविले ॥ ३४ ॥
 अक्षोभ सरोररीं समर्थे केली साग पूजा ।
 बाहिर बलमीममूर्ति आणिली योजा ।
 देव ब्राह्मण सेवकेसीं समर्थ जेजिले गजगजा ।
 जीवन्मुक्त ताबुळ देतसे ॥ ३५ ॥
 समर्थे रात होन सेवकाचे जगला घेतले ।
 सात होन सप्तऋषीसां दक्षणेसा दिधले ।

मग समर्थे मोठें कौतुक दर्शन दाखविलें ।

वर्छीपाणीनें सीघ्र उड्डाण केलें ।

नेणों हनुमानकिराण गगनांत गेलें ।

विस्मय समाधि लागली जीवन्मुक्ता ॥ ३७ ॥

अस्तमाना दिवाकर चालिला ।

मग जीवन्मुक्तनामा चांफळासी आला ।

साध्यांत वाक्यार्थ गिरिधरें लिहिलें ।

समर्थभोजन चरित्र ऐसें ॥ ३८ ॥

ऐका कोण्टीयेक प्रेमळसेटीनामा सद्भावें ।

समर्थासी नैवेद्य आणी प्रेमभावें ।

प्रतिवार्षिक संचितार्थ निवेदावें । माहा प्रेमें करूनियां ॥ ३९ ॥

परम वृद्ध मुखांत नाहीं येक दांत ।

सर्व सामग्री बांधोनी आणिताहे पोल्यांत ।

सगजनगड चढे चढुं प्रहरात ।

हुर्मुजी वख निशाण लाऊनियां ॥ ४० ॥

स्वामि प्रेमळसेटीनामा आला दर्शनासी ।

समर्थ येकातीं दर्शन देती त्यासी ।

येतां चि पुसे वेणावाईसी ।

सांग नैवेद्य आपुला करावया ॥ ४१ ॥

वेणावाईनें समर्थदर्शना यावें । तेव्हां प्रेमळशेटीनें

समर्थापुढें तत्वपोतें ठेगावें । तत्वे करावी निवेदन ॥ ४२ ॥

सात पांच भात दोनी चारी वर्षे पुणे ।
 दाहा बीस शाक पळजे गोधूम धान्यादि चुणे ।
 पचामृत केळे फळे दक्षणा पुगीफळे श्रीनौगपणे ।
 दोनी पचे प्रावणे श्रीमुद्रा बोली ॥ ४३ ॥
 वेणावाईने यथासाग अन्न रुचिकर करावे ।
 समर्थासी येकाती सपूर्ण पात्री वाढावे ।
 प्रेमळशेटीने क्षणक्षणा येऊनि स्वामीसी पुसावे ।
 सर्व तत्वे देवा निवेदने जाळी कि ॥ ४४ ॥
 समर्थे सर्व तत्वे सागरी नामे घेऊन ।
 मिथ्याती करारी प्रेमळशेटीचा नैवेद्य जेऊन ।
 गुरुउद्धिष्टभोजन करितसे श्रीपात्र नेऊन ।
 पाहे पदार्थ सेऊन प्रत्ययो यावया ॥ ४५ ॥
 मचकातळी बैसोनि पादसब्दन करी ।
 तत्वाचे तत्व निवेदन मनी विवरी ।
 आत्मनिवेदनी योगनिद्रा लागता बरी ।
 गुरुआज्ञा घेऊनि क्षडकरी पुनर्दर्शन लणे ॥ ४६ ॥
 ऐसा अकरा वर्षे नैवेद्य निवेदन केला ।
 मग प्रेमळशेटी सज्जनगडी गुप्त जाला ।
 सदाशिव प्रेमळशेटी कोणा न कळला । समर्थसदृखाचूनियां ॥ ४७ ॥
 एव वेणीवाणी समर्थपरमार्थ विस्तारी । तत्त्वमसि त्रिरेणी निर्धारी ।
 समर्थभोजनी यथार्थ वाणी वैखरी । वेणीगिरिधर लिहितसे ॥ ४८ ॥
 इति श्रीसमर्थप्रताप ग्रंथ । प्रगट चाळिल्य उदास पथ ।
 सभानायक साधु सत । आत्माराम परिसती ॥ ४९ ॥
 समाप्त पधरावा ॥ १५ ॥ ॥ ७ ॥

१ पळवा=वाळविलेली पालेभाजी २ गट्ट ३ गुपारी ४ विष्णूची
 पात्रे ५ श्रीरामनामाचा टप्पा श्रीरामनामाच्या ओळी ज्यावर मुद्रित केलेल्या
 आदेत अशी धर्मे.

॥ समास सोळावा ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ आदिनारायणं विष्णुं ब्रह्माणं च वशिष्ठकं ॥

॥ श्रीरामं मार्तण्डं वंदे रामदासं जगद्गुरुम् ॥ १ ॥

मागा समर्थमोजनीं वर्तमानें । निवेदनें केलीं सेवकानें ।

आता समर्थसदनां माहापुरुषाचीं भोजनें ।

श्रोतेजनीं परिसावीं ॥ १ ॥

युगत्रय सनकादिक ज्ञानी जाले ।

नाना भागवत ब्रह्मरसीं निवाले ।

सावकाश जेऊनि स्वानंदें निजेले ।

काहीं छीळावतार विचरले ब्रह्मगोळीं ॥ २ ॥

सांप्रत कलयुगाचे ठाई । साधु संत सज्जन आत्माराम सर्व हि ।

ब्रह्माडभांडोदरां दर्शनें देती काहीं । अनंत संत सुखपात्रे ॥ ३ ॥

श्रीरामदासस्वामी समर्थमूर्ति । कलयुगीं चाळीस सहस्र संतमूर्ति ।

विख्यात पावन पुण्यकीर्ति । भूत भविष्य वर्तमानी ॥ ४ ॥

हनुमान अवतार वर्तमानी । मुख्य संत सज्जन ज्ञानी समाधानी ।

भक्त विरक्त योगी ब्रह्मानुसंधानी । ब्रह्मानंदें विचरले ॥ ५ ॥

समर्थस्वामीचें ब्रह्माड घर । ब्रह्माडीं व्यापक सर्वेश्वर ।

सर्वेश्वराचे संत अवतार । सुखस्वानंदें पातले ॥ ६ ॥

१ हा व पुढचा असे दोन समास वाक्यसंशोधकाना फार च उपयुक्त आहेत यात असा प्रसंग वर्णिला आहे की, अनेक महापुरुष श्रीसमर्थांच्या घरी भोजनास आले आहेत व ज्याला जो पदार्थ प्रिय तो त्याला वाडला आहे. ज्ञात व अज्ञात असे अनेक सत्पुरुष व प्रकाशित आणि अप्रकाशित असे त्यांचे ग्रन्थ, याचा उल्लेख, कोठ प्रत्यक्ष तर कोठ अप्रत्यक्ष, असा या दोन समासात आला आहे, त्यामुळे अज्ञात संत व त्यांचे ग्रन्थ याचा शोध लावण्याची दिशा संशोधकास येथें कळणार आहे. २ भगवद्भक्त.

समर्थसदनासी माहापुरुष आले । समर्थस्वामीसी स्वानंद भेटले ।
 समर्थदेवें सन्मानिले अर्चिले । आत्माराम मुखमूर्ति ॥ ७ ॥
 आत्माराम तारक ब्रह्म । मुख्य प्राणनाथ हृदयगर्भ ।
 सकळ साधु संत सज्जन परब्रह्म । ब्रह्मभोजनी सादर हो ॥ ८ ॥
 शुद्ध स्नानें सारिलीं सर्वथा । शुद्ध संध्यावंदनें केली तत्पता ।
 शुद्ध देवार्चनें मांडिलीं येकात्मता ।
 शुद्ध नैवेद्य स्वात्मता समर्पिले ॥ ९ ॥
 शुद्ध आत्मप्रसाद आले घेउनी । शुद्ध बुद्ध ज्ञानी समाधानी ।
 सचिदानंदें आत्मारामलोचनी ।
 अनंत साधु संत वैसले स्वानंदें ॥ १० ॥
 अनंत दाटली ब्रह्मवृद्धें । आनंदें गर्जती छंदबंधें ।
 नाना वेदाक्षरें नाना विविधें ।
 इकडे बाढण होतें नाना ब्रह्मरसी ॥ ११ ॥
 नाना पंगति नाना प्रकार । नाना पडरस उत्तम हे चि सार ।
 भोक्ता श्रीराम सर्वेश्वर । तारक ब्रह्म चराचरी ॥ १२ ॥
 शुद्ध आत्मसुगंधें सुमनगंधमाळा ।
 शुद्ध धूप दीप आत्मप्रकाशें सकळा ।
 अनुपम्य पंगति सोज्यळा । आत्मसतोषें संपूर्ण ॥ १३ ॥
 नाना नवरत्नरंगें भक्तिरगमाळा । नाना आत्मभूषणें फाकती कीळा ।
 नाना धोरें पात्रें शुद्ध सोवळीं झळाळा ।
 नाना ब्रह्मगोळा उजळिती ॥ १४ ॥
 गगनाकार मंडप पूर्ण । गगनाप्रकाश सारूपि संपूर्ण ।
 तेथें पूर्णिपूर्णपणाहूनि परिपूर्ण । वाढिले संपूर्ण ब्रह्मरस ॥ १५ ॥
 मुरत्य येको निष्णु घेऊनि स्वानंदें । सकल्प सोडिलें परमानंदें ।
 आपोशनें करिती ब्रह्मानंदें । ब्रह्मवृद्ध जेविती ॥ १६ ॥

मुख्य आचार्यस्वामी ब्रह्मानंदरस सेविती ।
 श्रीधरचार्य गीताभागवतरसराज सेविती ।
 विद्यारण्य मधुसूदन रामानंद मध्वमूर्ति ।
 द्वैताद्वैतरस घेती सपूर्ण हो ॥ १७ ॥
 नृसिंहरस्वती श्रीपादें । कृष्णातीर्थ पात्र माडिलें स्वानंदें
 नाना श्रीपाद ब्रह्मगोळीं ब्रह्मानंदें । परमानंदें रस सेविती ॥
 सभ्यतीर्थस्वामी तारकब्रह्मस्वामी ।
 गंगाधरस्वामी सच्चिदानंदस्वामी ।
 नाना आप्रही अनाप्रही श्रीपाद परब्रह्मों । ब्रह्मानंदरसें परिपूर्ण हो ॥ १९ ॥
 नारायणाश्रमासी ब्रह्मरसाची चरयी ।
 उन्मनीमातेहातीं धाडिली बरयी ।
 ब्रह्मगिरी त्रिविक ब्रह्मरस सेयी । ब्रह्मानंदीं मुखें निजेला ॥ २० ॥

नागा स्वयंप्रकाश करि ज्ञानी गीतार्थें । नाना ब्रह्मरस सेविती परमार्थें ।
 आनडीसारिणें मुखस्वार्थें । सुखस्वानंदें जेविती ॥ २१ ॥
 मुक्तेश्वराचे भोजनप्रकार । नाना सोलीव रस सुदर ।
 सालया पाठनामा विष्णुदासनामा पगतिकार ।
 नाना कयामृतसार वाडिले तया ॥ २२ ॥
 मुकुंदराज त्रिकसिंधुरस सेविती ।
 हरिनाथ माडीमरी श्रीपद गुळोरी दानिती ।
 हस्तामैलक ब्रह्मरस सेजनि गोडी स्वयें सागती ।
 निजतृप्ति जाळी ह्मणोनिया ॥ २३ ॥
 मछिंद्र भीम गोरक्ष ब्रह्मरस सेवित्रे ।
 चौरंगी गैनि पगतिकार दाटले ।
 निवृत्ति ज्ञानदेव सोपान मुक्तावाईसी जेविले ।
 अपार ब्रह्मरस येकपाति ॥ २४ ॥
 जाल्वर गोपीचंद मैनावती । नाना यागमार्गे ब्रह्मरस सेविती ।
 तिघें जणे वैसुनिया येकपाति ।
 कानीपासी वालाविती गोरक्षीकरवी ॥ २५ ॥
 जयदेवें गीतगार्जिंदरस सेविळा । अनंतदेव अनंतरसा सतृप्त जाळा ।
 बोपदेव बेशुरसी निमग्न ठेळा । नामदेव नामामृतरसी सतृप्त हो ॥
 सावतामाळियें विठलरस उदरीं घातले ।
 पुरंदरविठलें निठलउदरीं सहकुटुन ठाय माडिले ।
 कूर्मदास गोराकुमार अवयवशून्य वेसले ।
 अयाचित ब्रह्मरस सेनावया ॥ २७ ॥
 रोहिदास ज्ञानी रामरससेवनी । जनमित्रनागा हरिरसभाजनी ।
 परसाभागवतासी वाढी रक्मिणी । नाना विठलरस सपर्णे ॥ २८ ॥

विसोवाखेचरें निर्जसुरें पात्र चरणे छोटिलें ।
 ब्रह्माडभरीं अन्न चि अन्न जालें ।
 चागदेवें किचेक ब्रह्मरुषीं रसपान केलें ।
 मुक्तावाईनें जेवविले सपूर्ण ॥ २९ ॥
 भानुदास गुळपोळी भक्तीसीं धिजळें ब्रह्मघृत जेविति ।
 येकोजनार्दन येकां अनेक ऐक्यरस सेविति ।
 कृष्णदासमुद्गलासी श्रीरामरसें गळाले येती ।
 मुद्गलस्वामीसी आपडती गुळोरिया आर्या ॥ ३० ॥
 भद्राचळ गोपोंळें गोपाळरस सेविले । परमहंस परमानंदरसीं तृप्त जाले ।
 नरहरि मालो विठळरस ताटीं जेविले ।
 नरहरि सोनार हरिहरसीं निवाले । भिन्नभेद सोडोनिया ॥ ३१ ॥
 परमानंदजोगा परमानंदरसीं तृप्त ।
 कृष्णयाज्ञवल्की नाना क्रयामृतरसीं सतृप्त ।
 सहजानंद शिवनिजानंद रामानंदरसीं समाधिमुक्त ।
 अच्युताश्रम आत्मारामी आरामी ॥ ३२ ॥
 रेणुवानंदन विठळ लातें । ब्रह्मविद्या वाढी ब्रह्मरसातें ।
 हुंदिजनार्दन हुडिराजयातें । पूर्ण मादक अर्पिले सपूर्ण हो ॥ ३३ ॥
 दासो दिगंबर स्वयंपाकी सोवळे । गीतार्णवरसीं सपूर्ण जेविले ।
 दामाजीपंत भूतदयारसीं तृप्त जाले । थोर उदर मुधोवाचें ॥ ३४ ॥

तुळसीदासासी श्रीरामरस मिळई ।
 नृसिंह महतासी श्रीकृष्णरस मिळई ।
 चंद्रेश्वरासी श्रीहरिरस मिळई । गंगाधरासी नामामृतरस ठाई वाढिले ।
 जनार्जसवंतासी विस्तारिली रामरसखुचई ।
 मिराबाईसी वोगगिळी कृष्णरसखुचई ।
 धनार्जाठासी भक्ति जिलिवी वाढिला ठाई ।
 सुरदासासी नादप्रसरस पाहीं ताटीं वाढिला ॥ ३६ ॥
 शेनानादावियासी प्रेमरसपान वाढिले ।
 पिपातानसेनें हरिकीर्तनामृत सेविले ।
 श्रीधरस्वामी बैढरें सोह स्मरणामृत घेतले ।
 गर्भनाथीं मुमनशाच्या घेली ॥ ३७ ॥
 तान्हो भक्तानें भक्तिरस पूर्ण सेविला ।
 पान्हो चोरव्यानें अगरग पालटिला ।
 आर्गी निष्ठा रसपूर्ण बाणला । अश्वें सहित जेविला पगति ॥ ३८ ॥
 घहिरे पिसाट स्वरूपताट घेऊनि पळाले ।
 नागेश शातर्दिग ब्रह्मरसीं लाचावले ।
 अन्नब्रह्मासाठीं सद्गुरूचे द्वारीं लागले ।
 चोखामेळे मिळाले श्रीदेवद्वारीं ॥ ३९ ॥
 बानीद पठाण ताजे ब्रह्मरोटगे सेविती ।
 हुशेन लतिफ राम रहिम खिचडी जेविती ।
 शेखमहमद भक्तिरस घोटिती । ब्रह्मानंदें स्वानंदें ॥ ४० ॥
 कबीरभाई रामरसाईमानी तृप्त । नन्हवा फकिर रामरहिमरसीं सतृप्त ।
 मृत्युजय शान्ती ब्रह्मविरजी सेवी निल ।
 बलखंशाह अलेख पुढाय सेवी ॥ ४१ ॥

✠ + + + + + + + ॥ ४२ ॥

शमनामीर नृसिंहसरस्वतीमैत्र । विठार सिद्धयोगी सत्पात्र ।
अधिकारपरत्वे ब्रह्मरस चिन्तात्र । त्यासी बाह्वनि पात्रे पाठविर्ली ॥ ४३ ॥
अन्नब्रह्म पाहिजे सर्वो भूतो । विशेष लाभ घेइजे सत्सगति ।
समर्थसदनी वैसल्या उदड पगती । अधिकारे जेविती नाना रस ॥ ४४ ॥
सद्गुरुसमर्थ सर्व परामृश घेती ।

सर्वसाक्षी आत्माराम प्राणनाथ रसस्वाद जाणती ।
मुख्य रामब्रह्म आभरस सर्वासी आवडती ।
सद्गुरुनाथ बाढविती सर्वत्रा ॥ ४५ ॥
सपूर्ण रसे दध्योदने सतृप्ति जाली । शांति सीतळोदके सर्वत्रा घेतली ।
शेष पात्रां कितेक उरली । अधिकारे लाभली सर्वत्रा ॥ ४६ ॥
शुद्ध आचमने केळे गुळाळे । ऊर्ध्वस्वासे येती गळाळे ।
त्रयोदशगुणवर्ण ताबुळ दिधले । सर्व सत्त पड्डले समाधि ॥ ४७ ॥
एव येक पगति जेविली समर्थसदनी । दुसरी पगति वैसली अनुसंधानी ।
वेणीगिरिधर श्रीगुरुचरणी । वाक्ये निवेदी सत्तार्ची ॥ ४८ ॥
इति श्रीसमर्थप्रताप ग्रंथ । प्रगट चाळिला उदास पथ ।
सभानायक साधु सत् । आत्माराम परिसती ॥ ४९ ॥
समाप्त सोळावा ॥ १६ ॥ जय जय राम ॥ ५ ॥

॥ समाप्त सतरावा ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ आदिनारायण विष्णु ब्रह्माण च वशिष्ठक ॥

॥ श्रीराम मारुति षडे रामदास जगद्गुरु ॥ १ ॥

मागा येक पगति जाली ब्रह्मभोजनी । सत्तसज्जनी अनुसंधानी ।
आता दुसरी पगति समर्थसदनी । मुखस्वानंदे वैसली ॥ १ ॥

✽ ही ओवी दो-दो प्रतीक दि नाही जागा मात्र कोरी सोडली आहे.

नाना सत्कर्म सामर्थ्यने भक्तिरंगमाळा । नाना दिव्यासने झळकती झळाळा ।
 नाना गंध सुगंधे सुमनमाळा । पूजा सकळा अनुक्रमे ॥ २ ॥
 नाना आत्मसुगंध धूपार्ति । नाना आत्मप्रकाशे सजळिल्या मार्ती ।
 नाना ब्रह्मरस प्रकारे वाढिती । पूर्ण परिपूर्ण वाढण जाले ॥ ३ ॥
 येको पिष्टु सुखस्नानदे घेतला । हरिभक्ति सकल्प सोडिला ।
 प्रथम आपोशनी गजर घोष जाला । ब्रह्मानंदे स्नानदे ॥ ४ ॥
 परमक्षी ब्रह्मरूप संत । जैसे श्रीरामी रामरूप हनुमत ।
 भोजना वैसळे केवळ निवात । समर्थसद्वरपगती ॥ ५ ॥
 हनुमंत असती अनंत ग्रामी । संत सज्जन बसती निवात ग्रामी ।
 पिंड ब्रह्मांड अष्टग्रामी । मोक्ष मुक्तिदारा सन्मुख मूर्ति ॥ ६ ॥
 प्रथम विभूनाथ पुराणीक पगतीसी शुक्रमूर्ति ।
 स्वानंदरस घेऊनि गोडी सागती ।
 रंगनार्थ जेऊनि भविष्य धदती । मारुंडी विद्या वाणी मुखे ॥ ७ ॥
 भगवतपतासी भागवत अत्रे । यथेष्ट वाढिली परमान्ते ।
 रघुनाथस्वामीसी बोगरिले स्वसन्नेध बोने ।
 आनंदमूर्ति सत्पात्री भोजने सारितसे ॥ ८ ॥
 आनंदमूर्तीसी गुरुभक्तिप्रेमरस वाढिला ।
 सबाप्प सकप पुढकांकित ब्राह्मण जाला ।
 हनुमानस्वामीचा मुखप्रसाद विस्मये गळाला ।
 नवल कृष्णातीरी वितली प्रसंग हो ॥ ९ ॥
 विठले रंगमूर्तीसी स्वानुभव दुग्धमात वाढिले ।
 कृष्णदास जयरामासी आत्मानुभव दधिमात प्रसादिळे ।
 केशवराजासी ब्रह्मानुभव केवळ रूपमात बोगरिले ।
 शेप तळे वागोरिली समस्त सतासी ॥ १० ॥

तुकोवासी गुळमिन्याचे मुर्डिव कानवले केले ।
 वामनासी उदंड चुर्मा लाडु वळोनि बाढिले ।
 रमावल्लभदासासी स्वरूपखोबन्याचे गिलगचे तळिले ।
 निरंजने पूर्ण मोदक आरोगिले सिद्ध लाडु ॥ ११ ॥
 पूर्णानंद शिवराम सनतिदास । पूर्णगर्भा सघृत जैविती साननास ।
 तुकोवाचा पुत्र परम उदास । नारायणनामा पगती ॥ १२ ॥
 देवराज वामननंदन । काशीराज योगीराज विठलनंदन ।
 आनंदघन वर्षती पारन । जेऊनि ढेंकर देवाती ॥ १३ ॥
 राघवरंक संत वासंत । ब्राह्मण शेष सेविती अनंत ।
 सदेहवारण करिती प्रथ । पगति घालिती सत्संगति ॥ १४ ॥
 नादब्रह्मी कृष्णदास कवि । मुकुंदनारायण घेतो रसब्रह्म चवी ।
 माहादेव मुरारि गायक खैरी । नाना शिवमुत वस जनार्दनी ॥ १५ ॥
 शब्दकौशल्य विठल कवि । नाना कविरस घेतसे चवी ।
 रघुनाथस्वामी स्यानुमरी । श्रीरामरस सेरितसे ॥ १६ ॥
 जनपंडित बाणीमुखें । नाना कृष्णरस घेतसे मुखें ।
 गोविंद दिक्षित श्रुतिरस स्वमुखें । रामकृष्णमंत्रिं बाखाणी ॥ १७ ॥
 पंडितराय विरक्त जाले । अन्य बाणी रसासी विटले ।
 आत्मब्रह्मरसासी सोकले । आर्तभूत सपूर्ण ॥ १८ ॥
 श्रीराम काकंभट श्रीरामरसी । अयाचित वैसले भोजनासी ।
 गोदातीरीं श्रीरामजोसी । निल पुर्णपोळीसीं लाचारले ॥ १९ ॥
 हरिदास हरि गंगातीरीं । सव्या बाणी सिखरणी वर्षतो क्षीरी ।
 श्रीराममजनी निष्ठा बरी । वरद वाणेश्वरी अनुकूल तया ॥ २० ॥

१ भक्षिले २ “ योगीराज ” शब्द मागाहून समासात लिहिलेला ३
 तो बाडात नाही च ३ राघवरकानी शके १६०९ त लिहिलेला “ सदेहवारण ”
 नामक ग्रन्थ अप्रकाशित असून सभेच्या सप्रही आहे ४ सोची “ चेंडुफली ”
 सभेच्या सप्रही आहे ५ हा शब्द श्रीसमर्थवृत्त कविता- स्फुट श्लोक छप्पनांत
 आला आहे सर्वप्या तर मध्ये ३ ६ याचा सुमारे सोळा हजार ओव्याचा
 “ योगवासिष्ठ ” ग्रन्थ सभेच्या सप्रही आहे हे ध्यसव्या शतकात होऊन गेले,
 शुद्ध नाव शतानंद.

સ્વમપંડિત વિજય ધિટલરસીં । સામકાશ તૃત્ત જાણી સહકુદુવેસીં ।
 ચદુરાજ આસન ઘાળી આપાદિક્ષિતેસીં । વિમઝ્ઝલ્લરસાસી સેગનયા ॥
 સસ્વાભક્ત કવિતાવર્ણરસ જેવિલા ।

લોહિંધરાજ અસ્નાત પગતિ સુસ્નાત દેખિલા ।

ગોસાવીનદન સાધેં જેવળ અપેક્ષિતા જાણી ।

પરિપૂર્ણ મોદક સપૂર્ણ જેવી ॥ ૨૨ ॥

રામાનંદાચી ગોડગોડ ગીર્નાણેં જેવળેં । -

પરમાનંદાચીં ગોડગોડ ગીતામૃતેં સેવળેં ।

સમસ્ત હરિદાસાસી હરિભક્તાસી ઘાઢિલીં કથામૃતેં દિવ્યાનેં ।

લેકુરા લેકુરી પુરવલીં ॥ ૨૩ ॥

ઘોષ્ટ્યાસી ઠોંગો દહીં યથેષ્ટ ઘાઢિલેં ।

હરિ નારાયણેં હરિસ્મરણામૃતપાત્ર અલ્હ મુઝીં ઢાપિલેં ।

સમસ્ત માહાપુરુષાસી મન્યપાર્નાય ઉત્તમ દેવધિલેં ।

ગુરુદેવેં તારક બ્રહ્મ સેવનિલેં નામામૃત ॥ ૨૪ ॥

નૈવલ્લીચે માહાપુરુષ । સામકાશ ઘેતી બ્રહ્મરસ ।

સ્વરૂપવલ્લીચે ઉત્તમ પુરુષ । સ્વરૂપરસ સેવિતી ॥ ૨૫ ॥

ચૈતન્યવલ્લીચે પુરુષ પગતિ । અપાર બ્રહ્મરસ ઘેતી સંતસગતિ ।

પ્રકાશવલ્લીચે પુરુષ આત્મરંગેં રગતી । આત્મપ્રકાશેં પરમાત્મેં ॥ ૨૬ ॥

ચિદ્ધન સપ્રદાઈચે જ્ઞાનવન પુરુષ । સ્પર્શસ્પર્શ પાહાણી પગતીસ ।

ભેદાભેદ પરામૃશ । સમર્થસદનોં ઘેતાતી ॥ ૨૭ ॥

રાઘવચિદ્ધન ઇશવચિદ્ધન । રામકૃષ્ણચિદ્ધન શ્રીધરચિદ્ધન ।

વિઠલચિદ્ધન ચિંતામણિચિદ્ધન । સતપગતિ નિવાળે ॥ ૨૮ ॥

યેકનાથી ઉભય સતાનેં સકલ । કાશીનાયાદિ દિનશામ ગુણી નિર્મઝ્ઝા

નિંબરાજ ગોવિંદરાજ રામકૃષ્ણદયાર્ણવ કુદુવલ્લ 。

કથામૃતરસ પુષ્કલ ઘાટિલે સયા ॥ ૨૯ ॥

नारायण शिवराम स्वातुभवी । येका येकपणें घेतसे चव्ही ।
 दादो गोविंद शर्मादिक अनंत कवि ।
 जेऊनि निपुण संकीर्तनी ॥ ३० ॥
 भीमात्तीरी विशाल पंगति बैसती ।
 पांडुरंग परमान्न संपूर्ण संत जेविती ।
 रामविजय कृष्णविजय ब्रह्मरस सेविती ।
 ब्रह्मानंद श्रीधर कुटुंबी ॥ ३१ ॥
 गंगाधर कोनेरी नरहरिदास । आत्मपानक घेतो सावकाश ।
 शिवदास शैव नैवेद्य तयास । आत्मप्रसादें प्रसादिछा ॥ ३२ ॥
 आत्मगोपाळ प्राणगोपाळ आत्मरसी ।
 त्रिभुवननाथ परिपूर्ण श्रीरामरसी ।
 ज्या ज्या प्रीति वाटे जैसी । तैसी सेविती परमाने ॥ ३३ ॥
 मारकीनाथ सर्वसंगत्यागी । ब्रह्मभोजना बैसला वीतरागी ।
 मानपुरी ज्ञानी आत्मरंगी । आत्मरस मुखा सेवितसे ॥ ३४ ॥
 केसरीनाथ परमहंस । गुरुभक्ति सेवी उद्धोषरस ।
 मध्वनाथ सेवी अद्वैतरस । मधुकर उत्तम होऊनियां ॥ ३५ ॥
 गणेशनाथ मन्मथ शिवलिंग । गोपीनाथ वस्त्रलिंग ।
 वंदेनाथ शांतलिंग । आत्मरसी संतुष्ट हो ॥ ३६ ॥
 निपटनिरंजन कितेक संत । पूर्व पश्चिम उत्तर दक्षिण प्रात ।
 विशाल विस्तीर्ण पंगति बैसल्या अनंत । अत न उगे संताचा ॥
 नाना जोगी जंगम सौकिमूर्ति । फकीर कळघर बहिर्मूर्ति ।
 नानक बैरागी जटिल शांतमूर्ति । अनंत पंगति भिन्नभिन्ना ॥ ३
 समर्थ सर्वज्ञ सर्व परामृश घेती । आत्माराम सर्व हि साभाळिती ।
 ऐक्यभावे पंगति न्याहाळिती । भिन्नभावे कोणही असेचिना ॥ ३९ ॥

१ “ शर्मादिक ” शब्द समासात लिहिलेला आहे, वाटात मुख्य नाही च.

२ पानक=चिंचपाणी, साखरपाणी, लिंबुपाणी, ३ भ्रमर. ४ एक पंथ आहे.

५ अवलिया, साधु.

नाना गये पये उत्तम श्लोक । गर्जनां करिती स्वानंदें लोक ।
 स्वर्गाहूनि पातले देवलोक । समर्थप्रसाद ध्यावया ॥ ४० ॥
 भोजनपंगति भिन्न भिन्न । सर्वोत्तरी आत्माराम अभिन्न ।
 श्रीगुरुसर्वेश्वरें श्रीरामरस संपूर्ण । नाना संतपात्री प्रसादिछे ॥ ४१ ॥
 निगमकल्पतरूचें विशाळ अमृतफळ ।
 अपार ब्रह्मरस काढिछा परम निर्मळ ।
 संतसज्जनासी वाढिछा सकळ । श्रीरामदासस्वामीसमर्थें ॥ ४२ ॥
 शुद्ध दध्यादनें शेवटीं सेविलीं । शांति शीतलोदकें मुगंधें घेतलीं ।
 उत्तराध्मनें जावनें मुखशुद्धि खळाळी ।
 गुरुमुखशुद्धि तांबुल्य सर्वां ॥ ४३ ॥
 येकीं येक अद्वयां द्वय वर्ण मिळाळे । त्रयोदशगुणवर्ण चर्वण केले ।
 रंग सुरंग रंगोनि ठेले । अनंत ब्रह्मांडें रंगलीं तांबुलें ॥ ४४ ॥
 दाहा सहस्र वर्षे येक येक पंगति । चाळीस सहस्र संतसज्जनमूर्ति,
 गुप्त प्रगट अनंत मूर्ति । कवितास्फूर्ति मौनावे ॥ ४५ ॥
 चारि लक्ष वत्तीस सहस्र कलयुग ।
 दाहा सहस्र वर्षे नामकीर्तनप्रसंग ।
 आत्माराम निजात्मरंग । समर्थसद्गुरुप्रतापें ॥ ४६ ॥
 एवं पांच सहस्र वर्षे कांहीं न्यून जालीं ।
 पांच सहस्र वर्षे कांहीं अधिक उरलीं ।
 समर्थसदनीं ब्रह्मभोजनें नित्य मांडिलीं ।
 वेणीगिरिधर वाक्यें लिहिताहे ॥ ४७ ॥
 इति श्रीसमर्थप्रताप ग्रंथ । प्रगट चालिल्या उदास पंथ ।
 सभानायक साधु संत । आत्माराम परिसती ॥ ४८ ॥
 समाप्त सत्रावा ॥ १७ ॥ जय जय राम ॥

॥ समास अठरावा ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ आदिनारायणं विष्णुं ब्रह्माणं च वशिष्ठकं ॥

॥ श्रीरामं मादति वंदे रामदास जगद्गुरुम् ॥ १ ॥

मागा समर्थसदनों माहापुरुषभोजने । निवेदनें केलीं सेवकानें ।
 आता समर्थांचीं गाथाचरित्रें वर्तमानें । सर्वसंग्रहे ऐकाचीं ॥ १ ॥
 समर्थांचें येके ठाई स्नानसध्यावदन । येके ठाई फळाहार अथवा भोजन ।
 येके ठाई उदकप्राशन ताबुलचर्वण । विश्रांति शयन येके ठाई ॥ २ ॥
 समर्थांसी माध्यान्हों निद्रा काहीं । रात्रीं निद्रा कचिंत नाहीं ।
 शास्त्री निद्रेसी जातों क्षणोनि पाही । लोकांसी आज्ञापिती जावया ॥ ३ ॥
 समर्थांसी कोणही येकें पडितें छळिलें । अर्भकपणें निद्रास्थळ निबंद केलें ।
 समर्थ अंतर्धान पाऊनि त्यासी दर्शन दिधलें ।
 धमारूपें कृष्णातीरीं स्वानदें ॥ ४ ॥
 समर्थगुरुदेवें कृष्णातीरीं । रामचंद्रनामा तपस्त्री ऐकिला सिद्धेश्वरीं ।
 समर्थें तयासी दर्शन दिधलें वृषेकरी । वाल्मीकप्रार्थी अरणोदई ॥ ५ ॥
 समर्थें शोभा सेविता कोणही येक देखिला ।
 शुद्ध संप्रदायें विशाद वाटला ।
 समर्थें कटिप्रदेशीं सन्मानिला । चैत्रपाणी करूनिया ॥ ६ ॥
 समर्थें हरिभक्त गायक वेशासर्गीं देखिले ।
 मग हरिकीर्तनप्रसर्गीं तीन वर्षे यजिले ।
 त्राहि त्राहि क्षणोनि क्षरण आले । मग पुनीत केले चरणतीर्थे ॥ ७ ॥

समर्थे उन्मत्त यचनासी दर्शन दिहें । उन्मत्त यमने नाही जाणितलें ।
 उन्मत्त द्रव्य उतरता त्राहि त्राहि बोळिलें ।
 मग उन्मत्त द्रव्य त्यागिलें समर्थरूपें ॥ ८ ॥
 समर्थासी काण्हा येक अविद्येने निमग्नष्टि पाहिलें ।
 आत्ममर्ताराचें द्रव्यसामर्थ्य गेलें ।
 त्राहि त्राहि क्षणोनि मनीं समर्थासी चितिलें ।
 मग यथापूर्व जालें आगुरुरूपें ॥ ९ ॥
 समर्थदर्शनामी कुटिलबुद्धि आले । समर्थ निद्रित्य उठोनि पळाले ।
 मार्गे पुत्राचें तेंगे निशम समाचार ऐकिले ।
 क्षणती त्राहि त्राहि रे समर्था ॥ १० ॥
 समर्थासी कष्टबुद्धीने आमरण दिपलें ।
 समर्थे सजगुन्याचें घोषट करणिलें ।
 दों मुहूर्ते लिहिलें बरासी आलें । सार्धे गतव्य केलें पाहिजे ॥ ११ ॥
 समर्थोचा शरणागत विजयपुरी । ब्राह्मणाच्या येकात पूजेच्या कैदा धरी ।
 समर्थ क्षणता रे तू जनाधिकारा व्यापारा ।
 ब्राह्मणास दडितीळ यातिगुरू ॥ १२ ॥
 समर्थप्राती आगिरिमठाचे देवभारति आले ।
 तेंगे ब्राह्मणवर्ण ब्रह्मत्वे नक्षमार्गे दडिले ।
 दाक्षागुप्तब्राह्मण्य रक्षिते जाले । पूर्वगुरुन स्मरोनि आले दर्शनासी ॥ १३ ॥
 समर्थ येकाती क्षणती भलें बापा परित्रनन केलें ।
 स्वामि प्रारब्धी काही ऐसें चि हातें लिहिलें ।
 समर्थे कौतुके आमआलिंगन दिधलें । क्षणता भलें केलें कृष्णातीरी ॥

समर्थराजोंगणीच्या रंगमाळा । कोण्हीयेक वैदिक छळक मोडितां जाला ।
वेत्रधारकें दोनी वरपें वितविला । मग उचळून नेला यात्रेवाहिरी ॥१५॥
समर्थ पुसती ब्राह्मणाकारणें । देवा रंगमाळा तुली कां जी पाई पुसणें ।
यदृष्टं तन्नष्टं ब्राह्मण क्षणे ।

देवा आवाहनीं च विसर्जन करणें उचित नोहे ॥ १६ ॥ -
समर्थमर्यादा पाळिती सर्वहि भूसुर । येखादा कलयुगीं विरोधभक्त असुर ।
ब्राह्मणयज्ञें पोसती सर्व सुर । स्वाहा स्वधा ब्राह्मणगत्रें ॥ १७ ॥
समर्थें अफदागिरिखालयें येक श्रीमंत देखिला ।

शीतोष्णसुखदुःखेषु श्लोकार्थ पाहिला । परम अनुग्रहें श्रीमुखोंवर हाला ।
मानापमान तेणें न धरिला धरिलें गुरुचरण ॥ १८ ॥

समर्थ क्षणती रे तुज दत्तगुणें वैभवं । अचळ दिधळीं श्रीराघवे ।
श्रीमंत क्षणे जी श्रीगुरुदेवें । आत्मस्थितीसी रक्षावें संपत्तीमाजी ॥१९॥
समर्थें कृपें आत्मस्थिति राखिली । नाना भाग्यवैभवं भोगविलीं ।
श्रीमंतासी पुढें विरागबुद्धि जाली । निस्पृहदीक्षा मी घेईन क्षणे ॥२०॥
समर्थासी आकरा खंड्या गूळ नवसिला ।

वैराग्य भाग्य व्हावया आपणाला ।
प्रसंगें शिवराजें किळेहोयचा सुवा तैंगीर केला ।

मग दीक्षा घेतली समर्थाची ॥ २१ ॥
समर्थदर्शनासी मन्हाटे सरदार आले । विजयादशमीसी समर्थ जोहोरिले ।
समोसते कंढेपटे साज घोडे उभे केले ।
ज्यावरी स्वार जाले त्याचा भाग्योदय ॥ २२ ॥

समर्थांचा प्रतिवर्षी शकुन घेती । निजयादशमीसी दर्शनासी येती ।

उपाचा अम्युदय त्याच्या अश्वानरी स्वार होती ।

भोंवते चांळती सरदार ॥ २३ ॥

समर्थे चांफळीं पर्वतजावर्त देखिले । कितेक समर्थांपुढें लोक बैसले ।

समर्थे मानसपूजायोग बोळनि दाविले । ब्रह्मांड उमें करूनिया ॥ २४ ॥

समर्थे येक वेळे चाफळीं । मोठी वाघाटीची जाळी देखिली ।

समर्थे क्षणत्री हे मूळमायेची जाळी । मूळमाया मुळी परब्रह्म स्वये ॥ २५ ॥

समर्थे स्वहस्ते आने लाविले । सफळ मचकावरी छेळीं लागले ।

समर्थे अंगसंगे मोठे जाले । त्यासी मीढ मर्यादा कैसी न आली ॥ २६ ॥

समर्थे एकदा प्रयशोधनधरणी । भक्षिका गेली देखिली प्रथावरुनि ।

अमर्यादा जाली क्षणूनि । ग्रंथ गुरुदेवे प्राप्तादविला ॥ २७ ॥

समर्थे एकदा सेनाप्रेम दाविले केवळ ।

कोण्हासी न कळता अरणोदई निर्मळ ।

स्वहस्ते झाडोनि काढिले समास्यळ । दुशाला संमार्जनी करूनिया ॥ २८ ॥

समर्थे क्षणत्री रे जो देवद्वार झाटी । तो नर चढे वैकुण्ठ पाहाटी ।

थोरपणें धरितील तें ज्ञाती वेडी । सर्वां सर्वत्र हें सांगितलें ॥ २९ ॥

समर्थे ग्रंथ मचकावरी कोण्हायेकें घेतला ।

महंत धोरपणें वाचित बैसला ।

अकस्मात वेणाबाईनें देखोनि साष्टांग नमस्कार घातला ।

समर्थे मंचकीं दासबोधरूपें क्षणोनिपां ॥ ३० ॥

समर्थासी गुरुनाम्यअमर्यादावर्तमान कळलें ।

समर्थे महंतासी वरें सन्मानिलें ।

समर्थासी उपवनीं किंचित विशाद आला ।

लोक दर्शनासी ठाई ठाई तुवला ।

तव तुबीफळकिनरीसीं भैरवजोगी येक आला ।

येक्या पायावरी ठाकला समर्थापुढें ॥ ३२ ॥

समर्थे अपूर्व येक पद भैरवमुखें ऐकता । विशाद कोतुकें टाकिला तत्वता ।

शत होनाची कसबी सुवर्णचादर सर्वथा । भैरवजोगीयावरी टाकिली ॥

समर्थासी कोण्ही येक हणें हे विळासमूर्ति शोभली ।

समर्थे क्षण येक गोष्टी मनीं ठेविली ।

येका रकासाठीं घुडता माडवीनदोंत उडी घातली ।

उदबलप्रौमीं निघाले कृष्णासर्गमीं ॥ ३४ ॥

समर्थाच्या निस्पृहासी यवन छळक । नागठाणीं भिक्षाटणीं छळी देख ।

समर्थ ऐकोनि घनीं पळती निशक । मार्गे हनुमान जाळिती यवनगृहे ॥

समर्थे आकारपूर्वक यवनासी मारविलें । मग चाफळक्षेत्र उमें केलें ।

श्रीतुळजामाउलीसी सस्थापिलें । जाडलीपर्वतीं प्रतापगोंडीं ॥ ३६ ॥

समर्थआज्ञा चाफळीं प्रभावे । मोहजाही सगुणप्रतापकीर्तन करावे ।

सत सज्जन निर्गुणरूप स्वभावे । आत्माराम निरजन जतीं ॥ ३७ ॥

समर्थ निरजन येकातीं बैसले ।

सैवकें वर्जिता कोण्ही येक महत धडधडित आले ।

समर्थ दर्शनीं सिंहास्थविर्ध जाले । यथानुकर्मे सक्ळासी ॥ ३८ ॥

समर्थासी प्रपचीककृति श्रीमडप मागती ।
 श्रीराम कौठें येक नाही प्रपची क्षणती ।
 आप्रहवळें नेऊनि सोडोनि जब पाहती ।
 तज श्रीरामस्वसुर ठाई ठाई निळासली ॥ ३९ ॥
 समर्थासी आप्रहें विवाहमडपी बैसविलें ।
 ब्रह्मचर्यापुढें नाचणी ध्यान मयाळसीतें माडिलें ।
 समर्थें साहा प्रहर अधोदृष्टी आसन घातलें ।
 कथतुकें फजीत केलें प्रपचीक जन ॥ ४० ॥
 समर्थापुढें बहुमोल वस्त्रें आणुनि माडिली ।
 समर्थें बादली घादरेंत पिरुली करवदें बाधिली ।
 पोरें मेळऊनि घादर देऊनि खोन्नी वाटिली ।
 मग समर्थें काय आज्ञा केली हो ॥ ४१ ॥
 समर्थ क्षणताती लेंकुरें हो आइका ।
 आकरा शत खडे माझ्या आगानरी टाका ।
 येक्या लेंकुराच्या दृष्टि श्रीराममूर्ति पडली देखा ।
 पीतांबर खडे वारितसे ॥ ४२ ॥
 समर्थमाळीं येक ककर किंचित लागला ।
 श्रीरामें साक्षसी लोकीं दाविला ।
 पचाननं नखें कपाळीं वोरखडा केला । चद्रगिरीच्या गुहातरीं ॥ ४३ ॥
 समर्थदेवें कृष्णातीरीं । नाना वैराग्यें केलीं गिरिकधरीं ।
 धर्मस्थापना चराचरीं । सर्वां सर्वत्र सामाळिली ॥ ४४ ॥
 समर्थें जयराम यागी शात परीक्षिले । मानससरावरीं आसनीं बैसविले ।
 दोनी मुहूर्ती बाहेरीं बोलाविले । जय जय राम जाले सर्वत्रां ॥ ४५ ॥

समर्थासी जयरामेविण कोहीं । नाना आमफळे सेवणें नाहीं ।
 गुरुमक्त शांत योगी जाणुनि पाहीं । प्रतिवर्षी दर्शनां प्रेमा जगद्वर ॥
 समर्थदर्शनासी जयराम योगी येती ।
 लंबोदर देखोनि सूक्ष्ममार्गे कौतुके बोलविती ।
 जयरामा स्फुल्लदेही संत हे कैसे तरती ।
 राघोबा तारक ब्रह्म तारिसीछ तू निर्घोरें ॥ ४७ ॥
 समर्थे जयरामयोगीयाचा मोहठह काढविला ।
 प्रथम घडगादी समर्थे रथ काढविला ।
 ग्रामपक्षान्नमार्गे मोडविला । सिद्धान्त स्वयंपाक करविले ॥ ४८ ॥
 समर्थे पांडुरंगी कीर्तनदिवस न घेतले ।
 द्विमुज पांडुरंग श्रीरामरुपें संतसज्जन सर्ग देखिले ।
 सर्व हि कीर्तनदिवस आपुलेचि लेखिले । ब्रह्मांड पदरी वालुमंड धरणी ॥
 समर्थश्रीगुरुस्वामीच्या पूर्ण मनोरथां । भंरतखंडीं चाळिल्या दोनि चक्रंरीयि ।
 भीमरथी दुसरी भागीरथी । जेथे हार हर तारक ब्रह्ममूर्ति दक्षिणोत्तरें ॥
 समर्थासी श्रीपांडुरंगीचे हरिदास ह्मणती ।
 ह्यामि पांडुरंगप्रसादे आह्लासी संतति संपति ।
 स्वामीपासी हे निस्पृह लोक दिसती ।
 यासी काय मुख हें सागारें ॥ ५१ ॥

समर्थ वेणावाईमुखें उत्तरदेवविलें । गोसानी स्वता पाहिजे हे अनुमविलें ।
 जेहि प्रपचिक मुख मानूनि घेतलें । त्यासी हें न कळलें निजवर्म ॥५२॥
 समथांची ज्ञान वैराग्य सपत्ति । शिष्य संप्रदाई वशसर्तति ।
 फड्केपाटी भाग्यैभरें छुटवित्ती । संत जाणती सर्वत्र हो ॥ ५३ ॥
 समर्थमुखीचें वाक्य घडोनि येईल ।
 कोण्ही येक ब्रह्मनिष्ठ धर्मिष्ठ राजा होईल ।
 समस्त प्रथ पथ शोधूनि पाहील । समर्थदेवें सांगितलें ॥ ५४ ॥
 समर्थकर्णी भक्तिप्रेममुद्रा । समर्थकर्णी मुक्तमाळामुद्रा ।
 समर्थकर्णी अनंत मुद्रा । अनंत प्रसाद देताती ॥ ५५ ॥
 समर्थ वैराग्यबोधें विचरती । असंप्रज्ञात समाधि रिधाति ।
 पाई कर्म कंटकरूपी रुपती । शरण येती समर्थी ॥ ५६ ॥
 समर्थचरणी भक्तिनवनीतलेपन । सहज चि अभक्तकंटकविसर्जन ।
 नाना श्रीगुरूपदीचा सस्कार जालां जाण ।
 निर्भिकल्प कटक सृष्टीवरी ॥ ५७ ॥
 समर्थ मचकीं पडुडती । दशी जीन तात्काळ पळती ।
 सज्जनासी दुर्जन प्राणी जे छळित्ती । त्यासी सिकवित्ती प्रबोधें ॥५८॥
 समर्थमचकशैष्येसी कृष्णास्नान । साक्षात्कारें होतसे जाण ।
 समर्थअगराग कृष्णा इटी परिपूर्ण । गंधधूसरीं मुमनमाळीं ॥ ५९ ॥
 समर्थदेवें ब्रह्मारण्यें धरिलीं । ब्राह्मण्यवाळकें भिक्षेसी धाडिलीं ।
 अयाचित अमान्यें उदड आलीं । सामान्य मानिलीं समर्थें ॥ ६० ॥
 समर्थ नाना आम्रफळें भक्षित्ती । नाना शेषफळें मचकातळीं रक्षित्ती ।
 नाना निस्पृह ग्रामातरें भिक्षा करुनि येती । सायकाळीं गुरुदर्शना ॥
 समर्थसामिधीं कथाकीर्तनें होती । उदास निस्पृह स्वइठा विचरती ।
 माहापुरुष कोणाच्या वाढ्यास न येती । ज्यासी आतिथ्यें घडती ते धन्य ॥

१ ज्ञान आणि वैराग्य ही च दोन्ही सपत्ति व शिष्यसंप्रदाय ही च सतति होय २ ज्या निर्बीज समार्थात सर्व वर्णांचा लय होऊन आत्मा केवळ आपल्या स्वरूपाचे टिकाणा रीत अस्तता तीत अमप्रज्ञात समाधि द्वाणतात ३ अम+अन्न= अमान्न=निधा ४ सामान्य भिक्षा मान्य करित्ती । सवळ प्राणी ॥ १४३

समर्थ महंत उदास परीक्षिले । दोनि प्रहर दासविहारे उपसविले ।
 केवळ माण्यान्ही भिक्षेसी ग्रामांतरे धाडिले । वैशाखमासी उष्णकाळी ॥
 समर्थ क्षणती माझी ठेकुरे भुकेली । निस्पृह उदास भिक्षेसी चाडिली ।
 फरणासिंधुनि बळोनि आणिली । यारे पर्वती च भिक्षा करा रे ॥ ६४ ॥
 समर्थ पर्वतपापाण उलथविले । सिद्ध सामे सिधे काडिले ।
 भोजनपदार्थमात्र पर्वते दिधले । सामर्थ्यकौतुक प्रभूचें ॥ ६५ ॥
 एवं समर्थगाथाचरित्रवर्तमान । सेवकें केलें निवेदन ।
 पुढें हें चि पुसतील संतसज्जन । वेणीगिरिधर सांगतील ॥ ६६ ॥
 इति श्रीसमर्थप्रताप ग्रंथ । प्रगट चाडिला उदास पंथ ।
 सभानायक साधु संत । आत्माराम परिसती ॥ ६७ ॥
 समास आटारावा ॥ १८ ॥ जय जय राम ॥

॥ समास एकोणिसावा ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ आदिनारायणं विष्णुं ब्रह्माणं च यशिष्ठकं ॥

॥ श्रीरामं माद्यति धंदे रागदासं जगद्गुरुम् ॥ १ ॥

मागा समर्थगाथाचरित्रवर्तमाने । सेवकें केली निवेदन ।
 आतां तें चि पुसिली संतसज्जने । संतसेवेसी निवेदिली ॥ १ ॥
 समर्थ बाळपिशाच्यउन्मत्तता केली । कोण्हासी हि न वचे अनुमानली ।
 संतसज्जनासी अनुभवासी आली । यथालुक्रमे एका जी ॥ २ ॥
 समर्थ बाळरुदनी रुदन केलें । क्षुधिरथ बाळकी बाळकरूप दाविलें ।
 लोक क्षणती रे समर्थासी क्षुधेने व्यापिलें । शुद्ध स्वयंपाक सिद्ध करा रे ॥

१ मोटाले पाणदुरे, श्रीसज्जनगडावर पाण्याची जी टाकी आहेत ती.
 २ बाळ, पिशाच आणि उन्मत्त अशा तीन अवस्था आत्मज्ञानी पुरुषाच्या अस-
 तात. साधु केव्हा बाळप्रमाणे निर्मळ, निष्कपट दिसतात, केव्हा पिशाच्याप्रमाणे
 हाची कृति दिसून पहाणाराच्या ह्याचा अदमास च होत नाही व केव्हा केव्हा
 उन्मत्ताप्रमाणे ते आपल्या व ठिकाणीं रमतात.

समर्थे पिशाच्यघैराग्य अत्यत केलें । कोण्हासी हि न वचे अनुमानलें ।
 श्रोत्रधुनार्थेचि येक गिरिकंधरीं रक्षिलें । पूर्ण व्यापक लणोनिया ॥ ४ ॥
 समर्थे उन्मत्तता अत्यत दाखविली । अनत ईश्वरमाया दृष्टीसी नाणिली ।
 ज्ञाना मतमतातरें हारविलीं । शुद्धविचारें परमार्थें ॥ ५ ॥
 समर्थे हनुमानसामर्थ्य किंचित दाखविलें ।
 समुद्रां जहाज बुद्धता जाऊनि धरिलें ।
 आग पुसावया धोत्र आणविलें ।
 तेव्हा सतसज्जनासी कळलें हे जगदोहारी ॥ ६ ॥
 समर्थ तारक ब्रह्म निश्चिती । कलि कल्मष पातकी उद्धरिती ।
 चतुरो ब्राह्मणो योगी पुराणें गर्जती । श्रीहनुमत सहस्रनामी ॥ ७ ॥
 समर्थ नाना धर्मस्थापना करिती । कर्म उपासना ध्यानमूर्ति ।
 ज्ञान विज्ञान ब्रह्म अमूर्ति । जयत्यापयीं तत्पर ॥ ८ ॥
 समर्थे चाफळीं श्रीरामनौमासी निराहार वर्जिले ।
 फळाहार उपाहार छोकीं करविले । मुरय ब्रह्मसंतर्पणीं योग आलविले ।
 उपवास उपाहास वर्जूनिया ॥ ९ ॥
 समर्थे ननरात्रां तावुल वर्जिलें । देव द्वेजभर्चनां मात्र देवत्रिलें ।
 प्राणसरक्षणों शांतातप मुनि तैलपेक बोलिले ।
 प्राणोत्क्रमण न हे तावुलेविण ॥ १० ॥
 समर्थ गुप्तेश्वर कथाकीर्तनी परामृश घेनी ।
 मृपदे ताळधारी नाहीं त्यासीं अनकूळ करिती ।
 व्यस्ताव्यस्त गाता बोलतां मुशब्दें सन्मानेती ।
 भले संत महत हो गातसा लणोनिया ॥ ११ ॥

समर्थ सज्जनपर्वतीं असता । चाफळीं यात्रेंत चाले सर्व सत्ता ।
 लक्षानलक्ष यात्रा मिळता । येकात्मता पूर्ण निघारें ॥ १३ ॥
 समर्थांवरी रगमूर्ति रगमाळेवरुनि रसोनि चालिडी ।
 समर्थे पंचक्रोशीतुनि वळें चि धरुनि आणिली ।
 रगशिळेसी क्रथारगप्रसर्गी उभी केली । जाईल कोठें समर्थापुढें ॥ १४ ॥
 समर्थस्थळीं चाफळीं ग्रामस्थीं कर मागितला ।
 शिवराजें ऐकता जीवघात आरभिला ।
 प्राणजीचा प्राण रक्षुनि समर्थे अभयकर दिधला ।
 सेवाभाग्य दिधलें चिरकाळें ॥ १५ ॥
 समर्थ आज्ञा पुसे शिवराजा । धीरधुनाथदेवात्य मी बाधेन बीजा ।
 समर्थ क्षणती शिष्यसमुदाय संप्रदाय माझा ।
 देवात्यें करवीन अनंत हस्तें ॥ १६ ॥
 समर्थे देवात्यें केलीं सामान्य हस्तें । सामान्यें मान्य घेलीं समर्थें ।
 पुढें पुढें कार्ये करितील प्रशस्ते । अनंतहस्ति समर्थ ॥ १७ ॥
 समर्थे नाना सिद्धिसामर्थ्यें मित्रें निवारिलीं ।
 घेणाबाईची अनशन तपें वर्जिलीं ।
 आपण येऊनि निजपगति पारणीं करविलीं । गुरसप्रदाई अतैराय वारिले ॥
 समर्थांसी कोण्ही येकें बाघाटीफळाचे तुरे आणिले ।
 समर्थे ब्राह्मणाचे अतर्भाव जाणितले ।
 सवाहात तुन्यासी सवाशत होन दिधले ।
 व्रतवध विवाह करविले पुत्राचे ॥ १९ ॥
 समर्थांसी सत महत् प्रश्न करिती ।
 प्रावृत्त ग्रथ काळातरे कोठें जी राहती ।
 अहो आपुलाळे आराध्यदेवतीं लीन ग्रथ असती ।
 यथापूर्व प्रगटती युगातरे ॥ २० ॥

समर्थभ्राराध्यदैवत विचित्र करणी ।

कोण्डीयेक जटिलें दाविळी दिवसा रजनी ।

हनुमते भ्राति काढोनि तत्क्षणी । निस्पृह भिक्षाटणी निभ्रम वेळा ॥

समर्थ हनुमानस्वरूप वायोरूप निर्धारें । जाता तीरधरिती मागित्या करें ।

समुद्रां जहाज चाळे जेवी त्वरें । तेवी सत्वरें श्रीसमर्थगमन ॥ २२ ॥

समर्थासी शिष्य पुसती निर्धारें । सत साधु ब्रह्मरूप केवी अवतारें ।

अरे अवतार धरिजे सर्वेश्वरें । मायापूर्वपक्ष निरसावया ॥ २३ ॥

समर्थ सद्गुरु केवळ परब्रह्म । निर्मळ निश्चळ विमळ ब्रह्म ।

ईश्वरत्वां काहीं जन्मकर्म । मायोपाधि मिथ्यत्वे ॥ २४ ॥

समर्थासी पुसती कोण्डीयेक शिष्य ।

आली का ससारा न येणें क्षणती माहा पुरुष ।

अरे भक्तिमार्गाचा भक्तिउत्कर्ष । पूर्वपक्ष साधु वोलिले ॥ २५ ॥

समर्थासी पुसिलें लडिवाळें उत्तरीं । आली पुन्हा जन्मा नथो किसंतारीं ।

आरे आपुली आत्मभावना निर्धारिं । भक्तितात्पर्यें येणें न येणें ॥ २६ ॥

समर्थें निरसिलें ससरणदुख । जन्ममरण हें दुखदायक ।

नवविधा भक्तीचें व्यावया सुख । सुखें येतीच तरि योनि कोण्डी ॥ २७ ॥

समर्थें ये चि जन्मीं या चि डोळा । दाविळा मुक्तिमुक्तीचा सोहळा ।

आता जन्ममरण वेळोवेळा । दाऊ नका जी विचारें ॥ २८ ॥

समर्थासी पुसती संतमूर्ति । स्वजन सप्रदाई कळह केवी करिती ।

अहो कळहमिसें हे माया बीड आणितो । सत्संगतिरोचनार्थें ॥ २९ ॥

समर्थासी लोक भजती नि काम । स्वजन भांडती का सकाम ।

अहो देव दैत्य हे वर्मावर्म । आशापाशें विरोधी ॥ ३० ॥

समर्थ क्षणती असता येकरें । मुखें विळासें भोगोत अन्नवस्त्रें ।

विभागें निघाल्या स्वतंत्रें । देवासी अधें तदर्ध सर्वो ॥ ३१ ॥

समर्थ क्षणती सर्व वैभव देवाचें । निस्पृह कोरात्र उपजीविकेचें ।
 तथापि अर्घ्या विभागें स्वजनाचें । समाधान राखावें ॥ ३२ ॥
 समर्थदेवें कळह निरसिले । समर्थ आज्ञे निद्वंद्व राहिले ।
 समर्थभवज्ञे अर्थ स्वार्थ घडले । अनर्था पडले परमार्था ॥ ३३ ॥
 समर्थ क्षणती रे मुख्य मातापिता । मग अर्घ्या विभागांत बंधु तत्वता ।
 तैसी च गुरुपद देवपद कथा । अर्घ्या विभागें स्वजनभोग ॥ ३४ ॥
 समर्थ ज्ञातेपणासीं न बोलती । नेणतपणीं अत्यंत बोलती ।
 जाणोनि नेणते सिद्ध पाई लागती । ज्ञान विज्ञान साखूनिया ॥ ३५ ॥
 समर्थ प्रथम दर्शनीं शनै शनै बोधें । गमनकाळीं अत्यंत प्रबोधें ।
 सद्गती देऊनि लोक लाविताती वेधें ।
 हातासीं आलिया शिष्य कसितौती ॥ ३६ ॥
 समर्थासीं लोक पुसती जी गुरुदेवा । देहीं देहातीं जोतिर्ल्यो कैसा करावा ।
 जाणीव जगजोतीचा स्वसवेद्य मी विसारा । सर्वधीसाक्षिभूत गीतार्थें ॥
 समर्थासीं पुसिलें सेवक जनीं । वृत्तिल्यो केवी जी जिता मरणीं ।
 अरे कल्पनावृत्ति मिथ्यत्वे निर्गुणीं । निर्विकल्प आपणी आपणत्वे ॥ ३८ ॥
 समर्थें गुरुआज्ञे शिष्य सेवे परीक्षिले ।
 लवकरी उदकपात्र घ्या रे बोलिले ।
 वेणाबाईमठीं काशीराज उदक घेऊनि धाविले ।
 अग्रोदक देवार्चनाचें ॥ ३९ ॥
 समर्थ क्षणताती देवगृहां लेंबुरें सर्वव्रक्षी जाडीं ।
 अग्रोदकें सुत्नातें बहिर्भूमि चालविडी ।
 फर्म उपासना मर्यादा राहिली । वेणीसंप्रदाई निर्धारें ॥ ४० ॥

समर्थासीं वेणावाई देताती लडियाळपणें उत्तरे ।

स्वामि समर्थरूपेचीं सर्नज्ञ लेकुरें ।

कर्म उपासना रक्षिती आदरें । गुरुभक्तियोगें गुरुआज्ञें ॥ ४१ ॥

समर्थआज्ञे विलंबन न न्हार्वें । अमोदक उदंड येईल स्वभाणें ।

मुस्नातिक अमोदक तें चि तें सद्भाणें । गुरुदेवकार्यां लागळें ॥ ४२ ॥

समर्थें ग्रंथी च केला निर्धार । जैसा देव तैसा गुरु ।

पाहतां देव मायोपाधि सर्वेश्वर । श्रीगुरु मातातीत परमस ॥ ४३ ॥

समर्थें निरोपिलें ग्रंथातरीं । गुरुदेवासीं बराबरी करी तो दुराचारी ।

सणोनि श्रीगुरुसमर्थमहिमा अधिक निर्धारी ।

गुरुदेवेसी बराबरी घडेना ॥ ४४ ॥

समर्थें आनंदमूर्तीचा देखिला प्रेमा । गुरुनामीं निष्टा कृष्णदास जयरामा ।

थोडाह समर्थें करणिला वाढविला महिमा । समर्थस्थितांसी मानवले ॥

समर्थें वृत्तांत असेल ऐकिला । कृष्णनामाकित कोण्हायेक अंतज आला ।

कृष्णदासजयरामें आधीं भोजनीं तृप्त केला ।

मग घृदावनीं आपण घेतला नैवेद्य ॥ ४५ ॥

समर्थें कौतुक असेल ऐकिलें । गुरुदास्यां वृत्तमश्वत्थी संकीर्तनीं नेलें ।

कृष्णातीरीं अश्वत्थनाहनासीं निक्षेपिलें । नाना कीर्तन उछाहें करूनियां ॥

समर्थरूपेच्या सतमूर्ति । गुरुभक्तियोगें त्यांच्या कीर्ति ।

समर्थांपासीं सपादिती सत्कीर्ति । दासबोधप्रयश्रवणार्थें ॥ ४६ ॥

समर्थआज्ञे विलंब न केले । कल्याण नामें देहसंकल्प घातलें ।

वृक्षपाते कल्याणनाम पावळें । श्रीगुरुदास्यां वचनाथें ॥ ४७ ॥

समर्थें श्रीरामराजीं दिव्य देह समर्पिलें । श्रीरामदास्य श्रीगुरुरूपें केलें ।

आधीं केलें मग सांगितलें । दासबोधप्रयार्थें ॥ ४८ ॥

समर्थाचीं अवतारप्रयोजनें । उत्कटभक्तिज्ञानवैराग्यलक्षणे ।
 कर्म उपासना संरक्षणे । विचार संन्यास वाक्यार्थे ॥ ५१ ॥
 समर्थदेवें जें जें केलें । तें कोणही नसेल ऐकिले देखिलें ।
 भक्ति ज्ञान वैराग्य गाजलें । न भूतो न भविष्यति ॥ ५२ ॥
 समर्थस्थितीसी मानवती संत । मोक्षश्रिया भाग्यसंत ।
 येकंकार नसे निभ्रांत । येक विचार परमार्थी ॥ ५३ ॥
 समर्थदेवा सहस्ररामा । परम पुरुषा पूर्णकामा ।
 श्रीगुरुभजन न घडे आह्वा । गुरुभक्ताची धन्य जिणी ॥ ५४ ॥
 समर्थासी आधी पात्र वाढावें । मग देवासी समान समर्पण करावे
 जैस पितृपक्षां समान ब्रह्मार्पण व्हावे ।
 देव पितर समसाम्ये ॥ ५५ ॥
 समर्थसहस्रमहिमा अधिक । जेथे आटती ब्रह्मादिक ।
 देव ऋषि पितर लोक । श्रीगुरुप्रतिमापूजनार्थे ॥ ५६ ॥
 समर्थ भजनाचें अधिष्ठान । देव ब्राह्मण सत् साधु सज्जन ।
 श्रीरामचंद्र उपासन आराधन । मारुतिदर्शन श्रीगुरुरूपे ॥ ५७ ॥
 समर्थकृपे भागवत आह्वा । द्वैत अद्वैत जाणूं स्वामी ।
 सहस्रकृपेनें परब्रह्मा । आत्माराम निरंजनी ॥ ५८ ॥
 समर्थे ऐकोनि वेणीपाणी छडिवाळ उत्तरे ।
 वेणाबाईसी दिधली वरदोत्तरे ।
 निद्वंद्व गुरुदेवभजन घडेल निघारें । श्रीरामउपासना गाजेल ॥ ५९ ॥
 समर्थआज्ञा जाली वरवी । श्रीरामकथा ब्रह्माड भेदूनि पैठाड न्यावी ।
 वेणीसंप्रदाई श्रीरामायणें व्हावी । छंदप्रवधे ह्मानदे ॥ ६० ॥
 समर्थआज्ञेची महिमानें । सप्तविध जाला रामायणें ।
 संतसाधुसज्जनीं श्ररणें । केली असतील निघारें ॥ ६१ ॥

समर्थें ठेविलीं अंभिधानें । मंगळें संकेतें छंदोरामायणें ।
 लवकुशें सुंदरें अच्युतरामायणघ्यानें ।
 भाषारामायणें घदविलीं रूपें ॥ ६२ ॥
 समर्थरूपें रामायणाधि । बाघूनि काढिती वानर ग्रंथी ।
 सहुरूपें कार्यसिद्धि । हनुमंतरूपें निर्धारें ॥ ६३ ॥
 समर्थासी शिष्यें समाचार निवेदिळे । निरंजन देवदर्शना आले ।
 समर्थ ऐकोनि येकांत वनीं गेले । विचित्र दर्शन घावया ॥ ६४ ॥
 समर्थदर्शनासी निरंजन तेथें । तन हनुमान वृक्षारूढ देखिलें येथें ।
 भरजरी मंदिल मस्तकीं झळकतें । जरी पैजारा पादपद्मी ॥ ६५ ॥
 समर्थासी पाहेल तो समर्थ । इतरासी न कळे हा गुणार्थ ।
 कन्हाडनगरीं हा यथार्थ । समर्थवृत्तात वर्तला ॥ ६६ ॥
 समर्थ शुद्ध भावार्थें भाविले । पूर्णाक्षर मंत्रीं बोळले ।
 जगदोद्धार तारक मंत्रीं केले । तारक प्रसेद समर्थ ॥ ६७ ॥
 समर्थें अभाविकाचीं मंत्राक्षरें साडविलीं ।
 कर्णातूनि हस्तावरी धोतित्रिणी ।
 प्रत्यक्ष राममंत्राक्षरें दाखविलीं । संतसज्जनीं कृष्णातीरीं ॥ ६८ ॥
 समर्थासी कोणही येकें अरुणें आक्षेपिलें ।
 स्वामि काय करिता अहा पुसिलें ।
 अरे मतातरें लेहुरीं कार्य नासिलें ।
 तें सरिसें करितों प्रयातरीं ॥ ६९ ॥

समर्पासी कोण्ही येक लोक क्षणती ।
 स्वामि अखड अधोद्वष्टि अतर्दष्टि कां असती ।
 अरे अतरी पाहतसों श्रीराममूर्ति ।
 तुझासी सगुणमूर्ति हे लक्षावया ॥ ७० ॥
 समर्थे कृपाद्वष्टि आक्षासी पाहिजे पाहिलें ।
 समर्थे पाहता चि सगुण पाहणें राहिलें ।
 स्वामि मुळीचें आमुचें तें चि तें भलें ।
 समर्थच्यान सपूर्ण अवलोकू ॥ ७१ ॥
 समर्थस्वामि पादुरगहरिदासें सभासछानीं वैसविले ।
 समर्थपुढें कथाप्रसगीं रग न जाले ।
 समर्थ येकातीं जाऊनि कथाश्रवणीं वैसले ।
 अद्भुत रग जाले मकीर्तनी ॥ ७२ ॥
 समर्थ भक्तिप्रेमें उच बुरुजी गोविले ।
 स्वामी अतर्धान पाऊनि बाहेरी प्रगटिले ।
 जयरामस्वामी आपण निघाले । लोक प्रेमें बोलडेंती ॥ ७३ ॥
 समर्थ क्षणती जयरामा रे । तुझीं लेकुरें शब्दी का रे ।
 अद्यापि नेणती लेकुरें राघोबा रे । जाणतीं होतील सज्जानें ॥ ७४ ॥
 समर्थे जयरामयोगी म्हेळउपद्रवी सोडविले ।
 फन्हाडीं उच मनोन्यावरुनि उतरिले ।
 समर्थ वायुस्वरूप देखोनि म्हेळ चमत्कारले ।
 भुभुकारें जाले मूर्छागत ॥ ७५ ॥
 समर्थजयरामयोगी आले चाफळासी ।
 तों समर्थ चाफळीं च देखिले दृष्टीमी ।
 जयरामें अभिनय केलें मानसीं । धावण्या धाविले स्मरणमात्रें ॥ ७६ ॥

१ समर्थांनी कृपा केली क्षणान् क्षिप्य समर्थरूप हातो, पण त्याला काहीं ती स्थिति प्रिय वाटत नाही समयापासून भिन्न राहून त्याचें ध्यान करण्यात जें सुख आहे तें तद्वत् होण्यात नाही असें च त्याला वाटतें । भक्तिप्रेमाचा हा माहिमा आहे । २ भुज गले,

समर्थप्रसाद श्रीरामनौमीचे वैदिकीं उपेक्षिले ।
 दत्ताजिपत वाकेनिसाकडे विपुळ दक्षणे धाविले ।
 समर्थे निळगोसानियासी पारणावृत्तात पुसिले ।
 स्वामि युगधर्म केले ब्राह्मणीं ॥ ७७ ॥
 समर्थे भोंवरवाडियार्ची दूद्र दपलें आणविलें ।
 मांडवीनदीत मगळस्नानें करविलें ।
 चोळ्या पातळें धारें सहस्रा देवविलें । सपूजिलें सतर्पणीं ॥ ७८ ॥
 समर्थचरित्र ब्राह्मणासी कळलें । वैदिकीं येऊनि समर्थासी स्तविलें ।
 श्रीगुरुदेवें सुबोलीं सन्मानिलें ।
 क्षणती यदृच्छा लाभ सतुष्ट असारें ॥ ७९ ॥
 समर्थे प्रकृतिपुरुषें सर्वत्र भाविलें ।
 नाना देवीं येक चि देव वाणा घदलीं ।
 आत्मपारामासी आरती केला । कर्ता भोक्ता सर्वेश्वर ॥ ८० ॥
 समर्थ पुरुषमात्रासी रघुनाथा क्षणती । स्त्रियासी रघुनाथे अनुवादती ।
 सहस्रशता दपत्याहातीं पोहेंळी चाफळीं प्रारभती ।
 मुमुहूर्ते धीरामदेवाळई ॥ ८१ ॥
 समर्थ क्षणती स्वल्परभा क्षेमकरा । पुढें उत्कट करणें आहे सर्वेश्वरा ।
 वज्रदेह परपरा । आकल्प श्रीरामसंस्थान ॥ ८२ ॥
 समर्थे भोवरवाड्या वाटिप्रसाद दिवले ।
 महपमडपीं तनकप्रसाद पाठविले ।
 पुढें पुढें निरोपग्रहणीं प्रसाद देवविले ।

॥ समास विसावा ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ आदिनारायणं विष्णुं ब्रह्माणं च वशिष्ठकं ॥
॥ श्रीरामं मारुतिं वंदे रामदास जगद्गुरुम् ॥ १ ॥

मागा श्रीगुरुसमर्थचरित्रे वर्द्धमाने । निवेदनं केलीं सेवकाने ।
आतां श्रीरामअधिष्ठानीं वर्तमाने । निवेदन करणें सेवेसी ॥ १ ॥
समर्थस्वामीचीं महिमानें । मगट राजाब्रह्मरामनिशणें ।
अधिष्ठान हजुरीं वर्तमानें । विश्व लागले भजनासी ॥ २ ॥
नाना देशकाळवर्तमानें । नाना राजपूजा होती बहुमानें ।
राव रक समानपणें । समर्थचरणसेवेसी ॥ ३ ॥
कैलासवासी शिवगणनाम्ने । क्षत्रियकुळानतसें सप्रेमें ।
मंत्रियानुमते सेवेसी सभ्रमें । रुद्रसख्या ग्रामें समर्पिलीं ॥ ४ ॥
जव जव शिवराज्यवर्द्धमानें । तव तव रामभजनासी ग्रामप्रदानें ।
राजा ब्रह्म राम अनुसंधानें । राजश्रिया विराजत ॥ ५ ॥
कृष्णातीरीं मारुतिस्थानें । पूर्व पश्चिम उत्तर दक्षिणे ।
रुद्र सख्या अधिष्ठानें । यात्रा चाले देवाची ॥ ६ ॥
वाहोग्राम शक्तिग्राम अभयग्राम । शूर्पग्राम मसुरग्राम पूर्वग्राम ।
पाटणग्राम उदुवरग्राम निनामग्राम । यात्रा चाले देवाची ॥ ७ ॥
वाहोक्षेत्रीं उपग्रामीं । मानसग्रामीं पारग्रामीं ।
मारुति स्थापितौती समर्थस्वामी । यात्रा चाले देवाची ॥ ८ ॥
चाफळ चपावती ओर्तगिरि । मिमळ माडवीनदीतीरीं ।
श्रीरामनौमी उछह भारी । प्रतिपदेपासूनि वर्द्धमाने ॥ ९ ॥

प्रतिपदेसी मानकरी शाहापुरकर । द्वितीयेसी मानकरी वडगावकर ।
 तृतीये दिवसी मानकरी माहागावकर । चतुर्थी भेडसगावकराची ॥ १० ॥
 पंचमीसी सन्मान श्रीआळयकरा ।
 षष्ठीसी भक्तराज नृसिंहराय अधिकारी ।
 सप्तमीसी बहुमान पारगावकरा । अष्टमी वाहेकराची कथा ॥ ११ ॥
 मुख्य नवमी दिवस समर्थ महताचा ।
 दशमी दिवस चाफळी दीपाराधना रथोछहाचा ।
 प्रतिपदेपासूनि प्रारंभ यात्रेचा । नित्यानंद पद्धति ॥ १२ ॥
 नाना मंगळतुरे प्रभातकीर्तने । नाना काकड आरति नाराजने ।
 नाना पुष्पमाळा रंगमाळा आसने ।
 अर्चनसामग्री देवाची ॥ १३ ॥
 श्रीगुरुरामचंद्रहनुमानअर्चने । नाना यात्राप्रभाव वर्धमाने ।
 नाना दिंड्या पताका सकळ शासने ।
 आरति धूपार्ति प्रदक्षिणा ॥ १४ ॥
 नाना पुराणधरणे व्यासबाल्मीकिपूजने ।
 नाना सत महत देव द्विज अर्चने ।
 नाना तीर्थ प्रसाद त्रक्षसतर्पणे ।
 स्थळोत्थळी मंडर्पी होताती ॥ १५ ॥
 सायकाळीची पचोपचारपूजने ।
 नाना दीपिका नमस्कार वदीजने गर्जने ।
 नाना वाक्ये वर्तमाने समर्था निवेदने । सर्वत्र जने परिसती ॥ १६ ॥

१ उत्सवातील नऊ दिवस कोणकोणाकडे नेमले होत त्याची जीं नावे येथे
 दिली आहेत व क्रम सांगितला आहे, तीं नावे व क्रम बखरीतील नावाशी व
 क्रमाशी जुळत नाहींत. समयप्रताप १६५१ पूर्वीचा व बखर १७१५ तील व ती
 हि अगुद छापलेली, इत्या ज्या काही तिच्या हस्तलिखित प्रती मिळतात त्यां हि
 परस्परविरोध आढळतात इत्यादि कारणांमुळे प्रताप व विश्वसनीय मानला पाहिजे
 २ चाफळकराचा ३ नरसो मळनाथ जबरसाने, हे चापद्वय महाराजाकडून
 मिळतील होते. ४ भाट.

नाना हरिकीर्तनें अनुसंधानें । नाना राग रंग ओलाप गायनें ।
 नाना प्रकारींचीं तानमानें ।
 ब्रह्मगोल अतिमानें कोंदाटला ॥ १७ ॥
 नाना दास्यशाच्या घनि गाजती ।
 नाना भगवद्भक्तांच्या फौजा साजती ।
 नाना आवेवनीं कपीचे मुमुकार उठती ।
 जयजयकार करिती करताळिका ॥ १८ ॥
 नाना दिव्य तारों नीलाजनें । सहस्रावधि बधुजनें ।
 जगन्माता सप्रेम मनें । जगजनकजनका बोंवाळिती ॥ १९ ॥
 नाना दीपदीपिका दीपाराधना सकळ ।
 नाना शिखरें उजळिता उजळे ब्रह्मगोल ।
 नाना कथाकीर्तनीं रंग कळोळ ।
 भूगोल खगोल संपूर्ण जाला ॥ २० ॥
 नाना गंध धूसरें सुमनस्युष्टि । नाना समर्थघ्यानें दिसती दृष्टि
 नाना यात्रापद्धति चालिली सृष्टि ।
 स्वानंदपुष्टि सकळिका ॥ २१ ॥
 समर्थासी गिरिकंधरीं गुप्त राहाणें । लोकानुग्रहें प्रगट होणें ।
 प्रगट होतां जनीजनार्दनें । वरुपाव करिजे पूजेचा ॥ २२ ॥
 क्षणोनि पंचक्रोशीत समर्थ प्रदक्षिणा करिताती ।
 नाना यात्रेकरासी मार्गी दर्शनें देताती ।
 चाकळयात्रेमध्यें प्रगट न होती ।

किर्तीयेक फाळें समर्थ शृंगवादीसी प्रगट जाले ।
 गजारूढ करुनि लोकीं यात्रेंत आणिले ।
 नामशेष्टि मंडपां पलांण पर्वतीं उंच स्थानीं बैसविले ।
 महंतीं दुर्गावर्त केले चतुर्विधद्वारे ॥ २५ ॥
 तीन मुहूर्त पूजासमारंभ जाले । ब्रह्मगोळ आनर्दे संपूर्ण भरले ।
 सर्वत्र लोकांन्ने मनोरथ पुरले ।
 नाना लोक लोटले संदर्शना ॥ २६ ॥
 कितीं वखें भूयणें अळंकार । किती सुमनगंधमाळा संभार ।
 कितीं घूसरें उधळिलीं अपार । ब्रह्मगोळ जाळा संपूर्ण ॥ २७ ॥
 किचेक ब्राह्मण संतुष्ट केले । किती संत सज्जन अर्चिले ।
 किर्तीयेक माल यात्रेसी लाविले । श्रीरघुनाथजीच्या भजनासी ॥ २८ ॥
 अस्तमानीं समर्थ अंतर्धान पावताती ।
 लोक आपुलाल्या मंडपासी जाती ।
 समर्थ ध्यानीं मनीं सर्वत्र राहती ।
 नवरात्र अधिष्ठांनी असती गुप्तेश्वर ॥ २९ ॥
 वेणाबाईहिं दशमीचें आत्मपारणें मागितलें ।
 समर्थें कृपेकरुनि संपूर्ण दिधलें ।
 तीनतैपें परिपूर्ण चालविलें । पुढें सप्रदाईं ऐसें चि चालेल ॥ ३० ॥
 वेणाबाईनाचूनि फाहीं । इतरा कन्येसी सभेसी कीर्तन आह्वा नाहीं ।
 येकासनीं बैसोनि कीर्तन करणें पाहीं । प्रसंगानुसारें भोंवांटे ॥ ३१ ॥

नीति न्याय भजन मर्यादा । समर्थसंप्रदाई चाळिली सर्वदा ।
 कर्म उपासना ज्ञान विज्ञान प्रसिद्धा । दासबोधग्रंथ निर्धारें ॥ ३२ ॥
 समर्थसद्गुरुनिजबोध । दासबोधरूपें सर्वत्र प्रसिद्ध ।
 नाना साक्षात्कार होती विविध । येकनिष्ठ गुरुभक्तासी ॥ ३३ ॥
 देवपद गुरुपद दोनीं स्थानें । समर्थें केळीं हीं संस्थानें ।
 नाना ढाळा ध्वजा दिंड्या दासनें । चांफळपरळीं अधिष्ठानी ॥ ३४ ॥
 नाना दिंड्या सन्मान माहागजरे । नाना प्रेम आळिगनें परस्परें ।
 नाना देवदर्शने प्रेम निर्भरें । चांफळपर्यळीं अधिष्ठानीं ॥ ३५ ॥
 नाना आपुलाळे आत्मपवाडे । नाना पूर्व उत्तर पक्ष गोढे ।
 नाना संत पारंपत्ये करिती निवाडे ।
 चांफळपर्यळीं अधिष्ठानीं ॥ ३६ ॥
 नाना क्षीरापति मान पद्धति । जैशा जैशा नवरात्र तिथि ।
 तैशा तैशा क्षीरापति मिथिती । अनुक्रमें येती देवाळ्यां ॥ ३७ ॥
 नाना संतसज्जन पूजनें संकीर्तन । नाना देवग्राहण अर्चनें संतर्पण ।
 नाना औपध दार दीपिका दीपाराधन ।
 चांफळपर्यळीं अधिष्ठानीं ॥ ३८ ॥
 सहस्रावधि चाळती वधुजन । देवास बोवाळिती नीराजन ।
 स्त्रियादिकांसी दुरुनि गुरुदेवदर्शन । नीति मर्यादा स्यामीची ॥ ३९ ॥
 पुढें समर्थस्वामी आज्ञा करिताती ।
 स्त्रियादिकांसी नीराजन बर्जिताती ।
 नाना युगधर्म लौकिक स्थिति । मर्यादा राहिली पाहिजे ॥ ४० ॥
 नाना रथोळाह माडले देराचे । नाना देशातरी लोक आले वैभवाचे ।
 नाना लोकीं लोक बाढविले साचे ।
 चांफळपर्यळीं अधिष्ठानीं ॥ ४१ ॥

नाना देवालयें नूतन रचना । नाना यात्रा पद्धति वर्धमाना ।

नाना आराम वनें मारुतिस्थापना ।

चांफळपर्यळीं अधिष्ठानीं ॥ ४२ ॥

नाना देवदुंदुभि लागती गगनीं । नाना नरवाचे गर्जती अवनीं ।

नाना ताळ मृदांग उपांग यंत्रध्वनि ।

चांफळपर्यळीं यात्रेमध्ये ॥ ४३ ॥

नाना गंध धूसरे सुमनें परिमळ । नाना गंधरूप जाळा ब्रह्मगोळ ।

नाना मंगळतुरी जयजयकारीं खगोळ ।

संपूर्ण जाळा सत्कीर्ति ॥ ४४ ॥

अधिष्ठानीं यात्रेसी लळित नाहीं । रधोछाहीं स्थानंदें मिरवण पाही ।

भद्री श्रीराम चैसज्जनि भक्तांहि । कारुण्यें उपकार आठविजे ॥ ४५ ॥

श्रीगुरुसमर्थें डोंगरीं राहिजे । यात्रा संपूर्ण कृपादृष्टि पाहिजे ।

देव भक्तासर्वें जाइजे । ध्यानरूपें निर्धारें ॥ ४६ ॥

लक्षानलक्ष यात्रा आली । आत्मसदनासी स्थानंदें चाळिली ।

श्रीगुरुदेवदर्शनासी यात्रा निवडोनि निघाली ।

सज्जननाम पर्वताकडे ॥ ४७ ॥

अति लाळस सप्रेमयुक्त । त्याचें निघेना येथूनि चित्त ।

मुमुक्षु मोक्षाधिकारी केवळ गुरुभक्त ।

संतसंगें गुरुदर्शना गेले ॥ ४८ ॥

एवं श्रीरामनौमीवर्तमान । श्रीरामसमर्थअधिष्ठान ।

कृष्णवेणीतीरीं पंचक्रोशीं जाण । याक्यें श्रीपदीं निवेदिलीं ॥ ४९ ॥

१ या उत्सवाचें वर्णन श्रीरामधोनी टफगाण्यावर केले आहे, त्यांत शेवटीं ते ह्मणतात. दास डोंगरीं राहातो । यात्रा देवाची पहातो । देव भक्तासर्वें जातो । ध्यानरूपे ॥. २ श्रीक्षेत्रचाफळास श्रीरामनवमीचा उत्सव करून निवडक भक्तमंडळी श्रीसमर्थदर्शनास सज्जनगडास आतात. ३ ह्या समासांत गिरिधरांनीं उत्सवपद्धतीचें जें वर्णन केले आहे त्यावरून त्या काळीं किती यात्रां उत्सव होत असला पाहिजे याची आज नुसती कल्पना करणें हि आश्चर्यकारक आहे.

वेणाबाईसी समर्थसदनीं वास करणें ।

समर्थसदनीं देवार्चन देवार्चनीं पूजणें ।

समर्थसदनीं करावें प्रसादपारणें ।

फधाकीर्तनें करावीं समर्थसदनीं ॥ ५० ॥

समर्थचरणीं भक्ति वेणी उत्पन्न ।

समर्थचरणीं अंतीं ऊर्ध्व पंथीं लीन ।

अधिष्ठानीं पावली संस्थान ।

चिताभूमीसी भक्ति चंपक निघाला ॥ ५१ ॥

पाल्मीकिरामायणीचे दाखले आले ।

कबंधगंधर्वें श्रीरघुनाथजीसी वृतांत कथिले ।

देवा मतगगुरुदास्यें शिष्याचे ग्रमबिंदु भूमि पडले ।

त्याचे पुष्पतरु निघाले पंपासरोवरीं ॥ ५२ ॥

समर्थअधिष्ठानीं सज्जनगिरिवरी । गुरुभक्त लयो पावता शरीरीं ।

भक्तितरु उठती सामर्थ्येकरी । संत जाणती सर्वज्ञ ॥ ५३ ॥

धीरामनौमी त्रिसावे दिनीं । सहस्रचरणीं लीन वेणी ।

चांकळपर्यळीं अधिष्ठानीं । आत्मारामीं निमग्ना ॥ ५४ ॥

धीगुरुदास्यीं दिव्यदेह पडे । श्रीगुरुचरणीं अनन्य भक्ति जडे ।

तैयें अघटित तें तें घडे । देखिलें वर्तमान लिहिलें हो ॥ ५५ ॥

श्रीरामअधिष्ठानी वर्तमान । विद्यमान स्वामीसी केले निवेदन ।
 श्रीगुरुसमर्थस्वामीचें सस्थान । सज्जनगिरिमाझारी ॥ ५६ ॥
 गुरुमक्त मत्रि वाकेनिविस । सन्निध वाक्यार्थ लिहितसे सावकाश ।
 सतसज्जन करुनि अयकाश । अनुक्रमें वाम्यें ऐका जी ॥ ५७ ॥
 धीगुरुसमर्थ येकातीं वैसती । प्रातीचे लोक दर्शनासी येती ।
 सकळ प्रातीचा स्वामी परामृद घेती । चिंता करिती विश्वाची ॥ ५८ ॥
 देशकाळवर्तमानें । आपण चिंताप्रस्थ होती मनें ।
 ह्मणती कैसी वाचतीट जनें । कैसीं ब्राह्मण्यें राहतील ॥ ५९ ॥
 कैसी क्षेम राहेल जगेंती । कैसीं देवदेवाळ्यें तगती ।
 कैसे कुटुंबवृद्ध लोक जगेंती । कोणेवडे जातीलें हे ॥ ६० ॥
 समर्थ भविष्य न सागोनि सागती । दक्षणेसा सुद्धें दुर्धर दिसती ।
 अकरा अकरां तरवारा मागों धाडिता । शिवराजयासी सत्वर ॥ ६१ ॥
 शिवराजें चिन्ह जाणितलें । दक्षणेसी परचक्र सत्य आलें ।
 समर्थें सर्व परामर्शें । स्थयें निजशस्त्रें घेडनिया ॥ ६२ ॥
 पुढें समर्थ शिवराजयासी लग्न करा ह्मणती ।
 शिवराज आपुला कैलासमार्ग लक्षिती ।
 समर्थ्यासी वदूनि रायगटासी जाती । कैलासवास करायला ॥ ६३ ॥
 समर्थ स्वप्रकाशें आधारीं तान भूस वेसताती ।
 मुखभूपात्रें उदकें सेविताती ।
 शर्कळपात्रें घेऊनि धानताता । अरण्याजडे दुधिन्हें ॥ ६४ ॥
 दक्षणेसा तैसें च जालें । न सागोंनि समर्थें सागितलें ।
 उत्तर परचक्र आलें गेलें । दक्षणेसा धर्मसंस्थापना ॥ ६५ ॥

जीर्ण देवालयें नूतन रचना । देवदेवालय देवस्थापना ।
 समर्थस्वामीची श्रीराम उपासना । आत्माराम कर्ता सर्वेश्वर ॥ ६६ ॥
 नाना देशकाळरूपें भगवान । नाना अवतारें सेवी वन ।
 वागापुरीं करुनि प्रस्थान । पुन्हा संस्थान चाफळीं स्थानीं ॥ ६७ ॥
 विचित्र गैबी वाघे वाजीनलीं । सिबिका चंपकसुमनापरी चालिली ।
 म्ळेळविल्यें श्रीरघुनाथजी पूर्वस्थळीं । भद्रसिद्धासनीं वैसले ॥ ६८ ॥
 श्रीराम समर्थ सामर्थ्यरूपें सर्वत्र असती ।
 भक्तितरुसी छेदितां चमत्कार दाविती ।
 अवतार सकल्प किं श्रीरघुनाथमूर्ति । आकल्प भजन वाढवायें ॥ ६९ ॥
 सद्गुरुसमर्थ व्यापक सचराचरीं । ब्रह्मारण्य वसविती निर्धारीं ।
 श्रीहनुमान स्वामी मठ निर्विकारी । निर्गुण निरजन नि.प्रपच ॥ ७० ॥
 अनंत अवतारी नामरूप मठ । नामरूपातीत अनाम मठ ।
 भीतूपणाची गुरूपदी नाही खटपट ।
 परब्रह्ममठ सकळाचा ॥ ७१ ॥
 श्रीरामसमर्थासी पश्चिम सिद्धातीं राहाणें ।
 सद्गुरुसमर्थासी पश्चिमपर्वतीं निजसीरुय पाहाणें ।
 श्रीगुरुसमर्थासी पश्चिम देशीं स्वधर्मराज्य पाळणें ।
 श्रीरामराज्य करणें सर्वत्र हो ॥ ७२ ॥
 दोनी तपें केवळ केलें वैराग्य ।
 तीन तपें लोकासी लाभलें भजनभाग्य ।
 भक्तिज्ञानवैराग्यें समर्थ श्रीगुरु सभाग्य ।
 भाग्य भोग भोक्तातीत योग्य निरजन मठीं ॥ ७३ ॥
 सद्गुरुसमर्थ सजनगिरिवरी । आत्माराम चिद्धिळासें वर्तती शरीरीं ।
 येकात राम होऊनि असती निर्धारीं । सकळचराचरीं प्रसादरूपें ॥ ७४ ॥

नाना मेखळा प्रसाद महंते निजकरें शिरों धरिले ।
 सर्वांगरक्षणी आत्मसदनीं संपूजिले ।
 बहुतां महंतां अंगप्रसाद लाभले ।
 श्रीसमर्थप्रतापचरित्रें गाताती ॥ ७५ ॥
 एवं श्रीरामसमर्थअधिष्ठानें । संतसज्जनीं केलीं श्रवणें ।
 पुढें श्रीगुरुसमर्थस्वामीसंस्थानें ।
 सज्जनगिरीसी गिरिधर सागेळ ॥ ७६ ॥
 इति श्रीसमर्थप्रताप ग्रंथ । प्रगट चाळिला उदास पंथ ।
 सभानायक साधु संत । आत्माराम परित्ती ॥ ७७ ॥
 समाप्त ॥ ४ ॥ ४ ॥ ४ ॥

॥ समाप्त एकविसावा ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ आदिनारायणं विष्णुं ब्रह्माणं च वशिष्ठकं ॥

॥ श्रीरामं मार्कटं वंदे रामदासं जगद्गुरुम् ॥ १ ॥

मागा श्रीरामअधिष्ठानवर्तमानें । निवेदन केलीं सेवकानें ।
 आतां श्रीगुरुसमर्थअधिष्ठानें । निवेदन करणें सेवेप्रती ॥ १ ॥
 सद्गुरुसमर्थमहिमानें । देवपद गुरुपद अधिष्ठानें ।
 नाना सज्जनपर्वत पर्यळी वर्तमानें । सैद्याद्रिखंडी ऐकिजे ॥ २ ॥
 त्रिबकपर्वत जैसा लिंगरूप । सज्जनपर्वत तैसा आत्मलिंगस्वरूप ।
 येकांतधामी सद्गुरु ब्रह्म अरूप । अगोचरी मुद्रा अनामी ॥ ३ ॥
 अनंतनामें समयाचीं । अभंग नामें सागों स्वामीचीं ।
 कविता अळंकारीं प्रगटलीं साचीं । संतसज्जनीं परिसावीं ॥ ४ ॥

मुख्य रामदासस्वामी समर्थ नाम ।
 रामीरामदास द्विज नारायण नाम ।
 दास उदास देवदास सेवक गुप्त नाम ।
 नवविधा नामें निरोपिलीं ॥ ५ ॥
 भक्त उपासक अतीत अनन्य ।
 रसिक हरिजन दासजन कवि गाण ।
 थंदे जिंदे फकिर फर्जेद अभिधान । भापापरत्वे समथानें ॥ ६ ॥
 भाषित नामें अभंगीं वर्तलीं । चोविस नामें कविताप्रसंगीं प्रगटलीं ।
 दोनि नामें गुप्त असती भलीं ।
 सर्वग्रहीं बोलिलीं चतुर्दश श्लोकीं ॥ ७ ॥
 सद्गुरुसमर्थ अनाम नाम । अनामार्चें लीलाविग्रह नाम ।
 नामरूपातीत परब्रह्म । आत्माराम सुखमूर्ति ॥ ८ ॥
 सैद्याद्रिशिखरीं समर्थआसनें । देवदेवालयें समाधिभुवनें ।
 सभामंडप राजागणें वृंदावनें । नाना सरोवरें उचंच्रळती ॥ ९ ॥
 सज्जनपर्वतीं निर्बंद नाहीं । गुरुराजआज्ञा सर्वत्र पाहीं ।
 समर्थें ब्रह्मत पर्वत पाहिलें काहीं । सज्जनपर्वत मानला ॥ १० ॥
 सैद्याद्रिशिखरीं समर्थशिखर । माहाप्रासाद मनोहर ।
 माना चंपकैवृक्ष फुलले सुंदर । रामेंसरोवर सन्मुखीं ॥ ११ ॥
 दुर्गद्वारातूनि यावे । आधीं मारुतिदर्शन घ्यावें ।
 पुढें माहाद्वार अवलोकावें । तोरणमंडित सुचित्रें ॥ १२ ॥
 धूलिदर्शनें महंतदर्शनें । स्वागत रमणीय समापणें ।
 श्रीरामसमर्थ विष्योक्त अर्चनें । कथानुकीर्तनें सर्वदा ॥ १३ ॥

धन्य धन्य ते सज्जनदुर्गनासी । जैसैं स्वर्गीं स्वर्गवासी ।

नां जी स्वर्गस्थ येतां गुरुदर्शनासी ।

अग्निनाशे सौख्ये भोगानया ॥ १४ ॥

नाना सत्तन्त्रपी दुर्गनासी । राजग्रीं हे निल जयासी ।

राजन्त्रपी चालती समर्थसदनासी । ब्रह्मानदासी भोगानया ॥ १५ ॥

मोंवते परंत पोवळीं प्राकौर । मध्ये सैद्यादींचें उचि शिखर ।

पचक्रोशीं घडे नमस्कार । श्रीगुरुसमर्थआसनासी ॥ १६ ॥

पुण्यवत येती गुरुदर्शनासी । श्रीपद लाभती अग्निनाशी ।

नाना विश्रांति होतसे मनासी । समर्थसदनासी देखता ॥ १७ ॥

स्वर्ग भोगिता वेचे सुकृत । सहृद सेविता वाढे सुकृत ।

स्वर्गीं आहे सुधारत अमृत । श्रीरामनामासुत सज्जनदुर्गी ॥ १८ ॥

स्वर्गीं येजनि दैत्यसमोह पडे । श्रीगुरुकृपे काळ पाया पडे ।

स्वर्गीं नाना सकल्प निकल्प घुंटे । येथें निर्विकल्प घडे समाधि ॥ १९ ॥

स्वर्गासीं यज्ञकर्म करवनि जावें । येथें येक्या भावें शरण जावें ।

स्वर्ग भोगूनि भूतळां पंडावें । गुरुपदें चढावें परब्रह्मा ॥ २० ॥

क्षणोनि श्रेष्ठ तें पर्यळीसदन । परसनु प्रकृति जेथें छीन ।

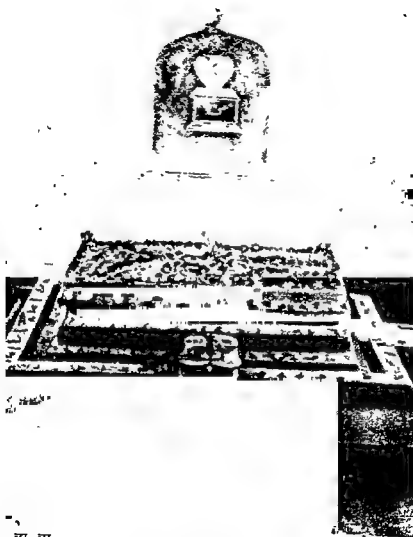
ब्रह्माटकोशाचे पुण्यवत जन । पाहों क्षणती मोहछह ॥ २१ ॥

समर्थे अपूर्ण श्रीरामार्चन भारी आणिलें । सैद्यादिशिखरीं सस्थापिलें ।

सामर्थ्यतेजें ब्रह्माड धनळें । आकल्प सकल्प पूजनाचा ॥ २२ ॥

दक्षणेसी सहस्रांकित सदन । उत्तरेसी समर्थसमाधिमुवन ।

माहाप्रासादीं श्रीरामार्चन । श्रीगुरुदेवपादुका आसन येकाती ॥ २३ ॥

छा छा.

श्रीसमर्थसमाधि

शेष शयनसंभारे उबगला । श्रीगुरुदेवआसनां वेधूनि राहिला ।

नाना उपकर्ण सामग्री घेऊनि बैसला ।

नाना छत्रे चामरें मडितें ॥ २४ ॥

अनत शेषेशिरोमणि काढिले । समर्थसदनी दीपावळीसी ठेविले ।

स्वयंप्रकाश मुवनीं दाटले ।

सुर्य अष्टोत्तरशत दीप लागले येकातीं ॥ २५ ॥

रुद्र सख्या द्विजमूर्ति । रुद्रपाठें आत्मालिंगासी स्पर्शित्ती ।

रुद्र कुंभ गोमुखीं श्रवती तीर्था ।

माहारुद्र गुरुमूर्ति आसनीं सुमनशेया ॥ २६ ॥

नित्य प्रभाते मंगळतुरें काकड आरति ।

सडे सामर्जने रंगमाळा रेखित्ती ।

नाना उपकर्णे उद्धर्चनें सुमनमाळा गुफित्ती ।

गुरुदेवदेवार्चनें विव्योक्त ॥ २७ ॥

समस्त हरिजन भक्तजन । सकळ साधु सत सज्जन ।

निविड दाटले राजारण । वार्ये गर्जती बडुसाळें ॥ २८ ॥

धूपार्ति येकार्ति नैवेद्य अर्पण । उत्तरात्मन करोद्वर्तन चटन ।

श्रीरामसमर्थ ताबुलग्रहण । पुढें अनत फळें रसाळें ॥ २९ ॥

अमित नीलाजने उजळिलीं । अभित द्रव्ये चोगळिलीं ।

सत् चित् आनंद वहाळीं । आरति होतसे समर्था ॥ ३० ॥

छत्रें चामरें मोरछटधारी । रुमाल दापिका विजेंणे वारित्ती करी ।

उभय भागा उभे वारित्ती वैत्रधारी ।

श्रीरामसमर्थ सिद्धासनीं ॥ ३१ ॥

नाना वार्ये दैमामे भेरि । शख शृंगें काहळीं भारी ।

कर्णे बाके तुतारे नैफेरी । बुरुगं ढाल डफडी पात्रे ॥ ३२ ॥

१ श्रीसमर्थपादुना गडगवर समार्थाच्या मागच्या बाजून असून ह्यावर दोष आहे २ श्रीसमर्थसमार्थास ३ स्नान घालतात, जाभपक्व करितात ४ विनणा, विष्णुणा, विजणा-परा ५ चमचाय ६ एकचाय ७ बुरग-वाघविनाय

ठाळ मृदांग उपांग श्रुति । माहा गजरे होतसे आरति ।
 सर्वांतरां आनंद हेलावती । मंत्रपुष्पें वाहती दीर्घस्वरें ॥ ३३ ॥
 रुद्र सैल्या प्रदक्षिणा आरति नमस्कार ।

दिव्या पताका अमित भार ।

नाना काठ्या शासनें वेत्रधार ।

जयजयकार धरताळिका सर्वत्रां ॥ ३४ ॥

मंगळमूर्ति मारुति नृसिंह नारायण । क्षत्रपाळ दिग्पाल आदिकरून ।

समस्त देव बांवाळून सव्य धेऊन । राजांगणा आणिले ॥ ३५ ॥

पंचपदी राम कळिसंकीर्तन । येकाच्याई नित्य नेमें पुराणश्रवण ।

वाल्मीकव्यासार्चें विध्योक्त अर्चन । श्रीगुरुपूजन संतांचें ॥ ३६ ॥

देवद्विजांचां तांथें बंदूनि घेती । मग ब्रह्मसंतर्पणां पंगति घैसती ।

प्रतिपदेपासूनि वर्धमान होती । दशर्मापर्यंत मोहछह ॥ ३७ ॥

त्रिडा दक्षणा प्रदानें वस्त्रदानें । पंगति होती सूर्यअस्तमाने ।

सायंसंध्या पुन्हा गुरुदेवदेवार्चन । पंचोपचार विध्योक्त ॥ ३८ ॥

पुढें धूपार्तीचा मोठा गजर । दीप दीपिका नमस्कार ।

भाट बंदीजन गर्जती नाना प्रकार ।

नाना मंत्री वाक्यें निवेदिती समर्थां ॥ ३९ ॥

पुढें कथानुकीर्तन अनुक्रमें । मानकरी दिवस नेमिले नेम ।

हैरिमक्त विरक्त गाती परम प्रेमें ।

नादें ब्रह्मगौळ कोदाटला ॥ ४० ॥

राग रंग आलाप ठाई ठाई । हास्य विनोद प्रसंगें कांहीं ।

प्रेमळ संकीर्तन ऐकत पाहीं । वैकुण्ठनाथ तिष्ठतसे ॥ ४१ ॥

नाना स्वेत आरक्त घूसरें उधळती । नाना मुमनवृष्टि प्रसंगें होती ।

नाना दीपावळिदारुतेजें दिशा उजळती ।

नाना सेना आवरिती सैनिक ॥ ४२ ॥

१ नाहं वसामि वैकुण्ठे । योगिना हृदये श्रवौ । मद्भक्ता यत्र गावन्ति ।
 तत्र तिष्ठामि नारद ॥

माहि भेर्तवे तगटी ढाळा । उ मत्त गजावरी अचाट अढाळा ।
 नाना छत्रें चामरें तेज झळाळा । दिनव्या हिलाल अनत ॥ ४३ ॥
 देवदुधुभी गर्जती गगनीं । नाना नरनार्ये वाजती अवनीं ।
 मगळतुमें मजुळें श्रवणीं । रागमाळा आळापिती ॥ ४४ ॥
 राजागणीं रगशिल्लेसी करुणाकीर्तनें अनुसधानें ।
 नाना प्रेमळ भक्ताचीं सकीर्तनें घ्यानें ।
 श्रुतिसमत शास्त्रोक्त वचनें । सत सज्जन सतोपती ॥ ४५ ॥
 सिद्धासनीं आदिमूर्ति । कथावसानीं सेजआरति ।
 मूर्तिध्यानें धरुनि लोक जाती ।
 आत्मसदनीं विभ्राति घ्यावया ॥ ४६ ॥
 आकल्प सैद्याद्रिशिखरस्थान । समर्थस्वामीचें अधिष्ठान ।
 सत सज्जन मुखें स्वानदघन । आनदउछह करिताती ॥ ४७ ॥
 जैसा चाफळीचा उछहपद्धतिप्रचार ।
 तैसा सज्जनपर्वती पद्धतिप्रकार ।
 नाना प्रसंगें लोमविलोम अविचार ।
 न करिती साचार महतजन ॥ ४८ ॥
 जैसे चाफळीं श्रीरामनौमीउछह । तैसे चि येथें पुण्यतिथिमंहछह ।
 चाफळीं निशेष होती रथोछह ।

नाना देशकाळें प्रसंगें वर्तती । नाना राजयोगें राजकारणें करिती ।
नाना अध्यात्मप्रबंधां विवरणें विवरिती ।

विवेकविचारें परमार्थें ॥ ५२ ॥

बहु नायक महंत जाळे । महंत महंतीं विचार केळे ।

मुख्य सज्जनपर्यंती साक्षात्कार जाहाळे ।

समर्थदेवें आज्ञा फेळी ॥ ५३ ॥

समर्थें जायुवतीपुरीसी साक्षात्कार केळे ।

समर्थमहंत गंगातीरासी गेळे ।

गंगाधरस्वामी गंगातीरस्थ प्रार्थिले ।

समर्थभजनें घाढावया ॥ ५४ ॥

समर्थें आसनीं मंत्रोद्धारें केळे । समर्थें मस्तकीं दासबोध धरिले ।

समर्थें फंधा मेळळा देखुनि स्मृत्यासी आणिले ।

गंगाधरस्वामी श्रेष्ठपौत्र स्वानंदें ॥ ५५ ॥

मुख्य अधिष्टानीं स्वामी समर्थ । दासबोधें स्वामींचा परमार्थ ।

समर्थ बोळिले महावाक्यार्थ । तत्त्वमस्यार्थ प्रगटूनिपां ॥ ५६ ॥

संत सज्जन जाणती समर्थ । इतरांसी न कळे गुह्यार्थ ।

जागती ज्योती स्वामी यथार्थ । आत्माराम जगद्गुरु ॥ ५७ ॥

फोण्ही येक्या काळें भेंडउपद्रवें ।

पर्वतावरुनि उतरिलीं पदार्थवैभवं ।

अधिष्टानीं पादुका राहिल्या स्वभावें ।

पंचक्रोशीत देखिल्या कृष्णातीरीं ॥ ५८ ॥

फोण्ही येक ताम्र पर्वताधिपति । समर्थें छडीनें उडविला अधःपाती ।

क्षत्रिय केळा दुर्गाधिपति । सैद्याद्रिशिखरीं समर्थें ॥ ५९ ॥

कोणही येक कृत्वा श्रीमंतकांता ।
 चित्ताभूमीसी नैवेद्य न्या रे क्षणतां ।
 पादरक्षाप्रयोग गैबी करुनि तत्त्वता ।
 पुन्हा ब्रह्मसंतर्पणें करविली ॥ ६० ॥
 समाधिपूजनीं श्रृंगी नाद होती । नाना चमत्कार लोकासी येती ।
 नाना महंतसामर्थ्ये भजनें चालती । परत्र पावन परमार्थे ॥ ६१ ॥
 अधिष्ठानीं मायाब्रह्मे मजुम दफ्तरें ।
 विचारशोधनिये सुरुनिसी दफ्तरें ।
 ओंकार दबिरी अक्षरें सुदरें ।
 फडनिती चिटिनिती मज्याळसी ॥ ६२ ॥
 संत प्रतिनिधि न्यायाधिसी । महंत सेनापति सिद्ध साधक बकसी ।
 मंत्रि हरकारे धाकेनिसी रुपेनिसी ।
 श्रीगुरुमक्त उपासक दर्बारी ॥ ६३ ॥
 येकातीं नाजुक वर्तमान । मनासी आणितो महंत प्रधान ।
 सर्वकाळ ग्रंथ सत सज्जन । सुखस्यानर्दे विवरिती ॥ ६४ ॥
 प्रथम पूर्वार्ंभ मनासी आणितो ।
 जुनाटपुरुषाचें स्वरूप पाहाती ।
 अंतर्भाव आत्माराम लक्षितो । सगुणध्यानें निर्गुणध्यानें ॥ ६५ ॥
 मानसपूजा येकाप्र मनें करिती । पंचसमासी ग्रंथ विवरिती ।
 पंचमानीं मानपंचकीं ज्ञान विज्ञान लाभती ।
 सहस्रकृपें करुनिया ॥ ६६ ॥
 चतुर्थयोग पंचीकरणयोग । विरता माहावाक्यी ब्रह्मयोग ।
 नाना पड्रिपूचे प्रयोग । परब्रह्मी भावळती ॥ ६७ ॥

१ कोण भारती हें न दिसता त्या बार्दवर पादरक्षाप्रयोग शाळा आणि
 मग त्या शुद्धीवर आल्या. २ “ र्तांगी ” वाडात ३ परमार्थी तो राज्य-
 प्राप्ती । या न्यायानें धीसमर्थाच्या दरबारात बाकीचे हे सर्व अधिकार
 महंताकडे होते च.

नाना उपग्रंथ उपसगात् । संत विवरण करिती सायकात् ।
 सुरप दासबोध प्रथराज सयांस । अज्ञानतिमिरनिघ्नसर्ग ॥ ६८
 अनंत पदे ललितें समर्थवैखरी । नाना श्लोक छंदबंद अष्टाक्षरी
 पूर्णोत्त प्रारंभ बोव्या वाधिसाक्षरी ।

नाना; सवाया वीर हफगार्णी ॥ ६९ ॥

समर्थ नाना प्रासादिक ग्रंथ केले । अनंत गुणी समर्थ निराजले ।
 आर्षो प्रताप केले भग महंतासी सागितेले ।

महंती महंत वाढेविळे तो प्रसाद स्वामीचा ॥ ७० ॥

आदिपुरुष समर्थ सहृद सयांचा ।

निधये निर्धार केला वेदशास्त्रांचा ।

नाना गीता भागवत भावगर्भ संताचा ।

अंत अनंताचा ना कळे गुरुहर्षेणि ॥ ७१ ॥

समर्थ अनंत गुणें परिपूर्ण । निजरूप पाहता केवळ परब्रह्म निर्गुण ।

लीलाविग्रहे शिष्योपदेशें सगुण । संत सर्वज्ञ जाणती ॥ ७२ ॥

श्रीगुरुनार्थो शिष्य हितगुज सांगती ।

श्रीगुरुनाथ सर्व हि परिस्तती ।

स्वरूपसिद्धासर्गो बैसोनि सादर वाक्य ऐकती ।

सहृदस्वामी समर्थ ॥ ७३ ॥

नाना विनक्तिपत्रें निवेदने । असत्शिष्य सच्छिष्य वर्तमानें ।

नाना दर्शनहेतु ऐकिजे श्रवणें । सहृदनाथ समर्थ ॥ ७४ ॥

मुख्य स्वात्मबोध वर्तमान । नाना दिग्पाळवार्ता निवेदन ।

नाना नवग्रह महर्षि कथन । सहृदचरणी निवेदिती ॥ ७५ ॥

पंचीकरणी ब्रह्मगोळी वर्तमानें । नाना दैवी पांथिकी वर्तमानें ।
 सृष्टिनिवेदनं आत्मशासनं । सद्गुरुचरणीं होताती ॥ ७६ ॥
 नखंड द्वापावती अमरावती वार्ता । वैकुण्ठ कैलास सखलोक वार्ता ।
 नाना देवावतार पूर्णावतार वार्ता ।

आदिपुरुषवार्ता श्रीगुरुचरणीं ॥ ७७ ॥

सद्गुरु समर्थ दयासिंधु पूर्ण । अनन्य राहेंना गुरुपदीं अपूर्ण ।
 हरिहर ब्रह्मादिक देव संपूर्ण । ब्रह्मां ब्रह्म पूर्ण भावार्थें ॥ ७८ ॥
 समर्थ सद्गुरु पूर्णभावं सेविती । त्यांचे सर्व हि मनोरथ
 सर्व कामना परिपूर्ण होती । सद्गुरुसमर्थप्रतापें ॥ ७९ ॥
 श्रीगुरुपदीं कैचें दृश्यपाप । श्रीगुरुपदें ब्रह्म आपेंआप ।
 सद्गुरुसमर्थस्वामीचा भानुप्रताप । उदयअस्तेंविण विराजे ॥ ८० ॥
 सद्गुरुस्वरूप गगनभानुमंडळ ।

मरीचमृगांर्बोसी नाहीं चि स्थळ ।

ज्ञान अज्ञान तम प्रकाश समूळ । विद्या अविद्या असे चि ना ॥ ८१ ॥

श्रीगुरुचरणीं तत्त्वमसि त्रिवेणी । अधोर्ध्व व्यापक अखंडपर्णी ।

समर्थप्रतापें गर्जे प्रसादवाणी । सज्जनपर्वतां स्वानंदें ॥ ८२ ॥

माघ वद्य प्रतिपदेपासूनि । कैत्र शुद्ध प्रतिपदेक्षुभदिनीं ।

मोहछाहों आरंभ उभयस्थानीं । चांफळपर्यळीमाझारी ॥ ८३ ॥

श्रीरामनौमी पुण्यतिथि उच्छह । कथानुकीर्तनीं मोहच्छह ।

संतसज्जनीं परमोच्छह । विश्व विख्यात आनंदें ॥ ८४ ॥

संत सज्जन स्वानंदें तोपती । जयजयकारें विश्वजन गर्जती ।

आनंदें विधिगोळ भरुनि राहाती । समर्थसद्गुरुप्रतापें ॥ ८५ ॥

१ असे हे दहा हक्कितवाके गिरिधरानी श्रीसमर्थचरणीं निवेदन केलेले आहेत, त्याचा उल्लेख या भागाच्या प्रस्तावनेत आला आहे. २ माझा गुरु सद्गुरु रामदास । सर्वत्र जो पूर्णपणें उदास ॥ असा पूर्ण गुरुपादुवाला जो अनन्य भावानें शरण जातो तो हि पूर्ण होतो, अपूर्ण राहत नाही. ३ प्रत्यक्षां एक एक समास वाचून शेवटीं ही ओवी घेऊन पुढल्या अकरा ओव्यां झणण्याचा परिपाठ ठेवावा आणि गिरिधर सांगतात त्याचा अनुभव घ्यावा. ४ मृगजलासी.

समर्थप्रताप अद्भुत जाले । समर्थप्रताप विस्तारले ।
 समर्थप्रताप श्रवण केले । समाप्त संपूर्ण ॥ ८६ ॥
 समर्थस्वामीचा हरिजन कपि । समर्थप्रताप अद्भुत जाणवी ।
 सत सज्जन ब्रह्मानुमरी । ब्रह्मानंदे स्वानंदे ॥ ८७ ॥
 ब्रह्माडकोशी माहालक्ष्मीस्थान । करवारप्रतिमा बोंडे महिमान ।
 तेथे वेणीगिरिधर मंत्री हजुरी जाण ।
 समर्थप्रताप लिहितसे स्वानंदे ॥ ८८ ॥
 इति श्रीसमर्थप्रताप प्रथ । प्रगट चालिला उदास पथ ।
 सभानायक साधु सत । आत्माराम परिसती ॥ ८९ ॥
 समाप्त ॥ २१ ॥ ५ ॥

॥ श्रीसमर्थप्रतापप्रथ संपूर्णमस्तु ॥

॥ श्रीसद्गुरुनाथार्पणमस्तु ॥

॥ श्रीपदभक्तिरस्तु ॥

॥ श्री राम जय राम जय जय राम ॥

